

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

הלכות אונאה (רכז – רמ)		
312	עד כמה הוה מחילה או חזרת האונאה, ושליח שמעה ואחים שחלקו ומעו	רכז
330	אסור להונות בדברים ולגנוב דעת הבריות ולרמות במקח וממכר	רכה
335	המוכר לחבירו הטים או שעורים או פירות, כמה פסולת צריך לקבל הלוקח	רכט
335	המוכר לחבירו מרתף של יין, והלוקח יין והחמיץ	רל
339	שלא לרמות במדה ובמשקל, וכיצד יעשה אותם וכיצד ישקול, וחייבין להעמיד ממונים על המדות ועל השערים	רלא
347	המוכר דבר במדה ובמשקל וטעה, או שמעה במנין המעות, ומוכר דבר ונמצא בו מום	רלב
365	המוכר מין ונמצא מין אחר, או רע ונמצא יפה	רלג
366	המוכר דבר איסור ואכלו הלוקח	רלד
368	קטן וחרש ושוטה ושכור מתי מוכר מטלטלין, והקונה בשבת וביום טוב	רלה
378	עובד כוכבים שאנס קרקע מישראל או בעלילות דברים	רלו
383	המחזיר אחר דבר לקנותו וקדם אחר וקנאו, ובו ב' סעיפים.	רלז
386	כותבין שטר למוכר ולא ללוקח, ובו ג' סעיפים.	רלח
388	מי שבא ואמר: אבד שטר קנייתי, כיצד כותבין לו שטר אחר, ובו ב' סעיפים.	רלט
389	שני שטרי מכר היוצאים על שדה אחת מזמן אחד, ובו ד' סעיפים	רמ
הלכות מתנה (רמא – רמט)		
393	המתנה במה תתקיים וכן המחילה, והנותן דבר שאינו מסויים	רמא
403	דין מתנה באונס ומסירת מודעא ומתנה טמירתא	רמב
406	דין המזכה לחבירו על ידי אחר ורוצה הנותן או המקבל לחזור בו	רמג
414	האומר לשנים לכתוב שטר מתנה לפלוני	רמד
415	הכותב נתתי שדה פלוני לפלוני, והאומר נתתי שדה פלוני לפלוני, והוא אומר לא נתת לי	רמה
421	השומע שמת בנו וכתב נכסיו לאחר	רמו
428	השולח חפצים לבני ביתו ולא פירש היאך יחלקום	רמז
432	הנותן מתנה לחבירו ואמר ליה ואחריך לפלוני	רמח
444	הנותן מתנה וחוזר בו או הנותן לעבד ואשה	רמט
הלכות מתנת שכיב מרע (רנ – רנח)		
445	דין מתנת שכיב מרע במקצת או בכלה בלא קנין ובקנין	רנ
465	דין מתנת שכיב מרע או בריא	רנא
467	מתנת שכיב מרע מוציאין ממנו למזון האשה והבנות	רנב
471	איזה לשון מועיל לשכיב מרע, ושכיב מרע שאמר: תנו מנה לפלוני ומאתים לפלוני ושלוש מאות לפלוני	רנג
495	שכיב מרע שביקש שיעשו קנין במתנות	רנד
496	שכיב מרע שאמר: יש לי מנה ביד פלוני, או של פלוני בידי	רנה
502	עובד כוכבים שנתגייר שנתן מתנת שכיב מרע או ששחרר עבדו	רנו
504	הכותב נכסיו לבנו או לאחר מהיום ולאחר מותו, ומתנת בריא שכתבו בה מהיום ולאחר מיתה	רנז
507	מתנה שכתוב בה לאחר מיתה אם יש בו זמן	רנח

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

סימן רכו – עד כמה הוה מחילה או חזרת האונאה, ושליח שמעיה ואחים שחלקו ומעו, ובו ל"ט סעיפים.

(א) אסור להונות את חבריו בין במקחו בין בממכרו ואיזה מהם שאינה בין לוקח בין מוכר עובר בלאו:

(ב) כמה תהיה אונאה (א) ויהיה חייב להשיב שתות בשוה. כיצד הרי שמכר שוה יש בחמש (ב) או שוה שבע בשש או שוה חמש בשש או שוה שש בשבע הרי זה אונאה ונקנה המקח (ג) וחייב המאנה לשלם האונאה ולהחזירה כולה למתאנה (ד)⁸⁸¹:

⁽⁸⁾ כמה תהיה האונאה כו' - שתות בשוה - פירוש, לאפוקי היה פחות או יותר וכדמסיק בסעיף ג' ד'. דעד שתות הוה מחילה לפי שכן הוא דרך מקח וממכר שאין הלוקח והמוכר יכולין לכוין דמי המקח בצמצום, ודרך העולם למחול עד שתות במקח או במעות אף שהוא עולה הרבה כל שאין שם שתות עליו (סמ"ע), המוכר חפץ לחברו בשיתא ובשוק לא שוה אלא חמשה, אי להאי לוקח שוה שיתא אין בו משום אונאה דכתר דידיה אזלינן כי היכי דחשבינן ליה הכי שוה חמש סלעים (קצה"ח ורע"א). מיהו בשוה לזכינא שיתא כי אורחיה, אבל אי לדידיה לא שוה אלא מפני שהוא דחוק בדבר, הא ודאי קציצה מתוך הדחק לא שמיה קציצה ואפילו נתן לו הדמים חוזר וגובה אותו ממנו. אבל קשה מהא דקי"ל (בסעיף ט"ו) דאפילו במרגליות ושאר דברים שאדם רוצה לזווגן יש לו אונאה, ומשמע דאפילו הלוקח גופיה צריך לו. וכן מה שכתב בקציצה מתוך הדחק דאפילו נתן לו דמים כו', לפי מה דקי"ל בטול דינר והעבירני דאם כבר נתן אין מוציאין מידו והוא בשו"ע סימן רס"ד (סעיף ח'), א"כ מכל שכן הכא, וכ"כ הרמ"א באה"ע סימן קס"ט (סעיף נ') גבי חליצה ע"ש [אבל אם יש טענה שאינה חפיצה בו מפני שאינו הגון לה, והוא חייב לחלוץ אלא שאינו רוצה, והטעוהו שיחלוץ לה על מנת שתתן לו ק"ק זוז, אינה חייבת ליתן לו כלום. הגה: אבל אם נתנה לו המעות או השלישה לו המעות, אינה יכולה לחזור]. ואפילו היכא דלא נתן מעות נראה דלא דמי מקח לשכירות, ומשום דשכירות אינו אלא בדיבור ויכול לומר משטה אני כך, אבל אם היה קנין גם בטול דינר מחייב, ועיין ש"ך ריש סימן פ"א וצ"ע (קצה"ח).

⁽²⁾ שש בחמש או שבע בשש - בשניהן נתאנה המוכר בשתות. ואף דבשש בחמש הוי שתות מקח ויותר משתות במעות, שהרי כשתחלק ה' שקיבל לשש חלקים לא יגיע לחלק כי אם דינר פחות שתות מדינר והוא נתאנה בדינר שלם שנתן מקח שוה שש דינר בחמש, מ"מ לא הו"ל דין ביטול מקח כיון שבצד אחד דהיינו מצד המקח לא הוה אלא שתות (סמ"ע).

⁽³⁾ ונקנה המקח – מי שאינה כשיעור שתות ונתן מעות ולא משך, כל החוזר גם המאנה וגם המתאנה צריך לקבל מי שפרע (רע"א בשם הש"ך⁸⁸²), וי"א שרק המאנה ולא המתאנה (רע"א בשם הב"ח).

⁽⁷⁾ ולהחזירה כולה לנתאנה - פירוש, ולא אמרינן כיון דפחות משתות הוה מחילה, שאין צריך להחזיר אלא הפרוטה המשלים השתות ולמעלה, קמ"ל דדינו כדין אם אמר בית כור עפר אני מוכר לך הן חסר הן יתר, דעד רובע לסאה הוה מחילה ואם הוה יותר מרובע לסאה מנכה את כולה, וכמו שכתב בסימן רי"ח סעיף ח', וכן נמי דומה לזה בסימן רכ"ט סעיף א' (סמ"ע).

⁸⁸¹ עי' נתה"מ שלב ס"ד: במקח שאמר להלוקח הריני מוכר לך בד' כפי השער, דלשון פיסוק דמים מוסב על שני הלשונויות, תופסין הכל לטובת הלוקח אף שכבר נתן הדמים לפי שתופס המעות ע"י אונאה וגזל, ומכל שכן כשאמר הריני מוכר כפי השער ושאלו הלוקח אח"כ בכמה השער והשיב בד' ונמצא בפחות שאינו נותן לו רק הפחות כיון שהמקח נגמר רק כפי השער ועל זה משך הלוקח. אבל אם בשעת פיסוק אמר לו רק בד' רק שאח"כ שאל לו על השער ואמר לו שהשער הוא ג"כ כך או שכולן מוכרין כך, אין זה רק בדין אונאה ובעינין שתות, ותלוי בראות עיני הדיין אם הלשון היה מוסב על הפיסוק דמים אם לא רק שאמר לו כן בדרך אונאה למען יקנה או ימכור לו ואז יש לו דין אונאה.

⁸⁸² לעיל סי' ר"ד סק"ד (ד).

Commented [j1141]:
סקנת הקצה"ח קשה לי

Commented [j1142]:
שאר נצרך?

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(ג) 786 היתה האונאה(ה) פחות מזה בכל שהוא כגון שמכר שוה שבעים בששים ופרוטה(ו) אינו חייב להחזיר כלום, שכל פחות משתות דרך הכל למחול ב⁸⁸³:

(7) היתה האונאה כו' – עי' לעיל סי' רטז ס"ה מח' אם מכר קרקע ואילנות ואין לו אילנות אם היה מקח טעות, ולצד שאין בו מקח טעות, דיני אונאה של כל א' בנפרד, דהיינו אם הכסף שניתן מספיק לקרקע, ולא לאילנות, אז חל המקח, ושונה כאן בסעיף, שהרי כאן מדובר בדבר א', ושם בב' דברים (ש"ך בשם הרשד"ם).

(8) שמכר שוה שבעים בששים ופרוטה כו' - דקדק לכתוב כן משום דבענין זה ליכא שם שתות עליו משום צד, ועיין מה שכתבתי בס"ק(ב) ואכתוב עוד מזה בסמוך בסק"י(ב) (סמ"ע).

(ד) היתה האונאה יתירה על השתות כל שהוא, כגון שמכר שוה ששים בחמשים פחות פרוטה, בטל המקח, והמתאנה יכול להחזיר החפץ ולא יקנה כלל⁸⁸⁴(ז), אבל המתאנה אינו יכול לחזור אם רצה זה וקבל(ח). ויש אומרים דלא המאנה יכול לחזור בנות) אלא"כ נתלכ המתאנה פעם אחת או ששק יותר מן השיעור שיחבאר בסמוך סעיף ז. מכר לו שוה ס בנ"א או להיפוך לזכא כאן אונאה שתות, ולגבי אחד הוי ביטול מקחו(י) ולגבי שני מחילה אזלינן בתר המקח(יא), הן לענין בטול מקח הן לענין מחילה, דטעו אינשי במקח ולא במעות(יב):

(9) והמתאנה יכול להחזיר החפץ - אבל אינו יכול לתבוע אונאתו, דהמתאנה יכול לומר לו או חזור במקחך או יהיה בידך כמו שקניתהו (סמ"ע).

(10) אבל המתאנה אינו יכול לחזור - דלא יהא חוטא נשכר, דהרי אי לא אינהו לא היה יכול לבטל המקח, וכמ"ש בסמוך סעיף י' מזה (סמ"ע).

(11) דאף המתאנה יכול לחזור - דכיון שהנתאנה יכול לחזור, לא נגמר המקח מעולם, משו"ה גם הוא יכול לחזור, אא"כ אם נתרצה הנתאנה פעם אחת, דאז מיד נגמר המקח, וגם הוא אינו יכול לחזור בו, וכשנתרצה אח"כ הו"ל כאילו נתרצה מעיקרא (סמ"ע), לפי"ז אם הלוקח קידש אשה בחפץ זה, דאם הלוקח שהוא המקדש והמתאנה רוצה לחזור מהמקח ולבטל הקדושין קודם שנתרצה המוכר, הקדושין בטלין דאין אדם מקדש בדבר שאינו שלו, אבל אחר שכבר נתרצה המוכר, שכתב הסמ"ע דהוי כאילו נתרצה מעיקרא, ממילא שוב אינו יכול לבטל הקדושין, דכשלא חזר בו המוכר הראשון הוי כגילוי מילתא למפרע שהמוכר לא היה רוצה לחזור כלל, וממילא המקח קיים למפרע (נתה"מ⁸⁸⁵).

(12) ולגבי האחד הוה ביטול מקח כו' - כגון אם מכר שוה ס' בנ"א, דלגבי שיווי המקח הוא פחות משתות דשתותו הוא י' דינרין ולא נתאנה המוכר כי אם בט', ולגבי קבלת המעות הוה יותר משתות, ועל דרך שכתבתי לפני זה, שכשתחלק נ"א לו' חלקים יגיע לחלק ח' דינרין וחצי בצמצום, והוא נתאנה בט' דהוא חצי דינר יותר משתות מעות שקיבל, והוה ביטול מקח מצד המעות. ובמכר שוה נ"א בס' הוה איפכא, דכי אזלינן בתר שיווי המקח הוה יותר משתות, ובצד קבלת המעות הוה פחות [מ]שתות דשתות היא י' ולא קיבל רק ט' (סמ"ע)

(13) אזלינן בתר המקח כו' - נמצא דבמכר ס' בנ"א הוה מחילה, ובמכר נ"א בס' הוה ביטול מקח ועל דרך שכתבתי (סמ"ע)

(14) דטעו אינשי כו' - משו"ה אם הוא פחות משתות מצד המקח, אף דהוא יותר משתות מצד המעות, לא אמרינן דטעו, דאין רגילין לטעות בחשבון נתינת הדמים ואמרינן דמחל לו (סמ"ע).

(ה) אין המתאנה חייב להחזיר עד שתהיה האונאה יתר על פרוטה היתה פרוטה בשוה אינו מחזיר(יג) ויש אומרים דחייב להחזיר פרוטה:

⁸⁸³ עישנם מח' אם טעם פחות משתות היא שרוב אנשים מוחלים בזה, או משום שאי אפשר לדייק כל כך, והנה לפי הצד הראשון, אם עדיין לא נתן מעות, לא חייב ליתן, שכן הוא טעון שהוא מהמיעוט (מחנ"א אונאה יג).

⁸⁸⁴ ע' נתיבות רלב סק"א שזה דומה למוס, ולכן אם בדק ומצא מוס, ורוצה להחזיר ואינו יכול אפילו עשה ואכל לא גרע מאבידה ויכול להחזיר

⁸⁸⁵ עי' לקמן ס"ק(סח), שמותר להשתמש אתו כל זמן שלא חזר בו.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(א⁷⁸⁷) היתה פרוטה בשוה אינו מחזיר - פירוש, אף שהוא שתות או יותר משתות מקח, כגון שהמקח שוה חמשה פרוטות וחצי והוא מכרו לו בששה וחצי, מ"מ כיון דאינו עולה האונאה יותר מפרוטה, אין בו דין אונאה, וי"א דאין אונאה עד שיהיה בו כשיעור מעה שהיא מטבע הקטנה הנמצאת בימיהן שהיתה מכסף, דכל הפחות ממנה היו של נחושת (סמ"ע).

(ו) ⁷⁸⁷יש להסתפק אם מותר להונות את חבירו בפחות משתות(יד) אם יש באונאה שוה פרוטה אבל מטבע כל זמן שלא הגיע לכדי אונאה מותר לכתחילה להוציאה ביפה(טו)⁸⁸⁶.

(ז) יש להסתפק אם מותר כו' - כיון דהתורה אמרה אל תונו (ויקרא כ"ה י"ד), אפילו שוה פרוטה בכלל, אלא שחז"ל אמרו דאין יכולין לצמצם עד שתות כו' וכנ"ל, אבל אם המוכר או הלוקח בקיאתו ויודעין שמאנה לו והשני אינו יודע, אסור לו להונות אם לא כשפירש והתנה עמו, או שמא כיון דדרך מקח וממכר הוא בכך, לפיכך עד שתות הוה בכלל מקח ולא מיקרי אונאה כלל וצ"ע, וירא שמים יוצא ידי שניהן, ואם נתאנה פחות משתות אינו מהדר אחר המאנה לומר לו אינך יוצא כי לא ידעתי מזה ולא מחלתי אותו החזירהו לי, ואם אירע שאינה הוא לחבירו פחות משתות יחזירהו להמתאנה ממנו. ומ"מ נראה דאין הלוקח יכול לומר אף שהוא עדיין מוחזק בדמי הקנייה אני לא אמחול בפחות משתות שהונאתי, אלא שבטלה דעתו אצל רובא דעלמא שרגילין למחלו ומוציאין מידו ליתנהו להמוכר (סמ"ע), כשאינו ברי פחות משתות, וירצה להחזיר לו, לא יקבל ממנו דשמה הוי מחילה, ונ"ל דאם גם המחזיר ירא שמים, יתן לו דרך מתנה (ט"ז), [כהערה על ה"טז] וי"א דאפי' איסורא ליכא (רע"א בשם הבעל המאור)⁸⁸⁷.

(ט) מותר לכתחלה להוציאה ביפה - שגם אחר יקבלנו ממנו ולא יהיה לו בו הפסד כלל (סמ"ע).

(ז) עד מתי יכול לחזור ולתבוע אונאתו בשתות ולבטל המקח ביותר משתות עד כדי שיראה לתגר או לקרובו ואם שהה יותר(טז) אינו יכול לחזור ולא לתבוע אונאתו(יז)(יח) ואם יברר שהיה לו אונס(יט) ועל כן לא חקר בתוך זמן זה לידע אם נתאנה יכול לחזור בו עדיין. היה יודע הלוקח נשעה שלקח(כ) שנתאנה ושתק ומיד אחר הלקחה קודם זמן שיצאה לתגר או לקרובו תבוע אונאתו לא אמרינן דמחל הואיל וידע⁸⁸⁸.

(ט) ואם שהה יותר כו' - ואם אין תגרים בעיר אף על פי שהיו שהות לשלוח לעיר אחרת שיש בה תגרים לא אמרינן דמחל (רע"א), אפילו קנה שוה מנה במאתים מקחו קיים ואין צריך להחזיר לו אונאתו (סמ"ע), עי' לקמן סימן רל"ב סעיף ג' נתה"מ סק"י(יא) (פ"ת).

⁸⁸⁶ עי' לקמן סק"י(מה).

ישראל היה לו סחורה שיש בה חסרון גדול ואינו ניכר לכל אדם והיה מתירא למכור לישראל שירגישו בו לפי שהוא מוחזק לרמאי והלך אל גוי א' מכרו ונתן לו סחורה זו למכור לישראל וקנאו ישראל לפי תומו מן העכ"ם ואח"כ הרגיש הישראל בחסרון הסחורה ואין יכול להוציא מעותיו מעובד ככבים. כיון שהשליח הוא עובד ככבים דלאו בר חיובא הוא, חייב שולחו, ואין עכ"ם מצווה באונאה. ואם נעשה כן בישראל ששלח ישראל אחר למכו' לזה ברמאות פשוט הוא דאין דינו כלל עם המשלח כיון דקי"ל אין שליח לד"ע והשליח חייב ולא המשלח (שבו"י ח"ב סי' קסה).

⁸⁸⁷ עי' לעיל הערה 883.

⁸⁸⁸ אחד קנה דבר מחבירו ותיכף חזר בו ואמר נתאנית, ובמשך ימים בא ואמר אקחנו, ושוב חוזר בו, ויש כאן שיעור אונאה. אף שעכשיו הוא יותר על כדי שיראה לתגר מזמן הקנין הראשונה, מ"מ קנין ראשונה נתבטלה שהקפיד, ואח"כ קנין שני הרי חשב שהוקר, וצריך בכיד שירא להתגר מקנין השני (מהר"ל אות קסח).

בסחורות השיעור בכדי שיראה לתגר במקומו או במקום הקרוב משערינן כפי שיעור שאפשר עפ"י רוב. ואם קנה תכשיטין כדי להוליך אותם למקום אחר, מתחלה הוקבע השיעור כפי מדינה אחרת. ואם יוכל להודיע על ידי דואר או מברק, ולא עשה כן, הרי מחל, ואין טענה שלא היה לו פנאי להודיע (מהרש"ם ח"ג סי' שז), ועי' לעיל ס"ב קצה"ח ורע"א, וסט"ו בפ"ת.

ראובן קנה משמעון ה' לוחות וראה שב' לוחות היו גרועות מהג', ושהיה בהן אונאה ועכ"ז קנאן עם הג', אינו יכול לתבוע טענת אונאה על הג' שאם הב' שראה אותם היו גרועות מן הג' שלא ראו הרי נתרצה לקנות כולן אפי' שהיה בהן שיעור אונאה שאם בשלשה אומרים שיש בהן אונאה כל שכן בשנים שהיו גרועות מהן והוה ליה כאלו התנה אפילו על האונאה כמו שאמר יודע אני שאינו שוה כל כך על מנת שאין לך עלי אונאה (מבי"ט ח"ג סי' צז).

Commented [j144]:
י"א דחייב להחזיר פרוטה - טעם פלוגתתן כתבתי בדרישה [פרישה סעיף א'] (סמ"ע). - לא מצאתי הפרישה ולא ברור שנצרך

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

⁽⁷⁷⁾ ולא לתבוע אונאתו - משמע שכבר נתן המעות, דאם לא נתן המעות מגו דיכול למימר לו נתתי יכול גם כן לומר לא נתרצתי (ש"ך), וי"א שיכול לומר לא מחלתי (ש"ך בשם הא"א, ורע"א בשם הב"מ), וי"א אפילו לא נתן מעות נמי המקח קיים ומשום דחזקה מחל והו"ל מיגו במקום חזקה (קצה"ח), דברי הש"ך הם עיקר וזה דוקא בשתות ואחר כדי שיראה, אבל בפחות משתות שהטעם הוא לפי שכן דרך משא ומתן כנ"ל ס"ק(ב), א"כ אפילו יש לו מיגו לא מהני. מותר להונות חבירו בשתות אדעתא להחזיר לו האונאה ואינו עושה כן רק כדי שיתקיים המקח בשוויו (נתה"מ), וי"א דעיקר כש"ך, דכל היכא דלא נתן מעות לא שייך היה לו לבדוק, וא"כ הכא נמי י"ל דכל היכא דלא נתן מעות לא שייך לומר דהיה לו להראותו לאחר, משום דאין דרך למהר ולחקור אם נתאנה כל שלא נתן מעות, והגם שהש"ך סיים וצ"ע, אין זה מוציא מידי ודאי משמעות הרמב"ם והמחבר. וי"א דאין אנו צריכין בזה לטעם מיגו כלל, רק דעיקר הדין כך הוא, דכל זמן שאונאתו בידו נאפילו רק חלק המעות, היינו שהדבר שוה חמש והסכימו לשמנה, ושילם רק חמש, יכול לעכב השלש אין הלה יכול להוציא מידו מטעם דאין זו ראייה על המחילה, דיכול לומר מאי אצוות הלא עדיין מעותי בידי ולא אוציאם מידי עד שאחקור על זה ולא מחלתי כלל, והוסיף וכתב עוד טעם דאין מועיל בזה מחילה כלל, ואטו אם אדם אומר לחבירו אני מוחל לך מה שתגזול ממני, המפני זה יהא מותר לגזולו ונניח לו לעבור בלא תעשה. ואין מחילה מועיל רק במה שכבר ביד חבירו⁸⁸⁹, ודוקא בחוב, אבל מה שעדיין תחת ידו אין מועיל מחילה כלל, וכ"ש בזה שאין כאן רק ספק מחילה מדשתק, ואיך יוציא מתחת ידו עבור זה. ושיעור להראות לתגר כולל שאם הראה לתגר, והתגר טעה, יש לו עוד פעם זמן עד שיראה לתגר⁸⁹⁰. ויש נ"מ בין הטעמים אם זה משום מיגו או שלא חשש לחקור, לענין אם צריך הלוקח לישבע שלא נתרצה, דלטעם משום מיגו דפרעת, א"כ צריך לישבע היסת, אולם לטעם המשנה למלך וסיעתו משום שלא חשש לחקור כל זמן שהוא מוחזק, אין צריך שבועה כלל. ועוד יש נ"מ, היכא שבעת הקניה קנה במזומנים, רק אח"כ אחר שיעור כדי שיראה תפס הלוקח מהמוכר שלא בעדים, דלטעם משום מיגו, גם בכה"ג שייך מיגו ויכול לומר לא נתרצתי, אבל לטעם משום שלא חשש לחקור כל זמן שהיה מוחזק, א"כ בזה שלא היה מוחזק מתחילה היה לו לחקור, ומדשהה ולא חקר, על כרחך דמחל ולא מהני ליה תפיסתו אח"כ. וכן להיפוך, אם קנה בהקפה ואח"כ אחר שיעור כדי שיראה תפס המוכר דמי מקחו, בזה, לטעם דמיגו, כאן ליכא מיגו ואינו יכול לתבוע אונאתו, אבל לטעם שלא חשש לחקור כיון שהיה מוחזק, גם כאן שייך טעם זה ויכול לתבוע אונאתו ומוציאין מיד המוכר, ודינו כמו קודם השיעור כדי שיראה. ונראה דכל כה"ג הדין עם המוחזק ויכול לומר קים לי (פ"ת).

⁽⁷⁸⁾ שם - מעשה בראובן שהיה משרת אצל לוי כמה שנים, ועל שכרו לוקח מחנותו של לוי כל צורך מלבושיו ומלבושי אשתו ובניו, ולבסוף נדחה מבית לוי, ותבע לוי לראובן הנזכר סך כסף שנשאר חייב לו בפנקסו מה שלקח בחנותו יתר על שכרו בהמשך י"ב שנה שהיה אצלו, וראובן השיב שהחשבון אמת ע"פ הרשימות, אכן אחר שקיבל ממנו בהמשך הזמן בסחורות ורשם לו מקח הסחורות ביוקר רב משויין ודמי מכירתן לאחר, רק דחשב מאחר שאינו מוציא ממון מכיסו רק בא בשכרו, לא יקפיד, אבל עתה שנצרך לשלם המותר, הוא מערער על הכל, שאם יחשוב כל הסחורות כפי דמיהן לא ישאר חייב לו מאומה. הדין עם ראובן מאחר שהאונאה יתר על שתות, ואף שנשתהא הרבה לא אמרינן דמחיל כיון שזה נותן טעם על שתיקתו, ואינו פורע רק כדי שויין בשומא כדרך מכירות הסוחרים, וזה דוקא בסחורות שעדיין בעין שנדע שאינה אותה, משא"כ להתעולל למפרע, הרי אין לו עליו טענה ברורה דמאן שם ליה (פ"ת).

⁽⁷⁹⁾ ואם יברר שהיה לו אונס כו' - אם אחר הלקיחה היה לו אונס שלא היה יכול לחקור מיד אחר שיווי מקחו, אף על פי שעבר האונס אח"כ ולא הראהו לתגר, מ"מ יכול לחזור עדיין ולהתנצל ולומר שמתחילה אירע לו אונס ואח"כ לא עלה על דעתו לחקור עד עתה⁸⁹¹

⁸⁸⁹ עי' לעיל סי' ע"ג סי"ט.

⁸⁹⁰ עי' סמ"ע בס"ק (יט).

⁸⁹¹ עי' פ"ת בס"ק (יח).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(סמ"ע), כל שהיה לו אונס בשיעור ואח"כ עבר, והוא טוען אמת שאח"כ חקרתי ונודע לי שטעיתי, אלא שלא רציתי להחזיר לך מחמת שאמרתי בודאי לא תאמין לי שהיה לי אונס כי לא יכולתי אז לברר, ועל כן המתנתי עד עכשיו שאוכל לברר, באותה שעה שהוא מברר יכול לחזור מיניה, דאם היה יכול לברר ולא בירר בודאי מחל (ט"ז), בזה אם עדיין לא נתן המעות, נאמן לומר שהיה לו אונס, במיגו דפרעתי (קצה"ח), אם מברר שהראה לתגר ואמר לו התגר שהוא שוה כמו שנתן, והתגר טעה, יכול לחזור שאין לך אונס גדול מזה (נתה"מ).

(2) היה יודע הלוקח בשעה שלקחו - ולא אמרינן דשתיקה הוה כהודאה, דאפילו קנו שוה חמשה בשבע דהוה כדי ביטול מקח וידעי מזה, אפילו הכי יכולין לחזור בהן בכדי שיראה לתגר (סמ"ע), אמנם כל היכא ששניהן יודעין זה מזה בכדי שאין הדעת טועה, דמוכר יודע בלוקח שאינו טועה וכן הלוקח במוכר ודעת שניהם אינו אלא למתנה ומחילה, וקונה הלוקח על דעת מחילה ומתנה כיון שיודעין זה בזה שמכירין את המקח כמה שוה, והמוכר רוצה דוקא במתנה ומחילה, אבל היכא שהוא בכדי שהדעת טועה והמוכר אינו מתנה על מנת שאין לך אונאה ואינו מכיר בלוקח שיוודע שיווי המקח, א"כ דעת המוכר לא היה על מנת שאין לך עלי אונאה כיון שלא התנה בפירוש, וכיון דהמוכר אינו מוכר על מנת שימחול גם הלוקח שיוודע ומכיר במקחו כמה שוה אינו קונה על תנאי מחילה כיון שהמוכר לא התנה. והיכא דהלוקח ידע שהמוכר בעה"ב (ולא מוכר מקצועי), וגם המוכר יודע שהלוקח יודע שהמוכר בעה"ב, הרי המוכר כאילו התנה על מנת שאין לך עלי אונאה, והיכא דהוי כמו תנאי הלוקח נמי קונה אותו אדעתא דתנאה ושוב לא מהני מה שאמר אתבעיה לדינא כיון דאינו אונס (קצה"ח), וכל זה דווקא תוך כדי שיראה (ט"ז), ועיקר כהט"ז כיון דעיקר זכותו הוא במאי דאמרינן דלא מחל, משום דאמרינן דהיה בדעתו לתובעו אח"כ בדין שיחזיר לו אונאתו, וכיון דלאחר כדי שיראה ודאי דלא יפסוק לו הב"ד להחזיר לו, ודאי כיון דידע מחיל. ולפי"ז נראה דבביטול מקח ודאי דאין יכול לחזור, וע"כ הט"ז חולק על הסמ"ע, דהא בביטול מקח ודאי דעל כרחיך צ"ל דידע ומחיל, דאם היה דעתו לתובעו אח"כ ולבטל המקח לא היה קונה אותו כלל מעיקרא, ונראה עיקר כהט"ז⁸⁹².

וי"א דמיירי דוקא שגילה דעתו לפני עדים שרוצה לתבוע אונאתו אח"כ. והעיקר כדברי הרמ"א דאף בלא גילוי דעת יכול לומר שהיה דעתו לכך, וכיון דהוי ספק מחילה אינו יכול הלה להחזיק המעות דמי אונאה, שחייב להחזיר מספק דדמי לאיני יודע אם פרעתיך, ואם שניהם יודעים שזה לא המחיר לא אמרינן דמחיל (נתה"מ).

(ח) במה דברים אמורים בלוקח שהרי המקח בידו(כא) ומראהו. אבל המוכר חוזר באונאה לעולם(כב), ואין צריך לומר בביטול מקח שאינו יודע(כג) דמי זה שמכר עד שיראה כמותו שנמכר בשוק. לפיכך, אם היה המקח דבר שאין במינו שינוי והוא כולו שוה כגון פלפלין וכיוצא בהם אינו חוזר אלא עד כדי שישאל על שער שבשוק בלבד וכן אם נודע שבא לידו(כד) בממכרו וידע שטעה ולא תבע אינו יכול לחזור ולתבוע שהרי מחל⁸⁹³:

(כא) בלוקח שהרי המקח בידו - מזה מוכח, דאם קנה בקנין סודר והמקח עדיין תחת יד המוכר, הוא להיפך, שהמוכר אין יכול לחזור בו שהמקח בידו, והלוקח יכול לחזור שהרי אין המקח בידו, ושיעור כדי שיראה מתחיל אחר שבא המקח לידו (נתה"מ), ע"י לעיל סעיף ז' ס"ק(יז), דהיכא שהלוקח משך החפץ ולא נתן הדמים, יכול הלוקח לחזור בו אף אחר שיעור כדי שיראה, משום כיון דהלוקח מוחזק במעותיו לא חשש לחקור, וליכא ראייה שמחל (פ"ת).

(כב) חוזר באונאה לעולם - פירוש, אם לא שיש בו אחד מהדברים שפורט והולך, שנשתנה השער או מכר מתחילה מחמת דוחק (לקמן ס"ט), או שנודמן לו מקח כזה וידע לשער בו אם טעה כדי שתות במה שמכר, או שזה שמכר הוא בנמצא בשוק כגון פלפלין שידע לחקור ולידע אם טעה, וכל כיוצא בו (סמ"ע).

⁸⁹² הרי הט"ז הזה הוא בדיוק הקצה"ח שהוא חולק עליו בסוף??

⁸⁹³ אם נתברר שבאה לידו סחורה אחרת כמותה תו לא יכול לחזור, ואינו נאמן לטעון לא חקרתי עליה ולא ידעתי שטעיתי. וכן לא אמרינן מוכר לעולם חוזר עד דמתברר לו דאיתרמי ליה זבינא כזבינתייה אלא כשלא נשתנה השער ולא נתייקרו החפצים דאז אמרינן מסתמא לא איתרמי ליה ולא ידע דאם ידע למה שתק ולבסוף צווח מעיקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר אבל כשנתייקר לא מהימנין ליה (שו"ת מהרי"ט חו"מ סי' יט).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(כב) שאינו יודע כו' - וכן בקרקע ובחזקות [ובחזקה - נתה"מ] דקרקע אינו יכול לחזור אחר שיעור דכדי שיראה לתגר וקרובו (ש"ך), מ"ש בש"ך "וכן בקרקע" הוא ט"ס וצ"ל "משא"כ בקרקע" להסוברים דבפלגא חוזר אף במוכר אם שהה כדי להראות לתגרים אינו חוזר כיון דגלוי ועומד יכול להראות (רע"א), אם הלוקח כבר מכר החפץ לאחר, אין המקח השני בטל, דהלוקח שני אינו מחויב להאמין למוכר וללוקח ראשון שהיה מקח טעות ביניהם, וכל שיקבל הלוקח ראשון בחרם שלא היה יודע שיש ביטול מקח וא"כ מכר ברשות המוכר, פטור מכלום, אבל אם אינו יכול לקבל חרם, אז ודאי צריך ליתן למוכר ראשון דמי שויו של החפץ (פ"ת).

(כד) וכן אם נודע שבא לידו כו' - משמע דוקא אם נודע בבירור שבא לידו דבר שהיה כזה שמכר, אבל אם היו מחולקים בזה, אף שהלוקח טוען ברי שנודמן למוכר כעין זה, הדין עם המוכר אף שבא להוציא, דאמרינן סתמא אין אדם מוכר מקח כדי לחזור בו ובודאי לא ידע עד הנה (סמ"ע).

(ט) במה⁷⁸⁸ דברים אמורים כשלא נשתנה השער (כה) אבל אם נשתנה השער ומפני כך רוצה לחזור בו אינו רשאי הגה: אמר⁷⁸⁹ המאנה שנסתנה השער ומתאנה אומר שלא נסתנה על המתאנה להביא לאיזה דרך הסערים להסתנות תמידי (כז) (כו). וכן אם מכר מפני דוחקו (כז) וזולל במכירתו יותר מכדי שהדעת טועה שניכר שמפני דוחקו הוצרך לזלול אינו יכול לחזור דידע ומחיל⁸⁹⁴:

(כה) נשתנה השער - לענין אונאה משערים לפי מה ששוה במקום זה שהיה הקנין ובשעתו שאם עבר זמן מה שלא נמצא תגר אין משערינן אלא לפי זמן הקנין (ש"ך בשם המבי"ט). פי' יכול המוכר לחזור לעולם אם לא שנשתנה השער או שמכר מחמת דוחקא, שולוא זה מאמינים למוכר שרק עכשיו הבין טעותו (רע"א בשם הפרישה), אפילו ידוע בעדים שבשעת מכירה היה בו אונאה, כל שנשתנה השער אין יכול לחזור, דדוקא כשלא נשתנה השער אמרינן דודאי לא איתרמי ליה זכינתא כזכינתיה עד האידנא דאל"כ למה לא צווח עד השתא, משא"כ כשנתייקר השער, אפשר דאיתרמי ליה זכינתא מקודם, רק שלא רצה לחזור משום דבר מועט ועכשיו משום יוקר השער הוא דרוצה לחזור, וכ"ש אם לא נתאנה כלל רק שורצה לחזור משום דבתוך כדי שיראה הוי כלא נגמר המקח, וכיון שנתייקר בכדי ביטול המקח בתוך שיעור זה יהיה יכול לחזור (נהת"מ). כל זה דווקא במטלטלים שהם בעין בשעת המכירה, אבל אם התחייב במה שאינו ברשותו והתחייב לקנות, א"כ באותו זמן שקונה יש בו אונאה, בשלמא אם נותן כל המעות על המקח, חשבינן כאילו קנה מיד לפי סך המעות ואשתכח דכי אייקר ברשותו דלוקח אייקר וצריך המוכר לקיים תנאו, וכמו כן אם הוזל ברשות לוקח הוזל, אבל היכא שלא נתן שום מעות למוכר אלא עשו שטר התחייבות, נהי דלא יוכלו לחזור דחשבינן כאילו הוי ברשותו וקנו בדרכי הקניה, מ"מ עכשיו שנתאנה למה לא נדון בהם דין אונאה בשתות, וביטול מקח ביותר משתות כו', ועיין מה שכתבתי בזה לעיל סימן ר"ט סעיף ו' ס"קיא"א. וי"א במי שהתחייב עצמו להעמיד סחורה לחבירו לזמן פלוני והוא ישלם לו בזמן ההוא בבנק צעטיל [בנקוטיס],

⁸⁹⁴ ראובן קנה משמעון דבר פלוני, במחיר כפי מטבע מסוים, ובתשלומים, ובשעת המכירה היה שוה, אבל בשעת הפרעון נשתנה השער של המטבע, שיעור אונאה כפי שעת ההתחייבות, כל שידוע בשעת ההתחייבות שמשנתנה השער, וכל שלא נשתנה השער יותר מכדי שיעלה על לב האדם (בית אפרים חו"מ ד).

ראובן מכר לשמעון סחורה, וחזר שמעון ומכרם לגוי בסך הנ"ל, אח"כ בא שמעון ואמר שנתברר דהסחורות לא היו שוה כ"כ והיה בו שיעור אונאה ומבקש שיחזיר לו ראובן אונאתו, אם לא היה בו אלא שיעור אונאה בצמצום הדין עם שמעון דהא אם הסחורה הי' עדיין ביד שמעון הי' יכול לתבוע אונאה ולקיים המקח א"כ במה שמכרו להנכרי ביוקר הריווח לעצמו וידידי מכר, אמנם אם הי' שיעור יותר משתות דבטל המקח, נראה דהדין עם ראובן, כיון דשמעון מכרן בסך זה להנכרי יכול ראובן לומר דאם אתה תובע אונתך, אני אבטל המקח והמעות שנתן לך הנכרי בעד הסחורה הוא שלי דברשותי הי' הסחורה למפרע. אמנם אם הי' הסחורות בשעה שמכר לנכרי בשער קצוב דבוה י"ל דהדין עם שמעון דיכול לומר דהמקח בטל למפרע וכיון דהשכר קצוב מה שנתן הנכרי יותר הוי כמו מתנה ואינו דמי החפץ ושליו הוא (שו"ת רע"א ח"ג סי' לג). הקונה חפץ והלכו למרחקים, ואז תפס שנתאנה, ומכרו שם, ואמר בפירוש שלא מחל אונאתו, כל שאין לו החפץ להחזירו, אינו יכול לתבוע אונאתו, ועי' לקמן סי' רלב ס"א (ד"ג כלל ה' סי' כט).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

ובזמן שהוא עלה הבנק צעטיל או ירדו, אם בשעת משא ומתן היה ידוע שאפשר שבעת ההוא יעלו או ירדו, ועשו המקח ביניהם בקנין גמור באופן שאינו יכול לחזור, לא מצי הדר ביה ואין בזה דין אונאה, דמעיקרא אדעתא דהכי נחית וגמר ואקניה, אם לא שעלה או ירד כמה מעלות שלפי ראות עיני הב"ד לא הו"ל לאסוקי אדעתיה שיהיה שינוי כזה (פ"ת).

(כ) דרך השערים להשתנות – עי' ב"ש (אה"ע סימן ל"א סק"א) שאם אדם קדיש בשוה כסף בדבר דלא ידעין אי הוי שוה פרוטה בעידן קידושין או לא, אזלינן בתר השתא ואי אית ביה שוה פרוטה השתא הוי קידושי ודאי ולא חיישין שמא באותו פעם היה פחות משוה פרוטה כדי לחוש לקידושי שני, וקשה היכי סמיך בשערים העשויין להשתנות למיזל בתר השתא, והרי לפי דעת הרמ"א כאן אין לסמוך עליו, ובאבני מילואים הארכנו [שאם שו"פ עכשיו אין חזקת פנויה, וחוששין שמא היה שו"פ בשעת הקידושין, ולכן הוה קידושי ספק, אבל אם עכשיו אינו שו"פ, יש חזקת פנויה, ואין אפילו ספק קידושין]. ועיין מ"ש בסימן קט"ז סק"א (קצה"ח⁸⁹⁵). וטעם החילוק דלעולם אין מבטלין קנין הברור בשביל ספק, וה"נ בקדושין, כיון שכבר הוחזקה במקודשת לפנינו, וגם עכשיו כשנראה לפנינו הוא שוה פרוטה והיא מקודשת ודאי לפנינו, אמנם כאן אין חזקה רק ספק, וממילא אין מקלקלין קנין ברור שהוא לפנינו בשביל ספק. ועוד, דמסתמא לא היה בו אונאה, דאחזוקי אינשי בגזלנותא לא מחזקינן. אמנם לפי מש"כ לעיל ס"ק(כה) דמיירי שידוע שהיה בו אונאה בשעת מכר, רק כשנשתאה עד שנשתנה השער אינו יכול לחזור, וא"כ לכאורה היה המאנה צריך לברר כיון שיש ביטול מקח לפנינו (נתה"מ). עיין בתשובת חתם סופר חלק חו"מ סוף סי' ל"ז מה שהקשה על דברי רמ"א אלו, ע"ש (פ"ת).

(כז) אם מכר מפני דוחקו – אשה שמכרה טליתו של בעלה בשליש שוויו בעוד שלא היה בעלה בביתו, והתנצלותה שמכרה מחמת דוחקה, ואחר כמה שנים בא בעלה לביתו ורוצה לחזור ולבטל המקח. עי' אה"ע סי' ע"ה: מי שהלך למדינת הים ובאה אשתו לבית דין לתבוע מזונות, ג' חדשים הראשונים מיום הליכתו אין פוסקים לה בהם מזונות וכו', מכאן ואילך, אפילו אין כתובתה בידה פוסקים לה מזונות וכו', וכן אם לא עמדה בדין, אלא מכרה לעצמה למזונות, מכרה קיים ואינה צריכה הכרזה, ועי"ש בב"ש סק"ח: שאין הבעל יכול להוציא מה שמכרה אף על גב דמכרה בלא הב"ד. וחוקי מזה סתם נשי דידן יש להם דין נושאת ונותנת תוך הבית, ויש לה רשות למכור בלי רשות הבעל ובפרט בדבר מועט. אמנם יש לחלק, דבשלמא התם שמכר בעצמו, בודאי יש לאדם כח לבזבו נכסיו, ולהכי אם מכר מחמת דוחקו אמרינן בודאי ידע ומחיל, אבל בנידון דידן, אף שהלך בעלה למדינת הים, אכתי מאן יימר דיש לה כח ג"כ לבזבו מנכסי בעלה אף מחמת דוחקה, דהרי היה לה למכור בב"ד, וא"כ אם הבעל עומד וצווח, אפשר יש לו כח לבטל המקח, וגם אפשר דצריך חקירה אם לא הטריחה כלל במכירתה להראות הטלית ג"כ לאחרים לשאול כמה היא שוה, רק הלכה לבית הלוקח ומכרה תיכף, אפשר דזה דומה לפשיעה בפקדון, ויעשה פשרה (פ"ת).

(י) המוכר⁷⁹⁰ לחבירו שוה ארבע בחמש שהרי המקח בטל ולא הספיק להראותו לתגר או לקרובו והוקר ועמד בשבע לוקח יכול לחזור בו ולא המוכר(כח) שהרי הלוקח אומר למוכר אלו לא הוניתני לא היית יכול לחזור ועתה שהוניתני תחזור היאך יהא חוטא נשכר:

(כח) ולא המוכר – אפילו לדעת היש אומרים הובא ברמ"א ס"ד, שאני הכא דמיד שהוקר מסתמא לא יחזור בו עוד הנתאנה. ומ"מ הנתאנה עצמו יכול לחזור בו עד שיראה לתגר, דאף אם נתיקר אמרינן מסתמא דעתו הוה דכל שיש לו זמן לחזור אינו גומר בדעתו לגמור המקח עד שיכלה זמנו (סמ"ע), אבל מכר שוה ה' בו' או בשאר גווי דליכא ביטול מקח אין יכול לחזור. וי"א דאם נתיקר אח"כ עד שנעשה ליותר מכדי אונאה אצל המוכר יכול הלוקח לחזור⁸⁹⁶ (רע"א).

(יא) וכן⁷⁹¹ מוכר שמכר שוה חמש בארבע וזל ועמד בשלש מוכר יכול לחזור ולא לוקח שהרי אומר לו המוכר ללוקח לא מפני שהוניתני תחזור בי:

⁸⁹⁵ כנראה שיש אותו ספק אם קנה במטבע שהוא ספק פחות משוה פרוטה.
⁸⁹⁶ ויכול לומר קים לי.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(יב) המוכר⁷⁹² שוה חמש בשש ולא הספיק להראותו עד שהוקר ועמד בשמנה(כט) הרי המוכר חייב להחזיר האחת של אונאה שהרי נקנה המקח(ל) וחייב להחזיר וכשהוקר ברשות לוקח הוקר:

(כט) ועמד בשמונה - אבל עמד בשבע אין לו דין ביטול מקח, שהרי לא הוקר אלא עד כדי שתות המעות שקיבל דהיינו ו' בד' (סמ"ע).

(ל) שהרי נקנה המקח כו' - פירוש, קודם שהוקר היה נגמר המקח והיה על המאנה ליתן האונאה להמתאנה, גם עתה שהוקר יתנהו לו, דכשהוקר כו' (סמ"ע).
(יג) וכן אם מכר שש בחמש והוולו ועמדו על שלש(לא) הרי הלוקח חייב להחזיר סלע אחת של אונאה שהרי נקנה המקח וברשות לוקח הוול:

(לא) ועמדו על שלש - ה"ה בארבע (סמ"ע).

(יד) כשם⁷⁹³ שיש אונאה להדיוט כך יש אונאה לתגר אע"פ שהוא בקי(לב):

(לב) יש אונאה לתגר - ואף שכתבתי לעיל (ס"ק (יט)) דבהראה לתגר והתגר טעה דיכול לחזור בו דאונס הוא, מ"מ בתגר שלקח לעצמו, אינו יכול לחזור רק בכדי שיראה לתגר, יש לומר, דסמך עצמו שיראה לתגר אחר ומחמת שהוא להוט על קנייתו אינו מדקדק שפיר, וגם לא פלוג רבנן (נתה"מ).

(טו) בכל⁷⁹⁴ מטלטלים שייך אונאה אפילו בספרים⁸⁹⁷ ואפילו באבנים טובות(לג) ומרגליות⁸⁹⁸ ויש ללוקח לחזור בהם עד שיראה אותם לתגרים הבקיאים בהם בכל מקום שהם שאין הכל בקיין בדברים אלו לפיכך: אם לא היה מכיר באותה מדינה והוליד המקח(לד) למקום אחר או שבא הבקי לאחר זמן מרובה והודיעו שטעה הרי זה חוזר.

(לב) אבנים טובות וכו' - יש בעיירות מסוימות התקנה שניתקנה בקהילתו מזמן רב שלא יהיה טענת אונאה באבנים טובות ומרגליות, וז"ל התקנה, מאחר ששגור בפי עולם לטעון טענת אונאה במשא ומתן אבנים טובות ומרגליות, ורוב הקהלה מחייתם באותו משא ומתן, ומכח טענה זו א"א לישא וליתן במשא ומתן הנ"ל, בכך כדי להעמיד המשא ומתן על בוריו וגם שלא יהא ח"ו נגד דין תורה, עשו הקהל שאלת חכמים איך לתקן שלא יהיה נגד דין תורה, ויצא מפי חכמים שטענת אונאה במשא ומתן אבנים טובות ומרגליות לא יהיה יותר, רק כל זמן שהסחורה ביד המוכר, ותיכף שיקח הסחורה לידו וילך מן המוכר, אף שלא נתן הלוקח המעות וגם לא חתם חילוף כתב, אף על פי כן מחויבים להחזיק הסחורה כפי שקנה ואין לו שום טענת אונאה כו'. ועתה אירע שנתאנה המוכר יותר מחציו ותבע את הלוקח. וכתב דנראה דהתקנה הנ"ל לא נתקנה רק על הלוקח מטעם הנ"ל אבל לא על המוכר, ועל המוכר נשאר דין תורה כו', ואף בלוקח דוקא אם נתאנה פחות מחציו, אבל אם נתאנה בחציו דהיינו כפליים מן שויו, לא נתקן, דהא מפורש בתקנה הנ"ל שלא רצו שיהא נגד דין תורה, ואיך יצא מפי חכמים לתקן כן שהוא נגד דין תורה. אלא ודאי שפסקו כדעת רבינו חננאל שפסק כו' יהודא, ודבר זה רשות לחכמים לעשות משום תיקון עולם כמ"ש הרא"ש דרשות לחכמים לפסוק כפוסק אחד לתקנת עולם, לפי"ז הרי גם לר' יהודא בכפל יש אונאה (פ"ת).

(לד) והוליד המקח - ודוקא כה"ג שהלך ואח"כ שתק הוא דהוי מחילה. אבל הוליד הסחורה למקום אחר אף אם שהה בכדי שהי' לו לשלוח לעיר אחרת ולהראות לבקיא' מ"מ לא הוי מחילה (רע"א).

(טז) יש⁷⁹⁵ אונאה במטבעות(לה) עד שתות. כיצד, הרי שהיה דינר זהב בכ"ד דינר כסף, וצרפה בעשרים דינר או בכ"ח(לו), הרי זה מחזיר האונאה. היה יתר על זה, בטל הצירוף. פחות מכאן, מחילה. וכן אם היה הסלע חסר שתות והיו מוציאים הסלעים במנין(לז) ולא במשקל מחזיר האונאה שאם היו מוציאים במשקל אפילו בכל שהוא חוזר(לח) הנה: וט

⁸⁹⁷ ל"ד ס"ת אלא כל ספר (חת"ס חו"מ קמג).

⁸⁹⁸ עי' לעיל סעיף ב' קצות ורע"א שם. ועי' פ"ת לגבי התקנה שם.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

לומריס⁷⁹⁶ לשיעור אונאה במטבע אחד מי"ב(לט) ופחות מזה הוי מחילה יתר על זה בטל מקח וכל זמן דהוי מחילה מותר להוליאו לכתחילה ביפה כמו שנתבאר סעיף ו⁸⁹⁹:

(לה) יש אונאה במטבעות - באונאת מטבע פסולה, אפילו אם הנותן אינו מכירו, חייב להחליפו, כיון שקיבל כסף תמורת המטבע שלו, לכן הוא ודאי חייב לו, והוא מסופק אם פרע, ואין שכנגדו צריך לישבע. אבל אם ירצה יחריס סתם על מי שנוטל ממונו שלא כדין (ש"ך בשם המהרש"ך).

(לו) וצירפה בעשרים דינר - נראה דצירפה היינו שלפעמים מטבע א' חשובה מחבירו ושוה יותר מקיצבת המלך אצל השולחני, דיש לומר כיון דלפעמים משתכר החנווני בחילוף ממטבע למטבע והוי אונאה, אבל אם לא ידע שיעור קיצבת המלך של מטבע זו, כגון שהמלך קיצב המטבע של דינר זהב בכ"ד דינרין והוא היה ממדינה אחרת וסבר שקיצבת המלך לא היה רק בכ"א וצירפה בכך, הוי כטעות שבמדה ומנין דאפילו בפחות מכדי אונאה חוזר (נתה"מ).

(לז) הסלעים במנין - פירוש, ולא הטעה אותו במנין אלא שהוציאו כאילו אינו חסר, אבל אם מטעה אותו במנין אפילו בכל שהוא חוזר כמ"ש סימן רל"ב סעיף א' (ט"ז).

(לח) אפילו בכל שהוא חוזר - עי' לקמן ריש סימן רל"ב דכל המוכר לחבירו דבר במדה או במשקל או במנין, אפילו בכל שהוא מחזיר אונאה (סמ"ע), מיירי על כרחך שבמקום אחר יוצאין במשקל זה כל המטבעות, ובאופן זה אינו צריך לקוץ המטבע כשרוצה להוליכו למישן (נתה"מ).

(לט) אחד מי"ב - טעמו, כיון דמעוות להוצאה ניתנו ואין בני אדם לוקחים מידו כשהיא חסירה כו', משו"ה דקדקו ואמרו דלא הוה מחילה עד שלא יהא באונאתן אחד מי"ב (סמ"ע).

(יז) עד מתינמ) חייב להחזיר הדינר או הסלע, בכרכים, עד כדי שיראה לשולחני(מא). ובכפרים שאין השולחני מצוי שם, יש לו להחזיר עד ערבי שבתות שבא להוציאה(מב) שאין מכיר הסלע וחסרונה ודמיה אלא השולחני ואחר זמן זה אין המאנה חייב להחליפה ומיהו מדת חסידות להחליפה אפילו לאחר זמן זה אם הוא מכירה ובלבד שתצא על ידי הדחק(מג)900:

(יז) עד מתי כו' - עיין לעיל ס"ק(לה) (ש"ך).

(מא) כדי שיראה לשולחני - דסתם אדם אינו בקי בהכרת המטבעות כי צריכים מומחים לזה (סמ"ע), ובוזה גם אם מכר הטלית בדינר ונתן לו חסר שתות אף דנתאנה המוכר אף דקיי"ל מוכר לעולם חוזר כדלעיל ס"ח. מ"מ הכא דדוקא בטעות בטלית דיוצא מיד המוכר אבל הכא יש ביד מוכר להראות לתגר⁹⁰¹ (רע"א).

(מב) עד ערבי שבתות שבא להוציאה - פירוש לכבוד שבת, ואפילו בעשיר שיש לו מעות אחרים להוציאן, מ"מ לא נתנו לו זמן יותר, משום דסתם בן אדם שאינו בקי במטבעות מוציא המטבעות המסופקים בעיניו בטובתן, ומשמר בתיבתו הטובים בודאי (סמ"ע).

(מג) ובלבד שתצא על ידי הדחק - ר"ל דאם אינו יוצא ע"י הדחק אז אפילו במדת חסידות אין צריך להחליפה (סמ"ע), י"ח שאם אינו יוצא אז חייב להחזיר לו מעיקר מדין ולא רק מידת חסידות (ט"ז).

(יח) נפחתה וחסרה כדי אונאה אסור לקיימה מפני שבקל מרמין בה ולא ימכרנה לאנס או לתגר מפני שמרמין בה אחרים ולא יעשנה משקל ולא יזרקנה לתוך גרוטאותיו (פירוש שברי כלי כסף ושאר מתכות) אלא יתיכנה או יקבנה באמצעה ויתלנה בצואר בתו אבל לא יקבנה מן הצד(מד) ואם חסר עד שעמד על חציו כגון סלע שעמד על שקל ושקל שעמד על

⁸⁹⁹ אם מדובר במטבע שהוא דבר הידוע לכל אדם ועתיד להתברר בודאי שלא שוה, אין מקום לומר שמחל הפרש, ואם שאל הנותן מתחלה לשולחני בכמה מצטרף מטבע זו וא"ל בעשרים ונמצא שהיא מצטרפת בארבעה ועשרים דהרי זה מקח טעות שזה אטעיה בדבורו (מחנ"א אונאה ז).

⁹⁰⁰ עי' לקמן סי' רלב סק"נב) בפמ"א וט"ז.
⁹⁰¹ לבדוק עוד פעם

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

דינר ודינר על חציו מותר לקיימו(מה) שאז אי אפשר לרמאות בה מפני שניכר לכל הפחת שלו הגה: ומטבע שאין לוקחין אותה רק במשקל מותר לקיימה שכל הלוקח יסקלנה:

(מ"ד) אבל לא יקבנה מן הצד - דיש לחוש שיחתוך מקום הנקב (סמ"ע), וי"א שעיקר כרמב"ם ז"ל "או ישחוק או יחתוך או יקוץ או ישליך לים המלח" (רע"א).

(מ"ה) על חציו מותר - י"א שהאיסור כשנחסר בכל שהוא, וי"א שצריך להיות חסר כדי אונאתו. ובפחות משתות בכל הדברים אפי' לכתחילה מותר לאנות עיין לעיל סעיף ו' (רע"א), טעם היתר אונאה משום דמחיל, ומטבע שפחת שלו ניכר אנו תולין לומר דידע ביה המקבלו בפחתו ומחיל עד שתות אבל שקל הבא מסלע ודינר הבא משקל אין פחת שלו ניכר לגבי שקל או דינר דמתוך שהוא רחב שבתחלה הי' סלע כו' אין פחתו ניכר ולא ידע דמחיל ואסור אפילו בכל שהוא דבקל יבא לשוה פרוטה (רע"א בשם המהרש"א).

(יט) הלוקח בדמים אכסרה (פירוש בלא מנין ובלא מדה ובלא משקל) כגון שחפן מעות וא"ל מכור לי פרתך באלו(מו) קנה ומחזיר אונאה⁹⁰² והוא הדין ללוקח פירות אכסרה בסלע(מו) או בשתיים שקנה ומחזיר אונאה. הגה: ⁹⁰³ויש אומרים לספיקא הוי(מה) ואין מוליאין ממון מיד המאכנה⁹⁰⁵:

(מ"ו) מכור לי פרתך באלו - אף על פי שקנה בחליפין קנה ומחזיר אונאה, כיון דאמר לשון מכירה, יש לו דין ממכר ויש בו אונאה (סמ"ע).

(מ"ז) פירות אכסרה בסלע כו' - פירוש, חופן פירות ואמר ליה מכור לי פירותיך בסלע או שתיים, ולכן דקדק בלשונו וכתב ברישא שלוקח בדמים אכסרה, דר"ל שלוקח דבר אחר בדמים שהוא אכסרה שפירושו חפונים, ובסיפא כתב פירות אכסרה בסלע, דפירושו, שלוקח בעד הסלע הפירות החפונים, וה"ל כאילו אמר, בין שהמעות חפונים וקונה בעדם פרה שהוא מין אחד, בין שהפירות חפונים וקונהו במעות, בשניהן קנה ומחזיר אונאה. והסיפא דומה למ"ש לעיל ריש סימן ר"ט ז"ל, ערימה זו של חיטים אני מוכר לך בכך וכך, אף על פי שאין מדת הערימה ידוע, אף על פי שנמצא חסר או יתר על האומד הרי זה ממכרו קיים ויש להן אונאה לפי שער שבשוק, עכ"ל, ומה לי שחפן פירות ומכר לו במעות או מכר לו ערימה. וקשה שהרמ"א מביא חולק כאן ולא שם, וי"ל דדוקא אמעות אכסרה כתב כן משום דאין דרך קנין בכך כי אם בחליפין, אבל בפירות אכסרה יש דרך מקח, שרגיל אדם לקנות כרי תבואה ופירות בלא מדה ומנין (סמ"ע), וי"ח שהרמ"א הולך על ב' המקרים (ט"ז).

(מ"ח) ויש אומרים דספיקא הוא - ב' שותפים בכור של כסף, והיו שאריות עפר שבהם כסף, וא' מכר לשותפו בסכום, והתברר שהיה יותר כסף מכפי הכסף שנתן, ולמעשה נתאנה פי שתיים ממחירו, לפי המחבר יש איסור אונאה ומחזיר אונאה. ולפי הרמ"א אין מוציאין אונאה, אבל היינו דווקא שתות, אבל פי שתיים, בטל המקח א"כ ראוי למאנה שיפייס את בעל דינו עד שיתרצה שלא יבטל המקח⁹⁰⁴ (ש"ך בשם המהרש"ך), אם לא הזכיר לשון מכירה אלא אמר לו הילך פרתך באלו, אין לו עליו אונאה (נתה"מ).

(כ) ⁸⁰⁰המחליף כלים בכלים(מט)(נ) או בהמה בבהמה אפילו מחט בשריון או (טלה) בסוס אין לו אונאה שזה רוצה במחט יותר מהשריון אבל המחליף פירות בפירות בין ששמו אותם קודם מכירה בין ששמו אותם אחר מכירה יש להם אונאה(נא)⁹⁰⁵:

(מ"ט) המחליף כלים בכלים כו' - זה מיירי אפילו שמו הכלים קודם המכירה או אחריה, מ"מ כיון דדרך חליפין החליפום, ויש רוצה במחט יותר מבשריון, משו"ה אין בו דין אונאה דלאו ממכר הוא, דאל"כ מאי איריא חליפות פירות בפירות דמסיק וכתב דיש בו אונאה בשמוה, הלא גם כלים בכלים נמי דינא הכי בשמוהו (סמ"ע), היינו דווקא בבהמה וכלים ולא פירות, שאלה עושין חליפין ואלה לא (ש"ך בשם המהרש"ך), אף אם אינו רוצה

⁹⁰² היינו דווקא שמכרו בשתות יתר, אבל ביתר משתות המכירה בטלה?

⁹⁰³ עי' דברי גאונים כלל ו' סי' י' הובא לקמן הערה 940.

⁹⁰⁴ עי' לעיל סי' רט סק"ב(ב) ברע"א בשם המקור ברוך.

⁹⁰⁵ אבל אם ראובן נותן כלי וקצת כסף, ושמעון נותן כלי, יש אונאה לראובן ולא לשמעון (ד"ג כלל ה סי' ג).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

לתשמישו רק לסחורה (ש"ך בשם הרשד"ם), רבים חולקים על דעת הסמ"ע, והעיקר דבכלים אם שמו קודם והמתאנה מוחזק, אין מוציאין מידו דיכול לומר קים לי כו', י"א שהלכה זו מיירי אפילו היו רוצים לסחורה וי"א דדוקא בבעלי בתים המחליפים כלי בכלי או בהמה בבהמה הוא דאין להם אונאה, אבל בכלים ובהמות העומדים לסחורה, יש להם אונאה, וכ"כ הנתה"מ ס"ק(נא) ע"ש דזה דוקא כששמו אותן קודם או אחר כך, אבל כשלא שמו אותן לא קודם ולא אח"כ אין לו אונאה, דלא גרע מפירות, ולפי זה יש מקום לומר שאין מח', אלא מדברים אם שמו או לא. ואם האונאה טפי מפלגא, חוזר כמו בקרקעות. ואם אחד לקח כלי לעצמו והשני לקח הכלי לסחורה, דינו כמו במחליף כלי על פירות שיתבאר בס"ק שאח"ז. גם נראה דאם מחולקים זה עם זה, המתאנה אומר לסחורה לקחתיו והמתאנה אומר לצורכך לקחת, יש ללמוד דבר זה מלקמן סימן רל"ב סעיף כ"ג, וצ"ע (פ"ת), מעשה בשותפים שהחליפו עם שמעון טבעת על פירות, ואותן פירות שוין לפי השער שבשוק לערך עשרים זהובים, וכשהראה שמעון הטבעת לתגר נערך ששה זהובים ולא יותר, וביקש שמעון לחזור בו ולבטל המקח כיון שנתאנה יותר משותף, והשותפים טענו שאין אונאה בחליפין. בכה"ג יש דין אונאה, דדוקא המחליף כלי בכלי כיון שזה חפץ בכלי זה ואין לו מעות, או שאינו רוצה לקנות במעות רק להחליף ע"י כלי אחר שאינו צריך לו, והשני להיפך, וזה דבר שאינו מצוי כל כך להזדמן שנים גם יחד שצריכין ורוצין להחליף הכלים זה בזה, על כן אין בהם דין אונאה, אבל בקנה כלי במעות, או אפילו בפירות שיש להם שער שבשוק דהוי כמעות, ולא בתורת קניית חליפין, שזה דבר מצוי לקנות כלי כזה ע"י מעות כדאמרי אינשי עם מעות יכול לקנות הכל, ודאי דאית ביה דין אונאה (פ"ת).

Commented [j1146]:
ספיק?

(¹) אין לו אונאה - אבל טענת מומין ודאי דיש לו, דאין אדם מתפייס במומין. בסחורה לא שייך לומר דזה רוצה במחט יותר מבשריון, ויש לו אונאה, ונראה דזה דוקא כששמו אותן קודם או אח"כ, אבל כשלא שמו הסחורה לא קודם ולא אח"כ, אין לו אונאה, דלא גרע מפירות, ומ"ש המחבר בשמו אותו אחר מכירה, נראה דמיירי בעסקין עדיין באותו ענין, דאין סברא שיועיל שומא אחר המכירה, כי מה דהוה הוה (נתה"מ), אפילו ביטול מקח ביותר משותף אין להם, ואם יש מום במחט או בשריון, חוזר, דמצי למימר כלי שלם הייתי צריך, ע"ש (פ"ת).

(²) יש להן אונאה - דכליו קונין בחליפין, וחליפין אין בהן דין אונאה, משא"כ פירות, וגם שמוהו, משו"ה חל עליהן דין מכר טפי (סמ"ע).

(כא) ⁸⁰¹האומר לחבירו(נב) על מנת שאין לך עלי אונאה, יש לו עליו אונאה(נג). במה דברים אמורים בסתם שאינו יודע כמה אונאה יש בו כדי שימחול(נד), ואין צריך לומר אם אמר על מנת שאין בו אונאה(נה), שהרי יש בו, אבל במפרש אין לו אונאה(נו). כיצד, מוכר שאמר ללוקח, חפץ זה שאני נותן לך בק"ק יודע אני שאינו שוה אלא מאה(נו), על מנת שאין לך עלי אונאה אני מוכר לך, אין לו עליו אונאה. וכן לוקח שאמר למוכר חפץ זה שאני לוקח ממך בק', יודע אני ששוה ק"ק, על מנת שאין לך עלי אונאה אני לוקח ממך, אין לו עליו אונאה⁹⁰⁶:

(^ב) האומר לחבירו - כל שאינו יודע כמה אונאה יש בו שימחול הוה כאסמכתא ולא קנה (ש"ך בשם המבי"ט).

(^ג) על מנת שאין לך עלי אונאה כו' - אף על גב דאם אמר ליה בשביעית על מנת שלא תשמיטני בשביעית, אמרינן כל תנאי שבממון קיים ואינו משמט, שאני התם דידע ומחיל, משא"כ הכא די"ל דלא ידע דאית ביה אונאה דמחיל וכדמסיק המחבר דסבר דאין בו אלא פחת כל דהו (סמ"ע), אמנם כל דבר שהוא טעות, או הפלגה לא חלה כלל, ואפילו אם חתם על שובר כדי להציל חלק, כל זמן שזה לא טעות אלא אונס ומרמה, הכל בטל, ועל אף שקנין באונס חלה, אבל כאשר המוכר לא נותן כלום [המקרה הוא ירושה, שראובן אנס

⁹⁰⁶ ראובן שמכר לשמעון מכר, ומחלו זה לזה הונאת שתות, ושוב נמצא במכר הונאה שתות וחצי. בטל המקח, ואין טענה דכיון שמחל לו השתות אין כאן הונאה אלא חצי משתות שכן שתות מחיל ליה טפי משתות לא מחיל כלל (רדב"ז ח"א סי' תלח).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

את שמעון לקבל חלק קטן, ולכתוב שטר מחילה על השאר, אז הוה כמתנה באונס, ואינו כלום, כל שהאונס ידוע (ש"ך בשם הרמ"ע), וי"א כיון דלא מהני מטעם מחילה גם מטעם התנאי לא מהני נמי, שהוא מתנה לעקור דבר מן התורה ולא כל הימנו (קצה"ח), דוקא כשאומר שלא יהיה עליו דין אונאה, אבל אם אמר על מנת שימחול לו אונאה, הרי זה תנאי גמור, דהיינו אם ימחול לו כשיוודע לו האונאה יהיה המקח קיים ואם לא ימחול לו יהיה המקח בטל, ומשו"ה אפילו יש בו אונאה שתות שהדין שקנה ומחזיר אונאה, המוכר יכול לבטל המקח מחמת התנאי, דהא גם מדין תורה יכול למחול האונאה, ואין זה כמתנה על מה שכתוב בתורה, משא"כ כשיתנה על מנת שלא יהיה לך עלי אונאה, שהוא רוצה שיהיה האונאה מחול מעכשיו מחמת התנאי אף שלא ימחול המתנה, הוי מתנה על מה שכתוב בתורה (נתה"מ).

Commented [j1147]:
הו הנ"מ בקצה"ח?

⁽⁷¹⁾ שאינו יודע כמה אונאה יש בו כדי שימחול - היכא דאיכא שתות דקנה ומחזיר אונאה, אם התנה המוכר על מנת שאין לך עלי אונאה והלוקח תובע אונאה, יכול המוכר לחזור מן המקח, אף על גב דמחל הו"ל מחילה בטעות, וכיון דגבי תנאי ממון הכוונה על מנת שתמחלי, נהי דלא מהני מחילה משום מחילה בטעות אבל התנאי מיהא מהני לבטל המעשה כיון דאינו נגד דבר תורה (קצה"ח), וי"א דהטעם הוא דכשלא ידעה דמחיל אינה מתכוונת למחול, וממילא הדין משום התנאי והוי מתנה על מה שכתוב בתורה (נתה"מ).

⁽⁷²⁾ ואין צריך לומר אם אמר ליה על מנת שאין בו אונאה - דמשמע על מנת שלא יהא בו דין אונאה, ואי אפשר לו להתנות לבטל דין תורה, ובכה"ג גם בשביעית אם אמר ליה על מנת שלא תשמטני שביעית לא אמר כלום. וחזר הדבר לדין תורה, פחות משתות מחילה, שתות קנה ומחזיר אונאה, וי"א דבכה"ג הוה מקח טעות וחוזר בו לגמרי אם ירצה, אפילו אין בו אלא אונאה שתות, אבל המחבר שכתב לשון ואין צריך לומר, משמע דסבירא ליה דדינו כאילו אמר על מנת שאין לך עלי אונאה, דבו פשוט דאינו חוזר לגמרי בשתות, אלא הו"ל כאילו לא התנה כלל (סמ"ע), ולפי שיטת הקצה"ח לפי הי"א הזה ה"ה על מנת שאין בו אונאה נמי יכול המוכר לחזור⁹⁰⁷ (קצה"ח), מוכח מדבריו דבאונאה פחות משתות לא נתבטל לכו"ע, והטעם, דבפחות משתות אין שם אונאה עליו. ולפי"ו באומר יודע אני שיש בו אונאה, שכתב הסמ"ע בס"ק (נו) שיכול לומר לא ידעתי שיש בו אונאה כל כך, מ"מ אם אין בו אונאה רק שתות, שוב אינו יכול לומר כן, דאונאה אינו משמע בפחות משתות, וממילא מהני התנאי (נתה"מ).

⁽⁷³⁾ אבל במפרש - ראובן שמכר לשמעון מכר ומחלו זה לזה אונאת שתות, ושוב נמצא במכר אונאה יותר משתות, הוי ביטול מקח וחוזר, דהא שתות מחיל ליה, טפי משתות לא מחיל כלל, וכיון דליכא מחילה, הדבר ברור דהוי ביטול מקח וחוזר (פ"ת).

⁽⁷⁴⁾ יודע אני שאינו שוה אלא מנה - משמע דסבירא ליה דלא סגי באמר ליה סתם יודע אני שיש בו אונאה על מנת כו', וכן בסעיף שאחר זה כתב ז"ל, שהרי זה ידע בודאי הדבר שמחל לו. על אף דאדם יכול להקנות ולמחול אף דבר שאינו קצוב, מודה במחילה כזו שצריך שיפרשו, דאל"כ יכול לומר לא ידעתי שיש בו אונאה כל כך דאמחול (סמ"ע), האומר חפץ זה שאני מוכר במאתים יודע אני שאינו שוה אלא מנה, דאין כאן אונאה ביתרון, אבל אם נמצא אונאה במנה עצמו, היינו שאינו שוה רק שמונים. ואילו נמצא פחות משתות מזה המנה עצמו, אין ספק כלל דודאי המקח קיים. ואם החפץ היה שוה רק צ"ט, אי נימא דהוה כמוכר לו שוה צ"ט בק', דאיך מאה הוי רק כמתנה בעלמא לא מקח, דלגבי שומת המקח דאמר לו ששוה רק ק' הוי רק טעות מן צ"ט למנה והוי מחילה, או נימא דהוא ידע ומחיל ומתרצה שיהא האונאה בק', אבל במותר לא נתרצה, והוי כמאנהו שוה צ"ט בר' ולזה לא נתרצה, וממ"ש לעיל ס"ק(נו), דגם שם אפשר לומר דמה שמחל לו אונאת שתות הוא מתנה בעלמא כיון דהוא טפי ממה ששיערו חכמים שדרך למחול, ואפ"ה פסק דהוי ביטול מקח. ויש לחלק (פ"ת).

(כב) המוכר חפץ לחבירו במנה(נת) וא"ל חפץ זה אינו שוה אלא זוז אחד על מנת שאין לך עלי אונאה יש לו עליו אונאה שהרי אומר כיון שראיתי שאמר שאינו שוה אלא זוז ידעתי

⁹⁰⁷ כוונתו לומר שאפשר לומר קים לי כרש"י?

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

שאינו מכויין אלא להשביח דעת(נט) עד שיפרש כדי האונאה שיש במקחו בודאי או קרוב לה בכדי שהדעת (נוטה) [טועה](ס) שהרי ידע בודאי הדבר שמחל לו:

(נ) המוכר חפץ כו' - ע"ל סי' ר"ך ס"ח (ש"ך).

(ט) אלא להשביח דעתי - כלומר, כמו שאתה רואה שווה יותר מזו, כן הוא שווה מנה כמו שאמכרנו לך (סמ"ע), פירוש, כשם שברור שווה יותר מזו כך ברור המקח בלי טעות לגמרי, ומשמע מזה כל שיודע שיש עכ"פ אונאה אלא שלא ידע שיעורו, מהני מה שאמר שאינו שווה אלא זו, דהא לא שייך כאן להשביח דעתו (ט"ז).

(י) בכדי שהדעת טועה כו' - כצ"ל "טועה", שאם החפץ שווה ששה זהובים ומוכר לו בשבעה זהובים, אל יאמר לו המוכר יודע אני שאינו שווה אלא זהב ועל מנת כו', אלא יאמר אני יודע שאינו שווה רק ששה דינרין, שאז ידע האונאה שבו בודאי ומחל לו עליה, ואף אם יאמר לו יודע אני שאינו שווה רק חמשה ונמצא שווה ומכר לו בשבעה, ג"כ אין בו אונאה, דהרי התנה עמו שלא יהא עליו אונאה, ואינו יכול לומר כשראיתי ששוה יותר מחמשה אמרתי כשם ששוה יותר מה' כן הוא שווה שבעה, דהוה לי למימר דילמא טועה המוכר באחד דרגילין לטעות באחד והיה סבור שאינו שווה אלא חמשה, והוה ליה כאילו פירש לו האונאה (סמ"ע).

(כג) ⁸⁰²בעל הבית המוכר את כלי תשמישו⁹⁰⁸ ואינה את הלוקח(סא) אין בו דין אונאה שאילו לא הרבה לו בדמים לא היה מוכר כלי תשמישו ואפילו מכרם מחמת דוחק אין בו אונאה ויש מי שאומר דדוקא שהלוקח יודע שזה המוכר בעל הבית אבל אם לא ידע או שקנה על ידי סרסור יש בו אונאה(סב):

(כד) בעה"ב המוכר - ואף דמבואר בסעיף כ"א דצריך לפרש כמה עולה סך האונאה, והכא לא ידע כמה דלמחול, מ"מ אין בו דין אונאה, והטעם יבואר בסמוך ס"ק(סח) גבי נושא ונותן באמונה (נתה"מ), משמע דאם נתאנה או דקנה ואינה [פי' שקנה במחיר השוק, ומכר ביוקר מאחר וזה כלי תשמישו של פלוני], יש בו דין אונאה, ודלא כ"א דגם נתאנה אינה יכול לתבוע אונאתו (רע"א).

(כז) או שקנה ע"י סרסור - פירוש, אף אם ידע הלוקח שהן של בע"ה, כיון שהבעל הבית מסרו לסרסור למכור למי שיבוא לקנותו, ודאי נתיאש, שלא ידע הלוקח שהן של בע"ה, ועל דעת להחזיר לו אונאה מסרם לו. ועיין בסמוך בסעיף ל' שכתב המחבר פלוגתא באינה השליח ללוקח אי מכרו בטל בכל שהוא, וכאן סתם בסרסור וכתב דיש בו אונאה, ויש לחלק בין סרסור דיש לו שייכות וחלק בו ואין לומר גביה לתקוני שדרתיך וכמ"ש בסימן קפ"ב וקפ"ה, דבו כו"ע מודו (סמ"ע), וי"א בין שהלוקח עצמו קונה מבע"ה רק שלא ידע שהוא בע"ה, או שהלוקח שלח הסרסור לקנות, ובזה אף על פי שלוקח עצמו יודע שהמוכר בע"ה, מ"מ, כיון שהסרסור הוא הקונה והסרסור אינו יודע שהמוכר הוא הבעל הבית, יש שם אונאה (ט"ז, ונתה"מ), ונראין דברי הסמ"ע, דכיון דאפילו ידע הלוקח בשעת מקחו שאינו שווה וקנה ביותר, אפ"ה יכול לתבוע אונאתו בכדי שיראה לתגר וכמ"ש הרמ"א סעיף ז', ועיין מ"ש בס"ק (כ) עיקרא דמלתא היכא שהמוכר יודע בלוקח שמבין טיב המקח כמה שווה ורוצה יותר משויו הו"ל כאילו התנה המוכר אדעתא דמחילה, וכן הלוקח קונה נמי אדעתא דהכי, אבל אם אין המוכר יודע בלוקח שיודע טיב המקח ושוויו דלא הו"ל מוכר כמתנה תנאי כיון דמוכר סבור שלוקח אינו יודע כלל שוויו של מקח, ובזה אפילו ידע הלוקח שיווי המקח לא מחל יותר ויכול לתבוע אונאתו. ובלוקח מבעה"ב שניהם יודעין ואדעתא דמתנה ומחילה קנה, אבל ע"י סרסור כיון שאין הדבר ידוע לסרסור שלוקח יודע שהוא של בעה"ב, אף על גב דלוקח ידע שהוא של בעה"ב הו"ל כהך דינא דרמ"א סעיף ז' דלוקח ידע בשויו של מקח, ויכול לתבוע אונאתו (קצה"ח).

(כד) הא דמוכר כלי תשמישו ואינה את הלוקח אין לו דין אונאה הני מילי בשתות אבל ביותר משתות הרי הוא כשאר כל אדם ויש חולקים(סג):

Commented [j148]:
אם שאר הנתה"מ נצרך?

⁹⁰⁸ תכשיטין וכלי תשמיש שלו חביבין עליו, ואינו מוכרן אלא ביוקר, והוה ליה כמפרש יודע אני שיש בו אונאה, דאמרינן לקמן אין לו עליו אונאה (רש"י ב"מ שם).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(ג) ויש חולקים - אפילו לדעה זו דאפילו ביתר משתות ביטול מקח אין לו לקונה מבעה"ב, נראה פשוט דמום חוזר עליו (פ"ת)⁹⁰⁹.

(כה) מוכר ולוקח שנתרצו לגמור המקח על פי שומת לוי ושם אותו בסך ידוע ונמצא שיש בו אונאה יש בו דין אונאה⁹¹⁰ (סד) ואם אי אפשר להחזיר האונאה כגון שהלך המאנה לדרכו אם לוי הוא תגר(סה) ובקי בשומא ולא קיבל שכר על השומא פטור(סו):

(טז) יש בו דין אונאה - מה שנתרצה שמעון לקחתו בשומת לוי, לא עדיף ממי שפירש על מנת שאין לך עלי אונאה דקיי"ל דיש עליו אונאה, וכ"ש בנידון זה שלא כיון ראובן למכרו לו ביותר מדמי שויו ולא שמעון לקנותו יותר מדמיו כו' (סמ"ע), מדכתב המחבר שיש לו דין אונאה, משמע דבעינן דוקא שתות, שונה מסי' ר"ו ס"ד כשאמר סתם כדשיימי, כונתו עפ"י בקיאים, וכששמאו וטעו, ואח"כ באו אחרים ואומרים שטעו, נתברר שהראשונים לא היו בקיאים, והוא אמר עפ"י שומת בקיאים, ולכך בטל אפילו בכל שהוא, משא"כ כשאמר על פי שומת לוי שהוא איש ידוע (נתה"מ).

(טז) אם לוי הוא תגר כו' - דאל"כ היה חייב אפילו לא קיבל שכר עליה דגרם לו היזק, אבל אם הוא תגר ובקי, כחנם פטור, בשכר חייב, כמו טבח אומן שקלקל, וכמו שיתבאר דינו לקמן סימן ש"ו סעיף ד' (סמ"ע).

(טז) ולא קיבל שכר על השומא - ראובן קנה צרור אחד מעפרות זהב מערבי אחד והראהו לצורך אומן אחד⁹¹¹ ואמר לו ראה אם הוא זהב מזוקק או אם יש בו זיוף, ואם הוא מזוקק אתן לך חצי הריוח בשכרך, ראהו האומן ואמר לו נראה לי שהוא זהב מזוקק ואין בו זיוף והכרתי זה מתוך כבודו, וסמך עליו הלוקח וקנאו בחזקת שהוא זהב מזוקק והתיכו ונמצא נחשת, האומן פטור הוא שאין חיוב על אומן אלא כשהוא נוטל שכר, ומה שנוטל מחצית הריוח, אם אין שם ריוח אינו נוטל שכר (קצה"ח⁹¹²).

(כו) ועכו"ם אין לו אונאה שנאמר איש את אחיו וגו' ועכו"ם שהונה את ישראל מחזיר אונאה בדינים שלנו שלא יהיה זה חמור מישראל(סז)⁹¹³:

(טז) חמור מישראל כו' - ישראל ועכו"ם שאינו לישראל אחר ובדין עכו"ם א"י להשתלם מהעכו"ם החצי אונאה, צריך הישראל להחזיר לו הכל דקיי"ל כר"ג כל היכא דליכא לאשתלומי מהאי משתלמי מהאי, ועוד דמסתמא עיקר סמיכת הישראל היה על ישראל ולא על עכו"ם ומ"מ היכא שנתאנה במקח טעות כגון שחמתית ונמצא לבנה או כסף ונמצא בדיל וכה"ג שכתוב בסי' רל"ג דאפי' בדיניהם איכא לאשתלומי מעכו"ם א"כ ודאי הישראל אינו משלם אלא חלקו אף על גב שהעכו"ם הוא אלם (ש"ך), כיון דהקונה אינו סומך עצמו רק על הישראל והוי הישראל כאילו עביד כוליה היזיקא, ע"ש (נתה"מ).

(כז) הנושא ונותן באמונה אין לו עליו אונאה(סח). כיצד חפץ זה בכך וכך לקחתיו, כך וכך אני משתכר בו, אין לו עליו אונאה(סט)⁹¹⁴:

⁹⁰⁹ ועי' לעיל ס"ק(נא).

⁹¹⁰ מלשון המחבר משמע דיש לו דין אונאה דבשתות חוזר האונאה ופחות משתות הוי מחילה. ולפע"ד נראה דאף בפחות משתות האונאה חוזרת והמקח קיים, מידי דהוי אשליח שמכר וטעה אפי' בכל שהוא המקח בטל (שעה"מ).

⁹¹¹ מובא ברע"א שו"ס ו, ועיי"ש ס"ד.

⁹¹² וכן נתה"מ לקמן ס"ק(צב).

⁹¹³ הנו"נ באמונה שיש בו אונאת מדה או משקל וכדומה, בטל המקח, ואין אפילו זכות להחזיר היתרון (ד"ג כלל ו ס' מ), וה"ה אם מכר לו יין בשויות כזו, ונמצא דבש, הוה מקח טעות ויכול לחזור (שם ס' ט), מי שלקח מחבירו חבית של יין ואמר ליה המוכר בכך וכך קניתי, וכך וכך אני משתכר בו, ולא הוזכר סכום מדה כלל, וטוען הלוקח שמצא פחות ממה שחשב, אין בטענת הלוקח ממש, ואפילו שיהיה מוחזק (כנה"ג הגה"ט סי רכז סקנ"ה).

⁹¹⁴ אע"ג שאין לו דין אונאה ב"ד צריכים להעמיד שוטרים שלא ירוויחו יותר משתות (חוט השני ס' מה). ראובן דיבר עם גוי לקנות דברי פלוני בתיבה פלוני, ולפני שהסכימו, שמעון אמר לראובן, אני אקנה את זה ממך בתוספת עשר אחוז, וכולם הסכימו, ונתברר שאין הדבר פלוני בתיבה אלא דבר מזויף. אין נו"נ באמונה נוגע לדין מקח טעות, אלא רק לאונאה, אבל כאן, הרי ראובן רק קנה עבור שמעון, ולכן אין לשמעון טענה על ראובן, אבל אין לראובן זכות בתוספת רווח, וי"א דאין קנין בין ראובן לשמעון (ערך ש"י סי רכז ס"ז). אם ראובן בא לקנות חפץ פלוני משמעון, וראובן

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(ס) הנושא ונותן באמונה אין לו עליו אונאה - י"א דהוי כאילו נעשה המוכר שלוחו של לוקח לקנות, וי"א דאם כבר נתברר להמוכר שנתאנה, ונשא ונתן באמונה, דיכול המתאנה לחזור בו, דכיון דנתברר לו, שוב אסור להונות לחבירו, ועובר על לאו דלא תונו, וניתן להשבה. ואם המוכר לקחו מישראל ואינה להמוכר ומכרו לחבירו באמונה, לכאורה היה נראה דיכול המוכר לחזור, דכיון שהמקח נתבטל נגד המוכר הראשון, הוי כמכר דבר שאינו שלו, אבל אם כבר נתרצה המוכר הראשון באופן שאין המוכר השני יכול לחזור בו מהמוכר הראשון כמבואר לעיל סעיף ד' בהג"ה משום דהוה כאילו נתקיים המקח למפרע וכאילו נתרצה מעיקרא דמי כמ"ש הסמ"ע שם ס"ק(ט), אינו יכול לבטל המקח. עיין מה שכתבתי שם. וכן הלוקח השני לכאורה היה נראה דיכול לבטל המקח קודם שנתרצה המוכר הראשון, דיכול לומר, כיון שהמקח שלך בטל אין אני יכול להשתמש בה, דהוי כאילו מכרת דבר שאינו שלך והמקח שלי ג"כ בטל, ועוד דלמחר יבוא המוכר שלך ויקח המקח ממני. באונאה אפילו המאנה יכול להשתמש בו כל זמן שלא חזר בו המתאנה, דאימר לא יחזור בו המתאנה כלל⁹¹⁵ (נתה"מ), נראה דדברי הנתה"מ דוקא בגוונא שאמר לו חפץ זה בכך וכך לקחתיו כו', דבזה אנו צריכין לטעמא דנתיבות המשפט משום דהמוכר אינו יודע שויו כלל דהא באמת נתן בעדו כל כך, ולישא וליתן ע"פ האמת לא אסרה תורה כו', וממילא דאם ידע מקודם שנתאנה, שוב אסור לו להונות לחבירו, וניתן להשבה, אולם בגוונא דבסתם לקחו ולא פירש בשעת המקח במה לקחו רק אמר לו הלוקח אני מאמינך במה שתאמר שקנית אותו ואוסיף לך כך וכך כו', בכה"ג ודאי לאו אאומדנא דידיה קא סמיך שהרי עדיין לא ידע כמה, אלא חייתא דקיטרי קביל עליה בין רב בין מעט, א"כ י"ל דאפילו ידע מקודם המוכר שנתאנה ומכר אח"כ באמונה, אינו יכול לחזור מהאי טעמא דסבר וקיבל. לכן סוחר האומר לבעל החנות על נאמנותו בכך וכך לקחתיו ומתפשר עבור ריוח כך וכך אחרים, אם נמצא אח"כ אונאה, שנתאנה הסוחר בקנייתו, יכול בעל החנות הקונה מהסוחר לתבוע אונאתו, דרק על משכורתו שמודיע לבעל החנות אין בו דין אונאה משום דידע ומחיל, אבל לא על גוף הקרן (פ"ת).

(ט) כיצד חפץ זה בכך וכך לקחתיו כו' - יש מפרשים דאפילו לא אמר לו בכך וכך לקחתיו, אלא אמר לו תן לי חפץ זה כמו שקנית אותו ואני מאמינך במה שתאמר שקנית אותו ואוסיף לך כך וכך לריוח, אין בו אונאה, שאפילו נתאנה בו לוקח ראשון צריך ליקח כמו שקנאו, דאדעתא דהכי משכו ליתן לו כמו שקנאו. והמחבר השמיט להאי יש מפרשים, דבכלל דבריו הראשונים הוא, אם יש בזה חידוש, דאף דלא ידע בשעת משיכה בכמה קנהו דלימחל, אפ"ה אין בו אונאה, כיון דאמר בהדיא שמאמינו לו ויתן לו בעדו כל מה שנתן הוא בעדו ועוד יתן לו ריוח מה, נמצא שמתחילה לא היתה כונתן על שיווי המקח (סמ"ע), וה"ה אם נתאנה מוכר כגון ששוה יותר, ובנושא ונותן באמונה כשם שאין לו דין אונאה כן דין ביטול מקח אין להם, ומ"מ צריך להתיישב למעשה (ש"ך), אפילו שקנה י' דברים י' דברים שבדרך פשוטה נוגע לכל א' דינר אפ"ה כשמוכר הרעים לבדם כל אחד בדינר נקרא אונאה כ"ש וק"ו כשדבר אחד קנה בדינר ואמר שקנה בדינר ורביע דהוי אונאה ועובר על עשה מהין שלך צדק ועל לאו דלא תונו ולא תשקרו, ודוקא כשאומר המוכר האמת כמו שקנה אז אין עליו אונאה כיון שלא סמך דעתו אלא עליו לא על השווי אבל כשמשקר הרי

הסכים באלף זוז, ושמעון לא הסכים, ולוי אמר באלף מאה, אין כאן סמך על קנייתו של שמעון, ויש בזה אונאה ואינו דומה לנו"נ באמונה (מהריט"ץ סי' רלז).

ראובן קנה סחורה בפני שמעון ואמר לו שמעון אתן לך ריוח דינר ותננה לי ונתנה לו, אין לו עליו אונאה והוא מכל שכן שאם הוא סומך על אמונתו של זה כ"ש שיסמוך על מה שראו עיניו (רדב"ז ח"א סי' נז).

ראובן אמר לשמעון שהוא רוצה לקנות מאה דגים בתנאי שהוא מוכר בעשר אחוז פחות ממה שהוא מוכר לאחרים, ושמעון הסכים, ונתגלה ששמעון מכר לכולם במחיר הזול, שמעון חייב להחזיר לו עשר אחוז כמו שקבעו (ד"ג כלל ה' סי' כב).

אם אמר המוכר לשמעון "ראובן רצה לקנות במאה ש"ח ולא הסכמת" ואז מכר לשמעון במאה ועשרה, ונתגלה שראובן לא רצה לקנות במאה, אין המקח חוזר, שזה דרכו של הסוחרים לדבר כך (אורחות המשפטים כלל ג' סי' יב מכח הט"ז שלב סי' ד).

⁹¹⁵ עי' לעיל ס"ק(ט) שאפשר לקדש אשה עם זה.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

אנה לחברו וצריך בודאי להחזיר מה שאינהו⁹¹⁶ (ש"ך בשם הרשד"ם וכן רע"א בשם התשב"ץ), ומ"מ ביש בו מום בטל המקח (רע"א ופ"ת), מש"כ הסמ"ע "אף דלא יעד" הכ"ש הוא, אם ידע הלוקח ע"פ דיבורו של מוכר, ובדרכו של מוכר לישא וליתן באמונה (פ"ת), ראובן שקנה סחורה בפני שמעון וא"ל שמעון אתן לך ריוח דינר ותננה לי, ונתנה לו, אין לו עליו אונאה, ומכ"ש הוא, אם הוא סומך על אמונתו של זה, לא יסמוך על מה שראו עיניו⁹¹⁷ (פ"ת).

(כח) הנושא והנותן באמונה לא יחשוב הרע באמונה והיפה בשויו שאם קנה י' יריעות(ע) ב' דינרים ויש בהם שאינם שוות דינר ויש בהן ששוות יותר לא יחשוב הרעות בדינר כל אחת והיפות בשוויין אלא הכל באמונה כמו שקנאם ביחד ומעלה לו על דמי המקח שכר הכתף והפונדק וכוללם בדמי המקח אבל שכר טרחו לא יעלה על דמי המקח ולא יקח ממנו אלא כמו שנתפשר עמו שיתן לו ריוח(עא)⁹¹⁸:

(⁹²) שאם קנה י' יריעות כו' - פירוש, דרך התגרים כשקונים יריעות או כיוצא בו הרבה יחד, ואי אפשר שיהיו שוים אלא אחד רע ואחד טוב ואחד בינוני, דרכן להשוות ליתן בעד כל אחד ואחד בשוה (סמ"ע).

(⁹³) אלא כמו שנתפשר עמו שיתן לו ריוח - ר"ל, ריוח הנזכר בסעיף שלפני זה, דאמר ליה בכך וכך לקחתיהו וכך וכך אני משתכר בו, וקאמר כאן דבכלל אותו שכר וריוח יהיה נמי שכר טרחתו בכלל (סמ"ע), אמנם יכול לומר שכך וכך הוא רווח, וכך שכר טרחא, אבל לומר שכך וכך רווח, וזה כולל טרחתו, הוה גניבת דעת (רע"א בשם החוט השני).

(כט)⁸⁰³ אלו דברים שאין להם אונאה: העבדים והשטרות(עב) והקרקעות וההקדשות(עג) אפילו מכר שוה אלף בדינר או שוה דינר באלף אין בהם אונאה הגה: ויש לומר דלוקא עד פלגא אבל יותר מפלגא(עד) כגון שמכר לו אחד יותר משנים(עה) הוי אונאה(עו)⁹¹⁹:

(⁹⁴) העבדים והשטרות כו' - דדוקא מטלטלין הנקנין מיד ליד יש בהם אונאה, לאפוקי קרקעות, ולא משום דעביד אינש דזבין ארעא ביתר מכדי שוויה (סמ"ע), חזקות נידון כקרקע בענין אונאה (ש"ך בשם המב"ט), מ"מ גם הלאו עובר גם באלו ולא מיעט הכתוב אלא מדין תורת אונאה וביטל מקח, וי"א דאפילו לאו ליכא (רע"א), עיין בקצוה"ח לעיל סימן קכ"ו סק"ט שכתב דבר חדש, הא דאין אונאה לשטרות, היינו דוקא במוכר שט"ח בכתיבה ומסירה, דכיון דהשטרות אין גופן ממון אימעטי מדין אונאה מכלל ופרט, מה הפרט מפורש דבר שגופו ממון, אבל מוכר חובות בע"פ ע"י מעמד שלשתן יש להם אונאה, דחובות גופיה הוי גופן ממון, וי"ח (פ"ת).

(⁹⁵) וההקדשות - בזמנינו אין לנו הקדש דבדק הבית אלא הקדש מתנות עניים ודבית הכנסת, ודין חולין גמור יש לו, ויש בו אונאה (סמ"ע, וש"ך בשם הראנ"ח), ובאינה לשותפים אינו חייב להחזיר עד שתהא אונאה פרוטה לכל אחד ואחד⁹²⁰ (פ"ת).

(⁹⁶) אבל יותר מפלגא - אבל בפלגא אינו אונאה (סמ"ע וש"ך), אמנם זה דעת הרמ"א ועיקר כמחבר. וי"א דהוה ספיקא דדינא (ש"ך), יש מח' אי איכא הונאה בקרקעות ביותר על חציו

⁹¹⁶ אפילו פחות משתות, וזה בגדר גנבה בידו (והשיב משה חר"מ סי' קג).

⁹¹⁷ צ"ע למה שלא יהיה לו אונאה כלפי המוכר.

⁹¹⁸ עי' הערה בשם הגור אריה יהודה 940.

⁹¹⁹ עי' לקמן הערה 922.

עי' סי' צה ס"א שלשו"ע קרקעות חו"ל אין נשבעים עליהם, והטור חולק שדינם כקרקע, עי' ד"ג כלל ה' סי' טז שיש לומר קים לי כטור, וצ"ע שכן זה נגד שו"ע ואין א' מהנ"כ האיר בזה, ועי' ערך שי סי' רכז כט, שאין לסמוך על כנה"ג זו. ועי' אג"מ לקמן הערה 924.

עי' רמ"א (א"ח סי' קנג ס"ז): כל דבר שבקדושה שנמכר ומותר לשנותו, נמכר בלא הכרזה ואין בו אונאה אבל דבר שאסור לשנותו לקדושה קלה, צריך הכרזה. ועי' מ"ב: ואין בו אונאה - מיירי במכירת קרקע ובתים ומשום שאין אונאה לקרקעות ואשמועינן דלא תימא דהו כשליח דאפילו בכל שהוא מכרו בטל משום דיכול לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי אלא הו כשלהן אבל במכירת מטלטלין בודאי יש אונאה (מג"א נגד ה"ז, שאפילו במטלטלין אין אונאה). אבל דבר שאסור לשנותו - כצ"ל. והיינו כדלעיל בשם הרשב"א שצריך הכרזה כדי שלא ימכר בזול וממילא יש אונאה ג"כ ואפילו בקרקעות.

⁹²⁰ צ"ע בדבר של קהל, אם צריך פרוטה לכל א' מהקהל.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

ועוד שאחר כמה שנים ודאי מסתמא ידע ומחיל (ש"ך בשם המהרי"ט⁹²¹), וה"ה בשכירות, אמנם אם ראובן שוכר מגוי בשתי ש"ח לחדש, ומשכיר בא', בשע' שהשכירו לראובן אין אותו קרק' מושכרת לו מהגוי אלא לאותו חדש שעומדים בו ואלו רצה הגוי להוציאו בחדש שאחריו מוציאו בדיניהם והרי בחדש שאחריו חוזר ושוכר מן הגוי וכן מדי חדש בחדשו ואם כן נדון זה וכיוצא בו כמי שאומר לחברו הלויני ודור בחצ' הגוי ואני אפרע בשבילך שכל כיוצא בזה רבית קצוצה (ש"ך בשם הראנ"ח), וי"א דעיקר שיש אונאה בפלגה, ובטל המקח (פ"ת).

(ט"ז) כגון שמכר לו אחד יותר משנים - פירוש, דבר ששוה דינר אחד מכרו ביותר משני דינרין, דהיינו יותר מפלגא, דאף דאיתמעטו הני מדין אונאה, מ"מ לא גרעי מאונאת דברים וגניבת דעת, וכמו שיתבאר ריש סימן רכ"ח, אם לא שהמוכר בעצמו לא ידע מאונאתו (סמ"ע).

(ט"ח) הוה אונאה - המקח בטל ואפילו פלגא, ואונאה דכתב הרמ"א, ג"כ כונתו לביטול מקח (סמ"ע), ומספיקא דדינא אוקי אחזקת מרא קמא ובטל המקח (רע"א), וי"א דעיקר כסמ"ע ואע"פ שהמחבר חולק (רע"א בשם המהר"ם מלובלין).

(ל) ⁸⁰⁴ במה דברים אמורים במוכר נכסי עצמו אבל השליח או אפוטרופוס שמעיה ונתאנה בכל שהוא(עו) בין במטלטלין בין בקרקע חוזר ואם אינה את הלוקח ⁸⁰⁵ יש מי שאומר שהוא הדין שמכרו בטל(עח)(עט) בכל שהוא ⁸⁰⁶ יש מי שאומר שדינו כשאר כל אדם דעד שתות הוי מהילה וזכה המשלח ביתרון(פ):

(ט"ט) ונתאנה בכל שהוא - דיאמר לו המשלח לתקוני שדרתיך ולא לעוותי ולא שייך מחילה גביה (סמ"ע), ושותף שמכר ונתאנה, לגבי אחרים כל מה ששותף אחד עושה, כאילו שניהם עושים, אבל לגבי שותף חבירו, אם הוא פוטר או מוחל, צריך לשלם לו חלקו (רע"א בשם הש"ך), עדיין [אחרי דברי הש"ך] צריך להבין כשהתנו השותפין להשתדל לקרב התועלת ולהרחיק הנזק אם עבר ונתאנה מהו. ושותף שמחל דאף חלקו אינו מחול שהרי הכל משועבד לחברו לזמן שקצבו ביניהם (ועיין בסמ"ע לעיל סק"ס(ב)) (רע"א בשם המחנ"א).

(ע"ב) שה"ה שמכרו בטל - טעמו, שחז"ל השוו הדברים שלא יהא כח המוכר עדיף במוכר ע"י שלוחו מכח הלוקח (סמ"ע).

(ע"ג) ויש מי שאומר כו' - דשאני לוקח דהוא עצמו היה בקנין וידע מה קנה, ומה לו שקנהו מהשליח או מהמוכר עצמו, ועיין לעיל סימן ק"ט [סעיף ה' - ו'] וקפ"ב [סעיף ה'] (סמ"ע).

(פ) וזכה המשלח בהיתרון - טעמו נתבאר לעיל סימן קפ"ג סק"כ(ח) (סמ"ע).
(לא) דין בית דין שמכרו בשל יתומים וטעו נתבאר בסימן קט:

(לב) כשם שאין לקרקעות אונאה(פא) כך שכירות קרקע אין לו אונאה(פב) אפילו שכר טרקלין גדול בדינר לשנה(פג) או רפת קטנה בדינר בכל יום אין לו אונאה⁹²²:

(א"ב) כשם שאין לקרקעות - מכר לו קורת ביתו כיון שעיקר המכירה לעוקרם ולתולשם, הוי כמטלטלין ויש בהם אונאה (רע"א).

(ב"ב) כך שכירות כו' - דשכירות ליומא ממכר הוא (סמ"ע).

⁹²¹ ועי' מהר"ט (ח"ב חו"מ סי' כ): אונאה של חצי בקרקעות הוא מח' ולכן אומרים העמד קרקע על חזקתו ולא תימא כיון דודאי מכר אלא דספק דדינא היא ארעא היכא דקיימא תיקום, וחוזר למוכר.

⁹²² אם אנה הלוקח למוכר יותר מכפל דהוי ביטול מקח לרמ"א, אע"ג דלמחבר לא הוי ביטול מקח אמרינן קרקע בחזקת בעליה עומדת והוי בחזקת המוכר עד שירצהו במעות (כנה"ג הגב"י סי' רכז אות לא).

המשכיר בית לעשר שנים לסכום קצוב, אין כאן אונאה דאם עכשיו הבתים והקרקעות ביוקר אפש' שהגיע כבר ויגיעו עוד ימים אשר יאמר כי אין בהם חפץ אפי' בפחות הרבה מן שכירות הזה ואין כל הזמנים שוין וא"כ מאי אונאה היום היא ביוקר ואיכא אונאה ולמחר יהי' בזול והוי אונאה לשוכר וא"כ אם שכר זה האיש כל השנים בשוה בין יתייקר או יוזיל אין כאן אונאה וזה דרך התגרים (שו"ת פנ"י ח"ב סי' צט).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

^(גב) בדינר לשנה - המחבר לשיטתו (לעיל סכ"ט) דאפילו שוה אלף בדינר אין בו אונאה, אבל ליש אומרים שם דוקא עד פלגא (סמ"ע).
(לג) השוכר את חברו לעשות עמו(פד) בין בקרקע בין במטלטלין אין לו אונאה מפני שהוא בקונה אותו לזמן ועבדים אין בהם אונאה. הגה: שכן פועל עם סוס או חמור, אע"פ שמלד עגמו אין בו אונאה, מלד הבהמה יש בו אונאה ומשערין מה צא לשכר הסוס, ומה שנתאנה בזה ולריך להחזיר לו²³(פה):

^(גד) השוכר את חברו - פירוש, ששכרו על עבודתו יום יום, שהוא כפועל גמור, ודין עבד יש לו, ואף על גב דיכול לחזור בו אפילו בחצי יום וכמ"ש לקמן (סימן של"ג סעיף ג'), מ"מ כל שלא חזר בו דין עבד יש לו (סמ"ע).

^(פה) ומה שנתאנה כו' - אפילו יותר משתות, דהיינו דוקא כשכבר נעשית המלאכה (עי' לקמן ס"ק(פח) (סמ"ע).

(לד) ⁸⁰⁷שכרו לזרוע לו קרקע(פו), ואמר זרעתי בה זריעה הראוי בה. ובאו עדים שזרע בה פחות מהראוי לה, הרי זה ספק אם יש לו אונאה מפני הזרע, או אם אין לו אונאה מפני הקרקע, לפיכך אין מוציאיין מיד הנתבע. וכן אין משביעין אותו אלא היסת(פז) מפני הקרקע שיש כאן⁹²⁴:

^(פז) שכרו לזרוע לו קרקע כו' - פירוש, ראובן ששכר לשמעון בקבלנות לזרוע לו שדה בזרע של ראובן, ואין עליו אלא מלאכה וטירחת הזריעה, ואיבעיא דלא איפשטא הוא בגמרא אי אזלינן בתר הקרקע (והו"ל קבלן דקרקע, דאילו פועל נקרא עבד ואין להן אונאה), ואין להקרקע אונאה, או בתר הזרע אזלינן ויש בו אונאה, וי"א שמדובר על מי שזרע חטין בקרקע ומכרן לחבירו ואמר ליה שדאי בה כמה דבעיא מאי הני חטי כמאן דשדיין בכדא דמו ואית ליה אונאה או בטלו להו לגבי קרקע (סמ"ע), לפי הי"א, מכר לו פירות המחוברין לקרקע, והלוקח ידע כמה פירות, רק שטעה במקח הפירות שבשער שבשוק, הוי אונאת קרקע, ולמחבר כה"ג הוי אונאת מטלטלין בכה"ג, כיון שהאונאה היתה בשער הפירות שבשוק שהן מטלטלין (נתה"מ), אחד ששכר את חברו לבנות לו בית בקבלנות, וקודם גמר הבנין ראה הקבלן שנתאנה במקח ורצה לחזור, והוא הספק שלנו, ואין להוציא מיד המוחזק. אך נראה דיש לשום בזה שפיית העצים ותיקונן בפני עצמה, דבזה ודאי יש אונאה, ומלאכת הבנין בחיבורו לקרקע בפני עצמה (פ"ת).

^(פח) וכן אין משביעין אותו אלא היסת - גם זה איבעיא דלא איפשטא היא שם, וקמיבעי ליה אי כמאן דמנח בכדא דמי ונשבועין עליהן שבועה דאורייתא דמודה מקצת, או דילמא בטלינהו אגב ארעא ואין נשבועין עליה אלא היסת, שטענו ממון שסאה מזרעי נשאר בידך שלא זרעת והוא מודה מקצת (סמ"ע), וי"א שהוא במקרה שטוען מכרת לי ששה סאין תבואה שלא השרישה וזה מודה רק ה', או דמיירי לענין שבועת שומרים (נתה"מ).

(לה) השוכר את הכלים או את הבהמה יש להם אונאה שהשכירות מכירה בת יומא היא ואם יש בה אונאת שתות או יותר(פח) בין שנתאנה שוכר בין שנתאנה משכיר הרי זה מחזיר אונאה ואפילו לאחר זמן מרובה(פט):

^(פט) ואם יש בו אונאה שתות או יותר כו' - דא"א לחזור בו, ואפילו אם יש בו יותר משתות, דביותר משתות מבטל השכירות לגמרי אם ירצה, כדן מקח, כיון דשכירות ליומא ממכר הוא (סמ"ע).

^(צ) ואפילו לאחר זמן מרובה - ולא נתנו בזה שיעור בכדי שיראה לתגר או לקרוביו, דדוקא בקנין מטלטלין שהן בידו, שייך בהו לומר דהו"ל להראותן ומדלא הראה אמרינן מחל, ואין דרך כן בשכירות, וי"א כיון דאינה משתלמת אלא לבסוף, אין מדרכו להראותו עד לעת תשלומין, וכבר עבר זמן מרובה, תו לא חלקו (סמ"ע).

⁹²³ עי' לקמן הערה 925.

כיון שזהו אומנותו של זה ודמי לאומן שע"י כליו מתקן מלאכתו וה"ה נמי זה הפועל על ידי הבהמה מתקן מלאכתו והכל שכר אדם קא חשיב, ולכן שייך בו אונאה (מחנ"א גזילה סי' יא), אמנם הנוב"י (ח"מ ח"א סי' לב) פסק כרמ"א.

⁹²⁴ עי' סי' צה ס"א ברמ"א ב' דעות אם בית חשיב כקרקע או כמטלטלין, ועי' ש"ך וקצה"ח שם, ועיי"ש אג"מ (ח"מ ח"א סי' לה) בכל ענין הוה ספיקא דדינא.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(לו) הקבלן יש לו אונאה(צ) כיצד כגון שקיבל עליו לארוג בגד זה בעשרה זוזים או לתפור חלוק זה בשני זוזים הרי יש לו אונאה וכל אחד משניהם בין קבלן בין בעל הבגד חוזר לעולם(צא)⁹²⁵:

(צ) הקבלן יש לו אונאה - דאין שם עבד עליו, ובדידיה קטרח אימת שירצה (סמ"ע), וי"א דאין עליו אונאה (רע"א).

(צא) וכל אחד משניהם בין קבלן בין בעל בגד חוזר לעולם - נראה דר"ל כל אחד משניהם שנתאנה חוזר לעולם ואפילו בעל הבגד שבידו הבגד, ולא אמרינן דאינו יכול לחזור אלא כדי שיראנו לבני אדם כדין לוקח שנתאנה, דבשכירות שאני וכנ"ל ס"ק(פט), אבל המאנה ודאי אינו יכול לחזור בו מיד שנתרצה המתאנה שלא לחזור בו כדין לוקח ומוכר הנ"ל סעיף ד' בהג"ה (סמ"ע).

(לז) האחים והשותפים שחלקו המטלטלים הרי הם כלקוחות(צב) פחות משתות נקנה מקח ואין מחזיר כלום יתר על שתות בטל מקח שתות קנה ומחזיר אונאה ואם חלקו קרקעות אפילו שמו שוה מנה בדינר או שוה דינר במנה קיים ויש אומרים דדוקא עד פלגא ואם הטעו זה את זה במדה או במשקל או במנין אפילו כל שהוא חוזרים ואם עשו שליח שחלק ביניהם וטעה בכל שהוא בטלה החלוקה(צג):

(צב) הרי הם כלקוחות - כיון דכל אחד מהן הוא שותף בכולו, נמצא דבמה שחולקין שיקח ראובן דבר זה לבדו וימחול לו שמעון חלקו שבו, כדי שיקח שמעון דבר זה לבדו, הרי כלקח כל אחד חלק חבירו בעד החלק שיתן כנגדו בדבר השני (סמ"ע), מיירי דהמטלטלין הן פירות ושמו אותן, דבלא"ה הא חליפין אין להן אונאה כמבואר בסעיף כ'. אחד שאין לו חלק בגוף הסחורה רק שנתחייב ליתן לו חלק בריוח ואין לו חלק בהפסד, כשימכר הסחורה, ומכר חלק ריוח שלו, דאין בו דין אונאה. ועי' קצה"ח ס"ק(סו) (נתה"מ), עי' לעיל סימן קע"ג סעיף ב' סק"א (פ"ת).

(צג) במדה או במשקל כו' ואם עשו שליח כו' - הטעם, דגם באלו דינן כלקוחות (סמ"ע). (לח) ואם התנו ביניהם שיחלקו בשום הדיינים וטעו בשתות בטלה החלוקה שהדיינים ששמו ופחתו שתות או הותירו שתות מכרן בטל(צד):

(צד) שהדיינים ששמו כו' - לעיל סימן ק"ט סעיף ג' נתבאר זה (סמ"ע). (לט) ראובן ושמעון אחים חלקו על תנאי שמי שיפול לו בית פלוני שיפתח לו פתח למבוי ולא שמו אל לבם שיכולים בני המבוי לעכב עליו(צה) ונפל אותו הבית לראובן אם רוצה ראובן לבטל החלוקה הרשות בידו(צו).

(צז) שיכולים בני המבוי לעכב כו' - והיינו היכא דהמבוי סתום דאז יאמרו דמרבה עליהן הדרך, וכמ"ש לעיל סימן קס"ב ס"ג (סמ"ע).

(צח) הרשות בידו - ואפילו אם יאמר שמעון אסלק ממך התרעומות של בני המבוי, יאמר ראובן אי אפשר לקנות לי תגר בפתחת הפתח, ועוד, כיון שבשעת החלוקה טעו בזה שהיו סבורים שיכול לפתוח הפתח והוא אינו יכול, החלוקה מעיקרא בטעות היתה ובטלה לה. וכ"כ לעיל סימן קע"ה סעיף ג' בשנים שחלקו ובהן אח שלישי דחלוקתן בטילה כיון דמעיקרן חלוקתן בטעות היתה (סמ"ע).

סימן רכה - אסור להונות בדברים ולגנוב דעת הבריות ולרמות במקח וממכר, ובו כ' סעיפים.

(א) כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים וגדולה אונאת דברים מאונאת ממון שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון זה בגופו וזה בממונו והצוועק על אונאת דברים נענה מיד הגה: ⁸⁰⁸ויש אומרים דאין מלווין על אונאת דברים אלא ליכאי הסמ"א, ומי שמאנה את עצמו מותר להוניה(כ):

⁹²⁵ המשכיר אדם ואמר "טול דינר והעבירני את הנהר" אם הוא צריך להעבירו תיכף דוקא, כפועל לשעה דמי ודין עבד עליו שאין לו אונאה (נתה"מ רסד ס"ז).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(8) אלא ליראי השם - דדרשו מדכתיב לא תונו איש את עמיתו, עם שאתך בתורה ובמצוות⁹²⁶ (סמ"ע).

(2) ומי שמאנה את עצמו מותר להונות - דזה אינו קרוי עמיתך, ר"ל שמזלזל בכבוד עצמו ונפשו, על כזה לא הזהירה התורה וגם אחרים מותרים להונתו ולזלזל בכבודו. כיון דאין דרך בני אדם להונות אדם את עצמו, משו"ה אינו נקרא עמיתך, שאינו מכלל בני הישוב והדרך ארץ (סמ"ע).

(ב) צריך לזוהר ביותר באונאת הגר בין בגופו בין בממונו לפי שהזוהר עליו בכמה מקומות:

(ג) צריך לזוהר באונאת אשתו לפי שדמעתה מצויה(ג):

(3) לפי שדמעתה מצויה - ר"ל לפי שהאשה רכה בטבע ועל צער מעט היא בוכה, והשם יתברך מקפיד על הדמעות (סמ"ע).

(ד) כיצד הוא אונאת דברים: לא יאמר בכמה אתה רוצה ליתן חפץ זה והוא אינו רוצה לקנותו היו חמרים מבקשים לקנות תבואה לא יאמר להם לכו אצל פלוני והוא יודע שאין לו למכור אם היה חבירו בעל תשובה לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים אם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשי אבותיך אם היו יסורין באים עליו לא יאמר לו כדרך שאמרו חביריו לאיוב(ד) (איוב ד ו-ז) הלא יראתך כסלתך זכר נא מי הוא נקי אבד אם נשאלה שאלה על דבר חכמה לא יאמר למי שאינו יודע אותה חכמה מה תשיב בדבר זה וכן כל כיוצא בדברים אלו⁹²⁷:

(7) כדרך שאמרו חביריו לאיוב כו' - והם שאמרו לו כן, מפני שהיה איוב מטיח דברים כלפי השגחת השם יתברך ומדותיו (סמ"ע).

(ה) יזהר שלא לכנות שם רע לחבירו אע"פ שהוא רגיל באותו כנוי אם כוונתו לביישו אסור⁹²⁸:

(ו) אסור לרמות בני אדם במקח וממכר או לגנוב דעתם כגון: אם יש מום במקחו(ה) צריך להודיעו ללוקח אף אם הוא עכו"ם לא ימכור לו בשר נבילה בחזקת שחוסה ואין לגנוב

⁹²⁶ היינו לאפוקי רשע, אז למה מזכירו בשם יראי ה' עי' יו"ד ש"מ ס"ה העומד בשעת יציאת נשמה של איש או אשה מישראל חייב לקרוע. ואפילו אם לפעמים עשה עבירה לתיאבון או שמניח לעשות מצוה בשביל טורח. הגה, אבל רגיל לעשות עבירה, אין מתאבלין עליו, וכל שכן על מומר לעבודת כוכבים. וי"א שמומר שנהרג בידי עובד כוכבים מתאבלים עליו, וכן מומר קטן שהמיר עם אביו או אמו דהוי כאנוס. וי"א דאין מתאבלין וכן עיקר. הפורשים מדרכי צבור, אע"פ שאין מתאבלין עליהם מתאבלין על בניהם (וע"ל סי' שמה). עי' ב"י משום שמאחר שעושה הרבה נחשב כפורש מדרכי צבור. ועי' אבל פ"ב מ"י: כל הפורש מדרכי צבור אין מתעסקין עמו בכל דבר אחיהם וקרוביהן לובשין לבנים ומתעטפין לבנים ואוכלין ושותין ושמחים שנאבד שונאו של מקום שנא' (תהלים קלט) הלא משנאיך ה' אשנא ובתקוממך אתקוטט (מפני מה ש) תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי.

וי"א (ב"ח סק"א) דאין מצווין על אונאת דברים שלא לאנותו רק למי שאינו בעל עבירות [עיי"ש בב"ח שזה גם באונאת ממון, ולמעשה צ"ע] אבל לרשע מותר לאנות בדברים דשמה ע"י זה ישוב בתשובה ולכן אם כוונתו לשמים לאנותו לרשע בדברים כדי שישוב בתשובה יכול לעשות כן וכן מי שמאנה את עצמו שהולך בדרך לא טוב וסובר שהולך בדרך הישר מותר לאנותו שאדם כזה אינו מכלל הישוב (ערוה"ש סעיף א).

אוכל נבילות וטרופות או שאר לאוין המפורסם בישראל לאיסור, ובודאי גם הוא ידע מזה ועובר במזיד, הוא יוצא מכלל עמיתך ואין בו איסור אונאת דברים וכו' מי ססר מדרך התורה, אין עליו איסור אונאת דברים, שזה אינו קרוי עמיתך לענין זה. ונראה דהיינו דוקא בדבר שמפורסם בישראל לאיסור, ואצלו הופקר הדבר. אבל סתם איש כל שהוא בכלל ישראל, יש עליו איסור דאונאת דברים, דהוא שייך בכל אדם אפילו אינם שוין במדרגתן כלל (חובת השמירה יד).

⁹²⁷ ואל יתעה החפצים לקנות שיראה להם פנים כאומר למכור אותם חפצים שבידו ואין בלבו והם אינם קונים במקום אחר כי סבורים שזה ימכור להם (ספר חסידים סי' שיא).

אם יבא לבינתך אורח אל תשאל לו מדברי תורה א"כ שתדע שידע להשיב או תשאל לו בינו לבינך שלא יתבייש (ספר חסידים סי' שיב). ועי' פסחים מט ע"ב כל העוסק בתורה בפני עם הארץ כאילו בועל ארוסתו בפניו, וצ"ע איזה הלכה יוצא מזה.

⁹²⁸ כל זה אפילו דש ביה באותו שם שאין לו הלבנה ממנו (פלא יועץ ערך כינוי).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

דעת הבריות בדברים שמראה שעושה בשבילו ואינו עושה אסור כיצד לא יסרהב(ו) (בחבירו) שיסעוד עמו והוא יודע שאינו סועד ולא ירבה לו בתקרובת והוא יודע שאינו מקבל ולא יפתח חבית הפתוחות לחנוני(ז) וזה סובר שפתחם בשבילו אלא צריך להודיעו שלא פתחם בשבילו ואם הוא דבר דאיבעי ליה לאסוקי אדעתיה שאינו עושה בשבילו ומטעה עצמו שסובר שעושה בשבילו לכבודו כגון: שפגע בחבירו בדרך וסבור זה שיצא לקראתו לכבדו אין צריך להודיעו⁹²⁹:

(⁷) אם יש מום במקחו כו' - פירוש, אף על פי שאין בו אונאת ממון, מ"מ היה לו להודיעו, והוא דומה לגניבת דעת דאסור, אף על פי שאין בו חסרון ממון (סמ"ע).

(¹) לא יסרהב - פירוש, לא יפציר בו, ומדכתב לשון זה, וגם אחר זה כתב ולא ירבה לו בתקרובת, דוקא בכה"ג להפציר בו ולהרבות שלא כנהוג הוא דאסור, אבל לדבר לו פעם אחת ושתיים בוא אכול עמי, מותר, כי אדרכה אם לא ידבר עמו כן יתבזה חבירו, דהרואים שנכנס ויוצא ואינו מכבדו לומר לו בוא ואכול עמי, יאמרו שהוא מפני שפלותו, כי אין הכל יודעין שנמנע לומר כן מפני שיודע שאינו סועד (סמ"ע).

(¹) ולא יפתח חביות הפתוחות לחנוני כו' - היינו המכורות לחנוני, דכל חביותיהן מגופות היו, וכשבא אדם חשוב אצלו פותח אותו להשקותו יין חזק, ואם מכר חבית שלימה לחנוני והיא עדיין אצלו, לא יפתחנה לאורח הבא מפני שגונב דעתו להחזיק לו טובה חנם, דקסבר זה הפסד גדול נפסד על ידו שהרי חבית זו תשאר חסירה ויתקלקל יינו, וזה ימסרנה מיד לחנוני שמכרה לו. ואם היה האורח חביב עליו דבלא"ה היה פותח לו, מותר (סמ"ע).

(ז) לא יאמר לו סוך שמן מפך זה והוא ריקן(ח), ולילך לבית האבל ובידו כלי ריקן וסובר האבל שהוא מלא יין(ט), ואם הוא עושה כדי לכבדו מותר⁹³⁰:

(⁷) והוא ריקן - פירוש, והוא יודע בו שלא יסוך, ומשו"ה דוקא אסור מפני גניבת דעת, דחבירו יחזיק לו טובה חנם, אבל אם היה בו שמן, אף שיודע בו שלא יסוך מותר לו לדבר בוא וסוך ממנו, מפני הכבוד, וכמו שכתבתי לפני זה ס"ק(ו) (סמ"ע).

(⁸) שהוא מלא - שהוא מלא יין (סמ"ע).

(ח) לא ימכור לו עור של בהמה מתה(י) בחזקת שהיא שחומה ולא ישלח לו חבית של יין ושמן צף על פיו:

(¹) עור של בהמה מתה - דשל מתה אינה חזקה כל כך, והשני, מפני הסכנה, דשמא נחש נשכה ומתה והארס נבלע בעורה (סמ"ע).

(ט) אין מפרכסין לא אדם ולא בהמה ולא כלים. כגון: לצבוע זקן עבד(יא) העומד למכור, כדי שיראה כבחור. ולהשקות הבהמה מי סובין, שמנפחין וזוקפין שערותיה, כדי שתראה שמינה. וכן אין מקרדין, פירוש קרוד: במגרדת או מסרקת ששניו דקים. ולא מקרצפין פירוש קרצוף: מגרדת או מסרק ששניו עבים, אותה כדי לזקוף שערותיה ולצבוע כלים

⁹²⁹ אסור לגנוב תשובות לשאלות של מבחני המדינה כדי לקבל תעודה שגמרו בטוב, ודבר זה אסור לא רק מדינא דמלכותא אלא מדין התורה, ואין זה רק גניבת דעת, אלא דהוא גם גניבת דבר ממש דהא כשירצה לפרנסתו במשך הזמן להשכיר עצמו אצל אחד לעבוד בעסקיו ורוצים ברוב הפעמים במי שגמר היטב למודיו דחול והוא יראה לו התעודה איך שגמר בטוב ועל סמך זה קבלוהו שזהו גניבת ממון ממש, ואין לו לטעון ולומר שאף אם קבלוהו לעבוד אצלו אדעתא דהכי הוא כמקפיד על דבר שאינו צריך שרשאי לשקר, חדא דאף אם הוא אמת שאין להקפיד הוא ודאי קפידא ובטלה קבלתו, וגם שאסור לשקר בכל אופן (אג"מ חו"מ ח"ב סי' ל).

אותן שמחרפין את הגוים בשעת שאלת שלומם והגוי סבור שאמר לו טובה חוטאים כי אין לך גניבת דעת גדול מזה אך כל מה שנוכל למעט בשאלת שלום של רשע יש לנו למעט אך מפני דרכי שלום נוכל להקדים שלום לגדולים שבהם ועוד שלא יצטרך לכפול להם שלום כי כן דרך העולם המשיב כופל שלום (חסידים סי' נא).

⁹³⁰ עי' שמן ראש (או"ח סי' סד) שיש צדדים שמתר לגנוב דעת לצורך מצוה. עי' חפץ חיים (ח"ב כלל א' ס"ח בהלכות רכילות): אם שואלו מה דיבר פלוני אודותי, תלוי בזה, אם יש לו עצה להשיבו באופן שלא יהיה שקר גמור וגם לא יהיה רכילות ישיבהו באופן זה ולא יוציא שקר מפיו, ואם הוא מבין שחבירו לא יקבל זה לתשובה מותר לומר שקר גמור מפני השלום. ועי' שלמת חיים (סי' סו): ואפשר דבשקר גמור הוי רק היתר, ובגניבת דעת לבד הוי גם מצוה מפני דרכי שלום.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

ישנים(יב), כדי שיראו כחדשים. ואין נופחין בקרבים, כדי שיראו שמנים ורחבים, ואין שורין הבשר במים, כדי שיראה לבן ושמן(יג):

(א¹) כגון לצבוע זקן עבד כו' - פירוש זקן של עבד סבא שהוא לבן וצבעו שחור כדי שיהא נראה כבחור (סמ"ע).

(ב²) ולצבוע כלים ישנים - ואין השבח שמשיבין בצבע כמו העילוי שמעלה אותם בדמים, אבל חדשים מותר לצבוע כדי ליפותם, שבלא"ה הן חדשים וטובים (סמ"ע).

(ג³) ואין שורין הבשר כו' - והיינו דוקא במקום שאין המנהג כן, אבל אם המנהג של הקצבים לשרותו כדי שיראה לבן מותר, דאין מאנה בו דהרי הכל יודעין דדרך הקצבים לשרותו (סמ"ע).

(י) אין מערבין מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים כדי למכרם בחזקת יפים אפילו חדשים בחדשים(יד) ואין צריך לומר חדשים בישנים(טו) ואפילו ישנים עם חדשים אפילו הישנים ביוקר מהחדשים מפני שהלוקח רוצה לישן:

(ד⁴) אפילו חדשים בחדשים - אפילו אין בהן רעות כלל, אלא כל שהן משתי שדות מסתמא אחד רע מחבירו הוא, ולא התירו לעשות כן כי אם בתגר מפני שהכל יודעין שדרכו בכך לערב יחד, עי' לקמן ס"ז (סמ"ע).

(ט) ואין צריך לומר חדשים בישנים כו' - דסתם הקונה בשוק ניחא בחדשים כדי לישן, ואף שהישנים יקרים לפעמים מחמת שטובים יותר לאכילה (סמ"ע).

(יא) ביין התירו לערב(טז) קשה בריך בין הגיתות בלבד(יז) מפני שמשיבחהו וכ"ס רך בקשה דשכי ואם היה טעמו ניכר מותר לערב בכל מקום שכל דבר הניכר טעמו מרגיש הלוקח ולפיכך מותר לערב אותו לעולם:

(טז) ביין התירו לערב - דוקא בקנה ממנו סתם מותר לערב, משא"כ אם מכר חביות מיוחדים, וכל שכן אם התנה על יין רך, דאינו רשאי לערב (פ"ת).

(יז) בין הגיתות בלבד - אבל רך בקשה אסור מטעם מחלוקת ראשונים, והרמ"א פסק כדעת המתירים (סמ"ע).

(יב) אין מערבין מים ביין(יח) ומי שנתערב מים ביינו לא ימכרנו בחנות(יט) אלא אם כן הודיע לקונה ולא ימכרנו לתגר אע"פ שמודיעו שמא ירמה בו אחרים:

(יח) לעולם אין מערבין מים כו' - נראה דהאי תיבת לעולם אין כאן מקומה, אלא אף דקשה בריך אינו מותר אלא בין הגיתות, רך בקשה מותר לערבו לעולם. ואף שהמחבר שינה הלשון וכתב בסעיף שאחר זה, מקום שנהגו לערב מים בין הגיתות מותר כו', נראה שכונתו כמו שכתבנו (סמ"ע).

(יט) לא ימכרנו בחנות - פירוש, הוא עצמו לא ימכרנו מעט מעט בחנותו אא"כ הודיעו לכל הבאים לקנות ממנו, ולתגר אסור למכור, אפילו אמר לו שיש בו מים ושיגלה אותו לכל הבאים לקנות ממנו, דשמא לא יודיע הוא לעולם ויורה לנפשו היתר כיון שלא נעשה בביתו ולא ראה עירוב המים (סמ"ע).

(יג) מקום שנהגו לערב בין הגיתות מים מותר לערב כשיעור שדרכם לערב:

(יד) במקום שנהגו שכל מי שקונה דבר טועמו תחילה מותר לערב בו לעולם אבל אם אין הכל טועמים לא:

(טו) אין מערבין שמרי יין ביין(כ) אפילו אם קנו ממנו שתי חביות של יין אין מערבין שמרי חביות זה ביין של זה אבל אם קנו ממנו חבית יין המדה בכך וכך כשבא למדוד יכול לערב השמרים עם היין ומוכר לו הכל ביחד:

(כ) אין מערבין שמרי יין ביין כו' - רצה לומר אסור ליקח שמרים מחביות זה ליתנם ליין שבחביות אחר, מפני שמקלקלו. ואפילו קנה אחד מחבירו ב' חביות יין ובא למכרם ללוקח, אף שמותר להמוכר לערב שמרים דכל חבית וחבית לבדו לתוך יינו של אותו חבית ולמדודו לו במדה עם היין, מ"מ אסור לערב שמרים של חביות זה לתוך יין דחביות של זה (סמ"ע).

(טז) התגר נוטל מחמש גרנות ונותן למקום אחד או מחמש גיתות ונותן לתוך חבית אחד שהכל יודעים שלא גדלו כולם בשלו ובחזקת זה קונים ממנו ובלבד שלא יכוין לקנות הרוב

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

ממקום הטוב כדי שיצא עליו קול שהוא קונה הכל ממקום הטוב וגם קונה ממקום הרע ומערבו עמו:

(יז) מותר לברור הפסולת מתוך הגריסים ומן הקטניות כדי שיראו יפים שזהו דבר הנראה לעין ויכול הלוקח לראות ולהבין(כא) כמה שוים יותר בשביל שהוציא מהם הפסולת ובלבד שלא יברור העליונים ויניח הפסולת בתחתונים:

(כב) ויכול הלוקח לראות ולהבין כו' - וטוב לו לעלות בדמיהם כדי שלא יצטרך לטרוח ולבררם (סמ"ע).

(יח) מותר לחנוני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות(כב), כדי להרגילם שיקנו ממנו. וכן יכול למכור בזול יותר מהשער(כג), כדי שיקנו ממנו ואין בני השוק יכולים לעכב עליו (וע"ל סימן קנו ס"ה)⁹³¹:

(כב) מותר לחנוני לחלק כו' - קמ"ל שאין שאר החנונים יכולין למחות בידו, וכן במכירה בזול קמ"ל דאין בני העיר יכולין למחות בידו לאמר שמקלקל ומיזל השער (סמ"ע).

(כג) למכור בזול - עיין מה שכתבתי לעיל (סי' קנו ס"ה ד"ה אינו יכול) דדוקא במכירת פירות ותבואה כו', ע"ש (פ"ת).

(יט) אסור לערב שמרים בין ביין בין בשמן ואפילו כל שהוא(כד):

(כד) אסור לערב שמרים כו' - אסור לערב אפילו שמרי אותה חבית עצמה ביינו כשבא למכור לחבירו ולמדוד לו מדות מדות אם לא שמוכר כל החבית יחד, דאז מותר לו ליתן גם שמריו בתוכו, ומשו"ה ס"ל דצריך לקבל עליו שמרים, דאל"כ זבין וזבין תגר איקרי, משא"כ אם היה מותר לערב בשעת מדידה ולא עירב לא היה מקבל עליו, דאמרינן מדלא עירב אחולי אחיל ליה, והיא דעת היש אומרים דכתב הרמ"א בסוף סימן זה (סמ"ע).

(כ) המוכר לחבירו שמן מזוקק(כה) אינו מקבל שמרים מכר לו שמן סתם מקבל לוג ומחצה שמרים לכל מאה לוג ומקבל בשאר שמרים שמן עכור(כו) העולה למעלה על פני השמן יתר על השמרים הידועים באותו מקום במה דברים אמורים כשנתן לו מעות בתשרי(כז) שהשמן עכור ולקח השמן בניסן במדת תשרי שהיא גדולה מפני אותו השמן הקופה למעלה אבל אם לקח במדת ניסן שהיא קטנה מפני שכבר צלל השמן אינו מקבל אלא השמרים בלבד הגדה: ויש אומרים לאין מנכה לו השמרים(כח) אלא דמותו לערוב(כט) שמריו שחצניות אבל אם לא ערבן אינו מנכה לו רק צנזיל הקמחים הנפיים למעלה כמה דכריס אמורים כשמכר לו צעפה שהוא עכור אבל כשמכר לו צעפה שהוא כולל אינו מנכה לו אפילו הקמחים:

(כה) המוכר לחבירו שמן מזוקק - וי"ח דכל דיש לו רשות לערב ולא עירב אמרינן דמחיל ליה (סמ"ע).

(כז) ומקבל בשאר שמרים שמן עכור - יש לפרשו כפירוש בְּשָׂאָר, ר"ל בהנשאר, וכאילו אמר, אחר שניכה לוג ומחצה מחמת שמרים מקבל עוד בהנשאר שמרים דשמן עכור (סמ"ע).

(כח) כשנתן לו מעות בתשרי - פירוש, בתשרי הוא עת הבציר והשמן הוא עכור, משו"ה מודדין במדה הגדולה, כי הלוקח מקבל אז שמן כאשר הוא עכור וצפה למעלה ובתוכו כמה ערבוביות, ונקרא שמן עכור, והרמ"א קורא לו קמחים, ובניסן כבר נשקט ונשתקע השמן מכל הערבוביות שהיו בתוכם והוא צלול, ומשו"ה המדה אז היא קטנה, ומשו"ה קאמר שאם בא הלוקח בניסן ורוצה שימדוד לו המוכר במדה הגדולה של תשרי בעת שנתן לו מעות על השמן, צריך לקבל עליו שמן עכור (סמ"ע).

(כח) ויש אומרים דאינו מנכה לו השמרים כו' - כבר כתבתי ס"ק(כד) טעמן (סמ"ע).

(כט) אלא דמותו לערב כו' - לשון אלא קצת הוא דחוק, דהא טעמן דאין מנכין לו הוא משום דמותו לערב ומדלא עירב אמרינן דאחולי אחיל, אלא משום דהרמ"א כתב הדין בקיצור ולא נחית לכתוב טעמו, משו"ה כתב לשון אלא (סמ"ע).

Commented [j149]:
"ל שטעיתי, אבל בע"ה
אולי תוכל לתקן אותי

⁹³¹ אם מגיע פסידא לרוב בני העיר או רוב בני האומנות מצד הורדתו מהשער, נקרא מזיק בידים, וכל שאין לו נזק מזה, אסור לו לעשותו, אמנם אם יש לו מיעוט רווח, אין זה מעלה או מוריד (ערך ש"י סי' רכח בשם הדרכי נועם).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

סימן רכט – המוכר לחבירו חטים או שעורים או פירות, כמה פסולת צריך לקבל הלוקח, ובו ב' סעיפים

(א) ⁸⁰⁹המוכר חטים לחבירו, מקבל עליו רובע⁹³² קטניות(א) לכל סאה. שעורים, מקבל עליו רובע נישובית לסאה. עדשים, מקבל עליו רובע עפרורית לסאה. תאנים, מקבל עליו עשר מתליעות לכל מאה, והוא הדין אחד לכל עשרה(ב). מכר לו שאר פירות, מקבל עליו רובע שינופת לכל סאה. נמצא בהם יתר על השיעורים האלו כל שהוא ינפה הכל ויתן לו פירות מנופים וברורים(ג) שאין בהם כלום הגה: ויש אומרים דלוקא דללא ידעינן (שללא(ד) ערצן אצל אס ידוע שהמוכר לא ערצן כריך לקבל אלו השיעורים(ה) והמתר ינכה לו ויש אומרים דכדוע שלא ערצן כריך לקבל עליו הכל(ו) וי"מ לכל זה שמוכר לו פירות סתם או שאמר פירות יפות אלו אצל אמר פירות אלו ולא אמר יפות כריך לקבל כמו שהן ואם אמר פירות יפות ולא אמר אלו נותן פירות שכולן יפות:

(⁸⁰) רובע קטנית כו' - קיטנית רגילין לגדל בחיטין ונישובת בשעורין, נישוב היינו קש שהרוח מנשבו ומפזרו, עפרורית רגיל להיות בעדשים ובקיטנית לפי שמעקרין להו עם צרורותיהן ולא קוצרין אותה כשאר תבואה, ולענין עפרורית בחיטין ושעורין יש ספק אם מקבל אפילו פחות מרובע, כיון דאין מצוי בהן, אדעתא דהכי קנאן כדי שיהיו נקיים מעפר, אבל קיטנית בשעורים ונישוב בקיטנית ועדשים אפילו ביותר מרובע מקבל, דהן לא חשיבי כל כך כמו חיטין (סמ"ע), וי"ח בענין עפרורית דלכו"ע פחות מרובע מקבלין (ש"ך).

(⁸¹) והוא הדין אחד לעשרה כו' - "לכל עשרה" נמחק, ובמקומו גורס "לעשרה", וקמ"ל בזה, דלא תימא הקונה עשרה דהוא דבר מועט מקפיד ורוצה שיהיו כולן טובים (סמ"ע).

(⁸²) ינפה הכל ויתן לו כו' - עי' לעיל סימן רי"ח סעיף ח', באומר בית כור עפר אני מוכר לך הן חסר הן יתיר, דאם יש מותר או חסר עד רובע לבית סאה שמכר לו, מקבלו כמות שהוא, ואמרינן דמחלי אהדדי, ואם איכא טפי מרובע לכל בית סאה, חושבין ומדקדק גם על הרבעים הן לחסר הן ליתר (סמ"ע).

(⁸³) שלא - גורסים את המוסגר (סמ"ע), וכיון דמסתמא אין מצוי להיות כ"כ עפרורית, חשדינן ליה דערבו בידים וכל היכא שידוע דעירב כ"ש אין הלוקח מקבל מהן כלום (רע"א).

(⁸⁴) צריך לקבל אלו השעורין כו' - דעד רובע דרך להיות בפירות ואדעתא דהכי קנאן וידע ומחיל, משא"כ יותר (סמ"ע).

(⁸⁵) צריך לקבל עליו הכל - ס"ל דהא דנתנו שיעור רובע לסאה משום דכן דרך להיות, ובאיכא טפי חיישינן שמא המוכר עירבו בתוכו, אבל כשידוע שלא עירבו מה לי רובע מה לי יותר, כיון דלא הבטיחו ביפות סתם (סמ"ע).

(ב) אין כל הדברים האלו אמורים אלא במקום שאין שם מנהג(ז) אבל במקום שיש להם מנהג הכל כמנהג המדינה יש מקומות שנהגו שיהיו כל הפירות מנוקים וברורים מכל דבר ושיהיו היינות והשמנים צלולים(ח) ולא ימכרו השמרים כלל ויש מקומות שנהגו אפילו היה בהם מחצה שמרים או שהיו בפירות עפר או תבן או מין אחר ימכור כמות שהוא ולפיכך הבורר צרור מתוך גורנו של חבירו(ט) נותן לו דמי חטים כשיעור צרור שברר שאילו הניחו היה נמכר במדת חטים ואם תאמר יחזירנה הרי אמרו אסור לערב כל שהוא.

(⁸⁶) אין כל הדברים כו' - עי' בס' א"א דף צ"ז ע"א (ש"ך).

(⁸⁷) ושיהיו היינות והשמנים צלולים כו' - פירוש, אפילו הקונה יין או שמן סתם, נהגו שלא לערב אפילו שמריו של אותו חבית לתוכו, דבמקום שאין מנהג מותר לערב ככה"ג לדעת הי"א שכתב הרמ"א לעיל רכ"ח ס"כ, ועיי"ש, והשו"ע חולק (סמ"ע).

(⁸⁸) לפיכך הבורר צרור - מדינא דגרמי הוא, ומזיק בידים הוא, והזיקו נעשה מיד (סמ"ע), יש שלא גורסים "לפיכך" (סמ"ע).

סימן רל – המוכר לחבירו מרתף של יין, והלוקח יין והחמיץ, ובו י' סעיפים.

⁹³² פי' רובע הקב לסאה, וסאה היא 6 קוים, ולכן היא א' חלקי כד.

Commented [j1150]:
כו' שהשו"ע חולק?

Commented [j1151]:
"ל שלא להביא את
הסמ"ע השני, שאין לו
נ"מ.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(א) האומר לחבירו מרתף זה של יין אני מוכר לך למקפה(א) פיוש להסתחו להסתפק ממנו מעט מעט לתזקיל או אומר מרתף זה אני מוכר לך למקפה(ב) או שמכר לו מרתף של יין סתם(ג) הרי הלוקח מקבל עליו עשרה קנקנים(ד) בכל ק' שלא יהיה יינם טוב אלא כבר התחיל להשתנות יתר על זה לא יקבל וכל שא"ל שלקחו לשתות מעט מעט הוי כאלו אמר למקפה:

(ה) למקפה - פירוש, לצורך התבשיל להטעים המאכל, ויין כזה צריך להיות טוב שלא יתקלקל בעמידתו זמן מרובה, ובפרט כשכבר התחילו להסתפק ממנו והחבית אינה מלאה, אלא מאחר שאמר לו ג"כ זה, דמשמע כמות שהוא, משו"ה אינו צריך ליתן לו כולו טוב, וכדמסיק (סמ"ע).

(ב) או אומר מרתף זה כו' למקפה - פירוש, אף על גב דלא הזכיר לו של יין (סמ"ע).

(ג) של יין סתם - פירוש, ולא אמר לו למקפה וגם לא אמר לו זה (סמ"ע).

(ד) קנקנים כו' - כן היה ידוע לחז"ל, שעל הרוב בק' קנקנים רגיל להיות י' שכבר התחילו להשתנות (סמ"ע).

(ב) א"ל מרתף של יין אני מוכר לך למקפה(ה) או שאמר ליה מרתף אני מוכר לך למקפה(ו) או שאמר ליה חביות של יין אני מוכר לך(ז) נותן לו יין שכולו יפה וראוי לתבשיל:

(ה) מרתף של יין כו' למקפה - פירוש, ולא אמר זה (סמ"ע).

(ו) ה"ג או שאמר ליה מרתף אני מוכר לך למקפה - ור"ל שלא הזכיר "זה" וגם לא הזכיר "של יין", והיינו כדברי הרמ"א ע"פ מה שהגהתי(הו) (סמ"ע).

(ז) או שאמר ליה חבית של יין כו' - דחבית מחד יין משמע, ואי אפשר לומר דבחד חבית יהיה ט' חלקים יין טוב והעשירי התחיל להשתנות כדאמרינן באמר לו מרתף של יין סתם הנ"ל סעיף א' (סמ"ע).

(ג) אמר לו מרתף זה של יין נותן לו יין הנמכר בחנות(ח) שהוא בינוני לא רע ולא יפה והוא הדין אם אמר חבית זה של יין:

(ח) יין הנמכר בחנות - פירוש, שהתחיל קצת להחמיץ (סמ"ע).

(ד) אמר ליה מרתף זה אני מוכר לך אפילו כולו חומץ הגיע(ט):

(ט) מרתף זה אני מוכר לך - פירוש, כיון שלא הזכיר של יין וגם לא למקפה, וגם אמר ריעותא ד"זה", דמשמע כמות שהוא, משו"ה אפילו כולו חומץ הגיעו (סמ"ע).

(ה) המוכר יין לחבירו ונתנו הלוקח בקנקניו(י) והחמיץ מיד אינו חייב באחריותו ואע"פ שא"ל לתבשיל אני צריך לו ואם ידוע שיינו מחמיץ(יא) הרי זה מקח טעות (אם אמר לו למקפה(יב)):

(י) ונתנו הלוקח בקנקניו כו' - ואפילו הקנקנים חדשים וטובים, אפילו לא טלטל הלוקח הקנקן על כתיפו כלל, אפילו הכי אמרינן מכח העירוני שעיריהו מקנקן המוכר לקנקן הלוקח הוא שגורם לו להתקלקל (סמ"ע).

(יא) שיינו מחמיץ - פירוש, דרכו להחמיץ בשיהוי זמן מועט, כי כן היה בשנים שעברו (סמ"ע).

(יב) אם אמר לו למקפה - פירוש, אבל אם לא אמר לו למקפה, יכול המוכר לומר לו לא היה לך לשהותו, והני מילי, היכא דשהה הלוקח טפי ממאי דראוי לשהויי כו', וכמ"ש הרמ"א, בסעיף הבא (סמ"ע).

(ו) מכר לו יין ונשאר בקנקניו של מוכר והחמיץ, אם אמר לו למקפה אני צריך, או שאמר לו לשתות מעט מעט אני צריך והחמיץ, מחזיר ואומר לו הרי יינך וקנקנך. ואם לא אמר ליה למקפה(יג), וגם לא אמר לו לשתותו מעט מעט, אינו יכול להחזיר, שהרי אומר לו למה לא שתית אותו ולא היה לך להשהותו עד שיחמיץ. הגה: ודוקא ששהה יותר משיעור יומים דלורחיה דהאי לוקח למשתי כהדין חמרא:

(יג) אמר ליה למקפה - י"א דאם היין בקנקנו דמוכר והחמיץ תוך ג' ימים אפי' לא א"ל למקפה הרי הוא ברשות מוכר. א"כ טלטלו ומנדרו על כתיפו (רע"א).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(ז) המוכר חביות של (שברניד) לחבירו, והחביות של מוכר, והחמיצה בתוך ג' ימים הראשונים(טו), הרי הוא ברשות מוכר ומחזיר את הדמים, מכאן ואילך ברשות לוקח⁹³³:

(ד) המוכר חביות של שכר כו' - שכר אין דינו כדין יין, שהיין תלוי במזל אדם טפי, לפיכך אפילו אם נמצאו חומץ תוך ג' ימים אין המוכר חייב באחריותו, שאנו אומרים יין היה כשקנאו ומזלו גרם לו שמייהר להחמיץ, והיינו דוקא בדהיה יכול לשתותו בתוך ג' יום אם היה שותה כדרכו וכנ"ל, משא"כ בשכר, לפיכך המוכר חביות של שכר כו' (סמ"ע).

(ט) והחמיצה בתוך ג' ימים - לפיכך אם החמיץ תוך ג' ימים הוא באחריות המוכר, ואפילו קיבל המעות צריך להחזירם, דכיון שנמצא חומץ תוך ג' ימים ודאי התחיל להחמיץ כבר, ואף על גב דריחיה חומץ וטעמא שכר נחשב כשכר, מ"מ על שכר כי האי לא יהיב אינש דמי, כיון שכבר התחיל הקלקול שממנו נתקלקל, ואפילו טעמו והוה ריחא וטעמיה שכרא, ודאי לא טעמו שפיר. החמיץ אחר ג' ימים הוא באחריות הלוקח, ואפילו לא נתן המעות חייב ליתן כיון דטעמיה והוה בסים, ומיהו אי לא טעמו, המוציא מחבירו עליו הראיה כיון דספיקא הוא. וכל זה שונה ממש"כ בסימן רכ"ד סעיף ב' ובסימן רל"ב סעיף י"א, דאם מכר בהמה אף בספק הוא אם נעשה טריפה בבית המוכר או בבית הלוקח מ"מ ההפסד הוא ללוקח, ואפילו אם עדיין לא נתן הלוקח צריך ליתנם לו, דשאני הכא דכל שכר עומד להחמיץ כשמהיין אותו ואין לנו להעמידו על חזקתו, משא"כ בהמה דאית לה חזקת בריאות (סמ"ע).

(ח) המוכר חביות של יין לחבירו כדי למכרה מעט מעט והחמיצה במחציתה או בשלישיתה חוזרת למוכר ואם שינה הלוקח הנקב שלה או שהגיע יום השוק ושהה ולא מכר הרי היא ברשות הלוקח:

(ט) וכן המקבל חבית של יין מחבירו כדי להוליכה למקום פלוני למכרה שם(טז) וקודם שהגיע שם הוול(יז) היין או החמיצה הרי זה ברשות מוכר מפני שהחבית והיין שלו:

(טז) וכן המקבל חבית יין כו' - כמו שבמוכר לחבירו כדי למכרה מעט מעט הוא באחריות המוכר, כן נמי בהמקבל חבית מחבירו כדי למכרה במקום פלוני, כיון שידע שיששה, והזול ביני ביני, הוא ברשות הנותן. מיהו אינו דומה לגמרי, דברישא מיירי אפילו במוכר לחבירו, ובדין זה כתב המקבל מחבירו, ודוקא בכה"ג דמקבל מחבירו, אחריות זול וחומץ הוא על המוכר, אבל אם לקחה ממנו לגמרי, אף על גב דאמר דקנהו אדעתא דהכי להוליכה לאותו מקום ששם היין ביוקר והזול, אפ"ה הלוקח אינו יכול לחזור ואחריות הזול עליו, וי"ח וס"ל דגם בכה"ג יכול לחזור, ויש שחילקו וכתבו דהיינו דוקא כשעדיין לא נתן המעות ואמר שלא יתנם עד שיוליך היין שם כו' (סמ"ע). עי' רמ"א סי' קעו ס"מ [מי שמקבל מחבירו סחורה להוליכה למקום אחר ולחלק בריוח, ובתוך זמן (קודם) שמוליכה זל הסחורה בכאן, מחשב הסחורה לפי מה ששוה בשעה שמוליכה, ולא בשעה שקבלה] דאם הזול אחר שהתחיל להוליכה חל על שניהם, וכן היוקר כשנתייקר קודם שהתחיל להוליך הוא לנותן, ואחר שהתחיל הוא לשניהם. והטעם, דקודם שהוליך אין להמקבל שייכות ביה, שעדיין לא טרח כלל, וקמ"ל דלענין זול יכול המקבל לומר לנותן כיון שהיוקר ברשותך אף הזול ברשותך, וזהו הדין שהביא בסימן קע"ו. ובסימן זה תפס שקודם שהגיע לשם הזול, דמשמע אפילו כבר הוליכה, אבל כשנעשה איזה ענין בעולם שמחמת זה הזול היין בכל העולם, בזה חל ההיזק על הנותן מטעם אחר, כל שנעשה בעולם איזה דבר שמחמת זה הזול היין בכל המקומות שבמדינה זו, דדמי למכת מדינה, ודאי דאין לך אומדנא גדולה מזו דאדעתא דהכי לא קנה, והכא ליכא פסידא למוכר דיין יהיב ויין שקיל, ואפילו היה בביתו היה ג"כ הזול, וגם אירע האומדנא בעת שלא היה

Commented [j152]:
ריא?

⁹³³ ראובן קנה משמעון פירות לחים שהם נפסדים והולכים, ובדק בהם וראה שיש בהם ששה טובים וד' רעים, וקנה אותם במשיכה וקנין, וכשמגיע זמן הפרעון טען שמצא יותר ממחצה על מחצה רעים, ורוצה לגבות מה שנפסדו יותר מד' לעשרה. אין לו זכות לנכות כלום אלא כמו שקצב, כיון שהם עשויות ליפסד אימא אחר שנגמר המקח נפסדו, ועוד הרי בשעה שהתחיל למכור מהם וראה שיש בהם הפסד יותר ממה שראה בשעת המקח ולא בא לב"ד סבר וקביל ומחל על השאר. ותו דאפילו שיש בה מום יאמר לו תן לי את שלי במומו כיון שהמום מבטל את המקח וכיון שראובן מכר את הפירות היאך חוזר על שמעון ואפי' נשאר מהם קצת מצי למימר אם היית מחזירם לי מיד הייתי מוכרם עתה כשנפסדו לא אמצא מי שיקנה אותם (רדב"ז ח"א סי' קמז).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

המקבל עיסקא ראוי ליהנות בהנאה שלו שקיבל עבורו למחצית שכר והפסד, דהא היה אסור למוכרו קודם, ודאי דאמרינן האומדנא וההפסד חל על הנותן לכו, ועל זה כתבו בדמכירה ממש, כיון שהלוקח היה יכול למוכרו תיכף והיה ראוי הלוקח ליהנות ממנו, שוב לא אמרינן האומדנא, אבל בודאי אפילו במקבל, אם לא הוזל רק בזול שפט, אפילו אי אמרינן דגם בזה שייך אומדנא, מכל מקום חל אחריות הזול גם על המקבל משום התנאי שהתנו ביניהם שיהיה ההפסד והריוח של זול שפט לחצאין, ולפ"ז מיירי המחבר כאן בהזול בכל מקומות, וכתבו המחבר והרמ"א כאן ובסימן קע"ו שני הדינים האלו, אף דכל דין הוא מכח פירוש אחר באותו גמ'. פעם אחת בשעת מלחמה הוצרך המלך לקנות פשתן הרבה בלי מספר, עד שקנו לצרכי פשתן ד' או ה' פעמים יותר רב מכפי שקונין בפעם אחר. והמלך עשה חוזה עם הרבה אנשים, והלך ראובן ועשה עם שמעון ג"כ חוזה על סך רב מפשתן, והראה לשמעון חוזה מהמלך, ואח"כ הפסיד המלך המלחמה, ולא רצה ליקח הפשתן מראובן כפי החוזה שעשה, והזול הפשתן בכל המקומות, ועכשיו תובע שמעון מראובן שיקח הפשתן ממנו, וליתן לו מעות כפי קנין המועיל שעשה עמו, ונתן לו חילוף כתב שנכתב בו כל מי שמוציאו. ודנתי שפטור ראובן, דבכה"ג כו"ע מודים שלא היה ראוי למוכרו רק למלך ולא היה ראוי ליהנות בו דהיינו להרויח עד שהזול בכל המקומות, פטור מלשלם, וגם כיון שנתברר למפרע דבשעת קנין לא היה המלך רוצה שוב לקיים הקנין, ולכל העולם אפילו החצי אינו שוה, הוי כנתברר האונאה למפרע, ולא שייך בזה כדי שיראה כיון שנאנס, שבכל יום הלך לפני שרי המלוכה ולא רצו לקבל ממנו ודחו אותו מיום אל יום. ולענין אונסים נראה, דבאונס שאירע קודם שהולך, ודאי על הנותן, כיון דהיוקר ג"כ שייך לו כמבואר בסימן קע"ו, ואין כל ההנאה שלו, ובגניבה ואבידה חייב משום שומר שכר, כיון דאפשר להרויח בזול שפט. ובאונס שאירע אחר שהתחיל להוליכה ולא הוזל בכל המקומות ודאי דחייב, דדמי למקבל כלים לשגרן לבית חמיו דחייב באונסין משום דהוי כשואל וכלוקח כמבואר בסימן קפ"ו סעיף א', אף דשם על כרחך אין החיוב מטעם שיכול למכרה ג"כ לאחר דהא פטור בחזרה, ומ"מ חייב בהוליכה משום דהוי כל ההנאה שלו, וא"כ הכי נמי כיון שאם יומכר בזול שפט יהיה הריוח של החצי הכל שלו, משו"ה חייב ג"כ באונסים של החצי. ואפילו אם נתברר ג"כ אחר כך שהזול בכל העולם, שנתבטל המקח למפרע, מ"מ כיון שהרשות ביד המקבל להחזיק חצי המקח שלו בע"כ של הנותן ולשלם שוויו שהוא שוה בשעת הולכה, הוי כל הנאה שלו, כמו בלשגרן לבית חמיו, דשם ג"כ נראה אפילו אם אחר שנאנס קנה כלי אחר כיוצא בו ממש ושיגרן לבית חמיו ולא רצה לקבלו, שנתברר ג"כ שהמקח בטל למפרע, אפ"ה חייב באונסין, כיון שאם היו רוצים לקבלו ממנו לא היה המוכר יכול לחזור, חשוב כשואל שכל הנאה שלו, וה"נ דכוותיה. אבל אם נאנס אחר שנתוודע שהזול בכל המקומות, פטור, דהוי כגילוי דעת, כמו בלשגרן לבית חמיו אחר שלא רצה לקבלו, וה"נ ודאי דאינו רוצה שוב בהמקח, משא"כ בגניבה ואבידה חייב הואיל ונהנה מהנה כמו בחזרה דלשגרן. ולכך ברישא לענין חיוב המקבל רק גניבה ואבידה כיון דחייב תמיד, וכן בפטור המקבל לא כתב רק הוזל והחמיץ, דפטור לעולם בהחמיץ אפילו לא הוזל, משא"כ לענין אונסין הוא דין אמצעי, דקודם שהזול חייב ואחר שהזול פטור, ולכך לא כלל אונסין לא ברישא ולא בסיפא, והמחבר השמיטו לגמרי, כיון דדמי לגמרי להא דלשגרן שכתבו בסימן קפ"ו, ודין דגניבה ואבידה כתב כיון שחייב בזה תיכף כשקיבלו, אף שאינו ברשותו לענין יוקר עד שעת הולכה כמבואר לעיל בסימן קע"ו. והא שכתב דגניבה ואבידה הוא על שניהם, אף דביו"ד סימן קע"ז, במקבל עיסקא כשנוטל שכר טרחו דהוי שומר שכר על הכל, וכל מקבל עיסקא צריך הנותן ליתן לו שכר דבלאו הכי אסור משום ריבית, נראה דמשכחת לה כשלא טבל רק בציר, דליכא בשכרו שוה פרוטה דלא הוי שומר שכר, א"נ מיירי קודם שהוליכה, דהשכר אינו מגיע לו עד שהוליכו דאז נעשה מקבל, אבל מחלקו דברשותו קיימיה לענין שאין הנותן יכול לחזור בו, ה"ל כשכר לענין זה, כיון שאפשר לו להרויח בו (פ"ת).

⁽¹⁾ וקודם שהגיע שם הוזל כו' - כבר כתבתי (ס"ק (טז)) דהאי דינא בהמקבל יין בעיסקא ע"מ להוליכה למקום פלוני, ובדאי האחריות דגניבה ואבידה הוא על שניהן, אבל אם הוזל או החמיץ קודם שהגיע שם, האחריות על המוכר, כיון דאי בעי למכרה כאן היה הנותן

Commented [j1153]:
כל בסדר זה היה די
ארוך, ויתכן שפספסתי
קצת

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

מוחה בידו לאמר הוליקה לאותו מקום שהתננו בינינו כי שם תמכרנו ביותר יוקר, משו"ה קיימא באחריות הנותן לענין זה (סמ"ע).

(י) האומר לחבירו יין מבושל או מנוקס אני מוכר לך חייב להעמיד לו עד העצרת (יח) אם הוא צקנקנין של מוכניט) א"ל יין ישן אני מוכר לך נותן לו משל שנה שעברה מיושן משל שלשה שנים (כ) וצריך שיעמוד ולא יחמיץ עד החג (כא) ובמקום שיש מנהג ידוע הכל כמנהג המדינה הגה: סכר אין דינו כיון (כב) וכל שהחמיץ תוך שלשה לקנייתו הרי זה זרקות מוכר לאחר שלשה זרקות לוקח ואם נתנו הלוקח לקנקניו הרי זה מיד זרקות לוקח לאוזן תובע לשמעון מכרת לי יין בזכות יין טוב ושמעון אומר מה שטעמת אתה נוטל (כג) הדין עם המוכר ואם אומר שא"כ ערבו זה כופר ישבע ויפטר.

(ח) עד העצרת - דמשם ואילך מתרבה החמימות ודרך היין להתקלקל (סמ"ע).

(ט) של מוכר - ועיקר כמחבר (ש"ך).

(י) משל ג' שנים - פירוש, מיין הנתגדל לפני שתי שנים ושנה זו שעומדים בה היא השלישית, שהרי עתה חזר וגדל היין שלישי בכרם (סמ"ע).

(כא) ולא יחמיץ עד החג - הוא זמן בציר של שנה שלישית (סמ"ע).

(כב) שכר אין דינו כדין היין כו' - עי' לעיל ס"ז וס"ק (יד) (טו) (סמ"ע).

(כג) מה שטעמת אתה נוטל - פירוש, ואפילו מודה לו שעירבו אלא אומר לפני קנייתך טעמתה וקנייתה ממני, הדין עם המוכר, דמסתמא טעמו קודם קנייה, אבל אי טוען עליו אמת שטעמתיה ואחר כך ערבתהו, בזה צריך לישבע ונפטר (סמ"ע).

סימן רלא - שלא לרמות במדה ובמשקל, וכיצד יעשה אותם וכיצד ישקול, וחייבין להעמיד ממונים על המדות ועל השערים, ובו כ"ח סעיפים.

(א) המודד או שוקל חסר לחבירו או אפילו לעכו"ם (א) עובר בלאו דלא תעשו עול במדה במשקל ובמשורה⁹³⁴:

(כ) או אפילו לגוי עובד אלילים - אף על גב דלענין אונאה כתב בסימן רכ"ז סעיף כ"ו, דאינו עובר עליה כגוי, שאני אונאה דכתיב ביה (ויקרא כ"ה י"ד) עמיתך, וגם לית ביה משום גזל כיון דראה מה שקנה, משא"כ מדה דעל הימנותו סמך ליתן לו מדה שלימה (סמ"ע), ואיסורו מדאורייתא, וי"א דאינו אלא מדרבנן (פ"ת).

(ב) חייבים בית דין להעמיד ממונים שיהיו מחזרים על החניות וכל מי שנמצא אתו מדה חסרה או משקל חסר או מאזנים מקולקלים רשאים להכותו ולקנסו כאשר יראה לבית דין: (ג) אסור לאדם להשהות מדה חסרה בביתו אפילו שאינו מודד בה ואפילו לעשות עביט של מי רגלים שמא יבא מי שאינו יודע וימדוד בה ואם יש מנהג בעיר שאין מודדים אלא במדה הרשומה ברושם הידועה וזו אינה רשומה מותר להשהותה:

(ד) מכמה עושים המדות: מסאה וחצי סאה ורובע סאה קב וחצי הקב ורובע הקב וחצי רובע הקב ושמינית רובע הקב אבל לא יעשה קביים שלא תתחלף ברובע הסאה שהוא קב ומחצה ומדות הלח עושין היין וחצי היין ושלישית היין ורביעית היין ולוג וחצי לוג ורביעית הלוג ושמינית ואחד משמונה בשמינית:

(ה) אין עושים המחק (ב) פירוש כעין מטה שמעבירין ע"פ המדה למוחק מדלעת מפני שהוא קל ורע למוכר ולא משל מתכת מפני שהוא כבד ורע ללוקח אלא עושין משל אגוז שקמה ואשכרוע פירוש מין עץ בוס"ו בלע"ז ואין עושין אותו מצד אחד עב"ג ומצד אחד קצר ולא ימחוק מעט מעט (ד) מפני שהוא מפחית ללוקח ולא ימחוק בבת אחת במהירות מפני שהוא מפחית למוכר אלא בפעם אחת במתון:

(ז) אין עושין המחק - פירוש, במקום שאין גודשין המדות אלא ממלאין המדה ומוחקין אותה ע"ג. וקאמר דלא יעשה העץ שמוחקין בו מדבר קל שאז עובר מעל גבי דבר הנמדד

⁹³⁴ אפילו למ"ד גזל עכו"ם מותר, משקולות אחרת שלא כתוב בו ריעך (יהודה יעלה ח"ג סי' רלג).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

ואינו מוחק יפה ורע למוכר, ואם הוא נעשה מדבר כבוד ביותר אז נכנס בעומק וימחוק ביותר ואז רע ללוקח, לכך עושים אותו ממין דבר אמצעי (סמ"ע).

⁽²⁾ מצד א' עב כו' - מפני שהעב אינו נכנס כ"כ בתבואה ועובר מעל גביו ורע למוכר, והקצר נכנס ביותר ורע ללוקח, וחיישינן שבצד העב יבוא למחוק כשיבוא לקנות ובצד הקצר כשיבוא למכור (סמ"ע).

⁽⁷⁾ ולא ימחוק מעט מעט כו' - דהעושה כן הוא מוחק הכל בכח ונכנס בעומק התבואה ורע ללוקח, וההיפך כשמוחק בבת אחת (סמ"ע).

(ו) כשמודד דבר לח לא יעשה בענין שתעלה הרתיחה ויראה המדה כאלו היא מלאה אפילו היא קטנה מאד שאין ברתיחה שוה פרוטה וצריך להשהותה(ה) אחר שיפסוק הקילוח כדי שיטיפו ממנה שלשה טיפין במה דברים אמורים בבעל הבית המוכר אבל חנוני(ו) אינו צריך להטיף:

⁽⁷⁾ וצריך להשהותה כו' - פירוש, כשמערה המדה מכליו אל כלי הלוקח, אז אחר שיצא דבר הלח מהמדה בקילוח, ישהנה הפוכה עוד ע"ג כלי הלוקח עד שיטיפו ממנה ג' טיפין (סמ"ע).

⁽¹⁾ אבל חנוני כו' - דחנוני הוא מוכר תדיר ואין לו פנאי לשהות (סמ"ע).

(ז) הסיטון שקונה הרבה ביחד ומוכר לחנונים מקנה המדות שמודד בהם דבר לח(ז) אחת לשלשים יום ובעל הבית שאינו מוכר כ"כ די לו שיקנה אחת ל"ב חדש והחנוני שאינו צריך להטיף(ח) שלשה טיפין ונדבק בה הרבה צריך לקנה פעמים בשבת:

⁽¹⁾ שמודד בהם דבר לח - דדבר לח הוא נדבק במדות משום הכי צריך לקנחו פעם אחת כל ל' יום (סמ"ע).

⁽⁷⁾ שאינו צריך להטיף כו' - כמו שכתב בסעיף שלפני זה (סמ"ע).

(ח) במקום שנהגו למוד בדקה(ט) לא ימדוד בגסה אפילו אם יתן ג' גסות בשביל ד' דקות וכן במקום שנהגו למוד בגסה לא ימדוד בדקה ובמקום שנהגו לגדוש לא ימחוק אפילו אם ירצה לתת לו שלשה מחוקות בשביל(י) שתים גדושות ואפילו במקום שמוכרים סאה גדושה בג' דינרים ואמר ליה תן לי סאה מחוקה בב' דינרים אסור וכן במקום שנהגו למחוק אין לגדוש:

⁽²⁾ למוד בדקה כו' - פירוש דקה כגון לוג, וגסה כגון קב, וכשמודד בדקה היה להלוקח עודף מעט לכל לוג דאי אפשר לצמצם, משא"כ כשימדוד לו בקב דלא יהיה לו אלא עודף אחד לששה לוגין דרע ללוקח, ובהיפך הוא רע למוכר, וי"א דגסה ודקה ר"ל בשניהן סאה או קב, והיינו שאחד גדול יותר שתות מהשניה דמותר להוסיף כדלקמן סעיף ט"ז (סמ"ע)

⁽¹⁾ ג' מחוקות בשביל כו' - דכן השיעור דגודש הוא תילתא מלבר מהמדה, וה"ט נמי דאמר אחר זה דיתן בעד מדה מחוקה ב' דינרים כיון דהגודש הוא שיעור שלישי. וטעם האיסור לכל הני הוא משום דצריכין ליזהר בכל דבר שיכולין לבוא על ידו לידי טעות ורמאות, ואם במקום שנהגו לגדוש, לא ימחק הוא, אף שלא יהיה הפסד בזה להלוקח שיתן לו ג' בעד ב', מ"מ חיישינן שהרואה יראה שמודד לו מחוק וסובר שמודדין בעיר הזאת במדה מחוקה ויקנה ע"י מדה מחוקה כשער הגדוש, וכן איפכא יהיה טעות למוכר (סמ"ע).

(ט) המשקולות עושין אותם ליטרא וחצי ליטרא ורביע ליטרא אבל לא יעשה שלישי ליטרא ולא חמישית ליטרא ולא ג' רביעית ליטרא מפני שמטעים בהם:

(י) אין עושין משקלות(יא) ממיני מתכת אלא מצחיה סלע ויש מי שאומר שמשקלות של כסף וזהב ושל דבר יבש עושים אותם של מתכת אם ירצו הגה: וכן נהגוני(י) למשקלות⁹³⁵ קטנה ששקלן זה כסף וזהב יש לחפותה בעור שצחיקה מועטת מביא היזק גדול:

^(א) אין עושין המשקולות כו' - י"א הטעם מפני שמיני מתכות מעלין חלודה ומתחסרין, ולפ"ז יש ליזהר אפילו במשקל דדבר יבש. וי"א הטעם משום דהלחות דבוק בהן ומתיבש

⁹³⁵ ולמשקלות (סמ"ע).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

עליהן ומכביד, וזהו טעם דה"א דס"ל דמשקולות בדבר יבש מותר לעשות בשל מתכות (סמ"ע).

(כ)^כ וכן נהגו - אדלעיל קאי שנוהגין לעשות משקולות של דבר יבש ממני מתכות, ואח"כ מתחיל ענין בפני עצמו וכתב דלמשקולות של כסף וזהב צריך לעשות חיפוי עור, משא"כ למשקולות ששוקלין בהן בדיל ועופרת והדומה לו שאין באין לידי הפסד גדול אא"כ ישחקו הרבה וזה אינו שכיח, משו"ה לא הקפידו (סמ"ע).

(יא) אסור להטמין המשקולות במלח(יג):

(יב) המשקולות במלח - שהמלח מקילו וימכור בו, וי"א שהמלח מכביד ויקנה בו, ובדבר כזה נאמר ויראת מאלקיך (סמ"ע).

(יג) החנוני ששוקל דבר לח(יד) צריך לקנה המשקל פעם אחת בשבת והמאזנים בכל פעם ששוקל בהם:

(יד) ששוקל דבר לח - דדבר לח נדבק במשקל ובמאזנים, ומפני שהדבר לח מונח בכף מאזנים משו"ה הצריכוהו לכף מאזנים קינוח בכל פעם, משא"כ המשקל שמונח בכף השניה אין צריך קינוח אלא מפני דהמודד דבר לח נוגע בידו המלוכלכת (סמ"ע).

(יג) המאזנים צריך שיהיו מיושרים כל אחד לפי מה שהוא כיצד מוכרי עששיות פירוש נגזר מן עשת שן כלומר התיבות גדולות של ברזל וכיוצא בהם צריך להיות חוטי המאזנים שאוחזו השוקל בידו תלוי באויר ג' טפחים(טז) וגבוהים מהארץ ג' טפחים ואורך הקנה שכפי המאזנים תלויים בב' ראשיו י"ב טפחים(טז) ואורך החוטים שכפי המאזנים תלויים בהם י"ב טפחים של מוכרי צמר ושל מוכרי זכוכית יהיו גבוהים מהארץ ב' טפחים ואורך החוט שהם תלויים בו י"ב טפחים ואורך החוטים ואורך הקנה ט' ט' טפחים ושל חנוני ושל בעל הבית יהיו גבוהים מהארץ טפח ואורך החוט שהם תלויים בו טפח ואורך הקנה ואורך החוטים וי' טפחים ושל מוכרי כסף וזהב ושל מוכרי ארגמן טוב ושאר ענינים דקים יהיו גבוהים מהארץ שלשה אצבעות ואורך החוט שהם תלויים בו ג' אצבעות ואורך הקנה ואורך החוטים לא נתנו בהם שיעור אלא כפי מה שירצה:

(טז) באויר שלשה טפחים - שלפי ריבוי המשקל צריך להיות ההכרע יותר גדול, משו"ה במוכר עששיות דההכרע שלשה טפחים צריך להיות הריח למטה מהכף שלשה טפחים וגם למעלה מהקנה שלשה טפחים, ואז צריך בשעת ההכרע דיוכל לירד כף אחת למטה שלשה טפחים והשניה תעלה למעלה שלשה טפחים. וההכרע של מוכרי צמר שאין המשקל כ"כ גדול, ב' טפחים, וכן אינך לפי ערך משקלן, ולפיהן יהיה ריח למעלה ולמטה, וכמ"ש בסמוך בסעיף י"ד שצריך להכריע טפח (סמ"ע).

(טז) ואורך הקנה י"ב טפחים - טעם דשיעורים הללו דבפחות אין מכריע המאזנים בשביל דבר מועט לפי כובד משאה (סמ"ע).

(יד) מקום שנהגו להכריע(יז) צריך להכריע(יח) טפח ובמקום שלא נהגו להכריע שוקל עין בעין וצריך להוסיף(יט) אחד מק' בלה ואחד מד' מאות ביבש(כ) אם היה שוקל י' לטרים לא יאמר לו שוקל לי כל ליטרא וליטרא לבדה עם הכרעה אלא שוקל את כולן בבת אחת והכרע אחת לכולן(כא) היה שוקל לו שלשה רביעי ליטרא לא יאמר לו שוקל לי כל רביע ורביע בפני עצמו אלא ישוקל לו ליטרא ויתן רביע ליטרא עם הבשר(כב) שאם אתה אומר יתן חצי ליטרא ורביע ליטרא בכף אחת שמא יפיל(כג) רביע הליטרא ולא יראהו הלוקח:

(יז) מקום שנהגו להכריע כו' - לא קאי אכל המשקולות הנ"ל, אלא רק אחנוני שמוכר דבר מאכל וכיוצא בו (סמ"ע).

(יח) צריך להכריע טפח - לפחות מליטרא לא בעינן הכרע טפח, דנפיש מדאי הכרע טפח בדבר קל (סמ"ע).

(יט) וצריך להוסיף כו' - פירוש, במקום ששוקלין עין בעין, צריך להוסיף במקום ההכרע שנותנין בשאר מקומות (סמ"ע).

(כ) אחד מד' מאות ביבש - בדבר לח נדבק ונשאר מדבר הנמכר במדת המוכר, משו"ה הצריכוהו להוסיף בו יותר (סמ"ע).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(כא) והכרע אחד לכולן - אף שעולה לשיעור אחד הכרעה טפח של כל המשקל ביחד והכרע דכל אחד ואחד, שהרי לפי כובד המשאוי כשיכריע טפח צריך להיות העודף דבר גדול, מ"מ כיון דא"א לצמצם, יעלה יותר כשישקול י' פעמים לשוקל בפעם אחת, מ"מ בפעם אחת אפשר לצמצם אותו פעם יותר מאשר יצמצם בי' פעמים, דא"א שיצמצם כל הי' פעמים (סמ"ע).

(כב) ויתן רביע ליטרא עם הבשר - היינו דוקא במקום שאין מכריעין, דבמקום שמכריעין לא יעשה כן, דיהיה בזה הפסד להמוכר דיצטרך ליתן לו הכרע גם לרביע העודף על משקל ליטרא שהניח בכף מאזנים חנם, כי אף שהניח רביע ליטרא לצד הבשר, הלא ההכרע כולו הוא מהבשר ולא מאותו רביע משקל, נמצא דהבשר יכריע כל משקל הליטרא שהניח בכף מאזנים (סמ"ע).

(כג) שמא יפילו - פירוש המוכר יפילו בערמה (סמ"ע).

(מז) בני מדינה שרצו להוסיף על המדות או על המשקלות לא יוסיפו יותר על שתות שאם היה הקב משל חמש ועשאוהו שש הרשות בידם יותר על ששה לא יעשו:
(מז) במדידת קרקע בין אחים או בין שותפין צריך לדקדק בחשבון מדידתו ע"פ העיקרים המתבארים בכתבי הגימטריא (כד) שאפילו מלא אצבע מהקרקע רואים אותה כאילו היא מליאה כרכום (כה):

(כד) בכתבי הגמטריא כו' - כתבי הגימטריא היא חכמת השיעור והתשבורת (סמ"ע).

(כה) כאילו היא מליאה כרכום - כלומר יחשבו בעיניו כדבר חשוב (סמ"ע).

(יז) ארבע אמות הסמוכים לחריץ מזולזין במדידתן והסמוכים לשפת הנהר אין מודדין אותם כלל (כו) מפני שהם של בני ר"ה:

(כז) אין מודדין אותם כלל - אלא באומד הדעת יניחנו כדי שיהא ניכרים לעינים שהן שלימות ורחבות (סמ"ע).

(יח) המודד את הקרקע לא ימדוד לאחד בימות החמה (כז) ולאחר בימות הגשמים מפני שהחבל מתקצר בימות החמה לפיכך אם מודד בקנה או בשלשלת וכיוצא בהן אין בכך כלום:

(כז) לא ימדוד לא' בימות החמה - שאז החבל מתיבש ומתקצר (סמ"ע).

(יט) עונש המדות והמשקלות קשה מאוד שאי אפשר למודד או לשוקל שקר לשוב בתשובה הגונה (כח) והרי הוא ככופר ביציאת מצרים (כט):

(כח) לשוב בתשובה הגונה - פירוש, משום דא"א להשיבו לבעלים כיון דלא יוכל לידע למי מדד וכמה פעמים מדד להן, ואף דיש לו תשובה קצת במאי דיכול לעשות בו צרכי רבים וכמו שאמרו בגזלנים ובמלוה בריבית דאינן יודעין ממי גזלו וממי לקחו ריבית, מ"מ אין זה תשובה הגונה, משא"כ בשאר עבירות אפילו גדולות כעבירות ועבודה זרה, דהן חטאים בינו ובין המקום יתברך, יש להן תשובה בחרטה ובוידוי ובסיגופים (סמ"ע).

(כט) ככופר ביציאת מצרים - מפני דכל המעוות במדות הוא מסתיר דרכו שלא יביטו בו בני אדם, ומהקב"ה אינו מתירא בסברו שאין השגחה מה' ית' על מעשה בני אדם, וכל הכופר בהשגחה כופר ביציאת מצרים, ששם נתברר גודל השגחה שנגלה עלינו ה' ית' בכל אותות ומופתים שעשה למצרים (סמ"ע).

(כ) חייבים בית דין להעמיד ממונים על השערים שלא ירויח כל אחד מה שירצה שאין לו לאדם להרויח בדברים שיש בהם חיי נפש (ל) כגון יינות שמנים וסלתות אלא השתות במה דברים אמורים במוכר סחורתו ביהד בלא מורה אבל חנוני המוכר סחורתו מעט מעט שמין לו מרחו וכל יציאותיו (לא) ומותר עליהם ירויח שתות במה דברים אמורים בשלא הוקר השער אבל אם הוקר השער ימכור כפי היוקר והני מילי היבא דאיכא בית דין דפרשו לכולהו מוכרים לזבונא הכי אבל אי כל חד זבין בכל מה דיכול לא מחייב האי לחודיה (לב) לזבונא בזול:

(ל) בדברים שיש בהן חיי נפש כו' - י"א דבעיקרן אוכל נפש הדומה ליינות ושמנים וסלתות יכול להשתכר עד שתות ולא יותר, ובדברים שאין בהן אוכל נפש כלל כגון הקושט והלבונה יכול להשתכר כל מה שירצה אפילו כפלי כפלים מהקורן, ובדבר שיש בו

Commented [j1154]:
כון זה י"א?

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

ממכשירי אוכל נפש כגון כמון ותבלין והדומה להן מותר להרויחן עד הכפל ולא יותר (סמ"ע).

^(א) טרחו וכל יציאותיו כו' - פירוש, וכל זה נחשב לקרן, ושתות מהכל מותר לו להרויח נוסף על הקרן, והוא טפי מאילו לא הרויח אלא שתות מהקרן. וגם נראה דדוקא בזה דמוכר מעט מעט צריך ליתן לו שכר טרחו נוסף על הרויח, משא"כ בשאר סוחרים ע"ל לעיל בסימן רכ"ז סעיף כ"ח (סמ"ע).

^(ב) לא מחויב האי לחודיה כו' - פירוש, כיון דאין שם ב"ד למחות, ושאר מוכרים אינן שמין על לב ועוברים על מה שאמרו חז"ל שלא ישתכרו יותר משתות, אף זה הירא את דבר ה' אין צריך ליזהר בזה, דכי שלמי פירי דידיה מזבני אחריני ביוקר ואפסידוהו לו לחודיה בידים לא מפסדינן (סמ"ע).

(כא) כל המפקיע שערים שמוכר יותר מהראוי רשאים להלקותו ולענשו כפי הראוי:
(כב) אין משתכרין בביצים פעמים אלא התגר הראשון הוא מוכרן בשכר והלוקח ממנו מוכרן בקרן (לג) בלבד ויש מי שאומר שמותר להשתכר (לד) בביצים עד הכפל (לה) אבל לא יותר:

^(א) אלא התגר הראשון כו' עד בקרן - פירוש, "בקרן" שלו, והיינו כאשר קנאן מלוקח ראשון. ודוקא בביצים שאין שכיחי למכור אלא איש אחד מחזיר וקונה מהרבה בעלי בתים א' א' ומוכרן, ונמצא דנתיקר השער, אבל בשאר ענינים מותר דאם ימכור זה ביוקר ימצאו אחרים שימכרו בזול (סמ"ע).

^(ב) ויש מי שאומר שמותר להשתכר כו' - היינו רק עוד פעם אחת (סמ"ע).
^(ג) בביצים עד הכפל - לב' טעמים, חדא שאין בהן כ"כ חיי נפש, ועוד דיש בו טורח מרובה ורויח מעט לעני המחזיר בעיירות לקנות ביצים (סמ"ע).

(כג) ⁸¹⁰אסור לעשות סחורה בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי נפש, אלא זה מביא מגרנו ומוכר וזה מביא מגרנו ומוכר, כדי שימכרו בזול ⁹³⁶. ובמקום שהשמן מרובה מותר להשתכר בשמן:

(כד) אין אוצרין פירות שיש בהן חיי נפש בארץ ישראל וכן בכל מקום שרובו ישראל במה דברים אמורים בלוקח מהשוק אבל לאצור הגדל בשלו מותר ובשנת בצורת לא יאצור יותר מכדי פרנסת ביתו לשנה:

(כה) כל המפקיע שערים או שאצר פירות בארץ ישראל או במקום שרובו ישראל הרי זה כמלוה ברבית (לו) ⁹³⁷:

^(ל) הרי זה כמלוה בריבית - פירוש, ועובר על וחי אחיך עמך (סמ"ע).

⁹³⁶ פי' רשב"ם אין משתכרין - לקנות יין ושמן וסלתות מבעה"ב למכור בשוק אלא בעה"ב עצמו ימכור לצריכין כמו שימכור לחנוני ומיהו לקנות חטין ולעשות פת מותר דכיון דאיכא טירחא שרי אבל למכור הדבר בעין כמו שקונה אותה מבעה"ב אסור דהא בעה"ב נמי מצי מזבין ליה בלא טורח.

⁹³⁷ אם מוכרי הדגים מייקרין השער נכון לתקן שלא יקנו דגים איזה שבתות עד שיעמוד השער על מקומו והנה בבה"ט הביא דלא יעשו תקנה רק אם הוסיפו המקח יתר על שליש מכמו שהיה מקדם אבל בא"ר ובפמ"ג כתבו דאף פחות משליש יוקר יש לעשות תקנה משום עניים. עוד כתב שם דאין בזה משום בטול מצות עונג דיש לענג השבת במאכלים אחרים. אם תקנו לאסור לאכול דגים כמה שבתות ואחד קנה מקודם מותר (משנה ברורה סי' רמב סק"ב). אפילו דבר שנהגו בו חומר אם בא להפקיע את השער יכול להרב להתיר להם (פעמוני זהב). ועי' לעיל סי' רכח סי"ח שיכול למכור בפחות מהשער, ועי' סי' קנו ס"ה לגבי השגת גבול.

כל זה דווקא כשהמוכרים מייקרין השער מחמת שרואים שהיהודים קונים, ולהכי מחמת האי תקנה שלא יקנו כמה שבתות יוזלו הדגים, אבל במקום שאומרים הדייגים שמוכרים הדגים שמחמת הקרירות אין הדגים בנמצא ומחמת זה הדגים ביוקר במקום מוצאם, וגם ההוצאה שלהם יתר על השבת לחזור אחר דגים, וא"כ אף דנתקן במקום הזה שלא יקנו היהודים דגים על שבת מחמת זה אין ברור שיוזלו הדגים במקום מוצאן כיון שאינם בנמצא, והרבה קופצים עליהם ממקומות אחרים, וכיון דלא ידענו אם הועילו חכמים בתקנתן, א"כ במה כחן יפה לאסור הדגים למי שירצה לענג שבת אף בדגים יקרים מחמת ההכרח (גור אריה יהודא אר"ח ז).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(כו) אין מוציאים פירות שיש בהן חיי נפש מארץ ישראל לחוצה לארץ או לסוריא ולא מרשות מלך זה לרשות מלך אחר בארץ ישראל:

(כז) רשאים בני העיר(לו) לקוץ להם שער לכל דבר שירצו ולהתנות ביניהם שכל מי שיעבור קונסים אותו כך וכך:

(לז) רשאים בני העיר - טובי העיר וגם אותם שהם ממונים על עסקי העיר יכולין להתנות ולהסכים ולתקן אפילו בדבר דאיכא פסידא להאי ורווחא להאי אף על פי שיש מוחים בדבר (ש"ך בשם האלשיך), יש מח' אם ר"ל דוקא כל בני העיר ביחד, או הרוב יכולים לכופ המיעוט ולמעשה, ודאי לתקן תקנות דלא שייכי בדין ודת של תורה כלל, כגון הנהגת בעלי בתים ונשותיהם ומלבושים ומנהגי הסעודות וזיוגים ומכ"ש מה שהוא סייג וגדר לתורה ומצוה, לא יכול יחיד או יחידים לעכב כלל אם רוב ציבור או אותן שנתמנו ע"פ רוב ציבור תיקנו איזה דבר. משא"כ בתקנות שהם נגד הדין והדת, כגון בנתינת מס מנכסים שחוץ לעיר אם היה הדין נותן נגד תקנתם, או שאפילו העשיר כמה רבבות לא יתן רק מסך כך וכך, אף שכוונתם רצויה ונימוקם עמם, מ"מ מאחר שהוא נגד הדין מצי יחיד לעכב. ומסיים שם, ואפילו היכא דמצי יחיד לעכב נגד הרוב, דוקא בתחילת התקנה כשרוצים לתקן או שצוה מיד כשיצא לאור, משא"כ בששתקו מתחילה וכבר נהגו הציבור כך פעמים ושלש בלי פוצה פה ולבסוף צוהו יחידים, נראה דשתיקתם מתחילה הוי כהודאה כו', ע"ש, ועיין מה שכתבתי לעיל סימן קס"ג סעיף ג' ס"קט"ז? (פ"ת).

(כח) רשאים בעלי אומנות(לח) לעשות תקנות צענין מלאכתם כגון: לפסוק ביניהם שלא יעשה א' ביום שיעשה חבירו וכיוצא בזה וכל מי שיעבור על התנאי יענישו אותו כך וכך. הגה: והא דצני אומנות יכולים לתקן ביניהם תקנות היינו כולם ביחד(לט) אבל שנים וג' מהם לא מהני. במה דברים אמורים במדינה שאין בה חכם חשוב ממונה על הציבור⁹³⁸, אבל אם ישנו אין התנאי שלהם או של כל צני העיר(מ) מועיל כלום ואין יכולים לענוש ולהפסיד למו שלא קיים התנאי אלא אם כן עשו מדעת החכם הגה: מיהו אם ליכא הפסד לאחריני יכולין לתקן ביניהם מה שירצו⁹³⁹.

(לח) רשאים בעלי אומנות כו' - קהל שמטילין חרם אם הוא על עסקי ממון הולכין אחר רוב ממון כההיא שיירא המהלכת במדבר וכו' [עיי' סי' ???] הכי נמי כיון שהחרם הוא לצורך ממון הולכין אחר רוב ממון ולא יתכן שרוב נפשות הנותנין מיעוט הם יגזרו חרם על העשירים כפי דעתם. אבל להתירה אחרי שהותקנה על כל הקהל צריך רוב נפשות. וזה מותר אפילו מבלי שאלת חכם ובלי חרטה, כיון שכבר נתפשט המנהג בפני כל גלילות ישראל בדבר הזה נראה שדעתם בתחלת לא היתה לחרם ולשבועה אלא מנדין ומחרימין כל מי שיעבור על גזרתם. והרי כאלו התנו מתחלה שכל זמן שכל הציבור בלי שום מוחה יסכימו לבטל אותם ההסכמי שתהיה בטלה (ש"ך בשם הרלב"ח), מאי דאמרינן דמהני הסכמת הרוב להתיר נגד המיעוט המוחים, היינו דוקא שהיו כולם במעמד אחד, ונשאו ונתנו בדבר ועלתה הסכמת הרוב להתירה, אבל בנדון שלא היו הכל נקבצים במעמד אחד, רק שהשמש היה הולך לכל אחד ואחד בפני עצמו (ש"ך בשם המהרש"ך), לא נחלקו הראשונים [אם הרוב יכולים לחייב את המיעוט] אלא בדברים שאינם מוכרחים להעשות, כגון להתרות על השערים ועל המדות או לחשש אי זו תקנה ואי זה מנהג שהמועט אומרים שאין רצונם בכך. אבל דברים שהם צריכים להעשות על כל פנים ויש חלוק ביניהם שזה אומר בכה וזה אומר בכה פשיטא ודאי שהולכים אחר רוב דעות ולכן קהל שצריכים על כל פנים למנות עליהם מנהיג יש לילך אחר רב דעות אך בקהלות מחולקות זו מזו אין להם ענין בזה ואדרבא ככל כי האי גוונא כל בני קהל וקהל הם כבני עיר לעצמם ושמו להם ראש אחד כמנהג הקהלות ואלא מיהו אם הקהלות ההם היו רגילים תמיד להיות להם דבר

⁹³⁸ היכא דאיכא אדם חשוב אי אפשר להתנות מבלי הסכמתו דדילמא איכא פסידא דלקוחות דמייקרי זבוני ואף על גב דחזינא השתא דליכא פסידא לא הוי תנאייהו תנאה (ריב"ש שצט בשם הרמב"ן).

⁹³⁹ הסכמה של ג' אומנים שלא יכנס א' לתחום חבירו, ושלא יעלו את המחירים, ואם יעבור א' עליהם, יענש כך וכך לצדקה, זה מחייב ואפילו רק בדיבור בעלמא ללא קנין, וללא הסכמת חכם, וגם הסכמה זה לעולם, כל זמן שלא פרטו זמנו (אורחות המשפטים כלל ד אות ח').

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

אחד ומנהיג אחד לכלם ועכשו הם באים לפרוש לחלק רשות לעצמם אינן רשאים בכך כיון שמתחלה היו שותפים בדבר, אמנם אם בתחילה כלם נאותו וקיימו וקבלו בחרם ואלה ושבועה להיות להם תמיד ראש א' ודבר אחד ושיהיה הקהל הא' נמשך אחר רב הקהלות ומעתה אם ברירת המנהיג על הקהלות היתה מוכרחת להעשות עכ"פ אין ספק שאין במעשה הקהל הא' כלום ומשעה ראשונה מעשיהם בטלים כיון שאין הדבר תלוי בדעתם ולית להו ברירא בלתי דעת ורצון שאר הקהלות בין מצד הדין, אבל אם ברירת המנהיג לא היתה מוכרחת על הקהלות ההן שהיה איפשר שלא היו צריכים למנהיג מיוחד אבל היתה דעתם סומכת על דעת בית דין הכולל שבעיר כמו שהוא מנהג הרבה מהקהלות שבעיר וזה הקהל רצה להיות לו מנהיג מיוחד שיהא מתקיים עליו כמנהג קצת קהלות, אף על פי שאחר הסכמת הקהלות אי אפשר להם להסתלק מהסכמתם מכל מקום כיון שקדמה שבועתם להסכמת הקהלות שבועתם חלה עליהם, שלא נתנה תורה כח לצבור על היחידים אלא בדברים המותרים להם ושאפשר להם לעשותם אבל בדברים האסורים להם אין כחם גדול עליהם והוי כאומר לו אביו עבור על דברי תורה שאינו חייב לשמוע לו. אם יש רב מקובל על הקהל יש כחו יפה לנעול דלת בפני איש אחר אשר ירצה לדרוש שם ולנהוג שורה ורבנות שם וכדאמרינן בעלמא אתריה דר' פלוני הוא וכו', אמנם אם הקהל כבר פרקו עולו מעליהם ועמדו על הפרק ויצאו מתחת עול סבלו על פי התורה והדין כמו שהתבאר אם כן מה כח דינו יפה לגזור עליהם שום גזרה (ש"ך בשם הראנ"ח), ישנם מח' אם תקנות והסכמות שיש מי שסובר דלא אזלינן בהו אחר הכונה אלא אחר הלשון ואין כוללין בהסכמה ובתקנה אלא מה שהוא בכלל הלשון אבל מה שאינו בכלל הלשון הוו להו דברים שבלב ואינם דברים ובעינן בהו פיו ולבו דומיא דנדרים אמנם עד כאן לא ס"ל הך סברא לבעלי הסברא ההיא אלא היכא שאנו באים להוסיף איזה דבר נוסף על הלשון מכח האומדנא אבל כשאנו באים לגרוע מהלשון אדרבה אמרינן שאף על פי שהיה זה בכלל הלשון כיון שלא התכוונו לכך אין כאן פיו ולבו שווין (ש"ך בשם הראנ"ח), היה בית רחים של מים שכותשי' בהם הבגדים ואחר מחלוקת נתפשרו בתנאים שרירין וקיימין ככתוב בשטר וקנין ושבועה ובחומרות וחזוקים ואחד מן התנאים שלא יוכלו האורגים לעשות בבית רחיים אחר בשום אופן ועתה קם שמעון אשר לא מבני האורגים וקנה מקום באיזה מקום רחוק מהבית רחיים הראשון לעשות בית רחיים חדש וראובן המחזיק הבית רחיים הראשונים מעכב על ידו. כל עושה מלאכת הצמר ר"ל בין עושי בגדים ובין אחרים אינם רשאים לעשות שום דבר אם לא בבית רחיים הראשון לא אותם שהיו בשעת ההסכמה ולא אותם הבאים אחריה' בין בני הבעלי האומנות ובין הבאים עתה מחדש לעשות בגדים ובין אותם אנשים שהיו בעיר ובין הבאי' מחוץ לעיר שכל תנאי וכל קצבה שרוצים לעשות אפי' בעלי אומנות רשאים לקים כל שהסכים בעלי האומנות בעיר עושים, והיכא שרבים הסכימו אפי' אינם כל בני העיר אלא שהם כל בני האומנות שבאותה העיר שהסכמתם קיימ' בלא שום קנין ואין אחד מהם יכול לחזור בו שכת הרבי' יפה כאילו נעשה בב"ד הגדול (כל שנעשית ההסכמ' בפני החכמים) ואין חילוק בין בגד צמר ובגד פשתים וכן כל מיני בגדים, ותנאי זה מחייב אף הנולדים לבתר מכאן כו' עד וכן הבאים מחוץ לעיר' לדור הרי הם כאנשי העיר' וחייבי' לעשות כתקנת' והרי הם כאלו קבלו עליהם בפיו' כל תקנות העיר בעת בואם ועל אף שההסכמות דין נדרים ושבועה להם שבנדרים פיו ולבו שוים בעינן ויש מחלוקת הפוסקים אם אפשר להוסיף על מה שהוציא מפיו כשכפי אמדן דעת היה נר' להכניס דבר אחר שאינו במשמעות לשון ההסכמה, ועיקר שהולכים אחרי האומדנא, ואפשר בנדר שנעשה לתועלת ובקשת א' אפשר דבהא כ"ע מודו שהולכים אחרי האומדנא (ש"ך בשם הרשד"ם), ראובן מקהל פלוני נתקוטטו עמו רבים מאנשי הקהל עד שבהסכמת חכמי שאר הקהלו' עם חכם הקהל להשקיט הריב גזרו עליו שלא יכנס בבית הכנסת ההוא ג' שנים רצופים ועכשיו תובעים ממנו מס. הנה יש שני מיני מסים א' המוטל אקרקפתא וגברי היינו כראג' ורב, והשני מה שמטילים בכל קהל לפרוע בשביל העניים והדלים שאין להם כח לשלם מה שמחוייבים לשלם כפי דינא דמלכותא. ולענין הכראג' ורב אין ספק דלאו כל כמיניה מהאיש ההוא להנצל ממה שכתוב בפנקס המלך יר"ה אבל היותר על זה שפורעים בשביל העניים ושאר צרכי צבור אין להם כח עליו כלל שהרי כל קהל וקהל עיר בפני עצמה היא ואחר שהאיש הזה צריך לבקש מקום מנוח

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

לכף רגלו שצריך מרא לקבורה כו' ומוכרח לפי זה להשתתף בקהל אחר לטוב ולמוטב איך יעלה על הדעת תלק' עליו מדת הדין משני צדדים (ש"ך בשם הרשד"ם), בק"ק ברוסה יש להם מנהג לעשות עריכתם של הק"ק מג' שנים לסוף ג' שנים לעולם בזמן א' ויהי היום הקדימו עשיית העריכה שנים או שלש חדשים קודם זמנה והעריכו ליחיד מיחידי הק"ק והעלו עריכתו על חד חמש ואותו היחיד לא נמצא אז דרך קרובה ודעתו היה לחזור לזמן העריכה ויהי כבואו בעיר כי הלך לו אל העיר ויצעק צעקה נגד המעריכי' לוי' מדוע ככה עשית' והמעריכים אומרים שיפרע או שישבע על ממונו אין ליחיד טענה נגד הקהל (ש"ך בשם הרשד"ם), בעיר א' באו סוחרים מעיר אחרת למכור שם, והסוחרים של העיר נפסדו, אם תגבר יד בני העיר לסגור דשא באפיה הן ע"י השר הן ע"י שום מונע פשיטא שהרשות בידם ולא יחלוק על זה שום אדם, ועל אף שיש אחרים שבאים למכור שם, ועוד יכולים להטיל עליהם מס, אם אין בידם לעכבם מלבא (ש"ך בשם הרשד"ם), יכולים קהילה שהסכימו ביניהם בהסכמה א' שאם ח"ו ימות איזה יחיד מן הקהל ובמותו יהיה חייב לצדקה איזה סך שיהיה שלא יניחוהו ליקבר עד שיפרעו היוורשים אותו הסך שהיה חייב לצדק' ואם אין ליורשים מה לפרוע אזי מחוייבת אשתו לפרוע מן הכתובה ואפי' מגלימה דעל כתפה לפרוע סך המעות שהיה בעלה חייב לצדקה הן מעט הן הרבה ועתה מת איש אחד ולא הניח כי אם חזקה א' והיא ביד הגזבר של צדקה ועתה ילמדנו רבנו רשאי הגבאי להחזיק באותו החזקה כיון שהבן אינו רוצה לפרוע המעות שהיה אביו חייב לצדקה בהסכמתם (ש"ך בשם הרשד"ם), עיר אחת שנבררו שמה ג' אנשים ראובן שמעון ולוי להיות סרסורים במכירת יינות, כפי הפקודה שיש שמה משר המדינה שבכל עיר יהיו הסרסורים נבררים, והשכר סרסרות יחלקו שוה בשוה חלק כחלק, הגם שהסוחר יהיה אצל אחד והוא ילך בעצמו אל המרתף, עכ"ז מגיע גם לחבריו שוה בשוה, ועתה תבע ראובן שמגיע לו מעת הבציר ק"נ זהובים שלא נתנו לו חלקו באמרם שהם בעצמם עסקו בעסק זה, ושמעון השיב כי הפקודה הזאת לא קיבלו רוב העיירות כו'. ולהלכה, התיקון שתיקנו שרי המדינה להיות סרסורים נבררים אינו נגד דין תורה אלא כתורה עשו, ואילו באו לפנינו היינו ג"כ מתקנים כן דלא יתרבו הסרסורים יותר מהראוי לפי העיר והמסחור כדי שיוכלו להתפרנס ולא יפסקו חיותא זה לזה, אף על גב דמן הדין כל השייך במס דהאי מלכות אין כח ביד בני העיר לאסור עליהם מ"מ באותה עיר, מ"מ אם ראו בני העיר דפסקו חיותא טובא, מותר להם להשתדל אצל השר לאסור עליהם גם שהוא שלא מן הדין [עייין מה שכתבתי לעיל סימן קנ"ו סעיף ז' ס"ק י"ז] ומכ"ש הכא. וגם מה שתיקנו דהשכר יחלקו שוה בשוה הוא נכון (פ"ת).

(ט) כולם ביחד – אפילו למד"א שמספיק רוב, י"א שז' טובי העיר חשבי כרוב שבאים מכח הרוב, וי"א שצריכים רוב יחד עם ז' טובי העיר, שהם נחשבים כגדולי העיר, ומקפידים שהתקנה יהיה לתיקון ולא לקלקול, ואם כתוב בשטר כל בני העיר, ורק חתום כמה, צריכים לברר שזה נעשה בהסכמת בני העיר, וללא זה לא חל הגזירה, ואפילו היו מגויים במקום ז' טובי העיר, עכ"ז לא מנו אותם על הסתם אלא לתקן בדברים המצויים ולא עלתה על דעת הקהלות שמנו אותם, שיתקנו תקנה כזאת שלא ילכו להתפלל בבית הכנסת אחר או שלא יתנו דבר ממה שיתנדבו כי אם ביד גבאי הקהלות, כי היה בזה חשש קרוב לאיסור אלמלא שהיה ביניהם חכם זקן ויושב בישיבה ומסתמא על דעתו הוסכמה מה שהוסכם (ש"ך בשם המבי"ט), אם קהלה א' בעיר א' הסכימו לדבר, והקהלה השניה באותו עיר לא הסכימו, אינם חייבים בתקנה זו (ש"ך בשם המבי"ט), ואפילו אם הסכימו שכל א' יהיה נמנה תחת בית כנסת א', ואחר"כ נתחדש קהל שהלא היו בזמן ההסכמה, אינם מחוייבים תחת ההסכמה (ש"ך בשם המבי"ט), י"א דהיכי דאיכא רווח לאלה והפסד לאלה ואין בו משום מגדר מלתא, בעינן דוקא כולם ולא מהני רובא. וי"א דהרוב יכולי' לכוף להמיעוט, ואינו נק' רוב אא"כ עמדו כולם יחד ואז בהסכמת הרוב תתקיים הענין בע"כ של המיעוט. ואם בתחלה נועדו יחד הרוב והסכימו לדעה א' ולא הי' שם כולם אפי' ירצו אח"כ לומר נחזור ונעמדה יחד יכולי' המיעוט למאן ולסרב בדבר מאחר שהסכימו בלי ידיעתם, ודוקא המיעוט יכולי' למחות אבל הרוב שהסכימו א"י לחזור ולמחות (רע"א), כל שגזורי הגזירות חושבים לשכר שלהם עצמם, אפילו אם יש רוב לא חל (רע"א בשם הפני משה), ודוקא שהיו כולם ביחד ותיקנו ע"פ הרוב (פ"ת).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(2) או של כל בני העיר כו' – וי"א דדוקא אבני אומניות קאי, [אבל בני העיר לא צריכים הסכמת הרב] (סמ"ע), ויש אומרים דעיקר כרמ"א (ש"ך), בית דין מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא כדי לעשות סייג לתורה ומעשה באחד שרכב על הסוס בשבת בימי יון והביאוהו לבית דין וסקלוהו ואף על דאין דנין דיני קנסות בבבל אם ראו אדם פרוץ בגזלות קונסין אותו ודוקא לצורך שעה אבל לנהוג לדורות לא (ש"ך בשם הרא"ם), ציבור בקשו רשות לתקן תקנה שלא יוכל שום יהודי מתושבי טורקיא להלכת להסתחר באנקונא יען וביען נתחלל שם שמים על ידי אותו האפיפיור. והנה הסיבה דרשאין לתקן תקנות י"א שכאשר התנו רוב הצבור עם כל טובי העיר הוא מטעם דהפקר ב"ד הפקר, וכמו שגדולי הדור הפקדם הפקר והם יכולים להכריח לכל מי שימחה בתקנתם ולקונסו ואפילו הוא עומד וצווח ואינו רוצה לכלול עצמו בתקנה בין שיהיה יחיד או רבים מאחר שטובי העיר שהם במקום גדולי הדור בעירם עם רוב קהלה הסכימו בו. וי"א דמיירי בהתנו ביניהם מתחלה ונאותו בו כולם ושוב חזרו בו קצת ורוצים לעבור באותם הקציצות אז רשאין לקנסו לכל מי שיעברו עליהם אבל אם יש מוחים באותם הקציצות שלא היו מסכימים בהם תחלה בין שהיה המוחה יחיד או רבים אין כח בבני העיר לקנסו המוחה שלא הסכים בקציצתם כלל. אבל לכו"ע כאשר בני העיר אינם מכריחים לפועלים שישכרו עצמן באותו הסך וגם אינם מכריחים למוכרי הפירות על המדות ועל השערים והתקנה שעושים בני העיר על עצמם הם עושים שלא ישכרו להם פועלים אלא בסך מה נאות וגם על המדות ועל השערים והוי מילתא דאיכא רווחא להאי כמו להאי. וכן לכו"ע יש כח ביד גדולי הדור שאין בכל הדור גדולים כמותם או ביד בית דין חשוב כרב אמי ורב אסי להפקיע ולהפקיר ממונא ולתקן תקנות אפילו במילתא דאיכא רווחא [להאי] ופסידא להאי אמנם בנדון דידן כל אפיין שוין דיש רשות ביד החכמים וביד הקהלות יצ"ו אם יסכימו רובם לתקן התקנה הנזכרת בשאלה משום דהני מילתא דסכנתא ועדיפא ממגדר מילתא (ש"ך בשם המהר"י בן לב), [בדבר קהל שתקנו שלא לקדש שלא בפני עשרה] לאו אלימי בתי דינין שבדורות הללו לאפקועי קידושין ואפילו לצדדים שיש בידם, כיון דהוי ספיקא דאורייתא ספק ערוה החמורה מלתא דפשיטא היא דהוי קידושין ואפשר דאזלינן בהו לחומרא כדין ספק מקודשת לחוש (ש"ך בשם המהר"י בן לב), קהל שעשו חוק על מכירת יין, שאסור למכור יין שבא מחוץ למדינה ללא לשלם מכס, אין להטיל החיוב הבאים לשם כל זמן שלא דרו שם י"ב חדש, ואפילו אם שכרו דירה ליותר מי"ב חדש, כל זמן שלא דרו שם, ועוד אסור לעשות את זה אם זה נגד הדינא דמלכותא (ש"ך בשם המהרש"ך), עיר ישנה שיש בה מנהג קודם וכו' שכופין זה את זה לקיים מנהגם הקודם, ואם היה אחד מהן רוצה לשנות המנהג ואפילו רבים רוצים לשנות המנהג יכול היחיד לעכב עליהן ואין יכולין לכופו לשנות מנהגו אלא מדעתו (רע"א בשם הגרד"א בשם המהר"י בן לב), ואף שיש חולקים שרוב יכולים לשנות, עכ"ז יכול להמיעוט לטעון קים לי כצד הראשון (רע"א בשם הגרד"א), אין לגזור גזירה על מי שמחוץ לעיר אם שלא שכל העיר מסכימים, אפילו לדעת הסוברים שרוב מספיק במקום שתולעת לזה והפסד לזה (רע"א בשם הפני משה), מ"ש "הא דמהני רוב נגד המיעוט היינו דוקא כשהיו כולם במעמד אחד" כו', אין הסכמת הרוב אלא כשהיתה במעמד כולם כענין דינין דעלמא. קהל שמנהגם לעשות עריכה לסוף ג' שנים, ויהי היום הקדימוה, והעריכו ליחיד אחד והעלו עריכתו הרבה, ולא נמצא היחיד ההוא בעיר ועתה מערער כו'. והשיב דאין היחיד יכול למחות ותקנת הציבור קיימת, אלא דאם היחיד המערער הוא מהממונים או מפרנסי הקהל הדין עמו (פ"ת).

סימן רלב – המוכר דבר במדה ובמשקל וטעה, או שמעה במנין המעות, ומוכר דבר ונמצא בו מום, ובו כ"ג סעיפים.

(א) המוכר לחבירו(א) במדה במשקל או במנין וטעה בכל שהוא, חוזר לעולם(ב)(ג), שאין אונאה אלא בדמים, אבל בחשבון חוזר. כיצד, מכר לו מאה אגוזים בדינר, ונמצא ק"א או צ"ט, נקנה המקח ומחזיר המעות ואפילו אחר כמה שנים(ד). וכן אם נמצא המעות חסר או

Commented [j1156]:
י הלש.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

יתר מהמניין שפסקו, חוזר ואפילו לאחר שקנו מידו, שלא נשאר לו אצל חבירו כלום חוזר שקנין בטעות הוא⁹⁴⁰:

⁹⁴⁰ ראובן ושמעון קנו מסוכן יהודי סחורה. ראובן קנה נ' קילו, ושמעון מ' קילו. ובבא הסחורה אליהם ראובן קיבל נ"ה קילו, ושמעון ל"ג קילו. אם הסוכן קנה לו הסחורה מישראל ודאי צריך שיודיע ראובן את הדבר הזה להסוכן ויחזיר היתרון למוכר, ואם ידוע הוא שזה הסוכן קנה הסחורה מן הגוי יש לומר יתרון זה הוא טעות הגוי שטעה במשקל, ובדאי מאחר שזה הסוכן שלח הסחורה ליד בעל המעות ולא הרגיש הסוכן בזה הטעות שטעה הגוי, אז הכל לבעל המעות, וכדאיתא בסי' קפ"ג סעיף ז' בהגה"ה. אמנם אם היה הטעות מן הסוכן, והוא כי הוא קנה תחלה תשעים קילו וכשבא לחלקם במשקל בעבורם טעה, אבל הגוי לא טעה כלל, ולפ"ז הטעות היה בשל ישראל וצריך ראובן להחזיר היתרון. אבל כל זה רק בעדים. ואפילו אם יאמר הסוכן שהטעות היתה ממנו ולא מן הגוי אינו נאמן, ולא צייתנין ליה כיון דהוא נוגע בדבר מפני שהוא מתחייב לשלם לשמעון די מחסורו אשר יחסר לו, והנה נמצא שיש אומדנא חזקה לומר שהטעות היה מן הסוכן ולא מן הגוי, שאם נתלה בגוי מוכרח לומר שהיה הטעות ב' פעמים פעם בחסר פעם ביתר, וגם צריך לומר שנזדמנו הטעות שוים כאן חמש קילו חסר וכאן חמש קילו יתר, ולכן יש לראובן להודיע לסוכן, אמנם אף על גב דאיכא אומדנא חזקה שהיה הטעות אצל הסוכן, מ"מ ראובן הוא המוחזק ואיך נוציא ממנו ע"פ האומדנא אחר שהדבר ברור אצלו שהסחורה שלו קנאה הסוכן מן הגוי ולא מישראל (רב פעלים ח"מ ח"ג סי' ג).

ראובן קנה משמעון עשר חביות שמן, בהסכם שכל חבית שוקל כך וכך, וכך וכך לקילו, וכאשר ראובן מוכר את השמן, מוצא שחסר ממה שהסכימו במשקלם, אין לשמעון טענה של מחל, או יותר מזה שלא בדק, שכן כאן אינו אונאה אלא טעות, ועל ראובן להשלים את השמן או להחזיר את הכסף (ד"ג כלל ו' סי' י).

אם המקום הוא במקום אפל שלא היה יכול לראותו אלא ע"י בדיקה לאור הנר אין דרך בני אדם לבדוק הבתים או החצרות ככה הילכך מום הוא וחוזר (שו"ת רדב"ז ח"ג סי' תרכב [אלף מז]), וע"י לקמן סי"ח.

עוד פסקנו, דמידי דאפשר למיטעם וטעם בעצמו וטעה וסבר שהוא טוב, דחוזר בו (מהרי"ל דיסקין ח"מ קסה). אחד שקנה דברים שדרך להבחין וטעם מקצתו, ונמצא אחר כך מקצת גרועין, דחוזר (שם סי' קעד). מי שמכר גוף ופירות ונמצא שלא הוה ליה למוכר כח להקנות כי אם הפירות דכיון שבטלה המכירה בגוף הקרקע בטלה נמי לפירות ואפילו אם יאמר הקונה שהוא מפויס לקנות הפירות באותן דמים שנתן (מחנ"א ז"מ א בשם מהריב"ל), וע"י נתה"מ לעיל סי' קפב סק"ל).

ראובן מכר לשמעון בדים ואח"כ נמצאו חסרות במדה וגם היו בהם מקצת שיש בהן ריח שמן וטוען הקונה שהוא מום וגם שהם חסרות במדה וראובן טוען כבר ראית אותם אחת לאחת ואם מפני חסרון המדה כבר אמרתי לך וסבלת וקבילת. מועיל התנאי שאמר לו לקבל עליו מדת הרעות והקצרות שבהם אף על פי שהסכום שנתן לו הוא הסכום טובות או בינוניות, כל זמן שהמדת הרעות והקצרות הוא בכלל מנהג המקום לקבל. אבל אם היו מחוץ למנהג המקובל אז לא עלה בדעתו כזה חסרון בתנאי שהתנה ולא מחיל כל זמן שלא יפרש בהדי' שמקבל עליו אפילו שיהיו קצרות ממנהג ולכן המוכר צריך להשלים לו עד שיעור ששילם, היינו שאם שילם כמחיר של מעולה, צריך להשלים כשיעור מעולה, ואם בינונית כשיעור בינונית. ולענין שנמצאו במקצתן ריח שמן האמת שהוא משום מום אבל אינו יכול לטעון עליו כיון שראה אחת לאחת והוה אפשר ליה למיקם עליה דמלתא ולהריח בהם אם יש בהם ריח שמן ולא עשה כן מחל המום דלא אמרינן שהמום חוזר אלא היכא דלא מצי למיקם עליה בשעת קנין וטעמא דמסתבר הוא. והדבר ברור שריח השמן בבגדים הוא נכר ונודע אפילו לשאינם בקיאים וכ"ש לסוחרים הבקיאין וכן ראוי לדון. ואם לא היה אפשר להריח, אם חוזר חוזר כל המקח. ואם אמר המוכר אותה שנמצא בה מום תחזור והשאר יהיה המקח קיים אין שומעין לו אלא דיחזיר כל המקח דמצי אמר ליה לא קניתי כל המקח אלא בשביל זאת שנמצא בה המום (רדב"ז ח"ג סי' תיז).

אחד קנה מחבירו פשתן כמה חתיכות כל חתיכה בעד כך וכך, והנה עתה אומר הלוקח שיש בתוכם כמה וכמה חתיכות אשר נתאנה עליהם יותר משתות, ורוצה לקיים המקח על השאר והחתיכות הפחותים רוצה להחזיר, והמוכר טוען שבאמת ישומו כל הפשתן בבת אחת ולא יהיה דין אונאה, הדין עם מי. עי' רמ"א (סי' ר ס"ז) שמביא שו"ת הרא"ש, אבל רק מביא חלק מהתשובה והחלק הב' הוא כך: ראובן מכר עשר חביות לשמעון ואמר לו אני מוכר לך חביות אלו המדה בכך וכך, ולאחר שלקח שמעון קצת מהיין מחבית אחת חזר בו ולא רצה ליקח יותר, משאר חביות יכול לחזור בו כיון שלא משך, ואם לא נתן מעות אף מי שפרע ליכא, אם כן רואים שאין כאן ספק של כור בסלע (עי' סי' ר ס"ז) כל שלא עשה קנין, והברירה ביד הלוקח ליקח מה שלקח ולחזור מהמותר [ומסתמא גם הברירה ביד המוכר?]. וטעם הדבר שלא הזכיר סכום המעות על כל החביות ביחד רק שהזכיר סכום המעות על המדידה, וסכום המעות מכל החביות יהיה לפי ערך המדידה, א"כ עיקר מכירתו היה על המדידה והוי כל מדידה מקח בפני עצמו, ועוד הרי אם לא יקח הלוקח

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(8) המוכר לחבירו כו' - ראובן קנה חבילות נייר בחזקת שהוא סוג מסוים, שכשרצה לקנותו אמר לו יש לך דוגמא וא"ל אין לי אלא תלך ותרא' ביד מי שמכרתי אותו ואם ישכר בעיניך אמכרהו לך ועבר קרוב לב' שנים וכשראובן פתחו למוכרו בעירו ראה אותו שהוא גרוע עד מאד ותובע אונאתו שאונהו שהוא מה שלקח במנה אינו שוה חמשים וגם תובע שהוא סוג אחר והוא מקח טעות וחוזר לעולם והשיב המוכר בעת גמר הקנין לא הזכרנו הסוג נייר אלא סתם מכרתי לך מה שקניתי ואם יש בו אונאה כבר עבר הזמן שקבעו חז"ל אחר הליכתך לשאלוניקי ולא ראית אותו. והנה מאחר ופירש לו בפ"י שהנייר שהיה מוכר לו היה מאותו מין שמכר לפ' ויפה כמוהו וא"כ אם ימצא שאינו מאותו מין או אינו יפה כמוהו נמצא שהטעהו המוכר את הקונה וטעות כזה לעולם חוזר שלא אמרו בכדי שיראה לתג' אלא כשהמוכר אנה ללוקח בשומא אבל כשהאונאה בדבר אחר חוזר לעולם ועל אף ויש שכת' שאם היה הדבר שהלוקח יכול להבחין לאלתר כגון שיכולין לנסותו ולטעמו ולא הקפיד לעשות כן והמוכר מכר לו סתם אינו חוזר לא שייך לומר כאן קים לי, כי סברא זו היא דעת יחיד, ועוד דאפ"ת דבכה"ג נמי מצינו למימר קי"ל כו' מ"מ כבר כתבו המוכר מוכר לו סתם ונר' דדוקא כשמכר לו סתם אמ' דכיון שהיה יכול להבחין ולנסותו ולא עשה כן ודאי מחל אבל בנ"ד שלא מכר לו סתם אדרבא אנו רואים שהלוקח הקפיד ובקש דוגמא גם המוכר לא השיב לו אין לי דוגמא רק אמ' לו לך ותראהו לפ' ועוד דהכא יש לו טעם לקונה שלא פתח החבילה לראות הנייר כיון שהוא היה נסמך על דברי המוכר למה היה לו לטרו' ולפתוח החבילות לראות הנייר ולחזור ולקשר (ש"ך בשם הרשד"ם).

(2) חוזר לעולם - פירוש, המקח קיים והאונאה שהטעהו בה חוזרת, ומשלים לו המנין או המדה והמשקל בדברים שאפשר לו להשלים וכדמסיק במכר לו אגוזים, אבל במכר לו קרקע ואמר לו שהיא ארוכה כ' אמות, וחסיירה חצי אמה ואין לו להשלים מקרקע שבצדה, המקח בטל לגמרי (סמ"ע), אבל י"א דאף באי אפשר להשלים קנה ומחזיר הטעות דיש קנין לחצאין וכמו במוכר שדה ונמצאת חציו גזולה, ועיין לעיל סי' ר' סק"ל(ג), ועיין לעיל סי' קפ"ב ס"ח (רע"א), וכן יש מח' אם מכר גוף ופירות, ואין לו זכות אלא בפירות, והקונה אמר שרוצה לקבלם כך (רע"א בשם המל"מ), כל מחלוקתם אינו אלא כשהלוקח רוצה לקיים המקח לחצאין לפי חשבון הדמים שנתן, אבל כל שהלוקח מתרצה לקנות מקצתו בכל הדמים שנתן כ"ע יודו דקנהאבל במכר פירות ולא הגוף כיון שמקחו בטל בגוף ואין הפירות אלא מכח הקרקע הכל בטל (רע"א בשם המחנ"א).

(3) שם - פירוש, אפילו לזמן מרובה, ולאפוקי אונאה שנתנו שיעור להלוקח בכדי שיראה לתגר או לקרובו ולמוכר עד שיזדמן לו מכר כזה ולא יותר וכמ"ש בסימן רכ"ז סעיף ז' - ח', דשאני הכא דטעותו ידועה, ודומה לחזרת הגזילה דאין לה זמן (סמ"ע).

(7) ומחזיר הטעות אפילו אחר כמה שנים - פעמים שהמקח בטל וחוזר בו כל זמן שלא השלים לו כיצד היה תופס שק מלא אגוזים וא"ל הילך שק זה בדינר ויש בו סאה של

אלא מקצת חביות בודאי לא יהיה שוה המותר כפי המקח שאמר ללוקח דהא על המותר יש חשש חימוץ, ואפ"ה פסק דהברירה ביד הלוקח שלא ליקח אלא רק המקצת, ולא אמרינן דאנן סהדי שכוונתו היתה דוקא כל החביות ביחד. ואף דאמרינן התם דהלוקח צריך לסלק היזקו, דהיינו שיסלק היזקו כפי ששוה עתה ע"פ שומת בית דין דשוה פחות מחשש דאולי יחמיץ, ואם יחמיץ בודאי יפחות אף מכפי שומת בית דין דהשתא צריך הלוקח לשלם דהרי גרם לו היזק בידיים, אם הלוקח רוצה לקבל אף המותר כפי שומת בית דין הדין עמו, וא"כ בנידון דידן הברירה ביד הלוקח ליקח המקצת, והמותר כיון דאית בהן דין אונאה א"כ לא מהני משיכתו, והוי כאילו הוא עדיין ביד המוכר דיכול לחזור ממקצת אלו, ואין צריך לקבלם אפילו בשומת בית דין דהא לא מצינו גרם דיליה שיפסידו הפשתן ביד המוכר מכפי שומת בית דין, ולא דמי להנושא ונותן באמנה (סי' רכז סכ"ח), דהתם כיון שהלוקח יודע בעצמו מה שקנה כוונתו היתה אף שמקצתו גרועים יש כגנדם יפים ביותר, וגם המוכר בעצמו אפשר שאמר לו כן בפירוש, וא"כ כיון שידוע דעל דעת קנה א"כ כיון שמוכר גם באמנה ההכרח למכור ג"כ הכל ביחד על מקח הלזה באמנה או זה וזה שווין. אבל בנידון דידן דאנו באין לדון על דעת המוכר איך היתה כוונתו, א"כ כיון דאמר סכום המעות על כל חתיכה בפני עצמה כנ"ל הוי ליה כסאה בסלע דעל כל סאה בפני עצמה הוא מקח בפני עצמו, וא"כ הברירה ביד הלוקח ליקח המקצת ועל המותר ליטעון טענת אונאה ולהחזיר (שו"ת גור אריה יהודא ח"מ סי' ו').

המוכר מקח טעות בידיעה שזה מקח טעות, המעות בידו כגזל, אבל בטעות, או בספק טעות, מאחר ויש לו חזקת כשרות, אינו נידון כגזל בידו (מחנה אפרים גזילה כג).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

אגוזים והלך ומדדו ולא היה בו סאה ה"ז חוזר אף על פי שזה רוצה להשלים לו הסאה אבל אם היה לפניו שק של אגוזים וזה יודע שאין בו שיעור מדה וזה אומר הנה לך סאה של אגוזים בדינר ונטלו ומדדו ולא מצא בו מדה ה"ז קנה וישלים שהרי זה היה מכיר שלא היה בו סאה ועל דעת שישלים לו נטלו (סמ"ע).

(ב) המקבל מעות מחבירו בין שהם במכר בין בהלוואה בין בפרעון ומצא יתרון במעות אפילו אם לא תבעו חייב להחזיר אם הוא בכדי שהדעת טועה דהיינו שאם יש לחלק המעות העודפות(ה) להוציאם עשרה עשרה או חמשה חמשה ואין אחת או שתים עודפות שאינן באות לכלל חמש י"ל שמעה בחשבוננו אם הם עשיריות טעה בין חמשים לארבעים או בין ארבעים לשלשים ואם הם חמישיות יש שרגילים למנות ה' ה' ואם היו נ"ה טעה בעשיריות כמו שנתבאר ובחמש העודפות טעה בין שלשה חמישיות לארבע ואם עודפות ט"ו או כ"ה טעה ג"פ או חמש פעמים בחמישיות אבל אם עודפות על החמישיות אחת או שתים או שלשה או ארבעה שאין מגיעות לחמש כולם מתנה(ו) ובלבד שהמעות יתרים שמצא לא יהיו במנין החמישיות או העשיריות(ז)(ח) שאם היה במנינם חייב להחזיר לו שמה האחרים שהיה מונה בהם החמישיות או עשיריות נתערבו עמהם. הגה: ונמקום שרגילים למנות אחת או שנים שנים וכיוצא בזה מקרי שהדעת טועה לפי המנהג שרגילים למנות (המ"מ):

(ט) שאם יש לחלק המעות העודפות כו' - נראה דאם ידוע להמקבל שלא מנה הנותן בחמישיות, ונמצא חמשה יתירים, דהוי מתנה, וכל כיוצא בו (סמ"ע).

(י) כולם מתנה - פירוש, אם נמצא ו' או ח' יתירים, אין אנו אומרים חמשה מהן יחזיר ויתלה בטעות החמישיות והמותר יקחנו לנפשו, אלא אמרין כמו שהמותר הוא במתנה כן נמי החמשה במתנה נתנם לו (סמ"ע), דאיכא למימר במתנה כיון ליתנם לו או גזלו ומתבייש להודיעו וכיון להבליעו לו בחשבון. והוא הדין לכל המקבל מעות מחבירו בין בתורת הלואה בין בתורת פרעון, ואפילו לא היה לו עמו שום עסק מעולם איכא למימר אינש אחרינא מיגזל גזליה וא"ל להאי כי אתי פלוני גבך אבלע ליה בחשבון (סמ"ע).

(יא) לא יהיו במנין החמישיות - פירוש, שאם היה לו בידו ארבעים דינרים ונותן ארבעים וארבעה או ארבעים ושמונה, אמרין דהארבעה הנוספים הן מכח שמנה בעשיריות ולכל עשירי שמנה הניח דינר אחד מן הצד לראות לסימן כמה עשיריות מנה לו, כי כן דרך המונים. נמצא, כשמנה ארבעים דינרים הניח מן הצד ד' דינרין, ואותן האחדים שמנה בהן העשיריות נתערבו בתוך המ' דינרין שמנה, ודין טעות יש לו ולא דין מתנה. וכן אם מצא מ"ח דינרים, י"ל שמנה לו בחמישיות ועל כל חמשה הניח אחד מן הצד לסימן, והן השמונה היתירים שמצא במנין החמישיות שיש בארבעים, וכן כל כיוצא בזה (סמ"ע).

(יב) שם - ואם בא אח"כ הנותן ואמר טעיתי במנין המעות שנתתי לך י"א שחייבר להחזיר וי"ח (סמ"ע), וכן המלוה לחבירו ואינו תובע הלואה אין הלוח חייב לשלם לו מאיליו הואיל ואינו תובע במתנה ביקש ליתן לו, וצ"ע בזה (ש"ך), דוקא כי שתיק ולא תבע ניהליה באותו יתרת הוא דאין חייב להחזיר, אבל אי אתי בחר הכי ואמר טופיינא יתירת' יהבית לך וטעיתי אף על פי שהוא בכדי שאין הדעת טועה ויש לנו לומר דילמא מעיקרא יהבינהו ניהלי' בתורת מתנה והשתא הוא דקא בעי למהדר אפ"ה מחזירין לו דאיהו ברי ואידך שמה (רע"א בשם ספר התרומות).

(ג) המוכר לחבירו קרקע(ט) או עבד או בהמה או שאר מטלטלין ונמצא במקח מום שלא ידע בו הלוקח, מחזירו אפילו לאחר כמה שנים(י) שזה מקח טעות הוא והוא שלא ישתמש במקח אחר שידע במום, אבל אם נשתמש בו אחר שראה המום(יא), הרי זה מחל ואינו יכול להחזיר⁹⁴¹:

⁹⁴¹ ראובן נתן לשמעון זהב לעשות ציפוי לספר תורה, ושמעון החזיר לו מצופה בכסף, אם עבר כמה ימים וזמנים ולא עירער הוי מחילה, ולולא כמה ימים, אינו כדין מקח טעות, שהרי כאן הוא גזל את הזהב והחזיר לו כסף, ועל גזילה שימוש גרידא אינו הוכחה שמחל, אלא רק בצירוף שעברו כמה זמנים. ועוד אם השתמש עם קצת מהמקח תו אינו יכול לחזור בשאר המקח, אם לא שקנה כל' כור חטים, ואז כל כור וכור הוה מכירה לעצמה, ושימוש לעצמו (מחנת פתים סי' רלב ס"ג).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(ט) המוכר לחבירו – כל שנשתמש במקח אחר שידע המום הרי זה מחלו ואינו יכול לחזור בו ואין לחלק בזה בין מכר לשכירות דכיון דמטעם מחילה אתינן עלה לא שנא גם אין לומר שדוקא במוכר סתם ונמצא בו מום אמרינן הכי (ש"ך בשם הראנ"ח).
(*) לאחר כמה שנים - אם אחר שידע הלוקח המום שהא ולא החזירו לבעלים ה"ז מחל (רע"א בשם המחנ"א).

(כ*) אבל אם נשתמש כו' - והוא הדין אם היה דבר שהלוקח יכול להבחין לו אלתר, כגון שיכולין לנסותו ולטועמו ולא הקפיד לעשות כן, והמוכר מכר לו סתם, אינו חוזר (סמ"ע), וי"ח (רע"א בשם המהריט"ץ), ועיין סמ"ע סי' ר"ל ס"ק(טו), ועיין רשד"ם (הובא לעיל סק"א), ראובן שמכר לשמעון בגדי משי ובגדי צמר ובכללם ג' חתיכות בגד אדום ואמר לו בתחלה שהן שטופין במי הקרמו אבל בשעת גמר המקח והקנין מחל שמעון כל הונאה וכל מום שיש במקח זה לפי שכבר נהגו למחול כל הונאה וכל מום בלשון הזה והמנהג מבטל הלכה שכל הנושא והנותן על מנהג המדינה הוא סומך, תו כיון שזה המום אפשר לעמוד עליו מיד על ידי שישפסף בו בשפת חלוקו ולא עשה כן ודאי מחל, ותו איכא טעמא אחריתי שהכל הולך אחר חתום המקח והיא שעת הקנין או המשיכה וכיון דבאותה שעה לא אמר לו כלום אלא אדרבא אמר לו על מנת שאין לך הונאה ולא מום ושתק אין יכול לחזור כי מה שאמר לו בתחלה אינו אלא פטומי מילי בעלמא ולהשביח את מקחו (רע"א בשם הרדב"ז), הנושא ונותן באמונה אין לו עליו אונאה, אבל מקח טעות חוזר (רע"א בשם השבו"י), ואם הודיעו למוכר ואח"כ נשתמש בו לא אמרינן דמחל. מכר מקצתו הוי כמו נשתמש בו (רע"א בשם המשנה למלך), כמו בראה המום ונשתמש בו אמרינן שמחל, כה"ג ביכול להבחין ונשתמש בו אמרינן ג"כ שמחל. ונראה דאם לא היה יכול להחזירו, כגון שלא היה המוכר בביתו, והוא דבר שעושה ואוכל ונשתמש בו כדי שיעשה ויאכל, יכול לחזור בו אפילו אחר כמה ימים, דנהי דנתבטל המקח, מ"מ דמי לשומר אבידה (סי' רסז סכ"ב) שאם הוא דבר שעושה ואוכל שיעשה ויאכל. ובאונאה כשנשתמש בו ולא החזירו מחמת שלא היה המאנה בביתו. אם הוא שתות הרי הוא קנה ומחזיר אונאה, אפילו נשתמש בו אינה ראייה [שמחל] דהא שלו הוא, רק כשהיה יכול להחזירו ולא החזירו אמרינן דמחל. וביותר משתות נראה דדמי למום, לכן אפילו לא היה יכול להחזיר, אם נשתמש בו אחר בכדי שיראה אמרינן דודאי מחל⁹⁴² (נתה"מ), י"א דמום לעולם חוזר ולא מהני אם שהה כדי שיראה לתגר, א"כ אף דיכול להבחין לא אמרינן שמחל, אכן יש לחלק, דאם קודם גמר המקח היה יכול להבחין, וזהו פירוש לאלתר, ולא הבחין, שמע מינה דמחל אף אם יהיה בו מום זה, אבל אם כבר גמר המקח ונתגלה בו מום אף אם אח"כ שתק זמן מה יכול לחזור בו, והא דשתק לפי שלא היה לו עוד צורך במקח ההוא וכיון שידע שיש לו עוד שהות לחזור כל אימת שיצטרך לדבר, לכן כל זמן שלא השתמש במקח לא הוי מחילה כו'. ראה המום בדרך, כגון אם קנה סוס ונסע עליו בדרך ובאמצע הדרך מצא בו מום, ונסע על הסוס בחזרה לעירו ובדעתו לעמוד על זה בדין תורה, אך עכ"פ הלא זה השתמש בו אחר שראה המום, האם נאמר בכזה דודאי מחל, והלא אנו רואין דודאי לא מחל אך מגודל הכרח משתמש בו, הילך ברגליו ויוליך בידי העגלה עם המשא שעליו, ואינו חשוב מחילה ויכול לחזור ולבטל המקח. אבל השתמש

ראובן קנה משמעון מטבעות שנפסלו, במחשבה להוליכם למקום אחר, שעוד לא נפסלו שם, וכאשר הגיע לשם, ראה שנפסלו, יכול להחזירם כמקח טעות, רק שיקבל עליו חרם שחשב להוליכם לשם (ד"ג כלל ו' סימן טז).

אם הלוקח, אחרי שידע שיש בו מום, הולך את המקח לעיר אחרת, הוה כהשתמש בו (ד"ג כלל ו' סי' לב).

וה"ה אם שילם את המסים על הדבר אחרי שידע מהמום (שו"ת בית שלמה חלק חושן משפט סימן צד).

ראובן קנה קרשים קרשים הרבה לסוחר רוסיא להוליכם ברפסודות ע"פ הנהר לארצם ועתה יצא מכס ברוסיא על הקרשים כמעט שליש מחירו ונתבטל כל הריוח וגם יפסידו מהקדן ורוצים לבטל המקח. והנה במכר ל"ש דין מכת מדינה (כמו שמצאנו לענין שכירות סי' ש"ז), ומאחר והמום נהיה אחר כך, אינו מקח טעות, ואין לו זכות לחזור (מהרש"ם ח"ג סי' קפא).
⁹⁴² עי' דברי גאונים לעיל הערה 940.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

מחסרון ידיעה, שהם עם הארץ ולא יודע הלכות חו"מ, אינו יכול לחזור, דלא נתנו חז"ל דבריהם לשיעורין (פ"ת).

(ד) אין מחשביין פחת המום אפילו מכר לו כלי שוה עשרה דינרים ונמצא בו מום המפחיתו מדמיו איסר מחזיר את הכלי ואינו יכול לומר לו הילך איסר פחת המום שהלוקח אומר בחפץ שלם אני רוצה(יב) וכן אם רוצה הלוקח ליקח פחת המום הרשות ביד המוכר(יג) לומר או קח אותו כמו שהוא או תקח מעותיך והחזיר לי מקחי⁹⁴³:

(ב) בחפץ שלם אני רוצה - ולא דמי לחזרת אונאה (עיין סימן רכ"ז סעיף ב' - ד'), דשם המקח שקנה הוא שלם בלי מום אלא שנתן לו יותר מדמי שוויה, אבל כאן גוף המקח יש לו חסרון (סמ"ע).

(ג) הרשות ביד המוכר כו' - לפי מ"ש הטור והמחבר בסימן רכ"ז סעיף ד', שכל שלא גילה המתאנה דעתו שרוצה לקיים המקח ומסתמא יחזור בו, הרשות גם ביד המתאנה לחזור בו, נ"ל דהכי נמי ביש בו מום במה שקנה (סמ"ע), הוא הדין מי שקנה כמה חתיכות בגד במקח אחד ונמצא מום באיזה מהם, הרשות ביד המוכר לומר לחזור לי כולם כיון שבמקח אחד קנה כולם, ועיין בט"ז לעיל סימן רט"ז סק"ט(ו), ובמה שכתבתי שם סק"ב?? (פ"ת).

(ה) ראובן שמכר לשמעון בתים שיש לו בעיר אחרת וקודם גמר המקח נכנסו עכו"ם בבתים וקלקלו קצת מקומות ועשנו הכתלים ועקרו דלתות הבית והחלונות ורוצה שמעון לחזור בו(יד) וראובן טוען שכיון שהוא מום עובר ינכה לו מן הדמים כדי שיחזיר הבית לקדמותו ויקיים המקח הדין עם ראובן(טו). הגה: שהי בית מכר לו(טז), ועיין נקרא בית. וכן מוס שאינו צנוף הבית, כגון שיש לאחד דרך עליו או אמת המים עוברת שם מסלק המום והמקח קיים אצל אס המום צנוף הבית כגון שאמר לו שיש לו כותל שלם ונמצא רעוע אינו יכול לזנות לו כותל שלם וכל כיוצא בזה⁹⁴⁴:

(ד) וקודם גמר המקח נכנסו כו' עד ורוצה שמעון לחזור בו - היינו שראובן ושמעון היו דרים במקום אחד, והיה לראובן בתים במקום אחר רחוק ממקום שדר שם, ושמעון ראה הבתים בשעה שבא לקנותם והיו שלימים, וביני ביני באו גוים וקלקלו אותם, ושמעון לא ידע מזה וגמר המקח בסברו שנשארו כמו שהיה כשראם, ואחר גמר המקח נתודדעו שנתקלקלו קודם גמר המקח, ואומר דהוא מקח טעות (סמ"ע)

(ט) הדין עם ראובן. ודוקא בזה שהיה יכול לחזור לקדמותו בדמים שינכה לו, ומחשב מום עובר, אבל במום קיים אפילו בכל שהוא, כבר נתבאר בסעיף ד', ויתבאר כמ"ש הרמ"א ז"ל אחר זה בהג"ה דהמקח בטל במום שהוא בגוף הבית (סמ"ע).

(טז) בית מכר לו - עי' שו"ע או"ח תל"ז ס"ג: המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק, על השוכר לבדוק ואינו מקח טעות, ואפילו במקום שבדקים בשכר, שהרי מצוה הוא עושה. הגה: וי"א דצריך להחזיר לו שכר הבדיקה הואיל והתנה בהדיא שיהיה בדוק. עיי"ש במג"א: וקצת קשה דבשו"ע חו"מ סי' רל"ב ס"ה פסק דכל מום שאינו בגוף

⁹⁴³ אחד שגילה דעתו שאינו חפץ במקחו מחמת מום שנמצא בו, ומ"מ ימכרנו לטובת המוכר לו. נראה פשוט דהמקח בטל מ"מ, ויחשבו עמו על מכירתו כשעת הגזילה, דליכא לאוכוחי דמחל. ועוד כיון שחוזר ממכירתו, אף אם נימא שנתרצה אח"כ בעי קנין חדש (מהרי"ל חו"מ קלח).

⁹⁴⁴ מי שקנה בית ללא גישה לרחוב, הוה מום בגוף הבית והוה מקח טעות, ואם המוכר טוען שיכול לשכנע את בני המבוי להרשות לו לפתוח פתח למבוי, זה אינו תיקון קל, שכן הקונה יכול לטעון אינני רוצה שיהיה תורעמות עלי מבני המבוי (אורחות המשפטים ח"ב סי' כג).

עי' או"ח (תלז ס"ג): המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק, על השוכר לבדוק ואינו מקח טעות, ואפילו במקום שבדקים בשכר, שהרי מצוה הוא עושה. הגה: וי"א דצריך להחזיר לו שכר הבדיקה הואיל והתנה בהדיא שיהיה בדוק.

וז"ל המג"א ד"ה הואיל והתנה בהדיא וכו' - וק"ק דבח"מ סי' רל"ב ס"ה פסק דכל מום שאינו בגוף המקח מנכה לו מן הדמים ומקח קיים וא"כ מה צריך כאן הגמר' לו' דניחא ליה במצוה הלא בכל דבר הדין כן וי"ל דהתם מיירי בלא התנה והכא אפי' התנה המקח קיים.

המוכר יין לחבירו, ומשכיר לו הכלים, או משאיל לו הכלים, וצוה לו ללוקח שיבדוק בכל עת לראות שלא יתקלקלו הכלים וכלי א' נוזל אינו מקח טעות, שהרי לא התנה בפירוש על הכלים (מהר"ם ש"ק חו"מ כו), וי"א בכל ענין אם הכלים מקולקלים הוה כמזיק ומום בעצם המקח (אורחות המשפטים כלל מה סי' יג).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

המקח מנכה לו מן הדמים ומקח קיים וא"כ מה צריך כאן הגמרא לומר דניחא ליה במצוה הלא בכל דבר הדין כן וי"ל דהתם מיירי בלא התנה והכא אפי' התנה המקח קיים (רע"א בשם המג"א).

(ו) ⁸¹¹כל שהסכימו עליו בני המדינה שהוא מום(יז) שמחזירים בו מקח זה מחזירין וכל שהסכימו עליו שאינו מום הרי זה אינו מחזיר בו אלא אם פירש שכל הנושא ונותן סתם על מנהג המדינה הוא סומך⁹⁴⁵:

(ט) בני המדינה שהוא מום – עי' לקמן סק"כ(ב) בשם המבי"ט (פ"ת).

(ז) כל הלוקח סתם, אינו לוקח אלא הדבר שלם מכל מום. אם פירש המוכר ואמר, על מנת שאין אתה חוזר עלי במום, הרי זה חוזר(יח), עד שיפרש המום שיש בממכרו וימחול הלוקח, או עד שיאמר לו כל מום שימצא במקח זה הפוחת דמיו עד כך וכך קבלתי אותו, שהמחול צריך לידע הדבר שמוחל לו בו ויפרש אותו כמו המפרש האונאה(יט). הגה: מכר לו כלי של עץ ואמר לו שהוא של זהב הואיל והלוקח חזי ליה מלי א"ל לטוב כשל זהב אמרתי:

(ח) הרי זה חוזר - דיכול לומר סברתי שאין בו מום, וגם אתה לא אמרת לי כן מפני שידעת שיש בו מום אלא להשביח דעתי אמרת לי כן (סמ"ע).

(ט) ויפרש אותו כמו שמפרש באונאה - היינו שמכרו בשווי כמו ששוה עם המום ואין לו מה למחול ולא שייך לומר לא ידע דמחל, רק מסתם אמרין דחזקה שאין אדם קונה דבר שיש בו מום, אבל כיון שפירש לו שיש בו מומין וחזינן דהאי גברא לא קפיד במומין המקח קיים (נתה"מ), ראובן שהיה לו טבעת מזוייף וא"ל שמעון מכור לי טבעת זו שהיה סבור שהוא טוב, וא"ל ראובן איני ערב לך שהוא טוב כי אולי הוא מזוייף כאילו מסתפק בדבר, וא"ל שמעון איני חפץ בערבות שלך, וקנאו ממנו, ואח"כ נתפרסם שהוא מזוייף גמור ורוצה שמעון לחזור בו, וראובן טוען שמחל לו במה שאמר איני חפץ בערבות שלך, פשוט שהמקח בטל, ומה שאמר איני חפץ בערבות שלך לא הוי מחילה, רק הכונה לפי שאין צורך לערבות שלו דאם ימצא שאינה אותו גם בלי ערבות צריך להחזיר לו מעותיו. ופשיטא אם המוכר ידע שהוא מזוייף ועשה עצמו כמסתפק לפני הלוקח דהוי מטעהו גמור (פ"ת).

(ח) המוכר לחבירו פרה וא"ל יש בה מום פלוני ופלוני הניכרים ובכללם הזכיר מום שאינו ניכר ונמצא בה אותו שאינו ניכר ולא האחרים הרי זה מקח טעות כגון שא"ל פרה זו חגרת ועורת נשכנית ורבענית ונמצאת נשכנית בלבד הרי זה מקח טעות שיאמר הלוקח כשראיתי שלא היתה לא חגרת ולא עורת אמרתי כשם שאין בה אלו המומין כך אין בה מומין אחרים ואינו אומר אלא להשביח דעתי אבל אם יש בה מומים הניכרים בין כולם בין מקצתם ויש בה גם המום שאינו ניכר כגון שהיא חגרת וגם נשכנית(כ) או שהיא עורת וגם נשכנית אין זה מקח טעות דכמו שמחל על הניכר כך מחל על שאינו ניכר:

⁹⁴⁵ אפילו אם המום היא דבר ספק, כל שמנהג המדינה שפורשים מספק (גור אריה יהודה חו"מ כ). המוכר קרקע בחזקת שהוא בן חורין, ונמצא שהיה חייב עליו המוכר סך מעות, או שיש חוק על הקרקע שיפרעו עליו מכס ידוע כל שנה, או איפכא שמכרה בתנאי שיפרע הוא מה שחייב על הקרקע סך ידוע, ואחר כך נזכר שכבר פרע לו, או שאמר לו שהיה מוכרו בזה הסך לבד על שהיה חוק על הקרקע בכל שנה, ונמצא אחר כך שלא היה, יחזור שיווי הקרקע יותר אז יתבטל המקח (כנה"ג הגה"ט אות נא).

המוכר קרקע לחבירו ונמצא שהיה כתוב בערכאות על ראובן וראובן חייב למלך הוי מקח טעות הוא וחוזר (כנה"ג הגה"ט אות נג).

המוכר לחבירו חצי קרקע שהוא משותף בינו ובין ראובן, בלי שום תנאי, ונמצא שהמוכר וראובן כל שתי שנים מחליפים הדיורים, מקח טעות הוא וחוזר (כנה"ג הגה"ט אות נז).

מכר לו שטר חוב ונמצא שטר עיסקא מקח טעות הוא (כנה"ג הגה"ט אות ה). ראובן קנה עשרים שוורים, וא' מת בדרך, ונתברר שמת מחולי המדבק, ולכן המדינה הרגו כל השוורים, מאחר ואין קנין לחצאין, ובשור א' יש מקח טעות, אז נתבטל המקח לגמרי, ואפילו ללא זה, מאחר וא' יש לו חולי מדבק הוה מום בכל המקח (תפארת יוסף חו"מ סי' ג).

במום אין חילוק בין בעה"ב המוכר לחנוני וכן אם נודע שהחפץ הוא גנוב ויכול להגיע מזה צער או הפסד להקונה אין לך מום גדול מזה והמקח בטל (ערה"ש ס"ז).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(2) שהיא חגרת וגם נשכנית - פירוש, ואינה עיוורת. ולא מצי הלוקח למימר כשראיתי שאינה עיוורת סברתי כמו שבא להשביח דעתי בזה דאין בה, כך הוא בא להשביח דעתי במום דנשכנית שהזכיר שאינו ניכר, אלא אמרינן אדרבה כשראיתי שאמר המוכר אמת בזה שהיא חגרת היה לך להעלות על דעתך שגם היא נשכנית, ומדלא חששת ודאי מחלת עליהן (סמ"ע).

(ט) היה בה מום אחד ניכר והראהו לו וא"ל יש בה מום פלוני ופלוני שאינם ניכרים ונמצאו בה אותם המומים שהזכיר שאינם ניכרים אין זה מקח טעות אפילו היה בה כל המומין שהזכיר שהרי לא הטעהו שלא הזכיר לו אלא מומין שבה(כא):

(כא) שלא הזכיר לו אלא מומין שבה - משמע הא אם הזכיר לו גם מומין שאין בה היה מקח טעות, דאם הזכיר במומין הגלויין מומין שאין בה, היה יכול לומר סברתי כשם שמומין הגלויין שהזכיר לי קצתם אין בה כך נמי המומין שאינן גלויין ודאי קצתם אין בה, וכשימצא אח"כ שכולן בה הוא מקח טעות. דהוה אמינא דמצי הלוקח לומר סברתי מדטרח להראות לי המום הניכר שהזכיר, אילו היו בה מומין יותר היה ג"כ טורח להראות לי המום אף שאינו נגלה, בעת שהיא רובצת ומנשכת, קמ"ל דאע"ג דאיכא תרתי דהראה הנגלה וגם יש בה הרבה מומין שאינן נגלין, אפילו הכי לא הוי מקח טעות (סמ"ע), וי"א אפי' מצא כולן סד"א דכולי האי לא מחיל קמ"ל ודלא כהמחבר (ש"ד).

(י) המוכר עבד או שפחה(כב) אין הלוקח יכול להחזירו מפני מומין שאין מבטלין אותו ממלאכתו והם הנקראים סמפון שאם היה סמפון זה גלוי כבר ראהו ואם אינו נראה כגון שומא בבשר(כג) או נשיכת כלב או ריח הפה או ריח החוטם וכיוצא בהם הואיל ואינו מבטלו ממלאכתו אינו מחזיר שאין העבדים לתשמיש המטה אלא למלאכה נמצא בו שחין רע או חולי המתיש כחו או שהיה נכפה פיוקט שיש לו שגגון שפיל אותו לארץ או משועמם פי' ת"י ונתמהון לזכז וזקעמימות לזכז הרי זה מום מפני שמבטלו ממלאכתו וכן אם נמצא בו צרעת וכיוצא בו מדברים המנואלים הרי זה מום מפני שנפשו של אדם אוננת מהם ונמצא שאינו מתעסק לו במלאכת אכילה ושתיה וכן אם נמצא לסטים מזויין הרי זה מום המאבד את כולו מפני שהמלך תופס אותו והורגו וכן אם נמצא מוכתב למלכות הרי זה מום ומחזירו מפני שהמלך תופסו למלאכתו בכל עת שירצה אבל אם נמצא גנב או חוטף או גונב נפשות או בורח תמיד או זולל וסובא וכיוצא בדברים אלו(כד) אינו יכול להחזיר שכל העבדים בחזקת שיש בהם כל הרעות אלא אם כן פירשו. הגה: ויש אומרים לגונב נפשות הוי כמו מוכתב למלכות אבל משחק בקוביא לא הוי מוסכה):

(כב) המוכר עבד או שפחה כו' - אפי' שהעבד סתמו שיש בו כל הדעות הרעות ואין מום מבטל בו המקח מ"מ ה"מ מומים הרגילים להיות בעבדים אמנם מומים שאינם מצויים בעבדים אפי' בעבד אם נמצא בו מום שאינו רגיל ומצוי נתבטל המקח וחזור המוכר המעות ללוקח (ש"ך בשם הרשד"ם), הקונה דבר, ונמצא שהמוכר קבלו מגנבים, משי וכיוצא בו דבר שאין בו סימן אין הגנבה מום בה, שהרי יש הרבה משי בשוק, ואינו ניכר, ועל אף שהיות עבד גנב הוא מום בעבד אעפ"י שאינו ניכר בגוף העבד וצורתו שהוא גנב ואפ"ה כשרואים אותו מכירים כי הוא העבד שיצא עליו שם גניבה בעיר, מה שאין כן במשי. ואפילו כלי א' שיש בו סימן, ומשתמשים בו תוך הבית, אפשר שאם היה גנוב לא יהיה שום טעם לחזור בו מן המכר, כי יש כלים דומים אלו לאלו, וגם לא יהיה נודע כל כך, בפרט כשאינם לעין, כל שאין משתמשים אלא תוך הבית. מה שאין כן בעבד ובהמה שתשמישם מבית ומחוץ והמכירים אותם שהם גנובים יכולים להעיד עליהם על צורתם המוכחת עליהם. ואם היה גניבת המשי ההוא מפורסם בעיר והיתה באופן שלא יוכל הקונה למוכרה בגלוי כי יהיה נודע שהוא המשי הגנובה ויתברר ענין זה ע"י הסוחרים שהוא כן, הוא מום ויוכל לחזור בו (ש"ך בשם המבי"ט).

(כג) שומא בבשר - פירוש שומא, יבלת. בבשר, בכל מקום שנמצא בבשרו אפילו בפניו (סמ"ע).

Commented [j1157]:
כן, אבל הסמ"ע לא חולק על המחבר? אולי סתם עצלתי.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(כד) אבל אם נמצא גנב כו' וכיוצא בדברים אלו כו' - דוקא בעבד כנעני שיש בהם כל הרעות אבל בעבד ישראל לא והוי מום וחוזר וא"צ ליתן כפועל בטל⁹⁴⁶ (רע"א), מי ששכר שפחה ונודע לו שקודם שבאת לביתו היתה זונה, ואחיה טוען מאחר שאינה מעוברת מה איכפת לך, והרי בכה"ג הלוקח שפחה אין יכול לחזור דסמפון בעבדים ליכא. הוה מקח טעות, דודאי איכא למיחש מאחר שטעמה טעם איסור צריכה שימור שלא תצא חוצה בלילה ושלא ימשכו פוחזים לביתה, ויש כמה חששות. ואפילו בלוקח שפחה דקיי"ל מומין שבסתר שאין בהם ביטול מלאכה אינו חוזר, היינו מומין שהם בה נגד רצונה ובאונס דאין חשש היזק להבא מחמת המום, משא"כ בכה"ג שטבעה ויצרה רק רע. ומזה, שאם נאנסה חייב לקיימה. ואפשר גם בנתפתתה פעם אחת בדרך מקרה, וידוע שכל ימיה היתה צנועה מקודם לזה וגם אחרי כן, מחויב בעה"ב להחזיקה, רק לא תקל ראשה ולא תצא מביתה רק ברשות בעה"ב, וי"ח דשפחה היא בחזקת זונה. גם מה דמשמע מדבריו דאף בעבד ישראל אמרינן אין סמפון בעבדים, זו שגגה, דודאי דוקא בעבדים כנענים, משא"כ בעבד או שפחה ישראל שכל ישראל בחזקת כשרות. ומהאי טעמא פסק שם באחד ששכר שפחה עברית ואח"כ נודע לו שהיא מוחזקת לגנבנית, דודאי יכול לחזור בו, אף שהיתה יכולה להשכיר עצמה במקום אחר, כי בישראל ודאי דהוי מום גמור אי איכא עדות ברורה להוציאה מחזקת כשרות (פ"ת).

(כה) אבל משחק בקוביא לא הוי מום - לשון שאינו מדוקדק הוא, דגם גונב ממון וחוטף ובורח וזולל וסובא הנ"ל אינו מום, דהרי לא פליגי היש אומרים כי אם אגונב נפשות הנ"ל, וכאילו אמר ויש מפרשים דקוביוסטוס אין פירושו גונב נפשות כדס"ל לדעה שכתב המחבר לפני זה, אלא פירושו משחק בקוביא, והוא שמונהו בדברים שאין לו מום בהם (סמ"ע).

(יא) המוכר בהמה (כו) לחבירו לטבחה ושחטה ונמצאת טרפה (כז) אם נודע בודאי שהיתה טריפה כשלקחה כגון: שנקבו בית הכוסות והוגלד פי המכה שאז ידוע שיש לו ג' ימים (כח) שניקב אם קנה (כט) תוך ג' ימים הוי מקח טעות (ל) וצריך להחזיר הדמים ואם לא קנאה תוך ג' ימים או שקנאה תוך ג' ימים ולא הוגלד פי המכה דאז הוי ספק אם ניקב תוך ג' ימים או לאו על הלוקח להביא ראיה ואם לא יפסיד (לא) ויתן הדמים אם הם עדיין בידו (לב)⁹⁴⁷:

⁹⁴⁶ וכן משמע בסי' תכא ס"י ברמ"א.

⁹⁴⁷ עי' ש"ע (לעיל סי' סו ס"א) דאין אותיות נקנין אלא בכתיבה ומסירה ואם מכר לחבירו שט"ח וחסר הכתיבה כדין לא קנה, אמנם י"א שכן נקנה בהגבהה לבד, ומאחר ואינו מוכח מן מה שהשטר בידו שהוא שלו ויכול הלוח לומר לאו בעל דברים ידי את, ואם המוכר אינו רוצה לכתוב לוקח שום דבר, יכול לומר קים לי, שנקנית במסירה ולא יכול הלוקח להוציא ממון מיד המוכר. והקשה השעה"מ, שהרי להסוברים דאינו נקנה במסירה המעות חוזרים משום דהוי מקח טעות ואם כן ממילא כיון דאינו יכול לגבות ולהוציא מיד המלוה כיון דלדין הוי ספיקא דדינא ואינו יכול להוציא בלא כתיבה אין לך מקח טעות גדול מזה. ותירץ האמרי בינה, דלא מבעי להסוברים דבספיקא דדינא מהני תפיסה, ואם כן אם הלוקח תופס מן הלוח אין מוציאין מידו ודאי דאינו דומה לנמצא ספק טריפה, דשם אנו סהדי כיון דאינו ראוי לאכול בשום אופן הוי מום מבורר מה שאין כן בזה יכול לומר קים לי דנקנה השטר לך במסירה ועכ"פ אם יתפוס מן הלוח אין מוציאין מידו אלא אף להסוברים דלא מהני תפיסה מ"מ לא נוכל לבטל המקח מחמת המום דשם הוא מום שלא היה יודע הלוקח מזה אבל ודאי אם היה מום גלוי לכל ויודע שהוא ספק טריפה וקנה לא נתבטל המקח והכי נמי כיון דהדין נודע דאינו יכול להוציא מן הלוקח בלא כתיבה ומסירה אף אם טוען הלוקח שלא היה נודע לו מ"מ כיון שלא הוי מום שלא נודע אינו יכול לחזור על המוכר לו מטעם מום במקח רק מטעם דלא נעשה קנין המועיל יכול לחזור מן המקח וכיון דהוי ספיקא דינא דדלמא להלכה אותיות נקנו במסירה לחוד יכול לומר אייתי ראי' דלא מהני בלא כתיבה ומסירה ואף דינא דאתה א"י לגבות מן הלוח לא איכפת לי בזה הא קבלת המקח בשלימות בלי מום (אמרי בינה דיני הלואה סי' סג ס"א).

יין שלא הותר אלא במקום הפסד מרובה, הנה לא הותר אלא לבעל היין ובני ביתו משום הפסדו, אבל אחרים למה יקנו ממנו לכתחלה וקרוב לודאי שמחוייב להודיעם, ואם לא הודיעם ומכר סתם אפשר הוה מום במקח וחוזר, אך בנידון שאלתו שהוא מכת מדינה ולא נמצא שום אחר כי אם באופן הנ"ל ואי אפשר לציבור בלי יין ע"כ הותר לכל, רק לבעלי הנפש המחמירים על עצמם, ומזה שהותר לצורך קידוש מותר לכל הסעודה, [ואין צורך להודיע לבעלי הנפש] (חת"ס או"ח ח"א סי' סה), איש שהוא ספק פצוע דכא במקום שאנו מתירים אותו לקהל, מפני שהוא שעת הדחק, שלא

מאיר המשפט על הושן משפט חלק ה'

(כ) המוכר בהמה כו' - וי"א אפילו מכרה סתם הוי מקח טעות, דטריפה אינה חיה וגם אינה בחזקת בריאה כשהיא טריפה, וא"כ אפילו לחרישה הוי מום במקח. אמנם לשיטת המחבר דנקט כאן "לטבחה", הוא משום שכתב בסעיף י"ב דאפילו טריפות דסירכא מבטל המקח, וטריפות דסירכא הוא רק מכח ספק כמ"ש הסמ"ע ס"ק(לג), ועיין בש"ך סימן ש"ו ס"קט?? דהא דאינו יכול לומר אייתי ראה שהיא טריפה, דהוא משום כיון דהוא ספק

יוכל לישא אשה. מ"מ איך מתירים להאשה לישא אותו דהא לה אינו לה שעת הדחק כלל. ועכ"פ צריך להודיע לה שהותר רק משום דוחק כי אולי לא תתרצה בזה. והוי כעין אונאה אם לא יגיד לה. דהא כל מום הוא כן שיש בנ"א שמתרצים במום. ומ"מ כיון שרוב בנ"א אין מתפייסים במומים פשוט שמחויב מי שיש לו מום להודיע להשני מזה. וכן בטריפות במקום שאנו מקילים בשביל הפסד מרובה צ"ע. דהניחא להתיר לבעל הבהמה לאכלה. אבל איך מתירים למכרה לאחרים. הא להקונה אינו הפ"מ. ועכ"פ צריך להודיע להקונה שהותר רק משום הפ"מ כי אולי לא יתרצה בזה והוי כמום במקח. במקום ספק קיום מצוה רבה יש להתיר לדחות ספק איסור קל אצל אחר. ומכ"ש בנ"ד שאף ספק איסור אין כאן. רק שבלא שעה"ד היינו מחמירים בתורת חומרא. במקום שיש לחבירו מצוה רבה. שרי גם לאחר לסמוך על קולא דשעה"ד. ולכאורה יש לדון דהא אשה מצווה על שבת, וא"כ איך תכניס א"ע בספק זה שאם לא יוליד הרי לא תקיים מצות שבת. כיון שאפשר לה לכופו אח"כ להתגרש ע"י טענת בעינא חוטרא לידא ומרא לקבורה. ממילא מותרת עתה להכניס א"ע לספק זה. והעיקר נלע"ד שצריך להודיע זה להאשה דודאי הוי מום במקח. דלא כל אשה תתרצה לינשא על הספק אם יוליד. וגם דהא אפשר שאינו ראוי לביאה. ובאשר אם יודיע רחוק הדבר שישגיג אשה ובפרט כי הוא איש עני. לזאת נראה לצדד שישאל לרופא ואם הרופא יגיד לו שיוכל להוליד יוכל לסמוך ע"ז שלא להודיע. ואף דלענין איסורא דפצוע דכא ודאי שלא נסמוך על דברי הרופאים, מ"מ לענין להסמיק את חבירו על זה שפיר יוכל לסמוך. באשר ידוע דרך העולם שסומכים על דברי הרופאים בענינים כאלו. ובפרט שאם אנו מתירים לו לישא אשה והוי רק חשש. ובחשש בעלמא לכו"ע הרופאים נאמנים, דבדרבנן נאמנים. ובפרט שמום מיקרי רק מה שבנ"א מקפידים. ורוב בנ"א מאמינים לרופאים ואין מקפידין ע"ז. ואף במוכר בהמה ויש לו חשש שהיא חולה והרופא אומר שאיננה חולה. נראה פשוט שמותר לו לסמוך על דברי הרופא ושלא להודיע מזה להקונה. ובמקום שמקילים בטריפות בהפ"מ. נראה שמותרים לאחרים ג"כ דכיון דאשתרי אשתרי. ולענין להודיע נראה שאם יודע שהקונה הזה מחמיר על עצמו שלא לאכול דבר אשר יקל בו החכם מפני הפסד מרובה אזי מחויב להודיעו. ואם מיקל לעצמו בזה. א"צ להודיעו (דברי מלכיאל ח"ג סי' צ).

במכר אתרוג בחזקת מהודר ונמצא לא מהודר, עי' פ"ת סי' שסג ס"א ד"ה ועבר עליו. ראובן קנה אתרוג, ולאחר יו"ט ראשון נודע לו שהוא פסול ליו"ט ראשון, וכשר לשאר הימים, צריך לשלם דמי אתרוג שכשר לשאר הימים אם רוצה להחזיקו, ואם אינו רוצה להחזיקו יחזיר האתרוג ואינו משלם כלל, כי הוא מקח טעות (אורחות משפטים כלל ב' סי' יא). המוכר י"ש בחזקת שהוא מותר לפסח ונמצא שהוא חמץ שהוא מקח טעות וחוזר שאע"פ שאין הנידון דומה למוכר ונמצא טרפה דהתם ההיא שעתא איסורא הוא משא"כ בזה שמכר קודם פסח דההיא שעתא היתרא הוא מ"מ כיון שזה הרשע המוכר בפירוש מכרו לשם פסח אין לך מקח טעות גדול מזה ופשיטא דלא מצי טעין תשתה אותו או תמכרנו קודם הפסח שהרי אז נדברו שלפסח הוא צריך (בית אפרים או"ח סי' לט).

אם שלח שליח לקנות אתרוג כשר, אם קנה דכשר בספק פלוגתא דרבוותא, עבור יום טוב שני, יש לומר דשינה מדעת המשלח ובטל הוא, כי אין עושין ספק דרבנן להקל לכתחלה (פמ"ג א"א סי' תרנו סק"ח). אמנם במקום הפסד מרובה ומניעת שמחת יום טוב כן מותר לכתחילה (שם סי' תסז סק"ד).

ראובן סוחר קנה מסוחר גוי כלים של חרס, ומכרם לשמעון בעל חנות שמוכר דברים כאלה בחנות על יד יד, ואח"כ נודע שהגוי קודם שמכר לראובן בישל בהם אוכל, ולא ניכר בהם שום תשמיש, כי רחצם היטב וכרכם כדרכם והחזירם לתיבתם ומכרן לראובן, וראובן קנה אותם לפי תומו ומכרן לשמעון בעל החנות, ואחר שקנאם שמעון נודע הדבר הזה ונתברר, ועתה שמעון טוען שזה הוא מקח טעות, כי אני לא אוכל למכור בחנותי כלים אלו לישראל כי אם רק לגוים, ואם הייתי יודע שהם כלים אסורים לישראל לא הייתי קונה אותם, וראובן טוען אין זה מקח טעות מאחר כי יכול אתה למכרם לגוים. זה שמעון בעל החנות ידוע שקונה למכור לגוים וגם לישראלים, אם הנידון הוא שכבר קבל המוכר את המעות, הנה בודאי אין לשמעון טענה כיון דהוא זבין למכור להאי ולהאי, יאמר לו המוכר אני מכרת לך שתמכרנו לגוים, כי אתה מוכר ליה כאלו גם לגוים, ואפילו אם יהיו קונים הגוים מיעוט וקונים ישראל רוב, ג"כ מצי אמר ליה הכי, וכ"ש היכא דקונים הגוים הם רובא, אמנם אם עדיין המעות ביד שמעון הלוקח, עי' לקמן בסעיף כ"ג, שאם המעות ביד הלוקח לא מבעיא אם רובם קונים לחרישה, אלא אפילו כי הדדי נינהו המוציא מחבירו עליו הראיה, מיהו אם דמי המקח הם ביד שלישי, ולא הוחזק בהם לא ראובן ולא שמעון, מאחר דאין כאן חזקה אזלינן בתר רובא (רב פעלים ח"ב חו"מ סי' יב).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

פרשי אינשי אין לך מום גדול מזה, ולפ"ז נראה דדוקא בקנאה לאכילה יכול לומר כך, דמה בכך שהיא רק ספק טריפה הא מ"מ אסורה לאכילה והוי מום, משא"כ בלקחה לחרישה דטעמא דהוי מום בטריפה משום דאינה חיה ואינה בריאה, ודאי דבספק טריפה יכול המוכר לומר אייתי ראייה שהיא טריפה שאינה חיה, ולכך הוצרך לכתוב ברישא שקנאה לטביחה משום סיפא דסירכא דאינו רק בקנאה לטביחה, ולפי הי"א סירכא אינה מבטלת קנין מעיר הדין (נתה"מ).

(כב) ושחטה ונמצאת טריפה - שחט השוחט בהמה ולא בדק בסימנין והניחן כסבור שהן שחוטין, ואח"כ בא בעל הבהר ומכר הבני מעיים בז' פשוטין על מנת שיפרעם הלוקח אם כשרה ואם טריפה, ולבסוף נתברר הדבר שלא נשחטה כראוי, על הלוקח לקחת הבני מעיים כאשר הם כיון שהתנה עמו שיקחם בין טריפה בין כשירה, ואף על גב שלפי האמת אין זה טריפה אלא נבילה, במקח וממכר אזלינן בתר לישנא דאינשי שאין מדקדקין בין נפסלה בשחיטה או אם נשחטה כראוי ודבר אחר גרם לה ליפסל, ובין לזו ובין לזו טריפה קרי לה, ועוד שאפילו נאמר שרוב בני אדם אין קורין לזו טריפה, כל שהמיעוט קורין לה טריפה יד המוכר על העליונה כיון שהוא מוחזק, לפי שאין הולכין בממון אחר הרוב לאפוקי ממונא מיד מי שהוא מוחזק בה, אבל מוכר בשר והתנה אם כשרה אם טריפה ונודע שנתנבלה בשחיטה אפילו רובא קרי לנבילה ונבילה והלוקח מוחזק, צריך ליתן הדמים כיון דליכא קפידא כלל בין טריפה לנבילה, אלא שדבר זה תליא במנהג בני המדינה שמקפידין על המום, וכיון דעכשיו אוכלין אותן ע"י תיקון ומקפידין בין כשרה לטריפה הו"ל מום אם לא התנה בין טריפה בין כשרה (קצה"ח), ויש חולקים דודאי אם מכר לו בחזקת טריפה אף שהיא נבילה אינו מקח טעות, אבל הכא שאינו רק תנאי אם תהיה זו טריפה אין זה אלא כתנאי על מנת שלא תחזור עלי במום פלוני, כל שאינו בלשון התנאי חוזר עליו משום מום אף שהוא שוה להמום שהתנה עמו. דודאי אפילו אם התנה עמו שאין אתה חוזר עלי בטריפות הריאה ונמצא טריפה בחוט השדרה חוזר עליו, אף דשניהן אינן רק טריפה, דספק אחד קיבל עליו ולא שני ספיקות, וא"כ ה"ה אם נבילה אינה בכלל טריפה בלשון בני אדם דמי ממש להתנה שלא יחזור עליו בטריפות הריאה ונמצא טריפה בשדרה (נתה"מ).

(כג) שאז ידוע שיש לו ג' ימים - דבפחות מג' ימים בודאי אינו מגליד, אבל לפעמים אפילו אחר ג' ימים ג"כ אינו מגליד, שהרי סיימו וכתבו ז"ל, או שקנאה תוך ג' ימים ולא הוגלד פי המכה דאז הוי ספק כו'.

(כד) אם קנאה - תיבת "אם" טעות סופר וצריך להיות "וקנאה" (סמ"ע).
(ל) תוך שלשה ימים הוי מקח טעות - כמדומה דעכשיו לא נהגו כן, וא"כ מנהג מבטל הלכה כמו גבי ביצים מוזרות לקמן סעיף י"ט, ויש לחקור אחר המנהג. והוא הדין בשאר דברים שדרך למוכרן סתומים וחתומים כמות שהן, כגון תיבות עם דפי זכוכית לחלונות או תיבות עם אתרוגים וכיוצא בזה, יש לב"ד בכל מקום לחקור אחר המנהג (פ"ת).

(לא) ואם לא יפסיד - כיון דברשותו נולד הספק, ועיין לעיל סוף סימן רכ"ד ס"ב (סמ"ע).
(לב) אם הם עדיין בידו - א"ויתן הדמים" קאי, וקמ"ל דלא מבעיא אם כבר נתן הדמים להמוכר דאין מוציאין מידו אלא אפילו עדיין בידו דהטבח צריך ליתנם להמוכר (סמ"ע), וי"א שכל שלא נתן דמים לא צריך לתת (ש"ך בשם הרשד"ם).

(יב) טרפות דסירכא (לג) הוא הדין דמבטל מקח ויש חולקים. הגה: להואיל והוי דבר דשכיח (לד) הוי ליה לאתנויי ואפילו טריפה שאנו אוסרין מספק (לה) מצטל המקח ואין המוכר יכול לומר אייתי ראייה דטריפה הו"ל⁹⁴⁸:

(לג) טריפות דסירכות - פירוש, כשנמצאת סירכא עבה, או שמיד שקנאה שחטה ומצא בה הסירכא, שבודאי נעשית קודם שקנאה בעוד הבהמה ברשות המוכר, דודאי לא עדיף סירכא מנקיבת בית הכוסות הנ"ל (סי"א) דאם יש בו ספק אמרינן דיפסיד הלוקח (סמ"ע).
(לד) ויש חולקין דהואיל והוי דבר שהוא שכיח - פירוש, הסירכא רגילה להיות בבהמה (סמ"ע), אבל כ"ז דווקא במידי דלא ידיע ליה למוכר, אבל מידי ידיע למוכר, יש לומר

⁹⁴⁸ עי' מח' ש"ך וסמ"ע שו"ט ה"ה ש"ך סק"ט?? שזה מום אפילו מספק, ולסמ"ע סק"ט ז' שכאן אינו כל כך הפקעת ממון כמו בשוחט בשכר.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

דסמך דהמוכר ידע שאין בו מום ולכן בסעיף כ"ג בלקחו לרדיא הוי מקח טעות ולא אמרינן כיון דסתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימא הו"ל להתנות (רע"א).^(ל) ואפילו טריפה שאנו אוסרים מכח "ספק" כו' – וה"ה טריפה שאנו אוסרים מחמת חומרות הגאונים. ונראה דמחמת ספק דקאמר, היינו נמי כה"ג דאינה טריפה ודאית לכו"ע, דאם לא כן קשה מאי חידש הרמ"א בזה, הא גם טריפות דסירכא אנו מטריפין מכח ספק שאין אנו בקיאיין לבדוק (סמ"ע)⁹⁴⁹.

(יג) המוכר דבר שהיה מום בממכרו ועשה בו הלוקח מום אחר קודם שידע לו המום הראשון אם עשה דבר שדרכו לעשותו פטור ואם שינה ועשה מום אחר קודם שידע לו המום מחזיר המקח לבעליו ומשלם דמי המום שעשה(לו):

^(ל) ומשלם דמי המום שעשה – שונה מהא דאיתא לקמן סי' שמ"א ס"ד, ביורשים שהניח להן אביהן פרה שאולה וטבחיה ואכלוה דמשלמין דמי בשר בזול משום הנאה דידהו, משמע דאם הזיקו הבהמה ולא היה להן שום הנאה, דאין משלמין, כיון שנאנסו וסברו שהיא שלהן, שונה כאן כיון שאפשר לבדוק אחר המום קודם שנשתמש בו דמי לאונס דדמי לאבידה דחייב. ומהאי טעמא לקמן בסעיף ט"ו בחצר ודר בו חייב להעלות לו שכר, ומשמע כמו בדר בחצר חבירו, אפילו בגברא דלא עביד למיגר רק שהחצר קיימא לאגרא [עיי' סימן שס"ג סעיף ו'], אף שהמוכר הזיק את עצמו דאם היה מודיעו היה יכול להשכירו, מ"מ כיון שדר בו בלא בדיקה אחר המום חייב הלוקח לשלם דחשיב כאילו הוא המזיק מדעת (נתה"מ).

(יד) קנה סדין וקרעו לעשות חלוק(לו) ואחר כך נודע המום מחמת הקריעה מחזיר לו הקרעים תפרו ואחר כך נודע המום אם השביח נומל(לה) שבת התפירה מהמוכר וכן כל כיוצא בזה:

^(ל) סדין וקרעו לעשות חלוק. לשון הרמב"ם [שם] והטור [שם] קנה בגד כו'. ואפשר דמשום דאין מדרך בגד לעשות ממנו חלוק שהוא הכתונת, שינה המחבר וכתב סדין במקום בגד. ובין כך ובין כך רצה לומר שקנה בגד או סדין מן האומן או סוחר ועדיין לא נעשה ממנו שום דבר, וק"ל (סמ"ע).

^(ל) אם השביח נוטל כו' - פירוש, אם קנאה ב' דינרין, ומכח המום אינו שוה כי אם ח', ומחמת התפירה היא שוה ט', אם עדיין לא נתן לו המעות דמי הקניה, מחזיר לו החלוק התפורה והמוכר נותן לו דינר שהשביחה, ואם כבר נתן לו ה' דינרין דמי הקניה צריך להחזירם לו המוכר ועוד יוסיף עליו דינר (סמ"ע).

(טו) המוכר קרקע לחבירו ואכל פירותיה ולאחר זמן נראה לו בה מום אם רצה להחזיר הקרקע לבעלים מחזיר כל הפירות(לט) שאכל ואם היה חצר ודר בו צריך להעלות לו שכר: מחזיר כל הפירות כו' - לאו מטעם ריבית הוא, אלא כיון דהמקח בטל מעיקרו הפירות שאכל או שכר השכירות דחצר שדר בו יהיה בגזל בידו, ומשו"ה אף אם עדיין לא נתן לו דמי הקניה צריך להחזיר לו הפירות ושכר החצר (סמ"ע).

(טז) ראובן שמכר לשמעון (ג') גבינות(מ) ולאחר שלשה ימים פתחם ומצאם מרוקבות ריקבון גדול ישאלו לעושי גבינות בכמה זמן ראוי לבא ריקבון ועיפוש כזה אם יאמרו שנעשה הריקבון בבית המוכר נמצא שהיה מקח טעות ואם הדבר ספק המוציא מחבירו עליו הראיה(מא):

^(נ) שלשה גבינות - תיבת שלשה הוא לאו דוקא, ואפשר שנפל טעות בדפוס (סמ"ע).
^(מ) המוציא מחבירו עליו הראיה - וממילא אם המעות עדיין ביד לוקח והמוכר בא להוציא מידו המעות, עליו הראיה. ולא דמי למוכר לחבירו בהמה לשוחטה ונמצאת טריפה ואין ידוע אם קודם הקניה או אחר הקניה נטרפה, דפסק בסעיף י"א דעל הלוקח להביא ראיה, ואם אין

⁹⁴⁹ עי' לעיל ש"ך סי' כה סק"ה: בא לפנינו לוקח ומוכר לישאל אם יקח פירותיו של זה המוכר אם הם טהורים, וטיהר את הטמא ולקח זה הפירות על פיו, ואח"כ נודע דשלא כדן טיהר, ורוצה החכם שהמוכר יחזיר לו מעותיו ויחזור ויטול פירותיו שהם טמאים, וקתני מה שעשה עשוי שטיהר לענין שהמוכר בחזקת טהורים מכרם, וא"צ להחזיר המעות, וישלם ללוקח מביתו כמו מראה דינר לשולחני, ועיי"ש בקצה"ח: אין לך מקח טעות גדול יותר דאילו הוי ידע הלוקח דאסרו הפירות לא היה לוקח.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

לו ראייה מוציאים המעות מידו, דשאני התם דמעמידין הבהמה על חזקה וסתם בהמה אינה נטרפת, וברשות הלוקח נעשה הספק ואמרינן כאן נמצא כאן נתהוה המום, מה שאין כן גבינות דאין להם חזקה, דרוב גבינות כשנתיישנו דרכן להתליע. ודומה לזה כתבתי לעיל סוף סימן ר"ל סקי"ד ??? בשכר שהחמיץ, דאין אומרים שנעמידנו על החזקה מהאי טעמא (סמ"ע), אם הדבר ספק אם נעשה הריקבון בבית המוכר המע"ה, ואף על גב דהספק נולד ברשות הלוקח, אפילו הכי אם היה הלוקח מוחזק, כגון שלא נתן המעות, אמרינן דהמוכר הוא המוציא ועליו הראייה, והיינו טעמא משום דהגבינה לא היה לה חזקה גבינה טובה כלל (ש"ך בשם הב"ח), וצ"ל גם לדבריו דבהמה (סעיף יא) שאני דאזליה בתר רובא והחזקה (ש"ך)⁹⁵⁰, ראובן מכר לשמעון מאה כור תבואה כל כור וכו' ודינר ונתן שמעון לראובן עשרים דינר על המקח והיה תנאי בנייהם שבתוך ח' ימים יתן שמעון לראובן מותר המעות והרשות ביד שמעון לקבל את התבואה תוך י"ד ימים ובא ראובן לקבל מעותיו ונתן לו שמעון שט"ח על סך המעות לשלם לו ואחר איזה ימים אמר ראובן לשמעון קבל תבואתך כי בעל העלייה איננו רוצה להניח עוד התבואה על עלייתו ואמר שמעון שלח את מי שתמצא לקבל התבואה ולהניח על עלייה אחרת, ושלח ראובן שליח א' ועשה כאשר ציוה שמעון וכאשר בא שמעון אח"כ לקבל תבואתו נמצא חסר עשרים כור, היה מקום לומר כיון שנולד הספק לאחר ששלוחו לקח התבואה והניח על עלייה אחרת ששכר השליח ממילא קנה שמעון התבואה ואח"כ נולד הספק ע"כ על שמעון להביא ראייה אמנם העיקר הוא כיון שאין אנו יודעין שהיו מאה כורים כשקבלם השליח גם קודם לכן לא נמדדו אף על פי שהמוכר אומר שהיו מאה כור לאו מפיו אנו חיים כיון שלא היה לתבואה זו חזקה, ועל המוכר להביא ראייה (רע"א בשם העב"ה"ג).

(יז) ראובן שמכר לשמעון נאד שמן ולא פתחו אלא סמך על המוכר שא"ל שהוא טוב וכשפתחו מצאו עכור ישבע המוכר(מב) שנתן לו שמן טוב כמו שהתנה עמו ואם לא ירצה לישבע ישבע הלוקח(מג) שהתנה עמו לתת לו שמן טוב וצלול ושזה הוא השמן שנתן לו ויחזיר לו השמן או ישומו כמה דמיו פחותים משמן טוב ואם ירצה הלוקח לקחתו(מד) יחזיר לו הפחת:

(מב) ישבע המוכר כו' - פירוש, ישבע לפטור נפשו, דאין שמעון נשבע להוציא מיד ראובן, משמע מזה, דאם עדיין המעות ביד הלוקח ואז המוכר הוא בא להוציא, דישבע הלוקח לפטור נפשו. וזה אינו מוכרע, דיש לומר מיד שמשך שמעון השמן לרשותו קנאהו והמעות נעשו הלואה בידו, ודומה להחליף פרה בחמור הנ"ל בסימן רכ"ג סעיף א' ורכ"ד סעיף א'. מיהו אינו דומה להתם, דהתם ברשותו נולד הספק ואמרינן כאן נמצא כאן נתהוה, מה שאין כן השמן שהוא עכור לפנינו, דמסתמא היה עכור גם כן מעיקרא (סמ"ע), מי שפרע לחבירו מעות ואח"כ חוזר המקבל ואומר הנה אלו המעות שנתת לי הם רעים או מזוייפים תחליפם לי והנותן יטעון כבר פרעתי לך ואמרת לי לך שתעיין במעותיך ואתה עיינת ולא נתת לי דבר או החזרת לי קצת ואלו החזרת לי יותר הייתי מחליף לך ודאי מן הדין הוא שאם מקבל המעות יכול לישבע ולטעון ברי מחוייב הנותן לישבע שפרע לו מעות טובים בודאי או יחליף ומחזיר המעות אינו צריך רק לקבל חרם סתם שאלו המעות הם אותם שנתן לו ויש מקום לומר שאחר שמוציא מקבל המעות הממון מבית הנותן או מרשותו כבר מוחל המקבל על מה שימצא רעים וא"כ היה אפשר לומר שפטר הנותן מכלום אמנם אחר שמעשים בכל יום פה שבאים מתרעמים על כך, אם כן אין שום מחילה (ש"ך בשם הרשד"ם). [ממקור דברי הסמ"ע שמדבר על מי שמכר זרעים ולא צמחו] משמע דכל היכא דאין הליקוי ידוע, תלינן בגריעותא דזרעים, אלמא דעל הספק תלינן בגריעותא דזרעים. אמנם יש חולקים ותלינן בליקוי מצד אחר אא"כ באו בקיאינן ואמרו שראו אותם ולא היו ראויים, משמע דאי לא באו על הספק אנו תולין בדבר אחר לא בגריעותא דזרעים, וכן הדעת נותן מטעמא דכלל גדול בדין המוציא מחברו עליו הראייה (ש"ך בשם הרשד"ם).

(מג) ישבע הלוקח כו' – היינו כלא בירר המוכר טענתו, אם טען שלא הבטיחו מעולם להיותו צלול אלא כאשר הוא כן מכרו לו, ואף שאמר ליה שהוא טוב גם זה נקרא טוב לקצת אנשים שקונין אותו להיותו בזול יותר, או אם טוען אמת שהבטחתייהו בצלול ונתתי לו צלול והוא החליפו בשמן עכור זה, ולכן אם המוכר נשבע לפטור נפשו, אזי אין צריך

⁹⁵⁰ קשה שהרי עי' דבריו ס"ק(לב) משמע אחרת.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

לפרוט בשבועתו אלא שנתן לו שמן כמו שהתנה עמו, ובזה נפטר הן שהיה בטענתו שלא הבטיחו בצלול הן שהיה טענתו שהחליפו. מה שאין כן כשבא הלוקח לישבע על טענתו ולהוציא, אז אם ראובן סתם טענתו צריך הוא לישבע לו על שני הפרטים, שהבטיחו בצלול ושהוא לא החליף שמן שנתן לו בשמן זה העכור לפנינו (סמ"ע).

(מד) ואם ירצה הלוקח לקחתו - ואם אינו רוצה הלוקח בשמן, מחזירה לו על כרחו דהוי מקח טעות, ומיהו אף אם רוצה הלוקח ליקח הפחת מהמוכר אינו יכול לכוף להמוכר, וכדין כל מקח טעות דשניהן חוזרין לעיל סעיף ד' (סמ"ע).

(יח) המוכר דבר שיש בו מום שאינו נראה, ואבד המקח מחמת אותו המום, הרי זה מחזיר את הדמים. כיצד המוכר לחבירו שור שאין לו טוחנות, פירוש שינים, והניחו הלוקח עם הבקר שלו, והיה מניח המאכל לפני כולם ואוכלים, ולא היה יודע שזה אינו אוכל עד שמת ברעב. הרי זה מחזיר לו את הנבלה, ויחזיר את הדמים. וכן כל כיוצא בזה. ואם היה המוכר סרסור, פיוס קונה ומוכר בהמות זסוק זיוס שקונה מוכר, שלוקח מזה ומוכר לזה(מו), ואינו משהה המקח עמו, ולא ידע(מז) במום זה, הרי הספסר נשבע שבועת היסת שלא ידע במום זה ויפטר, מפני שהיה על הלוקח לבדוק השור בפני עצמו ולהחזירו לו קודם שימות, ויהיה הספסר מחזירו על הלוקח הראשון(מח), והואיל ולא עשה כן הוא הפסיד על עצמו(מט). הגה: ויש חולקין(נ) וסבירא לה, לאפילו הסרסור כריך לשלם. דאע"ג דהוא נתאנה, אין לו להנות אחרים. והוא הדין בכל כיוצא בזה. וכן נראה לי עיקר. וכל שכן בדבר שלא פשע הקונה כלל(נא), כגון שמכר לו טבעת בחזקת זה, ואחר כך שכרו הלוקח ונמלא בו כדיל, שחייב להחזיר מעותיו, אע"ג שגם המוכר נתאנה בו. ואם אינו מאמינו שנמלא בו כדיל, נשבע שאינו יודע מזה ונפטר(נד). ואם קנה הסרסור(נג) דבר בחזקת כדיל ומכרו ואחר כך נודע שהיה בו כסף(נד) או זהב זכה הלוקח שלא זכה בו הסרסור מעולם הואיל ולא ידע בו ועיין לקמן סימן רסח⁹⁵¹.

:Commented [YL158]

שמע שאם יש תובע והנתבע לא עונה, אז התובע נשבע כל מה שהיה יכול הנתבע לישבע ולוקח?

⁹⁵¹ ראובן שלח ללוי ביריד שק של מעות שיקבל אלף זהובים וכך שלח לו בכתב לחשבון. ומנאם לוי ומצא אלף ר"ט, וכתב לוי תיכף כתב לראובן כי מצא אלף ר"ט בשק ששלח לו בחזקת אלף זהובים. וכתב לו שחלילה לו להנות אותו אם המעות שלו הם רק שנתחלף לו שק בשק או שטעה בכתב. רק אם אתה קבלת שק מעות הללו של אלף ר"ט בחזקת אלף זהובים מן התוגר שאתה מתעסק עמו ואתה לא ידעת בטעות ולא זכית בה אז מן הדין שלי הוא. הדין עם לוי, שכן בגוי טעותו מותר ואם ראובן מודיע זה לסוחר ה"ל דין מוסר ואם יבא הסוחר מעצמו על הטעות ויבא לראובן, רשאי להגיד שנתנם ללוי ר"ל השק ששלח לו ג"כ בחזקת אלף זהובים ויעשה לוי דין עם הגוי באיזה אופן שירצה רק אין לוי רשאי לטעון נגד הגוי שלא היה בשק רק אלף זהובים כי בזה מגרע נאמנות של ראובן כי הגוי יסבור שראובן לקח מהם ת"ק זהובים אפילו אם ע"י טענה זו יפטר הגוי עמו רק יכול לטעון שנתנו ג"כ בלי שמנה אותן לאחר אולי יתפשר (חוות יאיר קעא). סרסור שאמר שפרה זו תתן מדה חלב ליום, ואחר איזה ימים רואה הלוקח שפוחתת הרבה ממה שהבטיח ורוצה לחזור ממקחו. נראה שאם אין ידוע כמה נתנה באמת עד שלא הגיעה ליד הלוקח, אינו יכול לחזור לעולם דהמוכר יכול לומר אצלך נשתנית שהרי ידוע דטבע הפרות להשתנות לפי מאכלן ומרעיתן וכו'. אבל כשהסרסור קנה מיהודי ויש עדים שמתחלה לא נתנה כמו שהבטיח, אפילו הסרסור אומר שגם הוא לא ידע שנתנה פחות ממה שהבטיח, מ"מ ה"ז מקח טעות, ול"מ לפסק הרמ"א (סי' רל"ב) שאע"ג שהסרסור נתאנה המקח חוזר, אפילו להמחבר דהסרסור א"צ לשלם. היינו במוכר סתם ונמצאת במום, והוא אמר שלא ידע. אבל כאן שהוא אומר בפ"י שנותנת כך חלב על סמך דבריו קנה ומקחו חוזר. איברא אם אמר הסרסור שתתן כך חלב, אפשר שאינו הבטחה אלא השערה בעלמא ולא היה להקונה לסמוך עליו. ונראה שתלוי אי הוא בכדי שהדעת טועה ודאי אינו חוזר שכן דרך המוכר לישום במדה טובה, והיה להקונה לחוש שמגזם קצת אבל בכדי שאין הדעת טועה הרי זה מקח טעות (משיב דבר ח"ג סי' יט).

ראובן שנתן דינר לשמעון ושמעון ללוי, ולוי מחזירו לשמעון בטענה שזה מזויף, ושמעון טוען אם היית מביאו לאלתר הייתי מחזירו לבעליו אבל עתה איני יודע בעליו מחמת אורך הזמן, טענת שמעון אינו טענה, דדווקא בסרסור שאין משהא המקח בידו ואינו יודע אם יש לו טוחנות אם לא התם דוקא אמרינן הכי אבל בנדון דידן כשלקח המעות ראובן מבעליו היה לו להראותו ויטעון שמעון ויאמר אני חשבת שהראית מעותיך לשלחני כדרך כל הארץ דדוקא בסרסור אמרינן התם הכי משום דאין דרך הסרסור להשהות המקח בידו אבל בעל הדבר דרכו להראו' המעו' שלוקח ואם לא הראה אותם איהו דאפסיד אנפשיה (שו"ת מהריט"ץ (ישנות) סימן רכה).

ראובן היה חייב לשמעון, הדר בעיר אחרת, כ' זהובים, ונתן לו חפץ, ושמעון טוען, שאינו שוה כל כך. ואמר לו ראובן, תוליכהו לעירך ואם אינו שוה כ' זהובים שלחהו לי בחזרה ואני אשלח לך כ'

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

^(מז) המוכר דבר שיש בו מום כו' – אם הסרסור מכר לאפוטרופוס, והאפוטרופוס נתן לבקר, הרי אף א' לא פשע, שהרי האפוטרופוס מסר לבקר, והבקר לא היה לו לבדוק, והסרסור חייב, אבל אם הסרסור מכר לאדם פרטי, אז האדם פרטי שלא בדק פשע, ואין חיוב על הסרסור (ש"ך בשם הא"א).

^(מז) ואם היה המוכר סרסור שלוקח כו'. בגמרא נקרא איש כזה ספסרא, דאילו סרסור אינו קונה כלל אלא משהו המוכר והלוקח בדמי המקח (סמ"ע)

^(מז) ואינו משהו כו' ולא ידע כו' - זה תלוי בזה, דכיון דאינו משהו מסתמא לא ידע, והמוציא מחבירו עליו הראיה, מה שאין כן אם המוכר בעל הבית מסתמא השהה הבהמה אצלו וידע בהמום, והאכילה דברים דקים שאין צריך להן טוחנות וחי בהן. דאם לא כן היינו צריכים לומר דגם ביד בעל הבית ודאי לא היתה כי אם יום אחד, מדחייתה ולא מתה בעודה בידו (סמ"ע).

^(מז) ויהיה הספסור מחזירו על הלוקח ראשון – אמנם אם אי אפשר להחזיר למוכר אז הספסור משלם דס"ל דהלוקח כשומר שכר הוי. והיש אומרים שהביא רמ"א ס"ל דהלוקח אינו אלא כשומר חנם, משו"ה פטור, אמנם אם היתה פשיעה בדבר, ודאי דחייב (נתה"מ)⁹⁵².

^(מז) הוא הפסיד על עצמו - משמע דאפילו גוף השור אינו שוה כל כך, ומ"מ חייב משום דהיה יכול להחזירו למוכר תיכף, וכיון שאין המוכר שוב כאן שלא יכול ליקח ממנו, חייב. ולכאורה קשה לי, הא כיון דגוף השור אינו שוה רק להחזירו להמוכר א"כ מאי שנא משטרות דפטור אפילו מפשיעה כיון דאין גופן ממון. אלא חיובו הוא כיון דספסרא הוא שמוכר מיד ואי אפשר לו לבדקו הוי כאילו אמר לו זיל עיין ביה אי אית ליה ככי ועלך קא סמיכנא, וא"כ דמי למראה דינר לשולחני דחייב (עי' סימן ש"ו סעיף ו'), וא"כ הכא נמי דכוותיה, כיון שלא הודיעו אחר זמן אכילה, הוי כאילו אמר ליה דאית ליה ככי, ולכך חייב. ואפילו אם נאמר דס"ל דהלוקח הוא רק שומר חנם, מ"מ י"ל דמכל מקום חייב, דס"ל דאפילו הבקרא לאו שומר שכר דמוכר הוא מ"מ חייב דפשיעה היא, ולפ"ו אפילו אם נאמר כשיטת הסמ"ע לקמן ס"ק(סב) דהלוקח לאו שומר שכר הוא ואינו חייב בגניבה ואבידה, אפילו אחר שנתודע לו המום כשלא היה לו שהות להודיעו, ומכל שכן דאינו כשומר שכר קודם שנתודע, מ"מ חייב מטעם מראה דינר לשולחני כיון דהוי פשיעה, ואף דבשולחני באומן פטור בחנם ואינו חייב רק בשכר, היינו משום דבאומן חשיב אונס כשטעה, אבל הכא פושע הוא וחייב אפילו בחנם (נתה"מ), היינו משום דהלוקח הוא למפרע שומר חנם בכל מקח טעות. וא"כ פשע שלא עיין בו. וי"א דבכל מקח הויין הבעלים למפרע ש"ש (רע"א), ועיקר שהוא שומר חנם (רע"א בשם התומים).

^(ז) ויש חולקין כו' – וי"א שיש לחלק שאם הסרסור מכר לאפוטרופוס, והאפוטרופוס נתן לבקר, הרי אף א' לא פשע, שהרי האפוטרופוס מסר לבקר, והבקר לא היה לו לבדוק, והסרסור חייב, אבל אם הסרסור מכר לאדם פרטי, אז האדם פרטי שלא בדק פשע, ואין חיוב על הסרסור (ש"ך בשם הב"ח), עיין בתשובת ר"ש כהן [הובא לקמן ס"ק(נב) ברע"א] (ש"ך).

^(אז) וכל שכן בדבר שלא פשע כו' - פירוש, ומה בשור דפשע הלוקח קצת, דהיה לו לבדוק השור לראות על אכילתו ועל בריאותו, להחזירו לסרסור מיד, באופן שיחזור גם הסרסור מאשר קנהו מאתו, אפ"ה אמרינן דהסרסור יפסיד, כל שכן בקנה ממנו טבעת בחזקת זהב דאינו עומד לבדוק ולראות בפנים בנסתרות, דההפסד הוא על המוכר אף שהוא סרסור (סמ"ע).

^(בז) נשבע שאינו יודע בזה ונפטר - קשה, והא אין משביעין על טענת ספק, ומהיכא תיתי לומר שידע המוכר שהיה בו בדיל והרי הוא גם כן קנהו בחזקת זהב ולא ידע שהיה בדיל. ואפשר דמיירי, דזה הלוקח שמצא בו בדיל טוען עליו, אתה לא קניתהו מאחר אלא צוית לצורף לעשות לך כך תוכו בדיל, משו"ה צריך לישבע (סמ"ע), וי"א דאיירי כפשוטו ולא קשה מידי דכיון שהלוקח אומר ברי לי שהיה בו בדיל א"כ ה"ל כאומר ברי לי שאתה חייב

:Commented [YL159]

ובתשו' מבי"ט ח"ב בשאלות השניות סי' קע"ג ד' קע"ד 0 לא הבנתי מה שהוא רצה, ובתשובת ר"י לבית לוי סי' ל"ג – מדי ארוך 7 עמודים (ש"ך)

:Commented [jl160]

ם נתיבות הזה וגם הבא חלשים אצלי.

זהובים, ואחר ג' שנים שמעון חוזר ומבקש כסף, כיון ששהה כל כך הרבה זמן ולא הודיע לו, מחל, מאחר שידע מתחלה שאינו שוה כ' זהובים, היה לו להראותו מיד כשבא לביתו, ולהודיעו, ומזה שלא הודיע לו מיד, מסתמא מחל (אוחרות המשפטים כלל ב סי' יב).

⁹⁵² עי' רע"א סי' ר"צ סכ"א שכל זמן שאי אפשר לחזור למוכר הוה פשיעה.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

לי והלה משיבו איני יודע אם אני חייב לך, דנשבע שא"י כדלעיל סי' ע"ה ס"י (ש"ך), מי שפרע לחבירו סך מעות, ואחר הפרעון בא המלוה והראה לו מטבע אחת מזויפת מתוכם, ואמר קיבלתיה ממך בפרעון חובי, והלוה השיב איני יודע אם היתה מטבע זו באותן המעות, הלא כבר אני מסולק ממך בשעת הפרעון בחזקת מעות טובות, ועכשיו איני יודע. הוה כאיני יודע אם אני חייב לך, ודוקא באיני יודע אם אני חייב לך ועכשיו נולד הספק, מוקמינן בחזקתו שהיה תחילה קודם הספק, דלא היה עליו שום חוב, משא"כ באיני יודע אם פרעתיך, אם נוקי הממון בחזקה קמא קודם שנולד הספק, אז היה ודאי חייב לו, ממילא נשאר החוב בתקפו (רע"א בשם הט"ז), ועיקר כט"ז (רע"א בשם הפמ"א ומהרש"ך), יש לקיים דברי הסמ"ע כמ"ש בש"ע סי' ת' דניזק אומר ברי ומזיק שמא כיון שהניזק עצמו מודה שהמזיק אין לו לידע אין כאן שבועה, אמנם בש"ך סי' ע"ב ס"ב הוה לי מחויב ס"ל כל שטוען שמא גרוע אף אי מסתבר שא"י צריך לישבע היסת (פ"ת בשם הבית אפרים).

(ג) ואם קנה הסרסור כו' - וה"ה אם קנה מתחלה לעצמו (ש"ך).

(ד) ואחר כך נודע שהיה בו כסף - דוקא בכה"ג שאין דרך להוודע כלל, והוי כאבודה ממנו ומכל אדם דהוי הפקר (עיין סימן רנ"ט סעיף ז). משא"כ במצא כסף שהוא כרוך במטלית ולא ידע מה הוא וכיוצא בזה בדבר שדרכו להוודע זכה הראשון (נתה"מ), או אפילו עצמו כסף (רע"א), הקונה כלי מעכו"ם בתורת בדיל ומכרו הוא לישראל ג"כ בתורת בדיל, ומצאו בו אח"כ שהוא חלול בפנים והוא מלא כסף או אפילו עצמו כסף כו', אפילו הוא עצמו כסף מ"מ לא זכה בו הלוקח מן העכו"ם כיון שלא ידע ולא נתכוין לקנותו (פ"ת).

(יט) המוכר ביצים לחבירו ונמצאו מוזרות(גה) פיוטו שסתחיל להסתוות זו אורת האפוחו שאינם ראויים לאכילה הוי מקח טעות(נו) ומחזיר את הדמים ועכשיו לא נהגו כן ומנהג מבטל הלכה:

(ה) המוכר ביצים ונמצאו כו' - שונה מסעיף הקודם דכאן אין הביצים עשויים לבקע אלא בעת שצריך לבקעם לתבשילו, ומה היה ללוקח לעשות, מה שאין כן בשור שאין לו טוחנות הנ"ל, מיהו י"א דהם שוין דלא הלוקח ולא המוכר יכולין לבדקו קודם עת בקיעתו, ולכן ההפסד על הלוקח (סמ"ע).

(י) הוי מקח טעות - וכן אם התנה שיתן לו מביצים שנולדו והוא נותן מביצים שנמצאו במעי תרנגולת, וכן אם אומר שרוצה מביצים הנוולדים מתרנגול ותרנגולת ונתן לו מביצים דספנא מארעא, הוי מקח טעות (סמ"ע), הקונה דבר, ומשלם מעות, וטוען המוכר שהמעות מקצתם רעים, והלוקח טוען שיודע בבירור שממנו לקח הרעים, והלה טוען ברי לי שנתתי לו טובים, נשבע המוכר ונפטר. אבל אם טוען איני יודע אם הם שלי אם לאו, צריך לשלם, ואין לו עליו אלא חרם סתם, כדין איני יודע אם פרעתיך. ואם הוא טוען שמא ממך היו הרעים, והמוכר טוען שודאי נתן לו טובים פטור אפילו מחרם סתם (ש"ך), וי"א אפילו אם המוכר אומר איני יודע, נשבע שאינו יודע אם הם שלו ופטור, ועיין מה שכתבתי בסימן ע"ה סעיף כ"ה ס"קכ"ז מענין זה באריכות (פ"ת).

(כ) המוכר לחבירו זרעוני גנה שאין עצמן של זרעונים נאכל זרעון ולא צמחו חייב באחריות(נו) ומחזיר לו הדמים שלקח ממנו שחוקתן לזריעה והוא שלא צמחו מחמת עצמן(נח) אבל אם לקחה הארץ בברד וכיוצא בו אינו חייב באחריותן שמא מחמת הברד לא צמחו וכן כל כיוצא בזה:

(יג) חייב באחריותן - ואף שלא ידע גם המוכר שהם רעים, מ"מ ה"ל לאסוקי אדעתיה שמא הן רעים ויפסיד זרעו. ומשום הכי נמי צריך להחזיר לו כל דמיו אף שהוא כבר כלה ונרקב בארץ, ואין המוכר יכול לומר להלוקח החזר לי זרעי ואני אחזיר לך המעות, אבל מה שטרח והוציא בזריעתן אין צריך המוכר ליתן להלוקח (סמ"ע).

(יד) והוא שלא צמחו מחמת עצמן כו' - מסתמא אמרינן שלא צמחו מחמת עצמן, אם לא שהיה שינוי זמן לפנינו כברד וכיוצא בו (סמ"ע).

(כא) מכר לו זרעים הנאכלים כגון חטים ושעורים(נט) וזרעון ולא צמחו אינו חייב באחריותן אפילו היה זרע פשתן שרוב בני אדם קונים אותו לזריעה הואיל ואוכלים אותו אינו חייב באחריות זריעתו. מיהו אם לא נתן עדיין המעות יש אומרים ליכול הלוקח לומר לזריעה קניתי ואם הודיעו שהוא קונה לזרע חייב באחריותו(סא) והוא הדין לדברים הנמכרים לרפואה

! Commented [j1161]
רע"א מביא שכ"כ
בשו"ת רש"ך האם
יש סיבה להביא

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

ולצביעה וכן כל כיוצא בזה. הלוקח מקח מחבירו והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלוגית למכרו שם, ואחר שהוליכו לשם נמצא בו מום, אינו יכול לומר החזר לי מקחי לכאן, אלא מחזיר לו הדמים והמוכר מטפל להביא ממכרו או למכרו שם. ואפילו אבד או נגנב (סב) אחרי שהודיעו, הרי הוא ברשות מוכר. ואם היה המוכר יודע בממכרו שהיה בו מום, חייב בהוצאה שהוציא הלוקח להוליך אותו למקום פלוני. ואם לא היה יודע שהיה בו מום, פטור מהוצאת ההולכה, ואינו חייב אלא בהוצאת החזרה (סג). ואם לא הודיע למוכר שמוליכו למדינה אחרת והוליכו (סד), ונמצא בו שם מום, הרי זה ברשות לוקח, עד שיחזיר המקח במומו למוכר (סה)⁹⁵³:

(ט) מכר לו כו' – היינו שאר זרעים שאינם מזרעי גינה, לא מבעיא חיטין שרובן לאכילה כו' אלא אפילו מכר לו זרע פשתן כו' הואיל ויכולין לאכול אותו ומקצת בני אדם קונים אותו לאכילה, יכול המוכר לומר לאכילה מכרתים לך, והמוציא מחבירו עליו הראיה. ומשו"ה מסיק הרמ"א וכתב והיינו דוקא כשכבר נתן המעות, דאז בא הלוקח לחזור ולהוציאן מיד המוכר ועליו הראיה (סמ"ע), עיין בתשו' רשד"ם הובא לעיל ס"ק (א) (ש"ך).

(י) י"א דיכול הלוקח לומר - כיון דרובא וחזקה מסייע לו, וי"א דלא בעינן רוב, אלא חזקה מספיקה (רע"א).

(יא) ואם הודיעו כו' - גם אחיטין הנ"ל קאי (סמ"ע).

(יב) ואפילו אבד או נגנב הרי כו' – וי"א שזה דוקא אחר שהודיעו שחזרו במקחו כי נמצא בו מום [ודלא כמחבר], דאם לא כן מצי המוכר למימר אם הודעתני שאתה חוזר במקחך הייתי שולח מיד אחר מקחך ולא היה נגנב, והיה הפסד גניבה ואבידה על הלוקח. מיהו אם היה נגנב בעוד שלא היה שהות להלוקח להודיעו, הוא ברשות המוכר, דמה היה לו לעשות (סמ"ע)⁹⁵⁴. וי"א אף שלא היה שהות להודיע הוא באחריות הלוקח עד שיוודעו דוקא (ש"ך), וי"א דאם נתן מעות הוה שומר חנם, ואם לא נתן מעות לא הוה אפילו שומר חנם (רע"א בשם המחנ"א), ועיקר כש"ך ומטעם דהוי כשומר שכר, כיון דאחר שנתודע לו המום ונתרצה הלוקח אפילו שלא בפניו שוב אין המאנה יכול לחזור בו, א"כ אם היה רוצה הלוקח לקדש בו אשה או לקנות בו עבדים וקרקעות או אם נזדמן לו למכרו ביוקר היה יכול למכרו ולהרויח בו, בהאי הנאה הוי ליה שומר שכר לעולם בין נתן מעות ובין לא נתן מעות (נתה"מ).

(יג) ואינו חייב אלא בהוצאת החזרה – וכל טיפול מוטל עליו (סמ"ע).

(יד) ואם לא הודיע - אם ידוע שדרך סחורה זו שקנה להוליכה למקום אחר, או שידוע שהלוקח הוא ממקום אחר ובודאי יוליכו למקומו, הוי כהודיעו, לכן נראה דמיירי בדבר שאין דרכו להוליכו למקום אחר ולא היה לו למוכר להעלות על דעתו שיוליכנו למקום אחר, ולהכי חייב הלוקח בהוצאות החזרה כנ"ל ס"ק (לו), דכיון דאם היה בודקו היה נתודע לו, דמי לאונס דדמי לאבידה דחייב מזיק בזה, אבל אם חטף ראובן חפץ משמעון והוליכו למקום אחר דחייב ראובן להחזיר לו החפץ על הוצאותיו דהרי מזיק בידים הוא, דהא הכא בשוגג הוליכו ואפילו הכי חייב בהוצאות החזרה, מכל שכן כשעשה במזיד גמור, וכן נראה בלוח שהיה דר עם המלוה במקום אחד ולוה ממנו מעות, ואח"כ עקר הלוח מקום דירתו למקום אחר שמחוייב לשלם דמי הלוח למקום שלוה ממנו על הוצאותיו, שבגרמת הזיק כי האי חייב. ודוקא כשהמלוה עקר דירתו פטור מהמלוה הזיק עצמו, אבל כשהלוח עקר חייב. ואף שהלוח לא נתכוין להזיק מ"מ נראה דחייב, כמו הכא אף שהלוקח לא נתכוין להזיק ומ"מ חייב, דהוצאה הזיק ממון גמור הוא ולא גורם הוא (נתה"מ).

(טו) עד שיחזיר המקח במומו למוכר - אינו ר"ל דיתנו לידו, אלא שיביאו לעיר שהמוכר דר שם, ויאמר לו הנה מקחך לפניך בביתי כי אני חוזר בו (סמ"ע).

Commented [j162]:
א ברור לי 1 (% עי'
לקמן ס"ק (סד) ואולי
צריך להוסיף כאן.

⁹⁵³ הלוקח כלי על מנת לבקרו ונמצא בו מום, שוב אינו שואל עליו כלל, וכמו שהמקח טעות מבטל המכירה כן מבטל גם חיוב שאלה שחל עליו, ואינו רק שומר שכר (כדלקמן ס"ב) (מהר"ל דיסקין אות רב). ועי' לעיל הערה 894.

⁹⁵⁴ עי' לעיל נתה"מ ס"ק (מט) מש"כ בדעת הסמ"ע.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(כב) הלוקח מקח ונמצא בו מום (סו) ואח"כ אבד או נגנב הרי הוא ברשות הלוקח (סז) עד שיחזיר המקח למוכר ואם התליע (סח) או נפסד מחמת המום הרי זה ברשות מוכר ואם היה לו להודיע למוכר (סט) ולא הודיעו הרי זה ברשות לוקח:

^(ס) הלוקח מקח ומצא בו מום כו' - היינו שאינו מוליכו למדינה אחרת, משו"ה כתב דברשות הלוקח נגנב עד שיחזיר המקח, ור"ל עד שיוודיעו להמוכר שחוזר במקח ויקחו לנפשו, ומיד שמודיעו נפטר הלוקח וכנ"ל ס"ק (סג) (סמ"ע).

^(ס) ואבד או נגנב הרי הוא ברשות לוקח - נראה דאם הוזל בשעה שנגנב דאינו משלם רק מה ששנה בשעת גניבה, דטעם חיובו הוא דהוי כשומר שכר וכנ"ל ס"ק (סב), והשומר אינו משלם רק כשעת היזק (עיי' סימן רצ"א משה"א סק"א??). ועוד, דלא גרע מעשה בו מום אחר שאינו משלם רק פחת המום כפי מה ששנה (לעיל סי"ג) (נתה"מ).

^(ס) ואם התליע כו' - ר"ל, כיון דנפסד מחמת המום, אפילו לא הודיעו להמוכר שחוזר בו אמרינן דברשות המוכר נפסד, דמסתמא אף אם הודיעו לא היה ניצל המוכר מהפסד זה הבא מעצמו מיניה וביה (סמ"ע).

^(ס) ואם היה לו להודיעו - פירוש, אם הוא שיש תועלת בהודעתו למוכר, כגון שהיה אוכלו מהר או שאר תקנות שהיה יכול לעשות באופן שלא היה נפסד ממנו, בזה דוקא אמרינן דהוא ברשות לוקח כיון שלא הודיעו להמוכר שחוזר בו, משא"כ מסתמא. אבל בנגנב או נאבד דרישא, בכל ענין עומד ברשות הלוקח כל שלא הודיעו, דשם מסתמא יש תועלת בהודעה וכנ"ל ס"ק (סב) (סמ"ע).

(כג) המוכר שור להבירו ונמצא נגחן (ע) אם אין להוכיח אם קנאו לחרישה או לשחיטה כגון שהוא אדם שהוא קונה לזה ולזה וגם אין הוכחה בדמים כגון שנתייקר הבשר (עא) בדמי שור לחרישה אינו מקח טעות (עב) שיכול לומר לשחיטה מכרתיו אע"פ שהרוב קונים לחרישה (עג) ולא אזלינן בתר רובא להוציא מיד המוכר אבל אם עדיין המעות ביד הלוקח לא מבעיא אם רובם קונים לחרישה אלא אפילו כי הדדי נינהו (עד) המוציא מחבירו עליו הראיה ואם הלוקח אינו רגיל לקנות אלא לחרישה והמוכר מכירו הרי זה מקח טעות ואם אינו רגיל לקנות אלא לשחיטה מסתמא לשחיטה קנאו ואם הוא רגיל לקנות לשחיטה ולחרישה אם יש הוכחה בדמים (עה) אם נתן דמי שור לחרישה אומרים לחרישה קנאו והוי מקח טעות ואם נתן דמי שור לשחיטה אומרים לשחיטה קנאו הגה: כל מקום דהוי מקח טעות ולכך להחזיר לו דמיו ואית ליה זוזי כריך ליתן לו מעות דהוי כצעל חוב וללא כיש אומרים דיכול ליתן לו קרקע⁹⁵⁵:

^(ב) ונמצא נגחן - פירוש, ואז אסור לקיימו חי מפני שהוא מזיק (סמ"ע).

^(א) כגון שנתייקר הבשר - פירוש, בשעת מכירה היה הבשר ביוקר כדמי שור לחרישה, ונמצא דאין ראה מהדמים (סמ"ע), מש"כ כדמי שור לחרישה, לאו דווקא אלא כל שהם קרובים זה לזה שהוא בכלל בכדי שהדעת טועה⁹⁵⁶ (ש"ך בשם היש"ש), וגבי קרקעות בתים אפילו בדמים הרבה אין מודיעים. לפי שאדם לפעמים קונה בית ביוקר, וכן להיפך (שם).

^(ב) אינו מקח טעות - פירוש, אין הלוקח יכול לומר לחרישה קניתינה ועכשיו אצטרך להיות לי טרחא לשחוט הבהמה למכור הבשר ולקנות לי בדמים שור לחרישה, דהמקח טעות הוא ככה"ג בנתייקר הבשר, מכח הטירחא (סמ"ע).

^(ג) אע"פ שהרוב קונים לחרישה - לא אמרינן שיכול המוחזק לומר אני מן המיעוטים. אלא דאיכא ג"כ הרבה בעיר שקורין כך. אעפ"י שרוב העיר אין קורין אותו כך, וה"ה אם אותו האיש מן מדינה אחרת, שיכול לטעון ולומר הייתי סובר כמנהג עירי. אבל בשניים או

⁹⁵⁵ ראובן מכר פרה לשמעון בעד כו"כ ותנאי מפורש הי' בין הלוקח והמוכר קודם גמר המכר שאם תהיה הפרה טריפה שיתן בעדה פחות ועל אופן זה משך הלוקח הפרה ושילם לו סך כפי דמי טריפה ונשאר חייב הלוקח להמוכר כפי דמי כשרה, וקודם השחיטה מכר הלוקח הפרה לאיזה סוחר אשר קנה הפרה לגדלה ושילם במיטב וכאשר שמע זאת המוכר תבע את הלוקח לשלם לו כדמי כשרה. מאחר ובזמן הזה אינן רוב כשירות דטריות מצוי כמו הכשרות, ה"ל אינו יודע אם נתחייבתי ופטור (שו"מ מהדורה ג' ח"א סי' רפט).
⁹⁵⁶ פי' שתות.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

אפילו עשרה נמצאו שקורין כך. וכל העיר אין קורין כך. נראה דהן בטילין לגבי כל אנשי העיר (ש"ך בשם היש"ש), ודוקא באדם שעומד ליקח לרדיא ולשחיטה. אבל אי דרכו של הלוקח דזבין לרדיא. בודאי לפי מנהגו קנאו. ואולינא בתר אומדנא, דהוי מקח טעות. וכאן הדמים מסייעים, או לרוב [שרוב קונים לחרישה] או לחזקה [שהמוכר מוחזק במעות] (ש"ס).

^(צד) אלא אפילו כי הדדי נינהו – הא דאמר אפילו כי הדדי נינהו הוא לאו דוקא, או דחשיב ליה כי הדדי כיון דרובא בממון לאו מידי הוא והעיקר הוא מטעם מוחזק, ולא הולכים בממון אחר הרוב. ואם תפס המוכר אחר שנולד הספק, ודאי לא מהני כיון שטוען שמא. אבל אם תפס הלוקח וטוען ברי לרדיא זבני, שהרוב מסייע לו דרובא לרדיא זבני, יש לעיין, דהא קיי"ל (עיין כללי תפיסה – נתה"מ סי' כה) דתפוס וטוען ברי מהני, ומכ"ש הכא דרובא מסייע ליה, ואפשר, כיון דיש הרבה מומין דלשחיטה לא הוי מום ולרדיא הוי מום, וכמעט רובא דרובא מומין כגון עיוורת או חגרת, רק טריפה הוי מום לשחיטה, וכיון דקיי"ל דאין הולכין בממון אחר רוב והוא נתן המעות סתם אמרינן לשחיטה זבניה, ולכך סתמו הפוסקים דמשמע דלא מהני תפיסה (נתה"מ), וי"א דאי רובא לשחיטה זבני אפילו הלוקח מוחזק מחוייב לשלם, וי"א טעם הדבר דרובא לרדיא לא חשיב כולי האי כמו שאר רוב ולכך לא מהני רוב זה בממון (פ"ת).

^(צה) אם יש הוכחה בדמים כו' – אף על גב דקיי"ל כרבנן שאין הדמים ראייה, הני מילי גבי צמד בקר (לעיל סימן ר"כ ס"ח) שהדמים מכחישים את עיקר הלשון, דעיקר לשון בני אדם קורין לעול בלא בקר צמד, אבל הכא בין לרדיא בין לשחיטה נקרא שור לכולי עלמא, בזה הולכין אחר הודעת הדמים (סמ"ע).

Commented [YL163]:
יין בתשובת פרי
תבואה סי' כ' מ"ש
בזה באריכות – 5
עמודים

סימן רלג – המוכר מין ונמצא מין אחר, או רע ונמצא יפה, ובו סעיף אחר.

(א) המוכר לחבירו מין ממיני פירות ונתן לו מין אחר, אין כאן מכר ושניהם יכולים לחזור בהם. כיצד, מכר לו חטים לבנות ונמצאו אדומות(א) או איפכא, או יין ונמצא חומץ או איפכא, או עצים של זתים ונמצאו של שקמה או איפכא. אבל אם מכר לו חטים יפות ונמצאו רעות, לוקח יכול לחזור בו אפילו לא נתאנה בסכום(ב) והמוכר אינו יכול(ג) לחזור בו אפילו הוקרו. ואם מכר לו רעות ונמצאו יפות, אפילו לא נתאנה בסכום, מוכר יכול לחזור בו והלוקח אינו יכול לחזור, אפילו אם הוזלו. מכר לו רעות ונמצאו רעות, יפות ונמצאו יפות, אע"פ שאינם יפות שאין למעלה מהם, ולא רעות שאין למטה מהם, ויש אונאה שתורת, אין אחד מהם יכול לחזור בו(ד), אלא קנה ומחזיר אונאה. הגה: מכר לו צמר צחקה שהוא מין איל מסורס ונמצא שאינו מסורס, המקח קיים ומחזיר לו אונאתו(ה), אללא אם כן ידוע שהלוקח איסטניס שאינו אוכל כלל(ו) צמר איל שאינו מסורס, והוא הדין בכל כיוצא בזה. מכר לו כסף בחזקה כסף כרוף(ז) ונמצא כסף סיגים, המקח קיים ומחזיר לו האונאה, להכל מין כסף(ח)⁹⁵⁷:

^(ט) לבנות ונמצאו אדומות כו' – בחלוקה זו אפילו אם המין השני הוא עדיף וביוקר יותר מהמין שהתנה עמו בשעת מכירה, אפ"ה גם הלוקח יכול לחזור בו, וכן איפכא במוכר, כיון דהוא מין אחר לגמרי, יאמר לא במין זה אני חפץ אף על פי שהוא ביוקר יותר, משא"כ ברעות ונמצאו יפות כיון דהכל מין אחד וכל העולם ניהא להו ביפות יותר מברעות, מש"ה אינו יכול לחזור בו אלא זה שנתאנה (סמ"ע).

^(י) אפילו לא נתאנה בסכום – היינו טעמא, כיון דיש קפידא בשם יפות ורעות, דכמה בני אדם מדקדקים לקנות דוקא יפות אפילו ביוקר ולא רעות אפילו בזול (סמ"ע).

⁹⁵⁷ הקונה ה' חפצים, ב' ביד וג' שהיו להמוכר בדרך, והיו אותם שקנה ביד גרועות מאותם שהיו בדרך, ועכ"ז קנאם עם הג', אינו יכול לתבוע טענת אונאה על השלשה שאם השנים שראה אותם היו גרועות מן השלשה שלא היו כאן, הרי נתרצה לקנות כולם אפילו שיהיה בהם שיעור אונאה שאם בג' אומרים שיש בהם אונאה כל שכן בשניים שהן גרועות מהם, וה"ל כאילו התנה ואמר יודע אני שאינו שוה כל כך על מנת שאין לך עלי אונאה (כנה"ג הגב"י חו"מ סי' רכז אות כג).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(2) והמוכר אינו יכול כו' - והיינו דוקא כשלא נתאנה הלוקח כדי ביטול מקח דאז אין ודאי שחוזר בו הלוקח, אבל אם נתאנה הלוקח כדי ביטול מקח דמסתמא יחזור בו הלוקח ואין שם מקח עליו, י"א גם המוכר יכול לחזור בו, ומיהו המחבר לא כתב דעה זו גם בסימן רכ"ז סעיף ד' (סמ"ע). אמנם הרמ"א כן כתבו בסי' רכ"ז ס"ד (רע"א), והנה אם נתאנה בשתות ותובע האונאה, שניהם יכולים לחזור בו, ועי' לעיל סימן רכ"ז סעיף ד' שפסק כן, וכאן השמיט דין זה דאם יש אונאה שתות ותובע האונאה דאף המאנה יכול לחזור, אמנם הרמ"א שם יחלוק (נתה"מ).

(7) אף על פי שאינן יפות שאין למעלה מהן כו' עד אין אחד מהם יכול לחזור - גם בזה דמכר לו רעות ונמצא רעות מהן, הוה אמינא דיכול לחזור בו הלוקח, דיאמר כיון דאין אלו שקניתי אני חוזר מגוף המקח מאיזה טעם שיש לו שחוזר בו, קמ"ל (סמ"ע), אדרבה הוא אמינא דהמוכר יכול לחזור בו כיון שיש ג"כ רעות שלמטה הימנו, וקמ"ל דאין יכול לחזור בו (נתה"מ).

(7) המקח קיים ומחזיר לו אונאתו - ויש חולקים דאין מאכילין לאדם בעל כרחו דבר שאין מקובל על נפשו, ונראה דהוי ספיקא דדינא, ולשיטת הרמ"א הוא הדין כל דבר שנראה לב"ד שאין קפידא כל כך (נתה"מ), הך מחזיר לו אונאתו, היינו אפילו אם הוא פחות משתות לא אמרינן דהוה מחילה, אמנם צ"ע בזה (פ"ת), וי"א כל היכא שהתנה בדבר שטוב מעט ממה שמכר לו הוי מקח טעות, ואי הוי טובים יותר הוי מקח טעות אלא משום דטובים כאלו אלא דשוקלין יותר לא הוי מקח טעות ומשלים לו (פ"ת בשם השער המשפט).

(1) שאינו אוכל כלל - דאז ה"ל לגביה כמכר לו יפות ונמצאו רעות דהלוקח חוזר בו (סמ"ע).

(7) כסף בחזקת כסף צרוף - עי' לעיל רלב סי"ח ברמ"א (סמ"ע).

(7) דהכל מין כסף - ויש חולקים וס"ל דהוא מקח טעות (ש"ך), וי"א דעיקר כרמ"א שהרי לא שייך לומר האי טענה בכסף צרוף אני רוצה דהלא כל שמחזיר לו זה אונאתו יכול הלוקח להוליכם לצורף ויצרפם ויחזור להיות כסף צרוף (רע"א בשם המחנ"א), וי"א עיקר כש"ך דאף דיכול לצרפו ולתקנו, מ"מ הא צריך הוצאות, והכא לא חזי למלאכתו בלתי הוצאות (נתה"מ). וי"א דעיקר כרמ"א, ואין חילוק בין אם האונאה שתות או פחות או יותר משתות ובכל ענין המקח קיים ומחזיר לו אונאה, כדקיי"ל בריש סימן רל"ב כל דבר שבמדה ובמשקל ובמנין לעולם חוזר והיינו שמשלים לו החסרון, ומה שכתב הרמ"א דהכל מין כסף, ר"ל לאפוקי אם נמצא סיגים כ"כ שאינו נקרא בשם כסף כלל כו', ובכל ענין צריך המוכר להשלים לו שיהיה כסף צרוף כ"כ כפי שקנה ממנו ואז גם הלוקח אינו יכול לחזור, אבל במוכר כלי בחזקת שהוא צרוף ונמצא סיגים יכול הלוקח לחזור (פ"ת).

סימן רלד - המוכר דבר איסור ואכלו הלוקח, ובו ד' סעיפים.

(א) השוחט את הבכור ומכרו ונודע שלא הראהו למומחה(א) מה שאכל אבל ויחזיר לו את הדמים והנשאר מהבשר ביד הלוקחות יקבר ויחזיר(ב) להם את הדמים:

(8) שלא הראהו למומחה - רבותא קמ"ל, דאע"פ דיכול להיות שיש בה מום, מ"מ כיון דסתם בהמה בחזקת שאין בה מום וממילא אסורה דאורייתא, משא"כ בדיקת בהמה מטריפותיה דמספיקא עומדת בחזקה שאינה טריפה ואינה צריכה בדיקה אלא מדרבנן וכמ"ש הרמ"א בסעיף ג', משו"ה כתב המחבר בסעיף ב' ז"ל, וכן השוחט פרה ומכרה ונודע שהיא טריפה, פירוש, נטרפה בודאי. ועוד, דבכור שלא נבדק אף על פי שנתודע אחר"כ שהיה בו מום אפ"ה הוא אסור בהנאה מדרבנן, וכיון דהיה אסור בהנאה אין מנכה לו מן הדמים וכמ"ש לקמן סעיף ד', משא"כ בבהמה שלא נבדקה דאינה אסורה בהנאה (סמ"ע).

(2) יקבר ויחזיר כו' - ר"ל דהלוקח יקברנו ולא יחזירנו להמוכר שיקברנו, שלא האמינו לו ע"ז שמא ימכרנו לגוים ויהנה ממנו והוא אסור בהנאה, משא"כ במכר טריפה שבסעיף ב' דשם מותר בהנאה למכור הבשר לגוים, משו"ה מחזירין לו הבשר הנשאר ולא חיישינן שיאכלנו, דהנחשד לאיסור קל דלפני עור כו' לא נחשד לאיסור חמור דיאכלנו וכמ"ש

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

ביו"ד סימן קי"ט, וגם ליכא למיחש שמא יחזור וימכרנו לישראל כמו שעשה בראשונה להנאות ממון, שהבשר כשר הוא ביוקר מהטריפה, שהרי כל טבח שיצא מכשול כזה מתחת ידו מעבירין אותו ומכריזין עליו שלא יקנו ממנו שום דבר, וכמ"ש ביו"ד סימן י"ח סעיף י"ט, ובסימן ס"ד סעיף כ"א, וקי"ט סעיף ט"ו (סמ"ע).

(ב) וכן השוחט פרה ומכרה ונודע שהיא טרפה (ג) מה שאכלו אכלו ויחזיר להם הדמים (ד) ומה שלא אכלו יחזיר לו הבשר והוא יחזיר להם הדמים ואם מכרו הלוקחים בשר זה של טריפה לעכו"ם או שהאכילוהו לכלבים יחשבו עם הטבח על דמי הטרפה ויחזיר (ה) להם הטבח את המותר וכן דין כל המוכר דבר שאיסור אכילתו מן התורה:

⁽²⁾ ונודע שהוא טריפה - ואם הלוקח עירבו עם כשירות ונטרף מחמת זה שאר בשר חייב גם על זה, ואפילו שיש מחלוקת בסי" כה ס"א כאן לכו"ע חייב (נתה"מ).

⁽⁷⁾ והוא יחזיר להם הדמים - עיין סמ"ע ס"ק(1), שכתב ב' טעמים באיסור דאורייתא דחייב להחזיר הדמים. א' משום דקנסוהו. ב' משום דלא חשיב הנאה כשאכל איסור דאורייתא ע"ש, ונ"מ בין שני הטעמים אם עירבם הלוקח בששים בלח בלח ואכל אחר שכבר הותר א"כ חשיב הנאה, ומ"מ שייך קנס על שגרם במזיד לבטל האיסור, אך יש לספק אם עירבו ועדיין בעין דנראה דיכול להחזיר הדמים וליקח חלקו מהתערובת המותר דבשר וטריפה כשני מינים דמי והמקח בטל, אך יש לספק אם התערובת אסור להמוכר כיון שע"י גרמתו שגרם במזיד נתבטל האיסור ומבטל איסור במזיד אסור להמבטל, או דגורם לא חשיב כמבטל איסור במזיד, ומסתבר לאיסור (נתה"מ).

⁽⁷⁾ יחשבו עם הטבח על דמי הטרפה ויחזור כו' - פירוש, יחשבו כמה קיבל בעד הבשר שמכר ויחזיקנו הלוקח בידו במקום המעות שנתן להטבח, ומה שיחסר לו ימלא הטבח המותר (סמ"ע).

(ג) אבל המוכר להבירו דבר שאיסור אכילתו מדברי סופרים (ו) אם היו הפירות קיימים מחזיר הפירות ונוטל דמיו ואם אכלם אכל ואין המוכר מחזיר לו כלום (ז) הגה: מכר לו מנקהם שלא נדקה כלאוי הוי כאסורה מדברי סופרים שהרי הגדיקה היא מדברי סופרים (ח):

⁽¹⁾ דבר שאיסורו מדברי סופרים - דדוקא במכשול דאיסור דאורייתא קנסוהו, ועוד, דאין אכילת האוכל מחשב לו הנאה, ואדרבה מצער הוא לו שעבר על איסור דאורייתא באכילתו אף שהיה שוגג, משא"כ באכל איסור דרבנן (סמ"ע).

⁽¹⁾ ואין המוכר מחזיר לו כלום - בש"ך ביו"ד סימן קי"ט סק"ז פסק דאפילו המותר משווי [שהרי טריפה יותר זולה מאשר כשרה] א"צ להחזיר [דהם לא גזרו איסור כדי להוציא ממון דלענין ממון אוקמיה אדין תורה, וכל זה כחולק על הסמ"ע], ע"כ. וטעם שלא גזרו הוא דאף דבאיסורי תורה אפילו אוכלן בשוגג צריך כפרה ותשובה להגין על היסורין, מ"מ באיסור דרבנן א"צ שום כפרה וכאילו לא עבר דמי, דאינו נענש כלל על השוגג באיסור דרבנן והרי הוא להאוכל כאילו אכל כשירה, והרי נהנה כמו מן הכשירה, ומש"ה צריך לשלם כל דמי הנאתו כמו בזה נהנה וזה חסר מועט, דכללא הוא דצריך לשלם כפי מה שנהנה, משא"כ באיסור דאורייתא שמקבל עונש על השוגג וחסרונו גדול מהנאתו⁹⁵⁸ (נתה"מ), משמע מדברי הנתה"מ דאפילו אם לקח בהקפה צריך לשלם לו כהיתר, וכ"כ בספר שער משפט. אמנם יש חולקים, דדוקא אם כבר קיבל המוכר דמי כשרות א"צ להחזיר היתרון כיון דעכ"פ היה צריך לשלם לו דמי טרפה, אבל אם עדיין לא פרע לו א"צ לשלם רק דמי טרפה כסמ"ע דלא כש"ך. אחד שמכר סתם יינם בחזקת כשר במזיד והלוקח לקח ממנו בהקפה, וחזר ומכר בחנותו ליחידים הרבה על יד יד ג"כ בהקפה אבל בשוגג, כיון דלא קנה הלוקח הראשון דהוי מקח טעות א"כ הלוקחים השניים מהמוכר הראשון לקחו, גם השניים לא קנאו עד שהגיע לבית הבליעה דלא מצו לאהדורי, ושם נתחייבו להמוכר הראשון דמי סתם יינם בזול והמוכר תובע ללוקח שלו שיחזיר לו יינו או דמי יי"נ בזול והוא תובע מלוקחים שלו דמי יי"נ בזול (פ"ת).

⁽⁷⁾ שהרי הבדיקה היא מדברי סופרים - דמדין תורה משנשחטה הבהמה בחזקת היתר עומדת והולכין אחר רוב בהמות שהן כשירות (סמ"ע), אמנם אם היתה הבדיקה

⁹⁵⁸ עי' לקמן רמ"ו ס"ז בדין נהנה.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

מדאורייתא אף דהוא אסור רק מספק דאורייתא, מ"מ דינו כודאי איסור. דמה שאכלו אכלו. ויחזיר להם הדמים (רע"א).

(ד) כל איסורי הנאה(ט) בין מדברי תורה בין מדברי סופרים מחזיר את הדמים ואין בהם דין מכירה כלל⁹⁵⁹.

(ט) כל איסורי הנאה כו' - שהרי לא מפסיד להמוכר כלום במה שאכלה הלוקח או האכילה לכלבים כיון שאסור לו להנות ממנו, משו"ה אין מנכה לו מהדמים שנתן לו בעדה, ואף אם מכרה הלוקח לגוי וקיבל דמים, אם הוא דבר שתופס דמיו הרי אסורין ביד הלוקח, ואפילו הוא דבר שאינו תופס דמיו כגון חמץ בפסח וערלה וכלאי הכרם, ה"מ לאחרים, אבל המוכר בעצמו שהוא בעל דבר אסור למוכרו, ואף אם מכרו קנסוהו, דאסור להנות הוא בדמיהו כמבואר באו"ח סימן ת"ן סעיף ד', משו"ה צריך להחזיר לזה הלוקח כל דמיו (סמ"ע, ש"ך).

סימן רלה - קטן וחרש ושוטה ושכור מתי מוכר מטלטלין, והקונה בשבת וביום טוב, ובו כ"ח סעיפים.

(א) קטן עד שש שנים(א) אין הקנייתו לאחרים כלום(ב) ומשש שנים עד שיגדיל אם יודע בטיב משא ומתן(ג)(ד) דהיינו: שזקוקו ומלאוהו שידע ולאחר עסקה כל שאינו שוטה מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנתו קיימת(ה)(ו) בין בדבר מרובה(ז) בין בדבר מועט בין במתנת בריא בין במתנת שכיב מרע(ח), ודבר זה מתקנת חכמים והכל במטלטלים וש' אומרים הואיל ואינו רק מנח תקנת חכמים אס' כן זמקוס שעשו שלא כהוגון(י) כגון שמכרו זנכסים מועטים(יא) שזכו בהן הנותן מכירתו לאו כלום הוא אבל בקרקע(יב) אינו מוכר ולא נותן עד שיגדיל(יג) דהיינו שהקטן בן י"ג והקטנה בת י"ב והזילו שעמות ואפילו הוא קרקע שניתן לו במתנה או שקנה לו האפוטרופוס(טו)(טז) ואם נתנו אפילו במתנת שכיב מרע(יז) אינו כלום אפילו הוא קרקע שניתן לו ואע"פ שהוא יודע בטיב משא ומתן מיהו כל זמון(יח) שחפץ הקטן כמה שעסקה ואין קרוביו או הז"ד בטלו מעשיו והלוקח אכל פירות(יט) קרקע שלקח אין לר"ד לשלם מה שלקח(כ) ואם ירש מאביו שטר חוב דינו כמטלטלים(כא) ויכול למוכרו או ליתנו לאחר:

(כ) קטן עד שש שנים כו' - קטן בכל מקום כחרש ושוטה שאין מעשיהן קיימין, וכדלקמן סעיף י"ז - כ'. ונקרא קטן עד שיהא הזכר בן י"ג שנה ויום אחד ונקבה בת י"ב שנים ויום אחד, ומשום הכי מדאורייתא אין מעשיהן קיימין אפילו במטלטלין עד שיהיו גדולים, אלא שחז"ל התקינו שמהגיע לעונת הפעוטות שיהיה מקחו מקח וממכרו משום כדאי חיו, דאל"כ אין שום אדם יהיה לו שום עסק עמו, שהרי יכול לחזור בו כשירצה, ואם יש לו אפוטרופוס, אין מעשי קטן זולת האפוטרופוס קיימין וכמו שיתבאר בסעיף ב'. ועונת הפעוטות מתחיל משהוא בן שש שנים ואילך עד שיגדיל כל אחד לפי חורפו, אלא שמשש עד י' שנים צריך בדיקה אם הוא יודע בטיב משא ומתן, ומשם ואילך עד י"ג יש מחלוקת וכדלקמן ס"ק(ג). ובאם מכר ביותר מכדי חיו, יש מחלוקת (סמ"ע), אפילו לשיטת המחבר דאין מתנתו מתנה משום דחוששין דילמא טעה הקטן בדעתו, וסבר שהוא עשה לו טובה, אבל אם הקטן מפרש שעשה לו טובה, מתנתו מתנה (ש"ך בשם האלשיך), פחות מבן עשרים שמכר בנכסי אביו קרקע ומת פחות מבן עשרים ונשארו לו יורשים יכולים למחות בזמן שאביהם היה יכול למחות [היינו עד שאביהם היה לו כ' שנים] וה"ה הב"ד או האפוטרופוס שלהם יוכלו למחות (ש"ך בשם המבי"ט), יתום שהיה סמוך על אמו במה שהניח אביו ומכרה אמו קצת קרקעות שהניח אביו, מעשיה חשוכים כמעשה אפוטרופוס, ואם היתום מת ואז אחותה יורשת אותו, כל שאין לה ראייה שהוא פחות מכ',

⁹⁵⁹ א' שמכר לחבירו שטרות מזויפים והלוקח ידע מזה והלוקח שילם המעות ותובעו עתה להחזיר לו המעות. אין להוציא המעות מיד המוכר דדמי למוכר איה"נ והלוקח ידע דהמעות מתנה, אף דמצד הסברא דימה הלוקח שיוכל למוכרם לאחרים ולהטעותם ועתה שראה שאין בידו למוכרם חוזר בו מכ"מ אין זה סוג הונאה שכל הקונה שטרות כאלה יודע שאפשר להטעות לפעמים או לא יעלה בידו ועל ספק זה קונה (אמרי יושר ח"ב סי' קע).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

שיש לו זמן למחות במכירה, אין לה טענה, דהמוציא מחבירו עליו הראיה (ש"ך בשם המבי"ט) (ש"ך⁹⁶⁰).

(²) אין הקנייתו לאחרים כלום - דקדק וכתב הקנייתו לאחרים, דאילו לקנות לעצמו קרקע עי' לקמן ס"ז דהוה בכלל זכין לאדם שלא בפניו. ומיהו היינו דוקא לענין שאין המוכר לו יכול לחזור בו, אבל הקטן יכול לחזור בו דהוה בכלל אין חבין לאדם שלא בפניו (סמ"ע).

(³) ומשש שנים עד שיגדיל אם יודע בטיב משא ומתן כו' - עי' לקמן סעיף ח' שכתב קטן שהגדיל והביא ב' שערות אף על פי שאינו יודע בטיב משא ומתן כו', מוכח מזה דס"ל דקודם שהגדיל בעינן שיוודע בטיב משא ומתן. וא"כ קשה על הרמ"א (סמ"ע).

(⁷) בטיב משא ומתן - פירוש "טיב" הוא כמו "ענין". קטן בן שש שנתנו לו מתנה ע"י גדול [היינו שראובן זיכה לשמעון הקטן על ידי לוי] ולא פירשו לו אימת יתננה לו, והוא [לוי] נתן לו עכשיו, אם אין הקטן חריף ובקי אזי פשע זה הגדול כמה שנתנו לו (סמ"ע), אמנם אחר שהגיע לפעוטות שמקחן מקח, שפטור האחר כשנאבד מהקטן. ונראה דהיינו דוקא בכה"ג שהחפץ הנאבד של הקטן, וכיון דחכמים תיקנו שיהיה מתנתו ומחילתו קיים מכל שכן פרעון לידו (נתה"מ).

(⁷) מקחו מקח - ואם מכר על תנאי התנאי קיים, ואין חסרון שקטן מתנה תנאי (רע"א).
(¹) ומתנתו קיימת - גם במתנה תיקנו שתהא קיימת, דאי לא עביד ליה נייח נפשיה לא היה נותן לו המתנה ובכלל כדי חייו הוא (סמ"ע).

(¹) בין בדבר מרובה - דלפי הטובה שעשה זה המקבל עמו הוא נותן לו מתנה (סמ"ע).
(¹¹) בין במתנת שכ"מ - דין דמתנת שכיב מרע מתבאר בסימן ר"ן שהוא כדיבור בעלמא דדבריו ככתובין וכמסורין דמי ושם יתבאר חילוקים בזה (סמ"ע).

(¹⁵) והכל במטלטלי - גם בעבדים מקחן מקח דבמידי דרבנן עבדא כמטלטלין דמי (רע"א).
(¹⁶) במקום שעשו שלא כהוגן - עיין מ"ש בסימן ס"ו סק"ט ??? (קצה"ח), נראה דדין זה אינו רק בקטן שהקנין דרבנן לא הוי רק משום כדי חייו, ולא תיקנו שיחיה עצמו בדבר האיסור, אבל בגדול מהני קנין דרבנן או קדושין דרבנן כגון בקטנה אפילו במקום איסור (נתה"מ), וקנין זו, על אף שהוא מדרבנן, מהני מן התורה לצאת ידי חובת לולב, ולקדש בו אשה (פ"ת בשם המחנ"א).

(¹⁸) בנכסים מועטים - היינו אם לא הניח אביהם בכדי שיתפרנסו הבנות והבנים עד שיבגרו הבנות, דאין שם ירושה על נכסים הללו, אלא הב"ד נוטלין מהנכסים שיעור פרנסת הבנות עד שיבגרו והמותר להבנים, ואם לא הניח אלא כדי מזון הבנות, אזי הכל להבנות והבנים ישאלו על הפתחים, ואם קדמו ומכרו מכירתן מכירה וכמבואר באה"ע סימן קי"ב סעיף י"א י"ד. ושם סעיף י"ב מבואר דמתקנת הגאונים והלאה אף בלא הניח אלא מטלטלין הדין כן (סמ"ע), [על הסמ"ע] תמהני הא שם מבואר ההיפוך דכיון דלא משעבדי רק מתקנת הגאונים די שיהיה הבנות כבנים ויזונו אלה לאלה (רע"א).

(²²) אבל בקרקע כו' - דבקרקע צריך חריפות ובקיאיות במשא ומתן טפי מבמטלטלים (סמ"ע), אם קטן נתן קרקע במתנה, וגדל ולא חזר בו, מתנתו מתנה (ש"ך בשם המהרש"ך⁹⁶¹), קטן שמכר או נתן קרקע ומטלטלין כא', י"א שאין שום מתנה, וי"א שהקרקע של היורשים, והמטלטלין מתנתו קיימת, ועי' סק"א (א) בש"ך בשם האלשיך (רע"א).

(²⁷) ולא נותן עד שיגדיל - ונראה דאם מכר בעודו קטן וכשנעשה גדול לא מיחה שוב אינו יכול למחות וכמ"ש בשו"ע סעיף י"ד לענין קטן פחות מבן עשרים. ועיין מ"ש ס"ק(ס) ובסימן קמ"ט סק"ו (קצה"ח)⁹⁶².

(²⁷) דהיינו שהקטן בן י"ג - ועיין בסמוך בסעיף ט' דמחלק וכתב דבמקרקע שירש בעינן דוקא שיהא בן עשרים שנה (סמ"ע).

(²⁸) ואפילו הוא קרקע שניתן לו במתנה או שקנה כו' - אע"ג דלא שייך בהו דדעת הקטן קרוב אצל זווי ויזלזל במכירת קרקע בשביל המטבע, דלא שייך האי טעמא אלא בקרקע שירש מאביו או משאר מורישים דלא טרח בה עד שיבוא לידו וגם לא יהיב בעדו זווי,

:Commented [YL164]
בתשו' מבי"ט ח"א
סי' קכ"ב [על
התיבות "עד
שיגדיל"] - לא
הצלחתי
ועיין בספר באר
שבע דף ק"ו ע"א
[שו"ת סי' לט
השאלה השישית]
do fi -

:Commented [YL165]
עיין בתשובת הר"ן
סי' מ"ד - לא
הבנתי מה הסמ"ע
רצה מהר"ן

:Commented [YL166]
ה שיטת המרדכי אבל לא
מוזכר הסברא של כיון
שזה בטל זה בטל

:Commented [YL167]
בכרם שלמה
חח"מ סי' ס"ה
וס"ו - מדאי ארוך
וקשה לקרא

⁹⁶⁰ עי' דבריו רמג סט"ו.

⁹⁶¹ כדברי הקצה"ח בס"ק הבאה.

⁹⁶² כדברי המהרש"ך בס"ק הקודם.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

משא"כ בקרקע שניתן לו במתנה דלא יהבי אינשי מתנה אא"כ טרח לפנייהן בכמה ניחא נפש, וכל שכן כשקנהו בעצמו או על ידי אפוטרופוס שלו בזווי דהרי ראינו דניחא ליה הקרקע מזווי, אפילו הכי אמרו חז"ל דאין מכירתו מכירה בקרקע מטעם שכתבתי בס"ק(יב) דקרקע צריך חריפות ובקיאיות טפי (סמ"ע).

(טז) או שקנה האפוטרופוס - על ידי אפוטרופוס, הוה קנין גמור דאפילו הקטן אינו יכול לחזור בו, משא"כ אם קנהו בעצמו וכדלקמן סעיף ז' (סמ"ע).

(יז) אפילו במתנת שכיב מרע - דהוה אמינא כיון דתיקנו שיהיו דבריו ככתובין וכמסורין כדי שלא תטרוף דעת השכיב מרע הנותן כשלא יתקיימו דבריו, וגם בקטן שייך האי טעמא ויהיה מתנתו מתנה אף בקרקע, קמשמע לן, דלא שייך בקטן לומר מצוה לקיים דברי המת (סמ"ע).

(יח) מיהו כל זמן כו' - אין ספק דממכרו ומתנתו דקטן בטלי לגמרי, ואפילו אינו חוזר בו יכולין ב"ד או קרוביו לסלק הלוקח מהקרקע, וכל זמן שהוא שותק ומיחו בו קרוביו או שהלך למדינת הים, אסור להלוקח לאכול פירות, אבל מ"מ אם רצה הקטן שתתקיים מתנתו ומתוך כך אכל הפירות אין מוציאין מידו, ואפילו חזר בו הקטן ואמר שהיה סבור שמתנתו מתנה ומשום הכי הניחו לאכול והוה מחילה בטעות, הא קי"ל דמחילה כי האי הוה מחילה, ועי' לקמן סעיף י"ד דפחות מבין כ' שמכר קרקע חוזר ומוציא אפילו הפירות שכבר אכל וצריכים לחלק ששם מדובר באכל שלא בפני הקטן (סמ"ע), וי"ח ותיבת "הלוקח" שכתב הרמ"א טעות סופר וצ"ל "המקבל", אי נמי י"ל דמיירי אפילו בלוקח רק כשלא נתן עדיין דמי המכירה באופן שהלוקח יתחייב לשלם דמי הפירות, בזה כתב הרמ"א שפיר דאין חייב לשלם מכיסו, אבל בשכבר נתן המעות ודאי מנכין לו הפירות שאכל. ולפ"ז לא קשה מסי"ד, דשם מיירי שכבר נתן המעות דאז מוציאין ממנו הפירות (נתה"מ).

(יט) והלוקח אוכל פירות - כצ"ל והלוקח בוי"ו (סמ"ע).

(כ) א"צ לשלם מה שלקח - עיין מ"ש בסמוך ס"ק(נט) (סמ"ע).

(כא) שט"ח דינו כמטלטלין - וחזקת חנות דינו כקרקע (ש"ך), יש לקטן קנין במטלטלין משמע דכל הקניינים דשייכים בגדול הן ג"כ בקטן, ובספינה ובהמה גסה דמהני מסירה מהני ג"כ בקטן. וכן כשהמשיך [עיין סעיף ד'] מהני בפניו אפילו לא אמר לו לך משוך אף דקטן כשלא בפניו דמי, משום דקפידא דבפניו הוא רק משום ריצוי (נתה"מ).

(ב) במה דברים אמורים בקטן שאין לו אפוטרופוס אבל אם היה לו אפוטרופוס (כב) אין מעשיו כלום אפילו במטלטלים אלא מדעת האפוטרופוס שאם רצה לקיים מקחו וממכרו ומתנתו במטלטלים קיים(כג) הגדה: והוא הדיון אס סמוכים אלל צעל הבית שדיו כלאפוטרופוס כמו שיתבאר לקמן סימן ר"ל(כה) אבל משהגדיל אע"פ שיש לו אפוטרופוס שמינה לו חזיו מקחו וממכרו ממכר אע"פ שאפוטרופוס לריך לקיים דברי המת ואסור ליתנס ליורש ולא ללוקח עד הזמן שצויה מכל מקום מקחו מקחו ואס תפסן הלוקח מיד אין מויליחין מידו(כו):

(כז) אבל אם יש לו אפטרופא כו' - כנ"ל ס"ק(א) דכיון דיש לו אפוטרופוס לא שייך בהו תקנת כדי חייו (סמ"ע), קטן אחר היותו בן ו' ומעלה אומר דניחא ליה בצוותא דאימיה לאו כל כמיניה דאפוטרופוס לעכב בידו דאע"ג דמאי דאמרו דפעוטות מו' ומעלה דמקחן מקח וממכרן במטלטלין היינו היכ' דלית להו אפוטרופוס לא אמרו אלא בנכסים משום דילמא יבזבו בנכסי אבל בגופו לא שליט אפטרופא לכופו דלא יהא אצל אמו אי בעי למהוי אצלה דבממונא שליט אפטרופא ולא בגופיה (ש"ך בשם האלשיך).

(כח) ומתנתו כו' - י"א אף ביש לו אפוטרופוס מתנתו מתנה, ובמתנות שכ"מ כיון דאינו קונה אלא לאחר מיתה ובאותו שעה שחל המתנה אין לו אפוטרופוס לכ"ע קנה המקבל. ויש חולקים (רע"א), אם הוא מבין שש ועד בן עשר ויודע ובקי בטיב משא ומתן ואין לו אפוטרופוס או יש לו וידע והסכים במתנתו מתנתו במטלטלין שנתן לאמו קיימת אפי' החזיקו הירושי' בהם מוציאין מידם ונותנין לה ואם לא ידע האפוטרופוס או אפי' ידע ולא הסכים למעשיו אם נוהגין כמחבר זכו בהם הירושים בכל מקום שהם ואפי' באו כבר ליד אמו ואם אין אתם נוהגין לפסוק כמחבר, אם כבר באו ליד אמו זכתה בהם דיכולה לומר קים לי כטור בשם הר"ח. ואם לא באו לידה נשארו בחזקת הירושי' כהמחבר וזה הדין בעצמו אם היה מבין ו' ועד י"ג. וכל זה הוא במטלטלין שנתן אבל בקרקעות אין במתנתו

Commented [j1168]
אר הסמ"ע וכל הנתה"מ לא הבאתי. נצרך?

Commented [YL169]
ועיין בתשובת הרא"ש כלל א' סי' ח' - מה נוסף בשו"ת הרא"ש זה סתם מקור?

Commented [j1170]
כון לא מוזכר בפרידמן

Commented [YL171]
ש"ך הוא סק"ב ובכת"י ציינו אותו כאן

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

ממשות ואם הוא מבין י"ג ולמעלה כל מה שנתן לאמו זכתה בו בין מטלטלין בין מקרקעי בין אין לו אפטרופוס בין יש לו (רע"א בשם התשב"ץ), וי"א דמתנתו מתנה אפילו אם יש לו אפטרופא, ואפילו מהנכסים שיש לו ביד האפטרופוס, דלענין מתנה אין חילוק, ואפילו לשיטת המחבר אין מתנתו מתנה משום דחוששין דילמא טעה הקטן בדעתו, וסבר שהוא עשה לו טובה, אבל אם הקטן מפרש שעשה לו טובה, מתנתו מתנה, ועוד דאפשר דאפילו לשיטת המחבר הני מילי במתנת בריא אבל במתנת שכיב מרע דלא חיילא אלא

לאחר מיתה מהני, וצ"ע לדינא (פ"ת).

(כד) וה"ה אם סמוכי' – וי"א שזה ספק (רע"א).

(כה) וכמו שיתבאר לקמן סימן ר"צ – סעיף כ"ד (סמ"ע).

(כו) מ"מ מקחו מקח - ר"ל דאחר שיגיע זמן מסירת האפטרופוס להיורש או יחול המקח דצריך ליתנו להלוקח. עוד נ"מ בזה דאפילו קודם שהגיע הזמן אם תפס הלוקח מיד אין מוציאין מידו (סמ"ע), עי' סי' ר"צ סכ"ו ודברי שם [שדברי הסמ"ע כאן סותר לדבריו שם, ושם הוא העיקר] (נתה"מ), עיין מ"ש לקמן סימן ר"צ סעיף כ"ו [שאם כאן מדובר שמפורש בצוואה שתוך הזמן לא יוכל היורש לעשות שום דבר, אין סתירה] (פ"ת).

(ג) קטן היודע בטיב משא ומתן שאין לו אפטרופוס שנשא ונתן במטלטלים וטעה דינו כדין הגדול פחות משתות מחילה (כו) שתות מחזיר אונאה (כה) יתר על שתות בטל מקח:

(כז) פחות משתות מחילה - דאע"ג דקטנים נינהו, מ"מ משום כדי חייהן הוצרכו להשוותן גם בזה לגדולים (סמ"ע).

(כח) שתות מחזיר אונאה - ואף דבסימן שמ"ט סעיף ג' מבואר דאפילו קטן שגנב כשאין הגניבה בעין דאינו חייב לשלם, מ"מ במור"מ תיקנו חז"ל שיהיה כל דינו כגדול כדי שיהיו נושאים ונותנים עמו כמ"ש הסמ"ע ס"ק (סא) (נתה"מ).

(ד) אין מקח הקטן וממכרו במטלטלים קיים אלא כשמשך או המשיך (כט), אבל אם נתן מעות (ל) על המקח וחזר בו, אינו מקבל מי שפרע (לא). ואחרים שחזרו בו, מקבלים מי שפרע⁹⁶³:

(ט) כשמשך או המשיך - ועיין סימן קצ"ט סעיף ד' דמשיכה בלא מעות לא קנה ביתומים עד שנתן המעות גם כן (נתה"מ).

(ז) אבל אם נתן המעות כו' - דמעות אינן קנות במטלטלין אפילו בגדולים, אלא שצריך החזור בו לקבל עליו מי שפרע כמו שנתבאר לעיל סימן ר"ד ס"א (סמ"ע).

(א) וחזר בו אינו מקבל מי שפרע - משמע דבאופן המבואר בסימן קצ"ח סעיף ה' וסעיף ו' שהמעות הוא קונה קנין גמור במטלטלין, קונה אף בקטן. ולפי הטעם שכתב הסמ"ע בס"ק (לב) אף בכה"ג לא קנה הלוקח מהקטן, ושם יבואר (נתה"מ).

(ה) וכן אם קנו מיד הקטן (לב) או השכיר מקום (לג) המטלטלים וחזר בו לא קנה לוקח שאין מוציאין מיד הקטן בדין ואין קוננין מיד הקטן כלום (לד) שהקנין כשטר ואין העדים חותמין אלא על שטר של גדול:

(ב) וכן אם קנו מיד הקטן - פירוש, קנו מטלטלין ממנו ע"י קנין סודר, שהלוקח נתן סודרו להקטן כדי שיחזיק בו ויקנה ללוקח בחליפי הסודר דבר המטלטלין שקונה ממנו. ומסיק בטעמו שאין מוציאין מיד הקטן, והרי אף שהקנה לו בקנין סודר ותאמר שמועיל הקנין, מ"מ יכול הקטן לחזור בו כיון שעדיין דבר המטלטלין בידו וצריכין להוציאו מידו, מה שאין כן כשקונה הלוקח במשיכה וכל משיכה היא מרשות מוכר לרשות הלוקח או לסימטא שכבר יצאה מרשות המוכר, דתו אין צריך הוצאה מיד הקטן (סמ"ע).

(ג) או השכיר מקום כו' - אף דבזה אין צריך הוצאה מידו, דמיד שהשכיר לו המקום שהמטלטלין מונחין עליו, הרי הן מונחין ברשות הלוקח, מ"מ אין שכירות הקטן בקרקע כלום כמו שאין במכירתו כלום, דשכירות ליומא ממכר הוה (סמ"ע) וי"א דהטעם שאין מוציאין מיד הקטן שכתב המחבר, קאי על השכיר מקום המטלטלין דלא קנה. ואף דאין לקטן כח במכירת ולקחת קרקע, מ"מ בשכירות דיש בו ג"כ חיוב הגוף, דהא אם עבר וסתרו חייב להעמיד לו בית כמבואר בסימן שי"ב סעיף י"ז, ואילו מכר לו בית וסתרו

Commented [YL172]

יטת הר"ח שמוכא בטור
האם זה מוכא ברמ"א
באיזה מקום, שזה מוכא
בנו"כ הרבה

⁹⁶³ ע' קצות רמג סק"ט שה"ה יש לקטנה קנין שטר.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

המוכר אין צריך המוכר להעמיד לו בית רק לשלם לו דמי שוויון, וכן בסימן ש"י סעיף ב' במתה דמוכר הנבילה לשכור חמור, אלמא דיש חיוב הגוף להעמיד לו הדבר ששכר ממנו ודמי למחייב עצמו בפירות קרקע, וחיוב הגוף מהני מגדול לקטן, משא"כ מקטן לגדול דחיוב לא מהני גביה שאין מוציאים מיד הקטן כשנתחייב עצמו, ולהקנות גוף הקרקע לפירות גם כן אינו יכול הקטן, משום הכי לא מהני שכירות מקטן, אבל להשכיר קרקע להקטן מהני מטעם דהוי כהתחייב עצמו בפירות קרקע ושיעבד קרקע זו לפירותיה דמהני מגדול לקטן ולא מקטן לגדול, אבל קנין מעות כשהוא באופן דמהני מגדול מהני ג"כ בקטן (נתה"מ).

Commented [j1173]
נתה"מ צריך להיות כאן ולא בס"ק הקודם?

(ל"ה) ואין קונין מיד הקטן כו' - אפילו במקום שאין צריך הוצאה מיד הקטן, כגון שהמטלטלין אינם ברשותו, מ"מ לא זכה בהן הלוקח מכח הקנין (סמ"ע), ע"י סמ"ע בסימן צ"ו סקט"ו דכתיב שלף איש נעלו, ולא קטן. אמנם בחליפין שוה בשוה נראה דתליא במחלוקת המבואר בסימן ר"ג סוף סעיף א' בהג"ה, ד"א דלא בעינן כלי, דחליפין שוה בשוה לא נלמד מקרא דשלף איש נעלו, כשם דלא בעינן נעל כך לא בעינן איש. וגם לא גרע מנתן לו כל הכסף דקנו אפילו בהקדש דמהני כסף ושוה כסף, ויתומים הרי הם כהקדש, בודאי קנה בחליפין שוה בשוה. אבל להנך פוסקים דס"ל דגם בחליפין שוה בשוה בעינן כלי דנלמד מקרא דשלף איש, כשם שנעל בעינן כך בעינן איש (נתה"מ).

Commented [j1174]
א הבאתי שיטת הרמב"ם נצרך?

(ו) וכן קטן שקנה מטלטלים וקנו מידו ושכר(לה) מהם המקום לא קנה עד שימשוך לפי שאין חצר הקטן קונה לו מפני שנתרבה מדין שליחות(לו) ואין שליחות לקטן ולא יהיה הקנין או שכירות המקום גדולים מחצירו(לו) אבל הקטנה שנתרבתה חצרה מידה(לה) תקנה המטלטלים מאחרים אם קנו מידה(לה) או בשכירות מקום:

(ל"ה) וקנו מידו או שכר - כן צ"ל. שקנו מיד הקטן בקנין סודר והקנו להקטן המטלטלין, דומיא לקנו מידה דכתב בסיפא (סמ"ע).

(ל"ה) שנתרבה מדין שליחות כו' - הא דאין דין חצר לקטן וישנו לקטנה ילפינן מגט, ויתבאר לקמן בסוף סימן רס"ח סעיף ב' עיין שם (סמ"ע).

(ל"ז) ולא יהיה הקנין - דלא נימא דרבנן תקנו בפעוטות שיהיה כמו"מ כל דיניו שוה לגדול, ואפשר דלא תיקנו רק משיכה ולא שאר קנינים דכתיב בהו איש כגון קנין סודר, ועיין סימן רמ"ג סעיף י"ט (נתה"מ).

Commented [j1175]
א הבאתי דבריו בענין קנטה חסר?

(ל"ח) אבל הקטנה שנתרבתה חצרה מידה כו' - אין שום הבדל בין קטן לקטנה בענין קנין חליפין וע"י סי' רמ"ג סי"ט (ש"ך).

(ל"ט) אם קנו מידה - היינו טעמא, כיון דמצינו דריבתה התורה קנין לקטנה ע"י חצירה כמו בגדול, משום הכי הניחו לה חז"ל ג"כ קנין דקנין סודר כמו בגדול, ומשום הכי כתבו קנין זה דקנין סודר בבבא דקנינה ע"י חצירה (סמ"ע).

(ז) קטן שקנה קרקע ונתן דמים והחזיק בקרקע(מ) תעמוד בידו לפי שזכין לאדם שלא בפניו:

(2) ונתן דמים והחזיק בקרקע - בהחזיק בקרקע לחוד מעמידין השדה בידו כמו בחזקה גדול, וזיל בתר טעמא דזכין לאדם שלא בפניו, ואפשר לחלק, וע"י לעיל ס"ק(ב) שקטן יכול לחזור בו (סמ"ע), כל מתנה שנתנה לקטן הן על ידי אביו, הן על ידי אחר בדעת אחרת מקנה קנה (ש"ך בשם המהרש"ך), היינו מדין דעת אחרת שהוא מדין זכיה שהנותן זוכה לו והנותן גדול, ואף על גב דבעלמא לא מצי נותן גופיה לזכות למקבל אלא צריך מקבל בעצמו לזכות או ע"י אחר, הכא שקטן בעצמו זוכה אלא שאין לו דעת ומש"ה אינו זוכה במציאה, אבל היכא דאיכא דעת נותן הנותן בעצמו זוכה לו⁹⁶⁴, ו"א שדעת אחרת מקנה אינו קשור לזכיה (קצה"ח), עיין סמ"ע ס"ק(ב) דהקטן יכול לחזור בו ולא המוכר. ואף שהמוכר מכר סתם, י"ל דאמרינן דכו"ע ידעי דקטן אין לו קנין ובודאי בדעתו תלה הדבר. ונראה דכשהקטן חוזר כשהגדיל דמשלם כל הפירות שאכל, ואף במטלטלין כה"ג אם ימכור לו המוכר שיהיה הקטן יכול לחזור בו עד שיגדיל והמוכר לא יהיה יכול לחזור בו, בודאי דהקטן קונה מדאורייתא, דאין לך זכות גדול מזה כמבואר לקמן סעיף כ"ג, ועדיפא אפילו ממתנה, דבמתנה הוא קצת חוב משום שונא מתנות יחיה משא"כ במקח

Commented [j1176]
מספיק?

Commented [j1177]
מספיק?

⁹⁶⁴ לפי זה אם המוכר לא יודע שהקטן קטן, לא זכה.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

כשיהיה הברירה בידו ודאי זכות הוא וקונה דבר תורה כשדעת אחרת מקנה. והא דאין מקחו מקח במטלטלין מדאורייתא הוא רק במקום שיהיה המקח קיים מיד, באופן זה אין נתינת דמים שלו נתינה וממילא לא קנה המטלטלין דבר תורה, אבל כשמכר לקטן באופן שיהיה הברירה בידו קונה בין בקרקע בין במטלטלין דבר תורה (נתה"מ).

(ח) קטן שהגדיל והביא שתי שערות הזכר אחר י"ג שנה והבת אחר י"ב אע"פ שאינו יודע בטיב משא ומתן מקחו וממכרו ממכר ומתנתו מתנה במטלטלין אבל קרקע אין מעשיו קיימים עד שיהיה יודע בטיב משא ומתן אחר שהגדיל(מא) הגה: וכל זה צמוכ עלמו אזל בית דין מוכרין קרקעותיו לפרוע חובת אביהו וכיוצא בזה(מב) (עיין לקמן סעיף כו סימן זה):

(מא) קטן שהגדיל כו' עד אף על פי שאינו יודע כו' - עיין לעיל ס"ק(ג) (סמ"ע), יתומה אחת שבהיותה בת י"ב שנים תמימות עשתה שידוך בלי ידיעת האפוטרופוס, ועתה היא בת י"ד שנים ונבדקה ויש לה סימני גדלות, אם יש כח ביד האפוטרופוס לבטל השידוך מחמת שאז בעת הקישור לא נודע אם הביאה סימנים, דדוקא לחומרא אמרינן חזקה דרבא ולא לקולא, ואם היתומה עדיין עומדת בקישור שלה ורצונה לקיים השידוך, פשיטא שמעשה קיימין, ואם שעתה היא שומעת לדברי האפוטרופוס וחוזרת מהשידוך, א"כ לחייב אותה בחצי נדן קנס ולהוציא ממון אי אפשר. אבל כיון שעל קיום השידוך יש חרם ונכתב בתנאים, והקנס לא יפטור את החרם, ועל החרם יש כאן ספיקא דאורייתא שאם היתה אז גדולה בשנים ובסימנים חל החרם, ולכן ראוי להודיע להיתומה שאם תבגוד בהמשודך תחוש לנפשה מעונש החרם, אבל להענישה על זה בכ"ד אין כח, ובפרט שעכ"פ המשודך עשה שלא כהוגן מתחילה מה שעשה בלי ידיעת אפוטרופוסים, ואף שעל פי דין יכולה היתומה לעשות לעצמה [כמ"ש לעיל סעיף ב' בהגה], אבל עכ"פ הוא נגד היושר, ומה טוב למצוא פשר דבר ביניהם. וכתב עוד, אמנם כל זה בידוע שהעדים כשחתמו התנאים לא בדקה או [בדיקת דדים כמ"ש באה"ע סימן קס"ט סעיף י'], אבל אם אין הדבר ברור אז אמרינן חזקה על העדים שלא חתמו על התנאים אא"כ ידעו שנעשה בגדול [כמ"ש לקמן סעיף י"ג בהגה] אם העדים קצת בני תורה. ואם אבי החתן תפוס ועומד במקצת הסך מה שקיבל מצד הכלה, רק שנתן חילוף כתב על זה, מועיל תפיסתו⁹⁶⁵ (פ"ת).

(מב) ב"ד מוכרין קרקעותיו לפרוע חובת אביהם - וה"ה חוב עצמן. ונראה דוקא לפרוע חובות יכולין ב"ד למכור, אבל אם הוא בעצמו צריך למכור לאיזה צורך נראה דאין לב"ד להעמיד אפוטרופוס למכור לצרכו, כי אפוטרופא למכור לא מוקמינן, וגם הב"ד אין להם כח לכך. **אין** תקנה לפחות מבין עשרים למכור בנכסי אביו רק שילווה מעות לעצמו מקודם ולשעבדן, שבזה יש לו כח כמבואר בסעיף ט"ו בהגה"ה, ואח"כ יגבה הב"ד להבע"ח בשומת ב"ד, שלפרוע יש כח להב"ד (נתה"מ), וי"א שיכול פחות מבין עשרים למנות אפוטרופוס למכור בקרקעות (פ"ת).

(מ) במה דברים אמורים בקרקע שלו שקנאו(מג) או ניתן לו במתנת בריא אבל קרקע שירש מאבותיו(מד) או משאר מורישיו או שניתן לו במתנת שכיב מרע(מה) אין ממכרו ממכר(מו) עד שיהיה בן י"ג שנה שלימות(מז) ויביא שתי שערות אבל קודם עשרים שנה שלימות אף על פי שהביא שתי שערות ויודע בטיב משא ומתן לא שמא ימכור בזול מפני שדעתו נוטה אחר המעות(מח) ועדיין לא נתיישבה דעתו בדרכי העולם וכשהוא בן עשרים שנה שלימות והביא שתי שערות מוכר בין במטלטלים בין בקרקעות בין שלו בין של אביו ואפילו אינו יודע בטיב משא ומתן וללא כח חולקין בזה(מט):

(מג) בקרקע שלו שקנאה - פירוש, שקנאה כשהיה קטן ע"י אפוטרופוס שלו, או שקנאה בעצמו, שיכול לקנות כמ"ש בסעיף ז' שמיקרי זכות וזכין לו שלא בפניו (סמ"ע), ול"ד קרקע אלא הוא הדין חזקה (ש"ך בשם הרשד"ם) מש"כ אבותיו, הוא הדין נמי שאר מורישיו (ש"ך בשם הרשד"ם), ועי' לקמן סי' רל"ו סק"ט(טז) בשם הרשד"ם (ש"ך).
(מד) שירש מאבותיו - ואם חלקו אחים ירושה והגיע הבית לא' מהם, אם השני פחות מבין כ' יכול לחזור ולחבוע חלקו שבבית (רע"א).

Commented [j1178]
ל הסוגיא של קנין דרבנן מהני מן התורה לא הבאתי, האם נצרך לכאן?

Commented [j1179]
סדר?

Commented [YL180]
יין בתשובת ר"ש כהן השייכים לס"ב סי' כ"ז לא מצאתי אולי טעות במקור

⁹⁶⁵ עי' ש"ך תקפו כהן סי' ק"ל, דהיכא דיש לזה שטר לא מהני לזה תפיסה במעות שחייב לו אם אין הספק בגוף השטר, ולא יוכל לתפוס בשביל ספיקא דינא שיש לו עליו ממקום אחר.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(מז) או שניתן לו במתנת שכיב מרע - דג"כ דין ירושה יש לו, דבא לו מאליו בלא מעות ובלא טירחא דניח נפש (סמ"ע).

(מז) אין ממכרו ממכר - יתום שהביא ב' שערות ויש לו יד בטיב משא ומתן והוא בר ט"ו שנה, שהשכיר ביתו שירש מאביו על משך ששה שנים רצופים, והיה לו אפוטרופוס שנעשה בב"ד וטען האפוטרופוס שלא ידע מזה. כאן שונה מסעיף ה' ששכירות אינו יכול, דבשלמא התם השכיר לו גוף המקום ללוקח להיות כשלו, אבל בנידון דידן אינו ממכר אלא להנאת שכירות אבל גוף הקרקע לבעלים (פ"ת).

(מז) בן עשרים שנה שלימות - פירוש, ולא אמרינן בזה מקצת שנה ככולה (סמ"ע).

(מז) נוטה אחר מעות - משא"כ בקרקע שקנה דהרי ראינו דניחא ליה בקרקע טפי מהמעות, וגם במתנה דטרח קמיה נותן עד שמחמת טרחתו נתן, או שהקטן ג"כ יהיב ליה מידי מקדמת דנא, ככה"ג אנו רואים שאוהב הקרקע ולא מוזיל לגבי לוקח וכמ"ש לעיל ס"ק(טו) (סמ"ע).

(מז) ודלא כיש חולקין - פירוש, דס"ל דאפילו אם הוא בן עשרים בעינן ג"כ שיהיה חריף, וי"א דבמכירה בן י"ג שנים והוא חריף מוכר אפילו בנכסי אביו, ובנכסים שקנה יכול למכור כשהוא בן י"ג והביא שערות אפילו אינו חריף רק שאינו שוטה (סמ"ע).

(י) מתנתו(ג) כשהוא פחות מבן עשרים ויותר על י"ג והביא ב' שערות בין מתנת בריא בין מתנת שכיב מרע(נא) קיימת שאילו לא הגיע לו הנאה גדולה לא נתן והוא דבר שאינו מצוי תמיד ואמרו חכמים תתקיים מתנתו כדי שיהיו דבריו נשמעים:

(י) מתנתו – וי"א פחות מבן עשרים במקרקעי שירש אין ממכרו ממכר ואין מתנתו מתנה, וכן אין מחילתו מחילה (רע"א בשם הגהות האשר"י).

(כז) בין במתנת שכ"מ כו' - פירוש, שנתנו הוא לאחרים במתנת שכיב מרע, ואפילו היא קרקע שירש מאבותיו דבכה"ג אינו יכול למכור, אפילו הכי מתנתו מתנה מטעם דסיים וכתב דאילו לא כו' (סמ"ע).

(יא) במה דברים אמורים שיכול למכור קרקע אביו כשהוא בן עשרים כשהביא שתי שערות או שנולדו לו סימני סריס(נב) אבל אם לא הביא שתי שערות ולא נולדו לו סימני סריס קטן הוא ואין ממכרו ממכר אפילו בנכסיו עד שיגדיל ויגיע לרוב שנותיו שהם שלשים ושש שנים:

(כז) שנולדו לו סימני סריס - סימני סריס מבוארין באה"ע ריש סימן קע"ב (סמ"ע).

(יב) מכר קודם שנתברר שהוא גדול, כגון קודם עשרים ולא הביא שתי שערות(נג) ולא נולדו לו סימני סריס, ולאחר זמן הביא ב' שערות, שעתה נתברר שעכשיו הגדיל(נד), אין מכירתו שמכר עד עתה כלום. אבל בסימני סריס מבן עשרים, נעשה גדול למפרע מבן י"ג שנה ויום אחד, לפי שעתה נתברר שהוא סריס ממעי אמו, ומה שלא הביא שתי שערות היה בסיבת זה, ואינלאי מלתא שמבן שלש עשרה ויום אחד גדול היה, וממכרו קיים:

(כז) כגון קודם עשרים ולא הביא ב' שערות כו' - כשלא הביא ב' שערות אפילו בן עשרים נמי, אלא משום סיפא נקטו, דכשנולדו בו סימני סריס לאחר זמן דמחשב כגדול למפרע אפילו לא הביא ב' שערות ומכרו קודם עשרים (סמ"ע).

(נד) שעתה נתברר שעכשיו הגדיל - פירוש, ולא קודם לכן, דאם היה גדול לפני כן היה לו להביא שערות קודם לכן, משא"כ כשנולדו לו סימני סריס הם מראים שהוא סריס ושמשום הכי לא הביא שערות, א"כ אף שעדיין אין לו שערות מעשיו קיימין משעה שנעשה בן י"ג שנה, שכיון שהוא סריס אינו בר שערות, וגם מסימני סריס שלא היו נראין עד שהוא בן עשרים אינן ראייה שעד עתה היה קטן, דדרך הסריסים הוא בכך להראות סימניהן לאחר שהן בן עשרים (סמ"ע).

(יג) מי שמכר בין בנכסיו בין בנכסי אביו ומת ובאו קרוביו וערערו לומר שקטן היה בשעת המכר ובקשו לבדקו אין שומעין להם הגה: דחזקה(נה) אין עדים חותמין על השטר אלא אם כן יודעים שהמוכר נעשה גדול ועוד דסימנים עשויין להסתנות ועוד לאין מנוולין את המת:

(נה) דחזקה – אמנם לא טענינן ליתמי את זה כיון שהמכירה ודאי היא שהרי מכר לפנינו ומחמת דבר אחר נולד לנו הספק כדי לבטל המכירה אנו תולין לומר שגדול היה והמכירה מכירה ואין בני משפחה יכולין לערע' מספק שהיה קטן אף על פי שאם היה הוא קיים

Commented [YL181]:
עיין תשו' תורת
חסד סי' רי"ג
[חסדאי בן
שמואל] (רע"א)

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

והיה מערער בספק כיוצא בזה היינו מעמידין הקרקע בחזקתו (רע"א בשם המהרי"ט), אמנם אין זו חזקה גמורה, ומיגו חזק נגדו (רע"א בשם הר"ן).
(יד) פחות מבין עשרים (נו) שמכר קרקע אביו חוזר ומוציא מיד הלקוחות (נז) בין קודם עשרים בין אחר עשרים מיד ומוציא ממנו כל הפירות שאכל (נה) ואם הוציא הוצאות או שנמטע וזרע שמין לו ומחזיר לו את השאר (נט) אבל אם כשנעשה בן עשרים לא מיחה שוב אינו יכול למחות אפילו היה קטן כשמכר (ס):

^(נב) פחות מבין כ' – וה"ה בשכירות, ואפילו אם השתמש עם הכסף, כמ"כ בסוף הסעיף, עכ"ז יש מחלוקת בדבר, והמוציא מחבירו עליו הראיה (ש"ך בשם המהרש"ך), אבל לכו"ע אם עבר ג' שנים אינו יכול להוציא (רע"א בשם המהרש"ך), אם הדבר ספק אם היה בן כ' שנה כשמכר אם לא שיש להעמיד הקרקע ביד הלווקח, כל עוד שלא יתברר בעדים שהיה פחות מבין כ' בשעה שמכר (רע"א בשם הרשד"ם), ועי' לקמן סי' רלו סק"ט (טז) (רע"א בשם הרשד"ם).

^(נא) חוזר ומוציא כו' – יש מחלוקת אם הלווקח יכול לחזור (רע"א בשם המבי"ט), ואם המוכר נשבע להחזיק ממכרו כיון דהמוכר א"י לחזור מכת שבועתו ממילא אין הלווקח יכול לחזור (רע"א), מדלא כתב שממכרו בטל ושניהם חוזרים, דמשום תקנתא דידיה הוא שתקנו חכמים שלא יוכל למכור ושיוכל לחזור בו עד שיהיה בן עשרים, אבל כל כמה דלא הדר ביה המכר קיים ואין הלווקח חוזר בו, וי"א ששניהם יכולים לחזור (פ"ת).

^(נב) ומוציא ממנו כל הפירות שאכל – עי' לעיל דברי הרמ"א סעיף א' וס"ק (יח) (סמ"ע).
^(נא) שמין לו ומחזיר השאר – יש להסתפק אם דינו כיווד ברשות ונוטל מהשבח שיעור הוצאתו וגם שכר טרחתו כמ"ש בסימן קע"ח סעיף ג' ולקמן סימן שע"ה סעיף ד', או כיווד שלא ברשות מאחר דאין במכירת קטן כלום (סמ"ע), בכל מקום שיש ביטול מקח כגון באונאה או במום, שדינו כיווד ברשות, ואם בנה ולא השביח הוא כהא דסימן ק"ג סעיף ט' בשומא הדרא וכן מוכח לעיל בסימן רל"ב סעיף י"ד דאם השביח נוטל שבח התפירה מן המוכר, משמע דמשלם לו גם שכר טרחתו כדין יורד ברשות. אמנם אפשר שיש לספק בזה כיון שהלווקח ידע שהוא פחות מבין כ' ואין מכירתו מכירה, ודמי ליורד שלא ברשות (נתה"מ).

^(נא) שוב אין יכול למחות כו' – כיון שלקח המעות ונשתמש הלווקח בקרקע זו לפניו כשהיה בן עשרים ולא מיחה, נתקיימה ביד הלווקח שהרי רצה בממכרו, משמע דתרתו בעיניו, דלקח ממנו מעות דמי שויה וגם נשתמש לפניו אחר שהיה גדול ושתק, ואפילו בזו יש חולקין וס"ל דאפילו הכי יכול להוציאו (סמ"ע), י"א דעיקר דיכול למחות וי"א דקרקע בחזקת בעלי' קיימת ויכול לומר קים לי כצד זו ואפילו החזיק ג"ש אחר שהילד נהיה בן כ' שנים וטען ואמר חזרתי ולקחתי ממך אחר שנעשית בן כ', שהרי זה תלוי במחלוקת דלעיל סי' ק"נ ס"ג. ואם הוא ספק אם היה בן כ' כשמכר י"ל דעדים בזמניו אין יודעים הדין דא"י למכור פחות מבין כ' ולא אומרים חזקה דאין העדים חותמים אלא אם הכל נעשה כשורה (רע"א), וי"א דאחרי ג' שנים לא יכול למחות (רע"א בשם המהרש"ך).

^(נא) קטן שלוח מאחרים (סא): יש מי שאומר שחייב לשלם כשיגדיל ויש מי שפותר ויש מי שמוחלק שאם ידוע שלוח לצורך מזונותיו (סב) נפרעין ממנו אבל אם אינו ידוע שלוח לצורך מזונותיו אין נפרעין ממנו הגה: ויש אומרים דלע"ג ללא יוכל למכור קרקעותיו מכל מקום יוכל לשעבדן (סג) ואף במכירה שלא עשה כלום לריב להחזיר המעות שלקח ואם אין לו הלווקח גובה ממנו מצני חורין (סד):

^(נא) קטן שלוח מאחרים כו' – מדסתם בזה ולא כתבו קטן המגיע לעונת פעוטות כמ"ש לעיל סימן צ"ו סעיף ג', גם מדכתבו דעת החולקין כאן ולא כתבום לעיל שם, נראה דס"ל דיש חילוק בין לוח בפירוש לצורך משא ומתן דבו כו"ע ס"ל דבעינן שיגיע לעונת הפעוטות, דבפחות מזה אפילו במעות שלו אין מעשיו קיימין במשא ומתן, וכשהגיע לעונת הפעוטות כו"ע מודים דהלוה להן לצורך משא ומתן דצריך לחזור ולשלם כיון דדינו במשא ומתן במטלטלין כדין גדול, וכאן איירי בקטן שעדיין לא הגיע לעונת הפעוטות ותובעו ואומר שלוח לצורך מזונותיו, ובזה חולקים, הסברא הראשונה ס"ל כיון דאפשר לומר דהאמת אתו דהלוה לצורך מזונותיו משום הכי חייב לשלם לו ואף שלא הגיע לעונת פעוטות,

Commented [YL182]:
כון?

Commented [YL183]:
עיינן כעין זה בב"י
סי' שע"ה [ס"ז]
בשם הר"ר יהודה
בן הרא"ש [שו"ת
זכרון יהודה סי'
פ'] [רע"א] – שאין
חזקה על עדים
שאין חתומים על
שטר אם לא
שיודעים מי
המוכר.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

דס"ל דלענין מזונות אין חילוק בין הגיע לעונת הפעוטות. וסברא שניה ס"ל דפטורין לשלם כיון דעדיין לא הגיע לעונת הפעוטות והן כשוטים גמורים ואף אם אמת הוא שלוח לצורך מזונותיו. והדעת השלישית הוא שמחלק וס"ל דצריך להיות ידוע שלוח לצורך מזונותיו ואין משגיחין בדברי הקטן שאמר תחילה שלוח לצורך מזונותיו, ומשום הכי דקדק וכתב שאם "ידוע" כו' אבל אם אינו "ידוע" כו' (סמ"ע), ע"ל סימן שמ"ט ס"ג [קטן שגנב, מחזירין קרן לבעלים אם הוא בעין, ואם אינו בעין, פטור אף לאחר שיגדיל] ועיין בסמ"ע ורחוק מהשכל שיהיה הלואות קטן בפחות מו' שנים (ש"ך).

(בב) שאם ידוע שלוח לצורך מזונותיו - והוא הדין אם מודה לו כשהגדיל שלוח לצורך מזונות, ופשוט (נתה"מ).

(ג) יכול לשעבדן - היינו פחות מבן עשרים וכבר הוא בן י"ג עם שערות, אבל קודם שנעשה בן י"ג ודאי דשעבודא לאו שעבוד הוא, דהא אין שטר לקטן ומנין יהיה לו שעבוד, ומקומו של הרמ"א לעיל בסעיף יד (נתה"מ).

(ד) גובה ממנו מבני חורין - כיון דדעתו סומכת על זה דהחזיק בקרקע ולא הוה כחוב לגבות ממעבדי (סמ"ע).

(מז) קטן שערב לאחרים (סה) פטור מלשלם אף לכשיגדיל:

(סא) שערב לאחרים כו' - דבקל נתפתה להיות ערב ואין בו משום תקנת כדי חייו (סמ"ע).

(יז) חרש שאינו שומע ואינו מדבר או מדבר ואינו שומע כלום (סו) מוכר ולוקח המטלטלים ברמיזה (סז) אבל לא בקרקע ואף במטלטלים לא יתקיימו מעשיו עד שבודקין אותו בדיקות רבות (סה) ומתיישבין בדבר:

(סב) ואינו שומע כלום - דקדק לכתוב כלום, דאילו שומע קצת הרי הוא כפקח וכמ"ש לקמן בסעיף י"ט, ובאינו שומע אף שיכול לדבר מ"מ חרש הוא (סמ"ע), כל מקום שהזכירו חכמים חרש אצל שוטה וקטן, שהשוו אותו לשוטה, אז בעינן דוקא שיהיה אינו שומע ואינו מדבר, אבל כאן שלא הזכירו אלא חרש לבד, הוא אפילו מדבר ואינו שומע, והטעם דקרקע גרע, ונראה דאם צריך למכור קרקע, שהב"ד מעמידין לו אפטרופוס כמו שמעמידין לשוטה (עי' להלן סעיף כ'), דיש לו דין שוטה לזה (נתה"מ).

(סג) ברמיזה - פירוש, שרומז באצבעותיו אבל לא בקפיצת פיו (סמ"ע).

(סד) בדיקות רבות כו' - פירוש, בדיקות כמו שבודקין לגיטין וכמו שאמרו בנשתתק שאכתוב בסעיף שאחר זה (ס"ק ע), וכאן כתב תיבת רבות, משום דאפשר שאין דעתו צלולה כל כך, וזהו שכתב ומתיישבין בדבר (סמ"ע).

(יד) אלא ששומע ואינו מדבר או מי שנשתתק (סט) מקחו וממכרו ממכר ומתנותיו קיימות בין במטלטלין בין בקרקע והוא שיבדוק כדרך שבודקין לגיטין (ע) או יכתוב בכתב ידו:

(סז) או מי שנשתתק - היינו שהיה יכול לדבר ונשתתק אחר זמן לידתו, משא"כ אלא שממעני אמו לא היה יכול לדבר (סמ"ע).

(ע) כדרך שבודקין אותו לגיטין - עי' שם סימן קכ"א סעיף ה' [מי שנשתתק, ושאלוהו אם רוצה שיכתבו גט לאשתו, והרכין בראשו לומר הן, בודקין אותו בדברים אחרים בסירוגין, חד הן ותריין לאו, חד לאו ותריין הן, אם הרכין בראשו על לאו ולא על הן הן, הרי אלו יכתבו ויתנו. הגה: וי"א דבודקין אותו על ידי פירות שאינם נמצאים אלא בקיץ ושואלין אותו בימות החורף אם רוצה שילקטו לו מן האילן, או להיפך] (סמ"ע).

(יט) מי שאינו שומע אלא אם כן מדברים עמו בקול אין זה חרש אלא הרי הוא כפקח לכל דבריו:

(כ) השוטה אין מקחו וממכרו ואין מתנותיו קיימות לא במטלטלין ולא בקרקע ובית דין מעמידין אפטרופוס לשוטים כדרך שממנים לקטנים ואין לו זכייה כלל עי' עכמו(ע"א):

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

^(א) ואין לו זכייה כלל ע"י עצמו - פירוש, הן מה שמצא מהפקר הן מה שאחרים נותנין לידו, אין ידו מחשב יד לאמר שזכה במה שבאה לידו, אבל אחרים המקנים להם ע"י אחר זכייתן זכייה, דיש כאן דעת מקנה ודעת הזוכה להן דשניהן בר דעת⁹⁶⁶ (סמ"ע).
(כא) מי שהוא עת שומה ועת שפוי כגון אלו הנכפין כשהוא שפוי כל מעשיו קיימין וזוכה לעצמו ולאחרים ככל בן דעת וצריכים העדים לחקור הדבר היטב שמא בסוף שטותו או(עב) בתחילת שטותו עשה מה שעשה הגה: אמרו שנים כשהיה שוטה זצ"ן ושנים אומרים כשהיה שפוי זצ"ן קרקע(עג) בחזקת המוכר מטלטלין בחזקת המחזיק בה(עד(עה):

^(ב) שמא בסוף שטותו או כו' - היינו שמא בסוף עת שפייתו ובתחילת שטותו עשה מה שעשה, ר"ל שמא בסוף עת שפייתו נעשה המקח, ואז היה נראה לעדים כאילו הוא בן דעת, וכבר בא סוף עת שפייתו ונכנס לתחילת שטותו ואינו בן דעת, ולכך צריכין לדקדק (סמ"ע).

^(ג) זבין קרקע - ודוקא דירש מאבותיו וכן בניתן לו מתנה ע"י אחר שזכה עבורו כדלקמן סי' רמ"ג ס' ט"ז אבל בקנה ומכר אמרינן כשהוא שוטה זבין, וי"א אם קנה בשטר הוא ידעי' דזבין כשהוא חלי' דאין העדים חותמים וכו'. ושוב אמרי' דהוא מר"ק ומכירתו בטילה מכח ספיקא דתרי ותרי, וי"א דלא הוא חזקה דאין העדים חותמי' רק דדייקי על המוכר אבל הלוקח דזוכי' לו לא דייקי (רע"א), ואם קנה ומכר, אז אין חשש שקנה בפקחות, ומכר בטפשות, אלא הוה של לוקח (רע"א בשם המהרי"ט).

^(ד) המוכר - דוקא ככה"ג דהוי תרי ותרי בעיקר המכירה. אבל אם ב' אומרי' שמכר על תנאי שאם יעשה כך וכך יתבטל המכר וב' אומרי' שלא הי' תנאי כיון דלדברי כולם כדין ירד לקרקע אלא דמכחישי' אם יסתלק מן התנאי העמיד הקרקע בחזקת הלוקח (רע"א), וכל זה רק בספק הבא מכח תרי ותרי משום דחשבינן להו כמאן דליתנהו דאוקי תרי בהדי תרי ונשאר המכר שהוחזק בו הלוקח שקנאו בדרכי ההקנאה קיים אבל בספיקא דדינא דלעולם הספק בפנינו דלמקצת רבנותא התנאי קיים הספק ההוא מי מוציאנו מידי ספק ואפשר שספיקא בדינא אמרינן לעולם אוקי ארעא בחזקת מריה קמא (רע"א בשם המ"ל), כיון שלדברי כולם ירד בו ברשות להיות שלו עכ"פ לזמן שלש שנים, אלא שאחר הזמן יחזור לו המכר, א"כ עכ"פ הוא בעליו עליו עד אותו זמן שהרי ירד ברשות להיות שלו לזמן ג' שנים וגם אפילו לחלוטין כשלא יביא מעות לסוף ג' שנים, א"כ ככה"ג לא שייך לומר אוקי בחזקת מאריה קמא שאדרבה הלוקח הוא נקרא בעל הקרקע, וצ"ל דמ"ש שהיה תנאי שאם יחזיר לו המעות מכאן ועד שלש שנים כו', אין פירושו שיכול לסלקו תוך הג' שנים באיזו זמן שירצה דא"כ לא היה בעליו עליו לזמן, אלא פירושו שמכאן ואחר ג' שנים יסלקו, שהרי תפיסה לא מהני בקרקע אף ברשות (רע"א בשם התקפו כהן).

^(ה) בחזקת - בפלוגתא דרבנותא לא אמרינן קרקע בחזקת בעליה הראשונים עומדת, אלא המחזיק בו ידו על העליונה, ומיהו כשמחלוקת הוא בשכירות בהא אמרינן קרקע בחזקת בעליה הראשונים עומדת (כנה"ג הגה"ט חו"מ סי' קמ סי"ד) (רע"א).

(כב) השכור, מקחו מקח וממכרו ממכר ומתנותיו קיימים. ואם הגיע לשכרותו של לוט והוא העושה ואינו יודע מה עושה אין מעשיו כלום(עו) והרי הוא כמו השוטה:

^(ז) אין מעשיו - ומ"מ אם הזיק לחבירו חייב (רע"א).

(כג) ⁹⁶⁷המוכר שמכר קרקע או מטלטלים, וזכה בהם ללוקח שלא מדעתו, יד הלוקח על העליונה אם רצה ליקח אין המוכר(עז) יכול לחזור בו(עח), ואם לא רצה תחזור לבעליה⁹⁶⁸.

^(ז) אין המוכר - בכל דבר אם קנה מידי לחבירו שלא מדעתו לא צריך קנין אחר אבל במידי דאכילה חשיב חובה בסתמא ללוקח דאין דרך להרבות בהוצאה (רע"א).

Commented [YL184]:
ספיק?

Commented [YL185]:
תשו' כרם שלמה
חאה"ע סי' ל"ז
ובחח"מ סי' נ'
ובתשו' מגן שאול
סי' י"א - לא
מצאתי

⁹⁶⁶ עי' קצה"ח רמג סט"ו.

⁹⁶⁷ ע' נתיבות ר סק"ה וע' ערך ש"י שיש זכות בזה שהמוכר לא יכול לחזור בו ולא בזה שקנה בע"כ ואם קשה מס' קצט ס"ג וע' פ"ח קנינים כז כח

⁹⁶⁸ אם לא נפל עינו של לוקח על המקח נהי' דמוכר לא מצי ביה מ"מ לוקח יכול לחזור בו כל שלא נראה בעיניו ע"כ, ומשמע דאם כבר ראה לוקח המקח ואח"כ זיכה אותו ע"י אחר אף לוקח אינו יכול לחזור בו (מחנ"א קנין מעות סי' ו).

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(ח) לחזור בו - עיין לעיל ס"י קפ"ד בהגה [ואם קנה קרקע תחילה על שם לוי, אע"פ שלוי לא עשהו שליח, אם קנה במעות לוי לא יוכל לחזור בון וסי' קצ"ה ס"ג [הקנה אחד כלי למוכר כדי שיקנה הלוקח אותו הממכר זכה הלוקח אפילו הקנהו שלא בפני הקונה ואע"פ שהקנה לו הכלי על מנת להחזירו נקנה המקח] וצ"ע ועיין מ"ש בגליון לעיל סי' קצ"ב ס"ב [ז"ל השו"ע: כל שהחזיק שלא בפני המוכר או הנותן, יכול לחזור בקנין וז"ל הרע"א בגליון: י"א דאף הלוקח יכול לחזור] (רע"א).

(כד) וכן העבד שקנה או מכר (עט) או נתן מתנה (פ) או נתנו לו יד האדון על העליונה אם רצה לקיים מעשיו הרי אלו קיימים ואם לא רצו בטלו כל מעשיו ובדברים בלבד הוא שמקיים האדון או מבטל ואינו צריך לקנות ממנו כלום (פא):

(ט) וכן העבד שקנה או מכר - נראה דודאי כשעבד קנה או מכר שגם הלוקח או המוכר יכול לחזור בו קודם שנתרצה האדון, דלא עדיף העבד מאחר שקונה בשביל אחר כמבואר בסימן קפ"ד סעיף ב'. ואפילו נתרצה האדון אין הקנין קיים כשהיה משיכה כיון שכבר כלתה משיכתו, רק בקנין כסף וכיוצא. רק דקמ"ל דאפילו במקום שידוע שהוא זכות לאדון כגון שלקח בזול גדול או שמכר ביוקר גדול, וקמ"ל דמ"מ לא אמרינן יד העבד כיד רבו אפילו בזכות, והאדון יכול לבטל המעשה (נתה"מ).

(ט) או נתנו לו כו' - גם בנתנו שייך לומר אינו רוצה, דלפעמים יצטרך להוציא על זה הוצאה, כגון בעבדים שיתחשב בפרנסתן, וכמ"ש לקמן סימן רמ"ה סעיף י' ובסמ"ע סק"ז?? (סמ"ע).

(א) שמקיים האדון או מבטל וא"צ לקנות - גם בביטול הוה אמינא שיצטרך לקנות וכמ"ש לקמן בסימן רמ"ג סעיף י"ב ובסמ"ע סק"ב?? ולעיל סימן קפ"ט (סמ"ע).

(כה) דין מכירת הבעל בנכסי אשתו ומכירת האשה בטור אבן העזר סימן פה וצ"ל:

(כו) בית דין שמכרו או לקחו בנכסי יתומים בין בקרקע בין מטלטלים וכן האפוטרופסים בין שמינו אותם בית דין בין שמינו אותם אבי יתומים מקחן מקח וממכרן ממכר אבל מתנתם אינו כלום שאין אדם נותן דבר שאינו שלו:

(כז) לצורך איזה דברים רשאים למכור בנכסים (פב) יתבאר בסימן רצ"א:

(פב) בנכסים - צ"ל בנכסי יתומים (סמ"ע).

(כח) המוכר או קונה (פג) קנין בשבת ויום הכיפורים ויום טוב אע"פ שמכין אותו על שעבר על דברי חכמים מעשיו קיימים וכותבין אחר אותו יום

(ג) המוכר או הקונה כו' - עי' או"ח סימן של"ט סעיף ד', ובחו"מ סימן ר"ח מ"ש מדינים אלו (סמ"ע).

סימן רלו - עובד כוכבים שאנס קרקע מישראל או בעלילות דברים, ובו ט' סעיפים.

(א) העכו"ם (א) המציקים לישראל ומבקשים להרגו עד שיפדה עצמו מיד עכו"ם בשדהו או בביתו ויתננה למציק ואחר כך יניחנו כשירצה המציק למכור אותה הקרקע אם יש ביד הבעלים ליקח מיד המציק (ב) הן קודמין לכל אדם ואם אין ביד הבעלים ליקח או ששהתה הקרקע ביד המציק י"ב חדש כל הקודם ולקח מהמציק זכה ובלבד שיתן לבעלים הראשונים רביע הקרקע או שלישי המעות (ג) מפני שזה המציק מוכר בזול (ד) הואיל וקרקע שאינו שלו הוא מוכר הרי זה מוכר בפחות רביע או קרוב לו וזה רביע של בעלים שהרי מחמת שהיא שלהם מוכר בזול לפיכך הלוקח מהמציק בשלשים נותן לבעלים עשרה או נותן להם רביע הקרקע (ה) ואחר כך יקנה הכל (ו) ואם לא נתן הרי הרביע כגזל בידו הגנה: היו הבעלים אומרים שהיה צידם ליקח והלוקח אומר שלא היה צידם ליקח על הבעלים להביא ראיה דקרקע בחזקת הלוקחות ויש אומרים לכל זה כשתנו לו הבעלים קרקע מעמנו כדי שלא יהרגו אבל אם לקחו האנס מידן בחזקה הקרקע חוזרת לבעליה והם נותנים ללוקח מה שנהנו וקמו שיתבאר לקמן ס"ח ישראל שדחקו חזיריהם (ז) בחפיסה וגזמו להם להרגו עד שהולכו ליתן להם דין זה שהרי ידעו דאין ישראל שופכי דמים וגזמי ולא עבדי והוי כמי שלא היה צידן להרגו כמו שיתבאר סעיף ה:

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

⁽⁸⁾ העכו"ם - היתה תקנה במקום א', שמאחר ויהודים לא זכו בקרקע בכלל, אלא רק בחזקה מהגוי הבעלים לכך וכך שנים, והיה חזקה במקום א', ונשרף, ויש תקנה שאם נשרף אז אם נשאר המקום חרב לימים רבים, אז יש לכל איש ישראל להחזיק במקום ההוא או לקנותו אלא שמחוייב לתת לבעל החזקה מה שיעריכו עליה הממונים וערך שוויו יהיה לפי ערכו בעת ההיא לא כפי מה שהיה שוה בתחילה כי כל בנייניו והוצאותיו אכלתם אש. והיה מקרה שנשרף בית ואחר עבור ימים רבים בא אחר והחזיק בה מן הנכרי ונתן לו דמים עליה ואח"כ נודע שקודם לזה שני חדשים מכר בעל המקום לאיש אחר אם זכה בקרקע הואיל והמוכר הב' לא קדם והלך ונתפטר הנכרי. מאחר שהמתקנין תלו הדבר בהמשך ימים רבים שנשאר המקום חרב והנכרי מתרעם ובעל החזקה היה כמחריש נמצא שחרשותו גרמה לו להפקיע את כחו ונתנה רשות ביד כל אדם שכל הקודם זכה ואין בעל החזקה יכול לסלקו בדמי' כלל (ש"ך בשם המהרי"ט), ואם אדם מתחייב לאנס בגלל אונס, אינו חל, ואין גמיר ומקני (ש"ך בשם המהרש"ך), שני שותפים בקרקע, שנחלק על ידי הבעלים שהוא גוי, וניתן יותר מחצי לצד א', שניהם חייבים להשתדל להחזיר את הגזירה, ואסור לזה נוסף לו קרקע להשתמש אם יותר מחצי (ש"ך בשם הרלב"ח), אם ישראל גזל קרקע מחבירו, ואח"כ נלקח על ידי הגויים, והגויים מכרו ליהודי, חייב הקונה להחזיר לבעלים הראשונים, שבגזלן ישראל הנגזל מקוה שישוב בתשובה ויחזור לו הקרקע שלו או על ידי ב"ד ולעולם לא גמר ומקנה (ש"ך בשם הרשד"ם).

⁽²⁾ אם יש ביד הבעלים ליקח מיד המציק כו' - כשיד בעלים משגת לקנות, כמו שהן קודמין ליקח מהמציק כך יש להם כח לסלק להלוקח, וכן היה הדין מתחילה אפילו שהתה ביד המציק כמה שנים, עד שבא רבי ותיקן שאם שהתה ביד המציק י"ב חודש שוב לא יכול לסלק להלוקח (סמ"ע), וי"א דאין הפרש בין שהתה לפני המציק ובין שהתה בפני הלוקח מן המציק י"ב חודש, ובשניהם אין יכולין לסלק שוב, דהא עיקר הטעם בשוה י"ב חודש, דאמרינן כיון דלא תבעיה בדינא גמר ומקני, א"כ מכ"ש כשכבר לקחה ישראל מהמציק ושהתה בפני ישראל הלוקח די"ל מדשהה ושתק גמר ומקני (נתה"מ).

⁽³⁾ או שליש המעות - פירוש, שליש מלגיו דהוא רביעית מלבר, וכשיעור רביעית קרקע דקאמר (סמ"ע).

⁽⁷⁾ מפני שזה המציק מוכר בזול - אף אם קנוהו כדי שוויו או ביוקר יותר, לא חילקו חז"ל בתקנתן והצריכו להלוקח ליתן להבעלים שליש במעות שנתן להמציק או רביע בקרקע (סמ"ע).

⁽⁷⁾ רביע הקרקע - והברירה ביד הבעלים, ומ"מ נראה דאפילו נוטל רביע בקרקע, א"צ להחזיר לו הפירות שאכל עד שעת העמדה בדין (נתה"מ).

⁽¹⁾ ואחר כך יקנה הכל - ונראה דאנותן להם עשרה קאי, וקאמר דאחר שנתן להן עשרה בזה יקנה כל הקרקע, משא"כ קודם לכן דהרביעית מהקרקע הוא בגזל בידו וכדמסיק (סמ"ע).

⁽¹⁾ ישראל שדחקו חביריהם - דתקנה זו לא שייכא רק בגויים, משא"כ בישראל דלא יריאין כל כך מהם, משו"ה בטל (נתה"מ).

(ב) אם אינו מאמין לו בכמה קנאה(ח) וגם אין לו עדים בכמה קנאה ישבע לו בכמה קנאה:

⁽⁷⁾ אם אינו מאמין בכמה קנאה כו' - הנפקא מינה הוא לענין שליש המעות, דתלוי במה שנתן לגוי וכמו שכתבתי לעיל ס"ק(ד), דלענין רביעית קרקע נוטל לעולם רביעית הקרקע כשירצה (סמ"ע).

(ג) אם קנה מעכו"ם תוך י"ב חדש אם ירצו הבעלים צריך להחזירה להם(ט) ויתן לו כמו שקנאם מעכו"ם ואם ירצו יניחוהו בידו ויתן להם שליש ממה שנתן לעכו"ם:

^(ט) צריך להחזירה להם - נראה דאף לאחר כמה שנים הרשות ביד הבעלים לסלק ללוקח, כיון שקנייתו מתחילה היתה באיסור תוך י"ב חודש להגזילה, וכמו שכתבתי לעיל ס"ק(ב) (סמ"ע).

(ד) אפילו תוך י"ב חדש אם קנאה מהבעלים תחילה ואחר כך קנאה מעכו"ם מקחו קיים אבל אם קנאה מעכו"ם תחילה(י) ואחר כך מהבעלים מקחו בטל ואפילו עושה לו שטר אלא אם כן קבל עליו אחריות או שהודה או יש עדים שקבל ממנו מעות(יא):

^(י) אבל אם קנאה מהגוי תחילה כו' - דמוכרח היה הבעל להסכים במכירת המציק וגם לכתוב לו שטר, כמו שמתחילה היה צריך ליתן לו השדה בנתינה גמורה כדי להציל נפשו.

:Commented [YL186]

ראובן ושמעון היו שכנים, וראובן הרס הכותל שביניהם, ובנה לתוך חצר של שמעון, ושמעון שתק, אבל מאחר וראובן בנה קרוב לביתו של שמעון שעשה הזיק לו, חייב להרוס ולבנות מחדש, שלא יזיק לו (ש"ך בשם הרשד"ם) - רפ - לא הצלחתי כל כך

:Commented [jl187]

לש

:Commented [jl188]

לש

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

אבל אם קיבל עליו הישראל המוכר אחריות, ודאי במכירה גמורה מכרה להלוקח, דזה ודאי לא היה מבקש ממנו המציק, כמו שלא ביקש ממנו מתחילה כשפדה נפשו בשדה זו ליתן לו אחריות על השדה (סמ"ע).

(א*) או שהודה - היינו שהוא מודה שקיבל המעות רק שאמר שמחמת יראה קבלתיהן, אין שומעין לו, דה"ל למסור מודעא. אבל אם כבר הודה שקיבל המעות ועכשיו אומר מעולם לא קיבלתי מעות והוצרכתי כבר להודות מחמת יראה, שומעין לו, וכמ"ש לעיל בסימן ר"ה סעיף י' (סמ"ע).

(ה) לקח אחד מהעכו"ם ושהתה בידו ג' שנים ואחר כך מכרה לאחר אין לבעלים על לוקח שני כלום שטוענים לו(יב) שהראשון קנאה מהם ונתן להם שלישי(ג) והוא הדין אם לא שהתה ביד הראשון אלא יום אחד(יד) וביד לוקח שני שלישה שנים הגה: ויש אומרים דוקא שהלוקח ראשון הוא ישראלי אבל אם הוא עכו"ם ומכרה לישראל דינו כאילו קנאה מן האנס עלמוטו):

(ב*) שטוענין לו - דקיי"ל (לעיל סימן קמ"ו סעיף י') דטוענין ללוקח ולירוש כל מאי דהוה המוכר או אביו מצי למיטען אי הוה לפנינו, וה"נ אם היה קיים וטען כבר קניתי מהבעלים בהשליש שנתתי להם היה נאמן, שהרי יש כאן חזקה ג' שנים וטענת לוקח (סמ"ע), ומכ"ש כשהלוקח בעצמו טוען שקנאה ממנו דנאמן מטעם חזקה דג' שנים (נתה"מ).

(ג*) ונתן להם שלישי - אם קנאה תוך י"ב חודש דמצי מסלקי, הוא הדין דמצי למימר נמי שקנאה תחילה מהבעל ואחר כך מהמציק, אלא דחדא מינייהו נקט (סמ"ע).

(ד*) אלא יום אחד כו' - דאז גם כן אמרינן דלא גרע זה השני מלוקח הראשון, ואם היה ביד הראשון עד הנה והיה טוען נתתי לו השליש היה נאמן. והאי יום אחד לאו דוקא, אלא כלומר זה השני קנאה מלוקח ראשון שהיה בידו שעה אחת, דנוכל לומר דפייס באותו זמן להבעל בהשליש שנתן לו, אבל אם לא היה זה לוקח שני אלא לוקח ראשון, אפילו שהה בידו כמה שנים אנן לא טענינן ליה כיון דהוא עצמו לא טען, דה"ל חזקה שאין עמה טענה (סמ"ע).

(ט*) אבל אם הוא גוי כו' - טעמו פשוט הוא, דהגוי ודאי לא חש לפייס הבעל בהשליש כדי שלא יהא בגזילה בידו (סמ"ע).

(ו) וכן הדין אם שהתה ביד הלוקח ג' שנים ומת והורישם ליורשיו טוענים ליורש.

(ז) 812 עכו"ם בעל זרוע(טז) שאנס נכסי ישראל וירד לתוך שדה מחמת שהיה לו חוב על בעל השדה או מחמת שיש לו נזק ביד זה הישראל או מחמת שהפסיד ממנו ואחר שתקף לו את השדה מכרה לישראל אחד אין הבעלים יכולים להוציאה מיד הלוקח(יז) במה דברים אמורים כשהודו הבעלים(יח) שאמת טען העכו"ם וכן אם היה שם מלך או שר באותו מקום שיכול לכופף את העכו"ם שמכר לדין ולא תבעו הבעלים את העכו"ם אינם יכולים להוציא מיד הלוקח מן העכו"ם אע"פ שאינם מודים לעכו"ם ואע"פ שאין שם עדים שאמת טוען העכו"ם שהרי אומר הלוקח לבעלים אם גזלן הוא(יט) העכו"ם למה לא תבעתה אותו בדיניהם:

(ט*) עכו"ם בעל זרוע כו' - גוי קנה חנות בדמי החוב שהיה חייב לו היהודי, והך מלתא הוי פלוגתא דרבנותא אי קרקע נקנה במלוה אי לא, דאפילו היה זה המשא ומתן של זה החנות בין ישראל לחבירו לא קנה. ואם שכתב לו שטר קנה, אם מטעם שהוא כמתנה או כמוכר שדהו מפני רעתה, מ"מ היינו בשטרי דידן, וגם זה מחלוקת, וכ"ש שאין להעלות על הדעת שיועיל השטרות של הגוים (ש"ך בשם המהרש"ך), אפוטרופוס שמכר בית של יתום עבור חוב, אינו מכר, שהרי צריך הכרזה והסכמת בית דין, ואין טענה שמחלה, שאפי' היה ממתין עד שנת כ' שנה היה יכול לערער ולהוציא מיד המחזיק יכול לומר עד עתה לא היה לי שעת הכושר לתבוע דיני ועתה יש לי שעת הכושר ראיתי לתבוע ולקחת ירושת אבי וכל דלא עביד מעשה אלא שעמד בשב ואל תעשה לא אבד זכותו הבחור אלא זכותו קיים (ש"ך בשם הרשד"ם).

(י*) אין הבעלים יכולים להוציא - וי"א דיכול להוציא מיד הלוקח אפילו שהתה בידו דהגוי יותר מ"ב חודש, ונותן להלוקח מה שפרע בשבילו, דדוקא בסיקריקון ומציקין הנ"ל סעיף א', דהישראל מסור בידו להרגו ופדה הישראל נפשו ונתן לו מעצמו השדה להניחו, בהא הוא דאמרו דלאחר י"ב חודש זכה בו הלוקח, משא"כ בזה, ואף על פי שאמת הוא שחייב

Commented [j1189]

ה שהנתה"מ מביא רשב"א נגד הסמ"ע הוא רק נוגע לסימן קמט?

Commented [YL190]

ה דברי המהרש"ך, אבל קשה שזה הוא פירש את דברי הרמב"ם, והרי הרמב"ם אמר שזה של הקונה??

Commented [YL191]

שו"ע ואחר שתקף לו. נ"ב עיין אורים גדולים לימוד רי"ט - מעל עשרים עמודים (רע"א)

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

לו, מ"מ אין לו עליו אלא דמי חיובו, והרי זה בא ליתנם להלוקח (סמ"ע), וכן עיקר (ש"ך), הוציאו את היהודים מן הבתים שלהם ועמדו כמה זמן ריקניות ואח"כ קם א' מבעלי הבתים ונתפשר עם השופט שיניחם להחזיק בבתים ונתן משלו על כל הבתים סך מעות ותובע לכל א' מבעלי בתים שיפרעו חלקם. לא הוי מבריה ארי אם קודם שנתפשר הוא עם השופט לא היה להם רשות כלל להכנס בבתים ועתה יש להם רשות חייבי לפרוע מה שנהנו, דכיון דיצא הבית מחזקת ישראל ובא ליד הגוי אין מצוי שיחזור ליד ישראל בלא דמים וזה הוציא מיד הגוי נוטל מה שהנהנה ויפרעו לפי ערך שווי הבתים ואם יש מי שאינו רוצה ליכנס עוד בבית אלא שרוצה למוכר' לנכרים אינו חייב לפרוע שהרי אינו נהנה (ש"ך בשם המבי"ט), ראובן היה חיי' ממון למלך והיו לו בת' ולקחם המל' בחובו ורוצה למכר' ושמעון רוצה לקנותם ואמר לו לוי השמ' לך לא תקנה אות' כי זה ימים קניתי מראוב' ויש לי שט' מכ' עליה' וגם אמ' לו יהוד' זה ימ' רבי' שהם ממושכנות בידי ולכן לא תקנם יורינו רבינו אם יקנם שמעון אם יכולים לוי ויהודה להוציאם ממנו בדין. לכו"ע אין שמעון יכול לקנותם דדוקא כשקנה כבר כתב המחבר שאין מוציאין אבל כשבאו הבעלים או הבאים מכחם למחות בקונים הדין עמהם כי אעפ"י שהחוב או תביעת הגוי הוא אמת אפי' הכי לקח השדה שלא מדעתו ואינו מוחל לו ואינו חייב לגוי בדין אלא החוב שהיה חייב לו (ש"ך בשם המבי"ט), מיירי שמכרה בשויה שדמי חובו היו בכדי שווי הקרקע, דאי מכרה בפחות משויה לא גרע מאילו היה השדה משכון בידו ומכרה המבואר בסעיף ט' בהג"ה דאפילו בכל שהוא חוזר המקח, ואפילו הפירות שאכל חייב להחזיר. ואם גבה ע"פ ערכאות אינו יכול להוציא ממנו, דכל שנתחייב לגוי הוי כשיעבד עצמו לדין של דיניהם. ואם יש לו כח עוד לתבוע לנכרי בדיניהם, ודאי דיכול לתבוע להנכרי בדיניהם, ואם יזכה ויקח הקרקע מידו, יש לו רשות לתבוע להלוקח ממנו בדיניהם, דהשני לא לקח רק זכות שיש להגוי, וכיון דעדיין יכול להוציא מיד הגוי גם עכשיו יכול להוציא מידו, רק דמיירי שאינו רוצה לתבוע להגוי רק שרוצה לתבוע להישראל, אז אינו יכול לתובעו, דא"ל כיון שאינך תובע להגוי על כרחך יודע אתה שאין לך זכות נגד הגוי בדיניהם, כגון שיש להגוי עדים גוים וכדומה, וכיון שאין לך זכות מהגוי בדיניהם גם לישראל הבא מכחו אינו יכול לתובעו (נתה"מ), ועיקר כ"א בסמ"ע. ראובן שקנה בית של לוי מן גוי שהיה בעל חוב של יעקב אביו של לוי, שגבה חובו מהבית שהיה עדיין נכתב בערכאות על שם יעקב אף אחרי נמכר ללוי בנו ע"פ דין תורה, ובעת ההיא לא היה לוי בביתו כי נתפס בארץ רחוקה, וקרובי לוי התרו בראובן שלא לקנות הבית כי שלא כדין גבה הגוי ובחזירת לוי לביתו ילך במשפט עם הגוי, וראובן לא השגיח וקנה הבית, ואח"כ כשבא לוי התרעם מאד על ראובן וביקש לתבועו בדין, רק אמר טוב לי לילך תחילה עם הבעל חוב עצמו במשפט כי אפשר צריך להחזיר לי בחנם, וכשהלך להמשפט השיבו לו שצריך משפט זה לבוא דוקא לפני המלך ירום הודו בעצמו, וכן עשה, רק באשר צריך לזה רוב הוצאה וביטול זמן חזר מדרך זה וחשב טוב לי להחזיר ההוצאה לראובן שיחזיר לי הבית, אך ראובן אינו רוצה להחזירו ללוי, צריך ראובן להחזיר הבית ללוי, ובנידון דידן כו"ע מודה, דזה הוי כאין הבעלים מודים, אף דלוי בנו של יעקב מודה שאביו היה חייב, עכ"פ לוי השייך לו הבית אינו חייב לו כלום, רק הבעל חוב אומר שהבית שייך לאביו החייב לו, וזה אינו מודה לוי כו' (פ"ת).

(מ) כשהודו הבעלים - בזה דאין כאן יראת מציק להרגו אתי שפיר נוסחת כשהודו, ואין צריך להגיה כשמודה כמו שכתבתי לעיל סעיף ד' (סמ"ע).

(ט) אם גזלן הוא - משמע דמוכיח מזה דלאו בגזולה אצלו אבל אם מבורר שהוא בגזילה אצל הנכרי לא מהני דיאוש לא מהני בקרקע וכדפסקינן סי' שע"א, קשה על המחבר לקמן סעיף ט' שמביא דיאוש מהני בקרקע, וצ"ע (רע"א).

(ח) בא עכו"ם בעקיפין על ישראל ולקח שדה ולא היה מסור בידו להרגו (כ) ומכרו לישראל או נתנו צריך להחזירו לבעלים אפילו שהתה בידו כמה שנים ואין צריך להחזירו בחנם אלא שמיין (כא) כמה היה רוצה ליתן לעכו"ם כדי שיחזירנו לו וכך יתן לישראל ואם הוציא עליו הלוקח כדי להוציאה מיד העכו"ם עד כדי דמי הבית צריכים הבעלים ליתן לו אם רוצים ליטלו מידו ואין צריכין ליתן לו (כב) יותר ממה שהוציא עליו כגון שאם היה העכו"ם אוהבו ונתנו לו בזול אין הבעלים (כג) צריכים ליתן לו אלא כמו שנתן לעכו"ם אע"פ שהוא

Commented [j1192]:
האם להוסיף וכן עיקר?

Commented [j1193]:
כל בסדר?

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

לא היה יכול להוציא בכך מיד העכו"ם ואפילו שהעכו"ם נתנו לו בחנם צריך להחזיר לבעלים גם כן בחנם ואם בעודו בידו בנה אותו הוי כיוורד לתוך של חבירו שלא ברשות ובנאו שיכול לומר לו טול עציך ואבניך(כד) הגה: וזקא נקרקע ללא מייאשי מיניה אכל מטלטלי(כה) דמייאשי מיניה אין כריך להחזיר לבעלים(כו)(כז) מלכד ספרים דאין מייאש מינייהו דידענין דאין מוכרין רק לישראל⁹⁶⁹:

(כ)² ולא היה מסור בידו להרגו - כבר נתבאר דינו בסעיף א', וגם אין לו עליו טענות ממון הנזכרים בסעיף ז', משו"ה צריך להחזירו (סמ"ע).

(כא) אלא שמין כו' - ר"ל דאין צריך להחזיר להלוקח כל הדמים שנתן להגוי עבורו אלא מה שהיה צריך הבעל ליתן להגוי אם היה יכול להשתדל בזול ממנו ולא יותר. ומ"ש דצריך ליתן לו עד כדי דמי הבית, היינו אם אין הבעלים יכולים להשתדל בזול יותר. ואם נתן הלוקח בעדו יותר מדמי הבית, מזה לא איירי כאן, דאטו בשופטני עסקינן, גם כבר נתבאר בסעיף א' דכל אנס דרכו להזיל במכירתו, כ"ש שאינו מבקש עבורו יותר מדמי שוויו (סמ"ע), אמנם אם כונת הלוקח היה להציל מיד העכו"ם ולהחזיר לנגזל צריך ליתן לו כל מה שהוציא עד כדי דמיו (ש"ך וקצה"ח)⁹⁷⁰.

(כב) ומ"ש וגם אין צריך כו' - לשון גם צ"ל דהכי פירושו, כמו שיד הבעלים על העליונה, דאם היה הבעל יכול להשתדל בזול יותר דא"צ ליתן להלוקח אלא כפי אותו סך וכמו שנתבאר בס"ק (כא), כן נמי ידו על העליונה אם הוא איפכא דהבעל היה צריך ליתן עבורו יותר, דאין צריך ליתן להלוקח אלא כפי מה שנתן הוא בעדו (סמ"ע).

(כג) אין הבעלים כו' - דאין יעשה הלה סחורה בביתו או שדה של זה (סמ"ע).
(כד) שיכול לומר טול עציך ואבניך - עיין לקמן סימן שע"ה, שם יתבאר בדברי המחבר (סמ"ע).

(כה) אבל במטלטלי כו' - ע"ל סי' שני"ו ושס"ח (ש"ך).

(כו) א"צ להחזיר לבעלים כו' - אם קנאם וה"ה אם גזלם ממנו (ש"ך)⁹⁷¹, ויש חולקים, ועי' בסימן שס"א סעיף ה' דכשנטלן מהגזלן בעל כרחו דלא חשיב שינוי רשות והנגזל יכול להוציאו גם מהשני (נתה"מ).

(כז) שם - אדם שהניח ספרים בעיר וברח ונשארו אם קנאם יהודי אחר יחזירם לו עד כדי דמיהן אם כך נתנו בהן (ש"ך בשם הרמ"א).

(מ) במה דברים אמורים בשאין שופטים כדי שיוכל להוציא שדהו מיד העכו"ם אבל אם יש שופטים בארץ והיה אפשר להוציא מיד עכו"ם בדין ולא עשה אז ודאי נתייאש(כח) וישאר ביד הלוקח ולא יתן לבעלים כלום(כט) הגה: וכל זה צאנס(ל) שאין לו משפט עליו אכל קר ומוסל שקאף על עבדיו ומסרתיו ולקח מאחד מהן ביתו דינא דמלכותא דינא ואין הלוקח חייב ליתן לבעלים כלום, ישראל שמסכן קרקע אכל עכו"ם וקבע זמן לפדותה ולא פלטה ומכרה לאחר אס מכרה בשוויה ממכרו קיים דהא קדין מכרה(לא) אכל אס מכרה בפחות משוייה אפילו כל שהוא חוזר (עיין לקמן סימן שע"ה מאלו הדינים).

(כח) ודאי נתייאש כו' - ע"ל סי' שע"א ס"א [קרקע אינה נגזלת לעולם אלא ברשות בעליה עומדת, אפילו נמכרה לאלף זה אחר זה ונתייאשו הבעלים, הרי זה חוזרת לנגזל בלא דמים, וכל מי שיצאה מתחת ידו חוזר על זה שמכרה לו, וחוזר המוכר השני על המוכר הראשון, עד שיחזיר הלוקח מהגזלן על הגזלן ויטול ממנו] ועיין בתוס' ב"ב מד [ד"ה דווקא: יאוש מועיל בקרקע דאע"פ שאינה נגזלת, מילתא דשכיחא נקט דבקרקע אין רגילין להתייאש כשישראל גזלה שאם לא יוכל להוציאה מידו משום דלא ציית דינא יוציאנה מיד בנן] והרא"ש [כמו שכתוב בתוס' (ש"ך)], [כהגהה על הש"ך] כיון שיכול להוציא הקרקע ולא תבעו מחל לו (רע"א בשם החק יעקב).

⁹⁶⁹ עי' סימן רנט ס"ג ודברינו שם.

⁹⁷⁰ עי' שסט ס"ח בשם המהרש"ך שמשמע שאין צריך לשלם כלום, אם זה בגזל, ואפשר לומר קיים לי, וצ"ע אם זה נגד.

⁹⁷¹ עי' ערך ש"י (סי' ססא) שרק בשינוי רשות אצל גזלן יהודי צריך ברצונו, אבל אצל גוי, גם בע"כ הוה שינוי רשות. ויש לדעת שהנתה"מ לא מצא את הבאר שבע שהוא מקורו של הש"ך, ועיי"ש בבאר שבע שמקורו במרדכי ב"ק רמז ס'.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(ט) ולא יתן לבעלים כלום - ואף על גב דגם זה הגוי מסתמא מיזל במכירת השדה כיון שבא לידו בעקיפין בחנם, מ"מ כיון דנתיאש לא נשאר לו זכות בו, משא"כ במציק וסיקריקון הנ"ל בסעיף א' דאין הוכחה דנתיאש, דמחמת יראה שמסור בידו להורגו הוצרך לשתוק, משו"ה תיקנו שצריך הלוקח ליתן לבעל שלישיית כנ"ל בסעיף א' (סמ"ע).

(ל) וכל זה באנס - מי שקונה בית של ישראל מאנס גוי. אינו מעכב לעצמו, אפילו לאחר י"ב חדש. אלא מחזיר לו, ונוטל ההוצאה, ולא יותר לעולם. ולפעמים אינו נוטל אף ההוצאה כולו. דשמין רק כמה היה נותן ישראל הראשון לגוי, שיחזיר לו ביתו. והיכא שבא עליו הגוי בעקיפין, ויש שופטים בארץ, שיוכל להורידו למשפט, ולא עשה, נתייאש ממנו. ויהודים הבורחים מן השר, בגלל דתם, אם נטל המלך ביתם ושדם. אין כאן דינא דמלכותא. אלא דין גזילה. ואם יש מלכות שבא לשנות את הדין, ולעשות דין לעצמו, אין זה דינא דמלכותא, שהרי זה הדין אין הגון כלל, ודמיא למוכס שאין לו קצבה, ואם יש חוק, שהמלך לוקח כל אשר לו מי שברח מעירו. אפ"ה נראה, אף שיכול ליקח הקרקע שלו, ולא מיקרו גזילה, אלא דינא. מ"מ היכא שלוקח כל ממונא, כגון מטלטלים. בכה"ג לא אמרינן דינא דמלכותא. כי לא נתנו לו בני המדינה היתר ליקח כל אשר לו, בעבור שהולך ממנו. אם לא בתים ושדות, ולא מטלטלים, כי הקרקעות סברא נותנת שהן שלו, כי לו הארץ (ש"ך בשם היש"ש).

(לז) דהא כדין מכרה כו' - מכיון שעבר זמן שא"ל לפרעו יש רשות בידו למכרו, אבל אם מכרו בפחות משווי אפילו כל שהוא חוזר כדין שליח שטעה עי' סימן רכ"ז סעיף ל', כיון שלא חלט ישראל הקרקע להגוי אם לא יפרע לזמן שקבע לו אלא שיהיה לו רשות למוכרה, ובדיננו בכיוצא בזה אין לו אלא דין שליח (סמ"ע).

סימן רלז - המחזיר אחר דבר לקנותו וקדם אחר וקנאו, ובו ב' סעיפים.

(א) המחזיר (א) אחר דבר לקנותו או לשכרו, בין קרקע בין מטלטלים, ובא אחר וקנאו, נקרא רשע(ב) 972. והוא הדין לרוצה להשכיר עצמו אצל אחר. ויש אומרים שאם בא לזכות בהפקר או מקבל מתנה, מאחר ובא אחר וקדמו, אינו נקרא רשע, כיון שאינו דבר המצוי לו במקום אחר(ג) 973. והקונה קרקע על מנכר חזירו, אע"פ שאין זה משום דינא דבר מנכר, יכול צעל מנכר לקדמו לקנותה(ד), ולא מקרי רשע, דהוי כמנכר(ה). וכן אם קונה דבר אחד, וצא חזירו ויוכל לקנותו צולו(ו), שאינו מנכר לקנותו כך במקום אחר, הוי כמו מנכר ויוכל לקנותו, כל זמן שלא זכה בו הקונה. ויש אומרים דלא שנא. הגדה: וכברא הראשונה נראה עיקר ואפילו לכברא זון(ז) דוקא צעני אצל צעשיר לא אם לא צדכר שאינו מנכר דלאז אפילו צעשיר מקרי רשע, וע"ל סימן קנו סעיף ה, וכל זה לא מייירי אלא כשכבר פסקו הדמים שצנייהם ואין מחוסרין אלא הקנין אצל אם מחוסרין עדיין הפסיקה שהמוכר רואה בכך והקונה רואה יותר צול מותר לאחר לקנותה(ח) בין אם המוכר עכו"ם או ישראל(ט), ויש מי שכתב שהוא חרם צניו גרסוס(י) שלא להשיג גבול צשכירות צתים מן עכו"ם והוא הדין במקום שנהגו לשכור ההלוואה מן העכו"ם(יא):

972 א' שבא לידו קנייה מגוי בזול וקרוב לודאי שהיתה גניבה והלך הקונה עם הגוי המוכר לבית יהודי אחר וקנהו שם הרבה בזול ובשעת שנשא ונתן עם הגוי קודם שפסק המכר וגמרו אמרה אשת בעל הבית מה אתה עושה אני רוצה לקנות הואיל והוא בביתי הוא שלי. ואז השיב לה הקונה אל תדאג אנכי אשוה ואפשר עם בעלך. הבעל בית יש לו החצי שהרי לא שייך כאן עני המהפך בחררה שזה כמציאה מחויב ליתן חציה הריח לבעל הבית לפי ששמעון השיב לאשתו אל תדאוג אני אשוה ואפשר עם בעלך דהוי כאלו אמרה זכי לי [אבל אם שתק לא כן], והוא אמר אזכה לך החצי ואפשר דהוי כמו זכה לך החצי, ועוד שבכאן הבעל הבית הוא בסכנה גדולה מפני חשש הודאות הגנב והקונה הכניסו בסכנה זו הוה כשותפו קצת (שארית יוסף סימן ז).

שוחט ובודק שמתקבל בסתם לכל ימי חייו כבר זכה בשיעבוד מכח סטימותא והתחייבות ובפרט ברבים שאין להם דין חזרה, ואסור לאחר להיות שוחט במקומו, ואין שום הבדל אם השוחט הולך לבעלי בתים או בעלי הבתים הולכים לשוחט, ואפילו המזיק שיעבודו חייב מכ"ש היכא דמשתרשי ליה ונהנה בזה הוי גזל גמור ועובר בלפני עוור, ואחר והוי גזל של תורה כיון דכבר קבלוהו הקהל ונתחייבו בשכרו (מהרש"ם ח"א סי' קנא)

973 כל שקיבל המוכר מי שפרע אין כאן מקום עני המהפך בחררה (תשורת ש"י סי' רמח).

Commented [j1194]:

א הבאתי בסמ"ע מש"כ

בענין ואף על פי

שבדיניהם אין

הדין כן, וכן לא

הבאתי תא

הנתה"מ

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(8) המחזיר כו' - שנים שדרו בעיר אחד מכמה שנים ולא היו להם חנות עד הנה והנה אחד מהפך לקנות חנות מן שר וארון של העיר והקדימו האחר דאינו נקרא רשע דהוה לו כמו מציאה מאחר שלא יכול למצוא עוד חנות באותו העיר כי אין המנהג רק להשכיר חנות להלוואות רבית רק לאדם אחד ולא נימא שיחפש לו מקום אחר למחייתו אפילו לא יצטרך לילך מן העיר רק שלא ימצא מחייתו בהשקט ומנוחה מעניין אחר כמו זה שפיר חשוב כמו מציאה, אמנם בקנה בסתם ודעתו לדורי דורות שיהיה לו הרשות להלוואות ביחודי וידע ששום גוי אינו מלוה ברבית ואיש אחר בא לקפח מחייתו אשר טרח בה הראשון הוה כמו שקנה ישוב מן השר כמו שמביא ג"כ ראייה בתשובה, וה"ה נמי מי שהחזיק בחנות אחד מכמה שנים ואין לו מחייה אלא זו וידוע ששום גוי לא יסיג גבול אפשר מן הנכון שגם כן ישראל לא ירד לתוך אומנתו (ש"ך בשם המהרש"ל), כל שיש לו רשיון מהממשלה ובא אחר לקחת הרשיון ולדחות הראשון אסור (ש"ך בשם משאת בנימין), כל תנאי וכל קצבה שרוצים לעשות אפי' בעלי אומנות רשאיין לקים כל שהסכים בעלי האומנות בעיר כצבעים וטבחים וחמרים דהיכא שרבים הסכימו אפי' אינם כל בני העיר אלא שהם כל בני האומות שבאותה העיר שהסכמתם קיימת בלא שום קנין ואין אחד מהם יכול לחזור בו שכח הרבי' יפה ולא סוף דבר בני המדינה אלא אפי' בני האומנות א' יכולים להתנות ביניהם בעניני אומנותם ולקנוס העובר דכל גבי אומנותם הוה להו כבני העיר כו' עד ואף הנולדים לבתר מכאן כו' עד וכן הבאים מחוץ לעיר' לדור הרי הם כאנשי העיר' וחייבי' לעשות כתקנת' והרי הם כאלו קבלו עליהם בפי' כל תקנות העיר בעת בואם, ולכן אם יש כזה תנאי שיש בית חרושת א' בעיר, ורק א', אז כל העושה מלאכה ר"ל בין עושי בגדים ובין עושי דברים אחרים אינם רשאים לעשות שום דבר אם לא בית חרושת הראשון, ולא בשני שבא להתחיל לעשות, לא אותם שהיו בשעת ההסכמה ולא אותם הבאים אחריה' בין בני הבעלי האומנות ובין הבאים עתה מחדש לעשות בגדים או דברים אחרים ובין אותם אנשים שהיו בעיר ובין הבאי' מחוץ לעיר (ש"ך בשם הרשד"ם), א' היה עומד בבית המכס ונשבעו רוב סוחריו העיר שלא יתנו השכר ההוא שהיו נותני' לו לזולתו ונכתב ונחתם מידם ועתה בא איש אחר ורצה להכנס שם ויורד לחייו על אף שהשבעה לא מחייב כלום, שהנוסח היא שלילה שלא יעמידו במקום ההוא זולתי פלוני, ולא שנתחייבו לפלוני, עכ"ז הוא אוסר משום עני המהפך (ש"ך בשם הרשד"ם), המחזיק בחזקה, ובא אחר והחזיק נקרא רשע, אבל אם הממשלה דוחפים את על עליו, אין לו איסור להשתמש בו (ש"ך בשם האלשיך), ויש חולקים שאינו נקרא רשע במחזיק בחזקה (רע"א בשם הכנה"ג⁹⁷⁴), לא מצינו דיקרא רשע במי ששכר בית ובא אחר ולקחה (רע"א)⁹⁷⁵.

⁹⁷⁴ עיי"ש עוד בכנה"ג: הקונה מן הכותי מולקי??? שחבירו מחזיק בו [היינו שיש לו קביעות לשכרו], אף אם יפרע לו דמי שיווי חזקתו נקרא רשע. והיינו דוקא ברוצה בעל החזק' לקנות המולקי, אבל באינו רוצה לקנותו אינו נקרא רשע, המחז' אח' חזק' לקנותה ובא אחר ונטלה מידו אינו נקרא רשע

⁹⁷⁵ עי' פ"ת סי' קנו ס"ה: מבויה הסתום משלשה צדין רק בצד אחד יכנסו לו, ודר ראובן אצל סופו הסתום, ובא שמעון לדור כנגד הצד הפתוח שאין העובד כוכבים יכול לילך אם לא ילך תחילה לפני פתח שמעון, ע"כ אין יכול לעכב עליו, והרמ"א חולק דברי היזקא כזה כו"ע מודו. אמנם היכא דבא השני לדחות הראשון לגמרי ולבטל אותו ממחייתו כענין החנות והארניד"א [בעל רשיון] שאין רשות אלא לאחד מבני העיר, ובא השני והשיג גבול הראשון ודוחה אותו לגמרי, כו"ע מודו דמצי מעכב אפילו אַבְרָם מבואה ידיה, ובזה קרוב לומר גם המחבר מודה שיכול לעכב, ואף שיש חולקים, אמנם אפשר דהיינו דווקא כשקנה הרשיון לזמן קצוב. ב' דיינים שהיה להם פרנסה מאדון אומן אחד עושה ומבשל צוקר ליום טוב של פסח, שהם היו נותנים לו ההכשר, ועתה בא רב אחד והשתדל בצירוף אחד מן הדיינים הנ"ל אצל האדון האומן לדחות את האחר, ונשאל מה דינם של אלו. והאריך שם בדין יורד לאומנות חבירו ובדין עני המהפך בחררה, היכא שאינם באים כלל ופוסק חיותיה לגמרי כופין, אבל כל היכא דלא הוי פיסוק חיותיה אלא חולשת חיותיה, דהרי אפשר שיבואו גם אליו אין כופין. ואפילו יש לזה עוד אומנות אחרת או אפילו הוא עשיר גדול, אנו דנין על חיותו הלז הוא נפסק לגמרי מכל וכל. ואי אפשר לומר השכר עצמן במקום אחר, כי לא נמצא כזה במקומו, והוא אחד ואין שני, ואפילו יהיה כהפקר, מ"מ לענין פוסק חיותא כי האי אין חילוק בין הפקר למשא ומתן. נער אחד שהחזיק לקצב בשר במקולין קרוב לשלש שנים, ואירע שעיי' פ"ת סי' קנו ס"ה? לקהילה סמוכה על יום טוב ונתעכב שם, וכשראה הערל הממונה על המכס כי בושש לבוא, פתח חנותו של הנער בחזקה והושיב בו אחד מבעלי בתים למען לא יתנוק מכס

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(2) נקרא רשע - ומכריזין עליו בבית הכנסת שעשה מעשה רשע כזה (סמ"ע). שמעון קנה בסך ידוע מאת הפקיד של המלך עפר העופרת והקניה היתה בין מה שהיה נמצא אז ונראה לעין בין מה שיעשו ויוציאו לעתיד. ויהי כאשר ארכו הימים קם לוי על שמעון ורצה להעלות עליו שאר העפר ההוא העתיד לבא לתת תוספת אל הפקיד של המלך ושמעון מתרעם וצועק ואומר כי למה יסיג את גבולו אשר זכה בו. אין כאן איסור עני המהפך, שבמה שהיה מהפך לזכות בה, אמנם אחר שיזכה בה לא יוכל שום אדם לקחתה מידו בדין אבל, כשהוא מהפך בדבר שהוא יודע שאינו יכול לזכות בו אפילו אחר שזכה כשלא ירצה המזכה כי נדון דידן דחק המלכות ומנהגו הוא שמי שקונה נכסי המלך או המכס ידו על התחוננה ויד המלך על העליונה שאם המלך רוצה להעמידו בידו מעמידה והוא אינו יכול להסתלק ממנה ואם יבוא אחר ויעלה אותה בדמים יקח אותה ויסתלק הוא ממנה וא"כ ע"מ כך לקחם שאם יבוא אחר ויוסיף ויעלה עליו שיהיה שלו והוא כמי שמשכיר בית לחבירו על מנת שאם ימצא אחר שיוסיף לו על השכירות שיהיה הרשות בידו דפשיטא דליכא הכא עני המהפך בחררה, ואפילו אחר נתינת המעות שהרי כל זה הוא חיזוק המכירה למלך לא קניה לו כי עדין יוכל אחר להוסיף עליו ולזכות כפי חק המלכות כ"ש שאין העפר הזה מצוי והוא דבר שלא בא לעולם ואינו נקנה אפילו בדיניהם ואפילו היה דבר מצוי ובא לעולם יש שכתבו דקי"ל דגוי דוקא במשיכה ולא בכסף (ש"ך בשם המב"ט). בר מתא אבר מתא דידי' אפי' לכתחילה מותר ואין זה נקרא כלל יורד לתוך אומנתו של חבירו משום שזה עושה בתוך שלו וזה עושה בתוך שלו אך במקרה שע"י שיורד לאומנתו מדחה לגמרי שא"א לשניהם שיקצבו ונמצא מדחה משלו לגמרי זהו יורד לאומנות חבירו ממש (ש"ך בשם החתם סופר), ועיין מה שכתבתי לעיל סימן קנ"ו סעיף ה' ד"ה אינו יכול, וד"ה אדם שיש סק"ג ובס"ק ז' (פ"ת). יש ספק אי הוי דבר תורה, או מדברי סופרים נמי רשע מיקרי, י"א דכל מקום שאמרו חכמים דנקרא רשע מחייבין אותו להחזיר המקח, ויש חולקים ואפשר דיש ביד ב"ד לענשו עונש אחר דרך קנס כדי שלא יעשה כזאת, ובשו"ג דלא ידע פשוט דאין עליו שום דין כלל (פ"ת).

(2) **כיון** שאינו [ההפקר והמתנה] דבר המצוי - משא"כ כשבא לקנות דבר דיכול להשתדל לקנותו גם במקום אחר, אף שיהיה לו טירחא בזה. והחולקים סבירא להו דאף במתנה והפקר נקרא רשע, דכיון דזה כבר בא ליקחנו ולקבלו ה"ז השני כנוטל במה שכבר זכה בו הראשון (סמ"ע).

(7) ה"ג יכול בעל המצר לקדם ולקנות כו' (סמ"ע).

(7) דהוי כמציאה - דניחא ליה לאדם להיות שדותיו זה אצל זה וטוב לכמה ענינים (סמ"ע).

(1) ויוכל לקנותו בזול כו' - וי"א כשקנה מגוי, אפי' לקח בפחות מכדי דמיו, הואיל ומכר הוא, אין איסור עני המהפך (ש"ך).

(1) ואפילו לסברא כו' - פירוש, לסברא זו האחרונה דס"ל דאפילו במציאה והפקר וכיוצא בזה נקרא רשע, מודים דאם זה הבא לזכות או לקנות תחילה הוי עשיר, ובא אחר ליטול מלפניו הן דבר הפקר או שאר דברים הנקנים במתנה, אינו נקרא רשע בכך, כיון דעדיין לא זכה בה לגמרי ויכול להשתדל ענין כזה ממקום אחר אלא שצריך להוציא עליה דמים, אין

המלך, ובשוב הנער אל ביתו לא רצה בעל הבית הלז להניח אומנות הקצבות, ואי אפשר שיקצבו שניהם במקום הזה כי יפסידו זה על זה ויתנזק מכס המלך. והנער טוען כי כבר החזיק באומנות זה והוא יורד עתה לחייו, מה שאמר שהחזיק בה כמה שנים, לאו דוקא, כיון דבר מתא הוא אפילו החזיק בה יום אחד מי יכול לדחותו כו'. אמנם מה שטוען בעל הבית כי אין מקום לנער שיקצוב במקום שיש בעל אשה ובנים הרוצה בזה, נ"ל טענה נכונה, מאחר שידוע חק המלך דמטיל הכרגא רק על בעל אשה ובנים, וכן מעמיסים עליהם מעות צדקה ופרנסת הרב ומשועבדים וכדומה, ולא על הנערים, כי אם נוטלים מידם מעט כפי שיעור עסקם כפי ראות עיני הגובה, א"כ הני נערים כיון שהמלך לא קיבלם לכרגא שלו, אף על פי שנולדו פה בעיר, מ"מ לענין משא ומתן דין בני מתא אחרת להם כו'. ואף שלא ראיתי מי שמוחה בידם לסחור ולסבב על פתחי הקונים ולהפסיד על בעלי בתים, אולי הוא משום דבלאו הכי איכא סוחרי ער"ג, וגם בני ישראל ממתא אחרית, ואין בידינו לכופם, לכן אין למחות בידם ג"כ כו'. אך בנידון דידן במקולין שאין יכול לעסוק בזה כי אם אחד מאנשי העיר, בודאי לא נכון לעשות כזה שהנער יקצוב אם יש בעל בית הרוצה בזה. ואף על פי שכבר החזיק בזה לא מהני ליה מידי, חדא שלא החזיק ג' שנים, ועוד שלא היה בשופי, ועוד דאין מחזיקים בשל רבים כו'.

Commented [YL195]

עיין עוד מדינים אלו בתשובת חתם סופר חלק חו"מ סי' ס"א - חלש וסי' ע"ט - מאחד ארוך וכן הבא וסי' קי"ח באריכות

Commented [YL196]

י"א שאם בא - אף אם הא' רוצה ליתן אח"כ מעות להשני לקנות שדה במקום אחר אינו נקרא רשע כיון דנחית בהיתר (רע"א) - כל הרע"א שהוא מהרי"ט מדבר על שיטת ר"ת שכל מקום של הפקר אין איסור של עני המהפך, על אף שיש איסור כבר מצרא, ולא לראיתי תועלת להביאו

Commented [YL197]

כונן? - עי' ברמב"ן בפני מעוד פעם

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

בכך כלום כיון דעשיר הוא, אם לא שהוא דבר שאין העשיר יכול להשתדל אפילו בדמים, דבזה העשיר שוה לעני (סמ"ע).

⁽¹⁾ אבל אם מחוסרין כו' מותר לאחר לקנותו - כשבא אחד לקנות דבר מהשני ומחולקים בפיסוק הדמים, זה אומר קחהו בששה וזה אומר תנהו דרך משל בארבעה, ומתעסקים בפיסוקו זה להוסיף וזה לגרוע, ולולא שבא השלישי היו משוים נפשם, זה מיקרי ג"כ הסגת גבול, והא דאמרו שאינו נקרא הסגת גבול עד שיהיו מושוים בפיסוק, היינו כשהלוקח הלך מהמוכר ואמר לא אתן יותר מזה (פ"ת).

⁽²⁾ בין אם המוכר גוי או ישראל - פירוש, לא מבעיא אם המוכר ישראל שתקנת המוכר ישראל היא בכך, דאל"כ יפסיד המוכר, דמיד שיבוא ישראל אחד לקנותו ויפסוק עליו פחות משויו יצטרך המוכר ליתן לו דאין אחר רשאי לקנותו, אלא אפילו המוכר גוי (סמ"ע).

⁽³⁾ ויש מי שכתב שהוא חר"ג כו' - ז"ל גם מהתקנת שלא לשכור בית מגוי שדר בו חבירו בלא רשותו עד מלאת לו שנה אחר יציאתו. אמר הדר לגוי שכרהו לי בפחו' ממה ששכרה מכבר ולא הוזלו הבתים בשכירתם ולא אמר אמתלא למה רוצה לפחות בשכירות ובא אחר ושכרה בשומא שנה שעברה או ביותר אין בזה תקנת החרם (רע"א), נראה דמדינא ג"כ מי ששכן בשכירות מקודם יש לו דין בר מצרא, ולענין דין מצרן בשכירות, אפילו בגוי שייך דין בעל מצרא, דהא לא שייך גביה אריא אברחית לך ממצרן, אך מה שהחרים רבינו גרשום הוא שלא להוסיף כלל בדמי שכירות, כי קודם ששכר השנה השניה היה מן הדין רשאי להוסיף דמים על דמי שכירות, והחרים ר"ג שלא להסיג גבול (נתה"מ). מלשון רמ"א משמע לכאורה דלא בריא כולי האי שיש חרם אמנם בדפוס פראג כתב תקנה שלא לשכור בית גוי שדר בו ישראל עד מלאות לו שנה אחר שיצא ישראל מהבית, ונראה שמש"כ הרמ"א "יש מי שכתב" קאי אמה שהוסיף וה"ה במקום שנהגו לשכור ההלואה. חד גברא ששכר כפרים מהשר ובתוכם כפר אחד שדר והוחזק בו יהודי אחר ודחאו מביתו וחזקתו, ועמדו לפני בד"צ ויצא פס"ד שיחוש לנפשו מלהלכד במצודה, וע"כ עליו החיוב שיחזור להשכיר זה הכפר ליהודי זה באותן דמים שהחזיק מהשר, וגם שיהיה לו כל יפוי כח כמקדם, והנה זה לא שמע לקול הבית דין ולא רצה להשכיר אלא בסך עצום יותר ובתנאי שלא ימכור יי"ש להדרים תחת כפרים ששכר הוא, ואחר שראה זה היהודי צרתו וא"א לו לזוז ממקום חיותו התרצה גם לזה, אך בתחילה מסר מודעא, ועתה בהגיע זמן לפרוע שכירות של חצי שנה גילה לו שמסר מודעא, למעשה רבינו גרשום לא הפקיר נכסיה ולא ביטל קנין אלא החרים שלא לעשות כו'. עכ"ז לא יזדקק שום ב"ד להוציא מיד השוכר יתר על שכירתו כדי שלא לסייע ידי עוברי עבירה, אבל העבריין יטעון אם לא יתן לי המותר אינני מניחו כלל בבית כי הבית שלי הוא ואדעתא דמותר השכרתיו אף על פי שהוא באיסור ואי לא לא (פ"ת).

⁽⁴⁾ בשכירות בתים מהעכו"ם - ומשכנתא מעכו"ם יש לו דין שכירות ומכלל התקנה (רע"א).
(ב) אסור למלמד להשכיר עצמו לבעל הבית שיש לו מלמד אחר בביתו, אם לא שיאמר הבעל הבית, אין רצוני לעכב המלמד שלי. אבל אם שכר בעל הבית מלמד אחד, יכול בעל הבית אחר לשכור אותו מלמד עצמו (יב).

⁽²⁾ אבל אם שכר בעל הבית מלמד אחד יכול בעל הבית כו' - אינו דומה לשכירות הנ"ל סעיף א', דלעיל בשכירות בתים או כלים כולם שוין הן, משא"כ בהסברת הלימוד ועיונו אין מלמדים שוין וה"ל כדבר שאינו מצוי הנ"ל (סמ"ע). היינו היכי שזה המלמד לא נשתכר לזה בעה"ב אלא לשכיר יום או יומיים ולא עשה עמו עת קצוב עד כמה ימים. אבל שכרו הבעה"ב לזמן קצוב והקדים זה קודם כלות הזמן והשכיר עצמו לבעה"ב. אינו בכלל עני המהפך. זולת במלמד ששכרו בעה"ב על הישוב במקום שלא נמצא מלמדים וחבורת אנשים, מסתמא דעת המלמד לא אזמן א' אלא על כמה ימים (רע"א), לפי טעם הסמ"ע א"כ לדעה השניה דאוסר אפילו במציאה, גם בזה אסור, ולפ"ז מוכח דגם המחבר סתם כאן כדעה הראשונה (נתה"מ).

סימן רלח - כותבין שטר למוכר ולא ללוקח, ובו ג' סעיפים.

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(א) כותבין שטר למוכר שמכר שדהו לפלוני אע"פ שאין אותו פלוני לפנינו(א) והוא שמיד הקנה לו השדה בקנין(ב) או שהעיד על עצמו(ג) שכבר קנה באחד מדרכי הקנייה ובלבד שיהיו העדים מכירים השמות שבשטר שזהו פלוני בן פלוני וזהו פלוני בן פלוני(ד) אבל אין כותבין שטר ללוקח אלא מדעת המוכר ויש מי שאומר שאפילו קנו מהמוכר שהקנה לפלוני שלא בפני הלוקח ובא הלוקח שיכתבו לו השטר אין שומעין(ה) לו שלא אמרו סתם קנין לבתיבה עומד אלא בפניו הגה: מי שצד לעדים ואמר בית שיש לי צמקוס פלוני אני נותנו לפלוני אע"פ שאין העדים יודעין אם יש לו(ו)(ז) בית צמקוס פלוני או לא יכולין לכתוב דהרי אינן מעידין רק על המתנה ואם אין לו ממילא המתנה בטילה:

(⁸) אף על פי שאין אותו פלוני לפנינו - דזכין לאדם שלא בפניו, וכיון דאין כותבין השטר בלשון כאילו הסכים הלוקח בקנין, אלא שהמוכר אמר להם כך וכך וכמ"ש בסמוך ס"ק(ד), נמצא דאין בו צד חובה להלוקח (סמ"ע)

(²) והוא שמיד הקנה לו בקנין - דאל"כ איכא למיחש שמא כתב ליתנו לו בניסן ולא נתנו לו עד תשרי ואזל וזבנה לאחרני ביני ביני ואזל האי ומפיק לטרא שזמנו בניסן וטריף שלא כדין מאידך דזבנה בטר ניסן, אבל אם הקנה לו השדה מיד בקנין תו כדין טריף, דהא הוא קנה מתחילה מהשתא (ש"ך), והיינו כשאומר שרוצה להקנות לו בשטר, והלכך בעי קנין, דכשהודה שמכר כבר אין צריך קנין כמו שסיים. וצ"ל דמיירי כאן בא"ל זכה, וכעין מה שמבואר לעיל סימן רל"ה סעיף כ"ג, ובאמר לעדים זכו בשביל הלוקח אז הברירה ביד הלוקח ולא ביד המוכר, ואז בודאי חשיב זכות ללוקח וזוהי מהני לכולי עלמא (נתה"מ).

(²) או שהעיד על עצמו כן - לא דוקא שהעיד שקנה באחד מדרכי הקנין, אלא אפילו הודה סתם שמכר כבר, אמרינן שבדאי מכר באופן המועיל כמבואר לעיל בסימן ס' סעיף ו' בהג"ה (נתה"מ).

(⁷) השמות שבשטר שזהו פלוני בן פלוני וזהו פלוני בן פלוני - אין בידי לישב הא דכתב המחבר בהדיא דצריכין להכיר שניהן, אלא דוקא כשהלוקח בא עם המוכר לפני עדים צריכין העדים להכיר שניהן, דאז העדים כותבין ששניהן הסכימו זה במכירה וזה בלקיחה וא"כ יהיה הפסד ללוקח, מה שאין כן כשהמוכר בא לבדו, דאז אין העדים כותבין אלא איך שהמוכר בא לפניו ואמר להם כך וכך, וקול כזה לא יפסיד להלוקח, שהרי אין הקול יוצא שהלוקח הסכים להדבר, ויאמרו יכול להיות שאין לו שום ידיעה מזה (סמ"ע).

(⁷) אין שומעין כו' - ואף אם אמר הלוקח לכתוב בלשון שאמר להם איך שקניתי שדה פלוני מפלוני, דגם לזה אין שומעין לו (סמ"ע), עי' לעיל סי' ל"ט ס"ד ברמ"א שיש חולקין (ש"ך).

(¹) אף על פי שאין העדים יודעין אם יש לו - דלית להו למידק אי קושטא קאמר או לא, דמאן לימא להו שאינו של אחד שבסוף העולם, הא אינהו לא קא מסהדי אלא על המתנה שהוא נותן. והיינו דוקא היכא שאין ידוע להם שאותו הבית היה בחזקת אדם אחר, בזה אין להם לחוש שמא של אחר הוא כיון דלא מסהדי אלא על המתנה, אבל אם ידוע להם שהיה הבית בחזקת של אחר והוא אומר להם שקנה ממנו או נתן לו במתנה, בודאי דאין להם לעדים לכתוב עד שיראו שטר קנין או עדי חזקה, והוא בכלל מ"ש אין כותבין שטר ללוקח אלא מדעת המוכר (פ"ת).

(¹) שם - שטר מכירה שכתוב בו איך שבא לפנינו ראובן ואמר לנו הווי עלי עדים וכתבו ותנו ליד שמעון אותו חצי בית שהיה שייך לגיסי לוי, ולקחנו אותו מגיסי לוי ע"פ דת ודין תורתנו, ומעתה החצי בית עם כל זכויותיו יהיה שייך לשמעון כו', ועתה בא בע"ח של לוי ורוצה לגבות חובו מן חצי בית של לוי הנ"ל באמרו שמעולם לא הוחלט לראובן, וראובן אין לו שטר מכירה מלוי ולא עדי חזקה, רק ראובן אמר מעצמו כן לעדים, ונשאל אם יכול זה הבע"ח להוציא מחזקת ראובן שנזכר בשטר שאותו חצי הבית לקח מגיסי לוי ע"פ דת ודין תורתנו, ומסתמא עדים אכולי מילתא מסהדי כו'. ראובן צריך לברר שניתן לו ע"פ דת או בשטר או בחזקה, אבל אם אינו יכול לברר בשטר או בחזקה, חצי הבית ברשות גיסו לוי עומד, והודאת לוי אינה כלום במקום שחב לאחרים, ובע"ח של לוי גובה מן הבית הנ"ל, דלא אמרינן ככהאי גוונא חזקה שכדין עשו, מדצריך אח"כ ג"כ להביא עדים (פ"ת).

(ב) הלוקח נותן שכר(ח) הסופר אפילו במוכר שדהו מפני רעתה:

:Commented [YL198]
אז הוא שטר מתנה, ולא מכירה, ואיזה טריפת לקוחות יש?

:Commented [j1199]
ש"נ"מ בסמ"ע?

:Commented [j1200]
אר הנתה"מ בצרך?

:Commented [j1201]
ספיק?

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

⁽⁷⁾ הלוקח נותן שכר - אין קפידא על שטר המכר שיהא של המוכר, כיון דהלוקח נותן השכר הרי הוא קנוי לו במעותיו כו', וי"א שצריך להיות קנוי השטר למקנה תחילה והוא ימסרנו לקונה, ואי לא לא קנה כלל (פ"ת).

(ג) יש מי שאומר דהא דכותבין שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו דוקא כשמעידים על עצמו (עצמו) שכבר קיבל המעות מיד הלוקח ואם לא כתבו כן כשיתבענו לדין ליתן הדמים צריך להביא ראיה (י) שמכירה זו היתה מדעתו ויש מי שאומר שאפילו העידו על עצמו שקיבל המעות אם משמע מתוך השטר שהמקח הוא מדעת שניהם אין כותבים (יא) ויש מי שאומר שכותבין אפילו לא העידו על עצמו (יב) שקיבל המעות (יג) הגה: שהרי שטר זה אינו מכריח הלוקח שיקנה, דאינו אלא לראיה. ולכן הלוקח נאמן (יד) גם כן לומר שנתן המעות. שטר מכר שלא כתוב בו סכום המקח רק ענין המקח, השטר כשר.

⁽⁸⁾ כשמעידים על עצמו - וכן כותבים בשטר מכירה שבא לפניו ואמר להם הוו עלי עדים איך שאני מקנה שדה שלי לפלוני וכבר קיבלתי ממנו כל דמי המכירה (סמ"ע).

⁽⁹⁾ צריך להביא ראיה - ע"ל סי' ל"ט (ש"ך).

⁽¹⁰⁾ אין כותבין - הכי קאמר, אם מבקש שיכתבו לו באופן שיהא משמע מתוך השטר כו', אין כותבין, והטעם כבר כתבתי בס"ק משום דשמא יגרום להלוקח בזה הפסד ממקום אחר (סמ"ע).

⁽¹¹⁾ אפילו לא העידו על עצמן - דלאו כל כמיניה דמוכר להוציא מעות מיד זה שכתוב בשטר שקנהו ממנו, כיון דלא נכתב בשטר שהלוקח הסכים על הקנין. ואפשר שגם הי"א קמאי ס"ל דאין המוכר יכול להוציא מעות בשטר כזה מיד הלוקח, מ"מ ס"ל דלא יכתבוהו משום דיטריחוהו להלוקח בדינא ודיינא לחנם (סמ"ע), פירוש, אפילו משמע מתוך השטר שנכתב מדעת שניהם, אף דלי"א אסור לכתוב השטר כך, א"כ אפשר לומר דחזקה על העדים שעשו כהוגן, לכך כתב דמ"מ אפשר דגם הי"א קמאי מודו דאינו יכול להוציא, דאפשר שטעו העדים (נתה"מ), פירוש, מ"מ יכול לכתוב אף בלשון שמשמע שנכתב מדעת שניהם (נתה"מ).

⁽¹²⁾ שקיבל המעות כו' - ע"ל סי' ל"ט סט"ז (ש"ך).

⁽¹³⁾ ולכן הלוקח נאמן - פירוש, כיון דאינו אלא שטר ראיה, ולכך כשכבר יצא השטר מיד הלוקח שכבר מסרו לו המוכר, שוב נאמן הלוקח לומר שכבר פרע לו, משא"כ בשטר קנין שאינו לראיה רק שנכתב כדי לקנות בו השדה, כגון שטר שכתב בו שדי מכורה לך, אינו נאמן הלוקח לומר פרעתי כמבואר לעיל בסימן קצ"א בסעיף ד', אם לא באופנים המבוארים שם, ועיין שם סק"ג ??? (נתה"מ), עיין לעיל סי' קצ"א ס"ד (רע"א).

סימן רלט - מי שבא ואמר: אבד שטר קנייתי, כיצד כותבין לו שטר אחר, ובו ב' סעיפים.

(א) מי שבא ואמר אבד שטר שהיה לי על שדה פלוני שקניתי מפלוני שומעין לו לכתוב אחר (א) הגה: והוא הדין בתחילה כשקנה יכולין לכתוב לו ב' וג' שטרות ככהלי גוונא (ב) וכותבין בו שטר זה אין גובין בו לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין ולא כתבנוהו אלא להעמיד בו שדה פלוני כדי שלא יוציאנה מידו המוכר ולא יורשיו ויש מי שאומר דדוקא מזמן ראשון ולא מזמן שני (ג) דאיכא למיחש שמא אחר כך חזר ומכרה למוכר ומוציא אחר כך זה שטר השני שזמנו אחר המכירה שמכר ויאמר הדריית וזבינית ממך (ד):

⁽⁸⁾ שומעין לו לכתוב אחר - אף על גב דבשטר הלואה נתבאר בסימן מ"א סעיף ג' דאין שומעין למלוה הבא ואמר אבדתי שטרי כתבו לי אחר, שאני התם דשם ע"כ מבקש לכתוב שטר לגבות בו דאל"כ למה לו השטר, ויש לחוש שמא לא אבד או אבדו וימצאוהו לאחר זמן ויגבה מהלוה ב' פעמים, משא"כ בשטר מכר דעושין תקנה דלא יוכל לגבות מהמוכר או לטרוף מהלקוחות וכדמסיק, אלא שמבקש השטר שיהיה בידו לראיה שקנה השדה וכדמסיק (סמ"ע), ואפי' העדים עצמן יכולין לכתוב לו ואין צריך ב"ד וכמש"ל סי' מ"א ס"ג (ש"ך).

⁽²⁾ וג' שטרות כו' - ומ"מ אין לאפושי שטרי בחנם דזילי נכסיה, עי' רמ"א לעיל סי' מ"א ס"ג (ש"ך).

Commented [JL202]:
או ה??

Commented [YL203]:
בדוק שהנתה"מ הם
בסדר כפי הציונים בס"ק

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(⁶) ולא מזמן שני כו' - ה"ה מזמן שני כשכותבין בו אחרונהו (ש"ך).
(⁷) הדריית וזבנית ממך - ואעפ"י שכותבין בהשטר שטר זה כתבנו דלא לגבות בו כו', והוא ריעותא דמודה שהיה בידו שטר אחר ואבדו ושכא לב"ד שיכתבו לו שטר אחר על קנין הראשון כי נאבד ממנו שטרו הראשון, וא"כ לא יאמינו לו תו כשיאמר שקנאו ממנו שנית בזה השטר שהרי השטר מורה שעל שם הראשון נכתב. י"ל דחיישינן דיאמר מעולם לא קניתיהו אלא מזמן הזה, ובאותו זמן שקניתיהו אמרתי לעדים שיחתמו לי ב' שטרות שמא יאבד מידי האחד, אחד שטר גמור סתם והאחד הוא זה, והשטר גמור נאבד מידי ונשאר בידי זה דכתוב בו דלא למגבי ביה, דכותבין בדרך זה כמה שטרות על שדה אחת וכמ"ש הרמ"א בהג"ה לפני זה, וזמנו של שטר יוכיח שקנהו מהשתא (סמ"ע).
(ב) אף על גב דשטרי חוב המאוחרים כשרים (ה) שטרי מכר המאוחרין פסולין (ו) אם לא פירש בהם שהם מאוחרים

(⁸) דשטרי חוב המאוחרין כשרים - עיין לעיל סימן מ"ג סעיף י"ב דהיינו דוקא בדכתב לו דאקני כו' [שאם מכר לו בניסן וכתב לו מתשרי, יש לחוש שקודם זמן תשרי יהיה לו מעות להמוכר ויחזור ויקנה הקרקע מהלוקח ויעשה לו שטר מאותו הזמן, ואח"כ יוציא הלוקח שטר שלו שזמנו מתשרי ויאמר חזרתי ולקחתי ממך אחר שמכרתיה לך] (סמ"ע).
(¹) שטרי מכר המאוחרין פסולין - כאן לא איירי במי שנאבד לו שטרו אלא עניין בפני עצמו (סמ"ע), וה"ה מתנה (ש"ך), והא דלא כתבין באבד מזמן שני כיון דאיכא ריעותא דנאבד חיישינן (נתה"מ).

Commented [jl204]:
ספיק?

סימן רמ - שני שטרי מכר היוצאים על שדה אחת מזמן אחד, ובו ד' סעיפים

(א) שני שטרות היוצאים על שדה אחת (א) בשם קונה אחד ואין זמנם שווה אם היה הראשון מתנה (ב) והשני מכר לא ביטל האחרון את האחד שיש לומר שלהוסיף לו אחריות חזר וכתב בשם מכר אע"פ שלא היה כתוב שם אחריות שאחריות מעות סופר הוא וכן אם הראשון מכר והשני מתנה קנה השדה מזמן הראשון שלא כתב לו שטר מתנה אלא ליפות כחו משום דין בן המצר (ג) הגדה: או לשאר דכריס (ד) שמתנה עליפלא ממכר ולריך שלא יראה (ה) צבית לין רק האחרון לאס מראה שניהן הראשון עיקרו (ו) ויש אומרים לאס האחרון צמכר אע"פ שמראה שניהם צבית לין שניהן קיימין:

(⁸) שני שטרות היוצאים על שדה אחת - פירוש, שיוצאין שניהן מיד אחד ונכתבים על שמו בשניהן שוה, ראובן מכר או נתן שדה פלוני לשמעון ויוצאין שניהן מיד שמעון, אם אין לנו לומר שום טעם למה חזר וכתב לו השני מזמן השני, ע"כ צריכין לומר דבא לבטל זמן הראשון להיות המכירה או הנתינה מהיום, או שבזיוף נכתב הראשון, וכל הפירות שאכל הלוקח או המקבל משדה זו עד זמן השני צריך לשלם להמוכר או להנותן, וממילא להיפך נמי מה שנתן הלוקח או המקבל מס למלך משדה זו מזמן ראשון עד זמן שני צריך המוכר או הנותן להחזיר לו, ואם היה בע"ח שהלואה למוכר אחר זמן של שטר הראשון וקודם זמן השני, יכול לטרוף מלוקח או מהמקבל זה, אבל אם נוכל לומר שליפות כח הלוקח או המקבל בשום דבר כתב שטר השני שניהן קיימין וכמו שיתבאר (סמ"ע), וקורעים את השטר הראשון, והעדים החתומים עליהם אינם נפסלים (ש"ך בשם העיטור). וה"ה שכירות, אמנם אם שטר א' שטר כשר והשני נעשה אצל ערכאות, אז הכשר גובר בגלל חשש שוחד, או שצריך ב' השטרות א' עבור היהודים וא' עבור הגוים, שהרי השטר של ערכאות לא יעשה רק אם יכפור ולא ירצ' לעמוד בדיני ישראל וינהוג כמנהג הגוי' שאם היה בטוח שיהיה כשאר ישר' חבירין פשיטא ופשיטא שדי לו בשטר כתוב וחתום כדת וכהלכה (ש"ך בשם התורת אמת) ראובן משכן ביתו לשמעון בניסן. ואח"כ בתשרי מכרה לו בסך דמי המשכנתא או בפחות וכתב לו שטר מכירה בתשרי ונקרע שטר של המשכנתא ובתוך הזמן שמניסן ועד תשרי לזה ראובן מלוי סך מעות. ובהגיע זמן פרעון המלוה לא מצא לוי נכסי' לגבות מראובן וכא לטרוף הבית משמעון שקנאה אח"כ. כיון דהם יוצאים על דבר א' דלא הוה צריך ליה אלא חד שטרא אמרינן בטל ב' את הראשון או אפי' כששניהם קיימים כי הני גווי דא' במכר וכו' היינו משום עדיפות' ויפוי דאיכא בשני אבל

Commented [YL205]:
א ברור לי בכלל

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

הכא בנ"ד אי הוה כולהו שטרי שלמי' יוצאים לפנינו הוה מצי שמעון למיתבע מראובן סך דמי המשכנתא וסך דמי החוב כיון שקנה בתים קודם שיגיע זמן פרעון החובות וכדמשמע בטור א"ה סימן פ"ה דדוקא כשמכר לזה קרקע למלוה אחרי שהגיע זמן פריעת חובו יכול לומר לו אלו הייתי חייב לך וכו' אבל קודם לא. והשתא שנקרעו השטרות אין לו על המוכר אלא שטר המכר אבל שעבוד' אית ליה מזמן המשכנתא והחוב בכדי הסך שלהן שלא פרע לו אלא כשמכר לו הבתים הנז' ולא שייך הכא טעמא דאודויי אודו ליה דהא קושטא הוי דהוה חייב לו אלא שפרעו במכירת הבתים וגם טעמא דאחולי אחלי' לא שייכא הכא דאכתי מאי דפרע ליה רביע גבי בתי ובעי דלא לפקע מעילווייהו שיעבודא קמא מזמן המשכנתא' והחוב (ש"ך בשם המב"ט).

(2) אם היה ראשון מתנה כו' - פירוש, וסתם מתנה אינה באחריות אם לא שכתב בשטר המתנה בפירוש שקיבל עליה אחריות, משא"כ בשטר מכר דאמרינן ביה אחריות טעות סופר הוא וכדמסיק (סמ"ע).

(3) משום דין בן המצר - בסימן קע"ה סנ"ד נתבאר דבמתנה לא שייך לומר להמקבל ועשית הטוב והישר והשתדל לך שדה במקום אחר, דאחר לא יתננה לו במתנה (סמ"ע).

(7) או לשאר דברים כו' - אפילו אי לא שייך ביה יפוי כח דדינא דבר מצרא, כגון שהלוקח עצמו או המוכר מצרנים ניהו, וראים אם יש בו שום יפוי כח אחר דשייך במתנה ולא במכר, כגון מש"כ בסימן רט"ו סעיף ו' וכמ"ש שם בסמ"ע סקל"ח ??? (סמ"ע).

(7) וצריך שלא יראה כו' ויש אומרים כו' - כשהראשון של מכר והשני של מתנה ואתחזקו תרווייהו בבי דינא, בהא אמרינן כיון דאחרון של מתנה לא שייכא במה שמכר כבר, וניכר שלא נעשה אלא ליפוי כח ולא יהיה באחרון כלום, אבל כשהראשון של מתנה וכותב אחריו זה של מכר, אין בו נ"מ לזה הקרקע, אלא שכתב לו אחריות על שאר נכסיו והוה כתוספת דקל (סמ"ע).

(1) דאם מראה שניהן בב"ד הראשון עיקר - היינו דוקא לענין פסידא דבעל מצרן כשהשטר מתנה אחרון, או לענין פסידא דלקוחות כשהשטר מכר אחרון, אבל כשיכול לחזור על המוכר לגבות ממנו אחריות דשדה זו כשהשטר מכר אחרון, וטרף מידו בע"ח דמוכר שהלוה לו, בזה אף אם הראה שניהם בב"ד יכול לחזור דהא הוא סבור וקיבל עליה האחריות (סמ"ע), והטעם דכשמראה שניהם נראה מענינו שהמתנה אמת ושטר של מכר לא נכתב להתחייב בו רק בשביל קנוניא של לקוחות, ואם יודע בעצמו שהשטר מתנה נכתב רק לענין ערמה נגד בן המיצר, ודאי דאסור לעשות כן אפילו אם אין לו רק שטר זה, וכן כשיודע שהשטר מכר לא נכתב רק לקנוניא לטרוף מהלקוחות ודאי אסור, רק דמיירי שיוודע בעצמו שהשטר מתנה אמת והוא העיקר, ועתה בא הדבר לענין בן המיצר, לא יראה שניהם לפני הב"ד כי הב"ד יסברו שהשטר מכר הוא העיקר, וכן הוא בהיפך כשיודע ששטר מכר הוא העיקר ובא הדבר לענין בע"ח, לא יראה השטר מתנה לפני הב"ד כי הב"ד ידונו במחשבתם היפך האמת ויסברו שהמתנה היא העיקר (נתה"מ).

(ב) היו שני השטרות במכר (ז) או שניהם במתנה, אם הוסיף בשני כלום, הרי ראשון קיים שלא כתב השנים אלא מפני התוספת (ח) ואם לא הוסיף, (ט) בטל שטר השני את הראשון, ואין לו אחריות אלא מזמן שני. לפיכך כל הפירות שאכל הלוקח (י) מזמן ראשון עד זמן שני מחזיר אותם (יא) ואם היה על אותה שדה חוק למלך בכל שנה הנותן או המוכר (יב) נותן אותה החוק עד זמן השטר השני הגה: וכל סקן אס כתב לו תחילה שדה גלס ואחר כך חלי שדה (יג) שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני וחזר ואמר כן אין לו אלא מנה אחת הואיל ולא אמר עוד תנו:

(1) ב' השטרות במכר - ואם ב' כיתי עידיים מעידיים בע"פ כה"ג, שהביא כת א' העידו שנתן לו השדה בניסן, ובאייר הביא כת אחרת שהעידו שנתן לו באייר עייני קצות החשן סי' ל' ס"ז (רע"א).

(7) שלא כתב השני אלא לתוספות - וגובה התוספת מזמן השני ואת העיקר מזמן הראשון (סמ"ע).

(2) ואם לא הוסיף - אם כתב בשטר הא' ע"מ שתעשה דבר פלוני. ובשני כתב ע"מ שתתן לי ר' זווי אמרינן דנתן לו הברירה לעשות א' מהב' תנאים. אבל אם כתב לו בא' ע"מ שתתן לי ר' זווי. ובב' כתב ע"מ שתתן לי ש' זווי. אמרינן דביטל שני את הראשון. ואם ב' מתנתין הם בע"פ אין א' מעידי תנאי הראשון ואחד מעידי תנאי השני מצטרפין (רע"א).

Commented [YL206]
וסח????

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

(¹) כל הפירות שאכל הלוקח כו' – וי"א דהמוכר או הנותן נוטל הפירות עד זמן השטר השני. ויש נ"מ ביניהם, דהיי"א ס"ל דדוקא הפירות שהן בעין נוטלים המוכר או הנותן, אבל מה שכבר אכל הלוקח או המקבל א"צ לשלם, והמחבר ס"ל דצריך לשלם (סמ"ע וש"ך), טעם שיטת המחבר שהוא שהמוכר מודה ללוקח, אבל הי"א ס"ל שהוא מחל לו הפירות (נתה"מ).

(²) מחזיר אותן – דין זה לא מיירי רק באתחזקו שני השטרות בב"ד קודם שאמר האמתלא שלו למה שני השטרות הן תחת ידו, אבל כשמראה שני השטרות ואומר אמתלא על השטר השני, נראה דנאמן במיגו, ואם המוכר מודה שהשטר הראשון הוא אמת, ודאי נוטל הלוקח הפירות אפילו מה שהן בעין, ואם מת הלוקח והיורשין מוציאין שני שטרות, נראה דאמרינן דמכרו וחזר ולקחו ולא מרעינן שום שטר (נתה"מ).

(²) הנותן או המוכר – משמע לכאורה דאפילו המוכר או הנותן אומרים דהשטר הראשון אמת והלוקח אומר להיפך, דנאמן הלוקח, והמוכר מחויב ליתן הטסקא, וקשה, ונראה דמיירי שהמלך תובע לראשון ליתן כמו שנותן עד עכשיו בכל השנים שעברו, והמוכר תובע להלוקח, ובוה ודאי כיון שיש לספק איזה שטר אמת ואיזה שקר, על התובע להביא ראיה, אבל אם לא נתן האחריות על הלוקח ועליו להביא ראיה. ואם מודים זה שלקחו וחזר ומכרו, רק שמחולקין בזמן המכירה והלקיחה, אזלינן בתר המוחזק כמו בהמחליף פרה בחמור בסימן רכ"ג סעיף א', ואין לומר דהמוכר מהימן במיגו דאי בעי אמר שהשטר הראשון הוא שקר, דזה אינו, דסתמא מחזקינן במכר וחזר ולקח כמ"ש לעיל, וכן אפילו הפירות מונחין באגם מחזקינן להו בחזקת הלוקח, דהלוקח חשיב מרא קמא על השדה כמו שבעל הפרה חשיב מרא קמא נגד הולד, ולענין שלומי טסקא, נראה דלמי שתובע המלך חייב ליתן, וכשבא להוציא מחבירו עליו הראיה (נתה"מ).

(³) ואחר כך חצי שדה – דאז ביטל שני את הראשון (סמ"ע), היינו לשיטת המחבר, אבל לשיטת הי"א לעיל ס"ק(י) יש לו פירות מזמן הראשון (נתה"מ).

(ג) שני שטרות שזמנם ביום אחד(יד) והם כתובים על שדה אחד בין במכר בין במתנה אם דרך אנשי המקום לכתוב שעות הרי הדבר מסור לדיינים(טו) כל שדעתם נוטה(טז) להעמיד שדה זו בידו יעמידו הגה: ויש אומרים שאין לנין לין שולח דלייני רק צדין מומחטניו) ונקרקע ויש אומרים לאף במטלטלים כל שאין אחד מוחזק בהן:

(⁷) שני שטרות שזמנם כו' – עד השתא איירי דשניהן יוצאין מיד לוקח או מקבל אחד וכתב שניהן על שמו וכמ"ש בריש סימן זה, ומכאן ואילך מיירי דהשטרות נכתבין על שם שני בני אדם, וכל אחד שטרו בידו ורוצה לזכות בהשדה בשטר שלו (סמ"ע).

(¹⁰) הדבר מסור לדיינים – ודוקא היכי דאין למקבל מתנה זכות לזה יותר מזה אבל היכי שהקנה ראובן כל נכסיו לשמעון וחזר שמעון בו ביום והקנה כל נכסיו לראובן ואין אנו יודעים מי הוא האחרון שזכה בנכסיו מחזקינן לכל א' מהם בנכסיו, דהיינו חזקתו הראשונה. ודוקא במקרקע אבל במטלטלין אי קיימא ברשותא דחד מיניהו מוקמינן בחזקתן. ועיין בקה"ס [הלכה זו לאו מתורת תפיסה בספיקא סובר דאי קיימי מטלטלי ברשותיה דחד מיניהו לא מפקינן מיניה, אלא משום טענת לקוח במטלטלין קאתי עלה, דבדברים שאינן עשויין להשאיל ולהשכיר מהימן המוחזק בהן לטעון לקוח הן בידי, ואף שראו עתה בידו וגם ידועין שהיו של פלוני בגוונא דלית ליה מיגו, והיינו מטעם דחזקה שלקחן דאל"כ מאי בעי גביה, והכי נמי זה שמטלטלין קיימי ברשותיה וטוען שהוא נתן תחילה לחבירו ואח"כ נתן חבירו לו, הוא מהימן מהאי טעמא דמאי בעי גביה]. ואם ראובן כתב כל נכסיו לשמעון ובו ביום כתב שמעון כל נכסיו ללוי. והספק אם תחלה כתב ראובן לשמעון וזכה לוי גם בנכסיו ראובן שזכה בהם שמעון תחלה. או דשמעון כתב תחלה ללוי ולא הי' בכלל נכסיו ראובן. נראה לענ"ד כיון דא"א ללוי לזכות בהם אא"כ שתאמר דהי' לשמעון זכות בהם שעה א' ממילא הי' שמעון מרא קמא בנכסיו של ראובן ומתוקים ליה בחזקתו ובמטלטלין אם תפס לוי תליא בדין תפיסה מספק נגד חזקת מרא קמא (רע"א).

(¹¹) כל שדעתם נוטה – פירוש, שיודעין שדעת הנותן או המוכר היתה קרובה לזה יותר מלזה, לאותו ודאי זיכהו ראשון במכירה או במתנה, והיי"א ברמ"א סובר שתלוי ברצון הדיין שיתן למי שירצה בלי טעם (סמ"ע), אסור לקחת שוחד דדייני (ש"ך), אם נתברר שהמסירה של השטרות לא היתה ביום הכתיבה רק בימים שאחר הכתיבה והחתמה, למ"ד

:Commented [YL207]

א הבאתי את דברי הרע"א שהוא מביא מה' ראשונים אם במתנה כה"ג אם נפסלו העדים החתומים, או אפשר שיש דין מחילה במתנה ג"כ.

:Commented [j1208]

ספיק?

:Commented [j1209]

ספיק?

:Commented [j1210]

הביאו?

מאיר המשפט על חושן משפט חלק ה'

דס"ל עדיו בחתומיו זכין לו וזוכין שניהם למפרע בסוף היום [עי' סמ"ע סימן ל"ט סקל"ט והש"ך שם סקל"ט], אבל אם ידוע שהמסירות היו בשני ימים ואין ידוע מי היתה קודם, אז בברי וברי כל דאלים גבר כשאין מוחזקין, ובשמא ושמא יחלוקן (נתה"מ).

⁽¹⁾ בדיין מומחה כו' - וצ"ע בזמן הזה ע"ל סי' ג' סעיף ב' וסי' כ"ג (ש"ך).

(ד) במה דברים אמורים בשטר שאין בו קנין אלא קנה שדה זו בשטר זה (יח) שאין אנו יודעים (ניט) מי הוא משניהם שהגיע שטר לידו תחילה (כ) אבל אם בכל שטר מהם קנין (כא) כל שקדם לו הקנין זכה וישאלו העדים וכן אם היו שם עדים שזה הגיע לידו שטר מתנתו תחילה קנה הראשון הגה: מי שנתן מתנה לחבירו ופירש איזה מתנה נתן לו כגון שנתן לו קרקע או מקום צבית הכנסת ומלך לו מלכים ואחר כך נתן לאחר מקום צבית הכנסת סתם או קרקע סתם ולא מלך לו מלכים יש אומרים לאמרינו שמה מקום או קרקע אחרת נתן לשני והמתנה ראשונה קיימת, ויש אומרים לאמרינו ולאי לא כוון אלא על מקום או קרקע הידוע לו ומאחר שאין יודעים איך לו מקום או קרקע אחרת קנה השני ודוקא במתנת שכיב מרע שיכול לחזור במתנתו אבל במתנת בריא קנה הראשון מכל מקום.

⁽¹⁷⁾ קנה שדה זה בשטר - פירוש, שכתב בו שדה זו מכורה או נתונה לך (סמ"ע).

⁽¹⁸⁾ שאין אנו יודעים - נראה דגם הנותן או המוכר אינו נאמן לגרוע כח זה מאחר שאין הדבר עוד בידו, וכדין שנים שחלוקין במקח וכל אחד אומר אני לקחתי ראשונה, וכמ"ש לעיל סימן רכ"ב סעיף א' (סמ"ע).

⁽²⁾ מי הוא משניהם שהגיע לידו תחילה - אבל אם היינו יודעים ע"י עדי מסירה או שאר רואים כשרים למי הגיע השטר לידו תחילה, היו נותנים השדה לאותו שבא לידו תחילה באותו יום, אפילו בא גם ליד השני באותו היום עצמו (סמ"ע וט"ז).

^(כא) אבל אם בכל שטר מהם קנין כו' - אם אין עדי הקנין לפנינו ואין עדי השטר זה חתומים על שטר זה, שלא יוכל להתברר למי הקנה תחילה, דיינינו בהו שודא דדייני, ואם הן לפנינו והחתומין ע"ז חתומים ע"ז, דיינינו ע"פ עדותן ולמי שאומרים שלו הקנה בקנין תחילה לו יתנו (סמ"ע).

Commented [j1211]:

אר הנתיבות בענין אם אותם עדים היו בקנין סודר אם יש לתלות שהם יודעים איזה קדם לא הבאתי